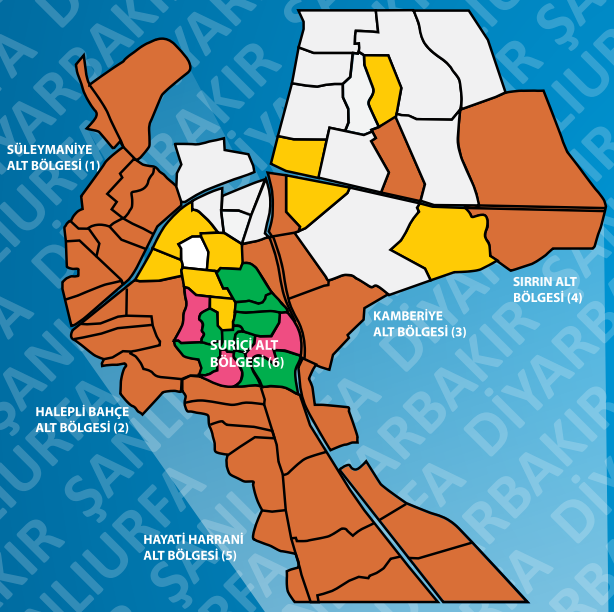
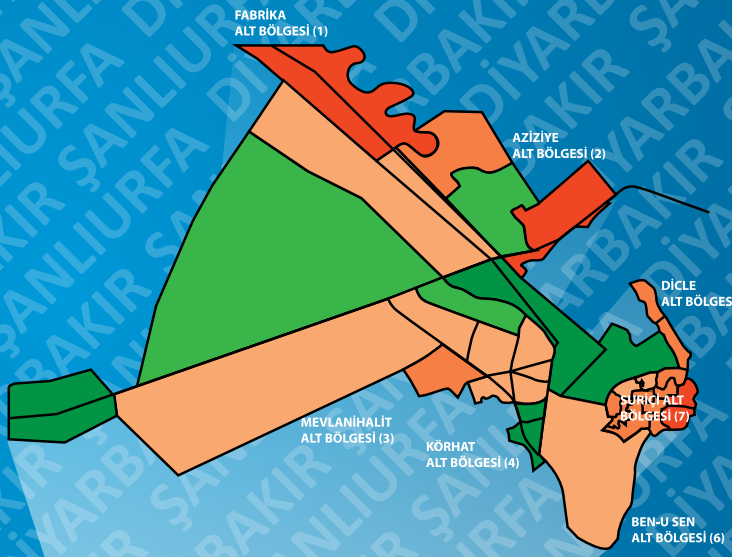
ŞANLIURFA - DİYARBAKIR
KENTSEL ALT BÖLGE KALKINMA YAKLAŞIMI

ŞANLIURFA

DİYARBAKIR

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

ŞANLIURFA DİYARBAKIR KENTSEL ALT BÖLGE KALKINMA YAKLAŞIMI

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

ISBN:978-605-61459-3-3
Mayıs 2012 , 1. Baskı

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın bir kısmının ya da tamamının çoğaltılması için Karacadağ Kalkınma Ajansı'ndan izin alınmalıdır.

ÖNSÖZ

Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı, ekonomik ve sosyal kalkınma bir arada sağlanamadan uzun soluklu, kalıcı ve toplumun dezavantajlı kesimlerine de ulaşabilen, bütünsel olarak farklı toplum kesimlerini kapsayan kalkınmanın mümkün olamayacağı ve yapılacak kalkınma planlamalarının mekândan bağımsız ele alınmaması gerektiği varsayımından hareketle geliştirilen bir kalkınma çabasıdır. Bu yaklaşım ile amaçlanan; kentsel düzeyde mahalleler ekseninde mevcut durumun, ekonomik, sosyal ve mekânsal sorunların, aynı zamanda fırsatların bir arada analiz edilerek bütüncül bir kalkınma yaklaşımının ortaya konulmasıdır. Yaklaşımın özgünlüğü TRC2 Bölgesinde il merkezlerinin mahalle düzeyinde ele alınmasından ve verilerin bu düzeyde derlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle mekâna özgü dezavantajları dikkate alan, fırsatları değerlendiren, ekonomik ve sosyal kalkınmayı bir arada ele alan, hane halklarını ve ilgili tüm kurumları sürece dâhil eden bütüncül bir kalkınma yaklaşımı ortaya konmaya çalışılmıştır. Yaklaşım, başta TRC2 Bölgesi olmak üzere, diğer tüm bölgelerde özellikle dezavantajlı kesimlerin ekonomik gelişmelerin paydaşı haline gelmesinde bir yol gösterici olması ve kalkınma alanında yeni uygulamalara vesile olması ümidiyle kaleme alınmıştır. Çalışma; kentsel alt bölge kalkınma yaklaşımının geliştirilmesi ve raporun ortaya çıkmasında büyük emeği geçen Şehir Plancısı Serdar M. A. NİZAMOĞLU, çalışmalara katkı sunan Şehir Plancısı Belma BABACAN ve yaklaşım fikrini ortaya atan ve raporlama sürecini takip eden Ajans Uzmanı Ayşegül ÖZBEK'in katkıları ile hayat bulmuştur.

Bu çalışma ile sadece Şanlıurfa ve Diyarbakır il merkezlerindeki Suriçi Bölgeleri için turizme dayalı bir kalkınma yaklaşımı önerisi sunulmuştur. Ancak il merkezi düzeyinde tanımlanan diğer alt bölgelerin yanı sıra ilçe merkezlerinde de yaklaşımın uygulanabilirliğinin sağlanabilmesi için bu alt bölgeler düzeyinde kapsamlı veri analizine ve ekonomik kalkınma ile bütünleşik sosyal kalkınma anlayışına dayalı yaklaşımların geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu amaçla ilçe düzeyinde yaklaşım için öncü ekonomik sektörlerin belirlenmesine (tarım, turizm, sanayi, ticaret) yönelik mevcut durum tespiti çalışmaları devam etmektedir. Hem Ajansımızın çalışmalarına ışık tutması, hem de ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları için yol gösterici ve proje fikirleri geliştirici olması amacıyla bu rapor çalışması da Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı raporunun yayımlanmasını takiben kaleme alınacaktır. Böylelikle Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezi ve ilçeler düzeyinde Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı'nın altlık çalışması tamamlanmış olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 1

KISALTMALAR 7

YÖNETİCİ ÖZETİ 8

1. BÖLÜM 17

KENTSEL BÖLGE KALKINMASINDA YENİ POLİTİKA ARAYIŞLARI 17

1.1 Üst Ölçekli Planlama Belgeleri 21

1.1.1 Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001–2023) Belgesi'nde Yoksullukla Mücadele Politikaları 21

1.1.2 Orta Vadeli Program (2010–2012) Belgesi'nde Yoksullukla Mücadele Politikaları 22

1.1.3 Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda Yoksullukla Mücadele Politikaları 24

1.1.4 GAP Eylem Planı'nda (2008–2012) Yoksullukla Mücadele Yaklaşımı 27

1.1.5 TRC2 Bölgesi 2010 Yılı Ön Bölgesel Gelişme Planı'nda (ÖBGP) Yoksullukla Mücadele 28

1.1.6 TRC2 Bölgesi 2011–2013 Bölge Planı'nda Yoksullukla Mücadele 31

2. BÖLÜM 35

ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR KENTLERİ GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE TEMEL GÖSTERGELER 35

2.1 Şanlıurfa Kenti, Genel Değerlendirme ve Temel Göstergeler 36

2.1.1 Demografik Yapı ve Göç 37

2.1.2 Eğitim Göstergeleri 39

2.1.3 Gelir ve İstihdam Göstergeleri 42

2.1.4 Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri 46

2.1.5 Sosyal Yardım Göstergeleri 47

2.1.6 Konut Göstergeleri 49

2.2 Diyarbakır Kenti, Genel Değerlendirme ve Temel Göstergeler 50

2.2.1 Demografik Yapı ve Göç 53

2.2.2 Eğitim Göstergeleri 60

2.2.3 Gelir ve İstihdam Göstergeleri 63

2.2.4 Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri 65

2.2.5 Sosyal Yardım Göstergeleri 65

2.2.6 Konut Göstergeleri 65

3. BÖLÜM 69

ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR KENTLERİNDE KENTSEL ALT BÖLGELERİN TANIMLANMASI 69

3.1 Şanlıurfa Kentsel Alt Bölgeleri 70

3.2 Diyarbakır Kentsel Alt Bölgeleri 84

4. BÖLÜM 93

YOKSULLUKLA MÜCADELE VE KENTSEL ALT BÖLGE KALKINMA YAKŞALIMI KAPSAMINDA TURİZM 93

5. BÖLÜM 99

ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR KENTLERİNDE KENTSEL ALT BÖLGE KALKINMA YAKLAŞIMININ UYGULANACAĞI ALANLARIN SEÇİMİ 99

5.1 Şanlıurfa - Diyarbakır Kentleri Suriçi Bölgeleri ve Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı Bölge Seçimi 100
5.2 Şanlıurfa Suriçi Kentsel Alt Bölgesinin Tanımlanması 100
5.2.1 Nüfus ve Göç 102
5.2.2 Mahallelerin Gelir Durumu ve İşsizlik 107
5.2.3 Eğitim 113
5.2.4 Sosyal Hizmet Sunumu 114
5.2.5 Altyapı ve Kentsel Çevre 116
5.3 Diyarbakır Suriçi Alt Bölgesinin Tanımlanması 118
5.3.1 Nüfus ve Göç 121
5.3.2 Mahallelerin Gelir Durumu ve İşsizlik 123
5.3.3 Eğitim ve Sağlık Hizmetleri 125
5.3.4 Altyapı ve Kentsel Çevre 127
6. BÖLÜM 133
ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR SURİÇİ KENTSEL ALT BÖLGELERİ KALKINMA YAKLAŞIMI ORTAK PROGRAMININ GELİŞTİRİLMESİ 133
6.1 İlkeler 136
6.2 Mekansal Çevrenin İyileştirilmesi Aşaması 138
6.3 Sosyal Hizmet Sunumunun Güçlendirilmesi Aşaması 143
6.4 Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi Aşaması 150
6.5 Kapasite Geliştirme Aşaması 153
SONUÇ 156
KAYNAKÇA 159

Tablolar Dizini

Tablo 1- Şanlıurfa Kenti Hane Halkı Büyüklükleri 37
Tablo 2- Şanlıurfa Kenti Demografi ve Göç Göstergeleri 39
Tablo 3- Şanlıurfa Kenti Eğitim Göstergeleri 42
Tablo 4- Şanlıurfa Kenti Gelir Göstergeleri 43
Tablo 5- Şanlıurfa'da Nüfusun Eğitim Düzeyleri Ayrımında İstihdam Durumu 44
Tablo 6- Şanlıurfa Kenti İstihdam Göstergeleri 46
Tablo 7- Şanlıurfa Kenti Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri 47
Tablo 8- Şanlıurfa Kenti Sosyal Yardım Göstergeleri 48
Tablo 9- Şanlıurfa Kenti Konut Göstergeleri 50
Tablo 10- Diyarbakır Kentsel Alanındaki Nüfus Artışı 51
Tablo 11- Diyarbakır Kenti İlçe Belediye Nüfusları 52
Tablo 12- Diyarbakır Demografik Yapı ve Göç Göstergeleri 53
Tablo 13- Diyarbakır Kentinin Göç Aldığı İller 54
Tablo 14- Diyarbakır'da İlçe Belediyelerine Göre Nüfus Yoğunlukları (2005) 55
Tablo 15- Diyarbakır Mahallelerinin Nüfus Değişimleri (1985-2010) 57
Tablo 16- Diyarbakır'da Göç Nedenlerine Göre Kent İçi Hareketlilik 59
Tablo 17- Diyarbakır'da Kenti Eğitim Göstergeleri 61
Tablo 18- Diyarbakır'da İlçelere Göre Hane Üyelerinin Öğrenim Durumları 62
Tablo 19- Diyarbakır Kenti Gelir ve İstihdam Göstergeleri 63
Tablo 20- Diyarbakır'da İstihdamın Mahallelere Dağılımı 64
Tablo 21- Diyarbakır Kenti Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri 65
Tablo 22- Diyarbakır Kenti Sosyal Yardım Göstergeleri 65
Tablo 23- Diyarbakır Kenti Konut Göstergeleri 66
Tablo 24- Süleymaniye Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları 72
Tablo 25- Süleymaniye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi 73
Tablo 26- Süleymaniye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi 74
Tablo 27- Haleplibahçe Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları 75
Tablo 28- Haleplibahçe Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi 76
Tablo 29- Haleplibahçe Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi 76
Tablo 30- Kamberiye Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları..... 77
Tablo 31- Kamberiye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi 77
Tablo 32- Kamberiye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi 78
Tablo 33- Sırrın Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları..... 78
Tablo 34- Sırrın Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi..... 79
Tablo 35- Sırrın Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi 79
Tablo 36- Hayati Hayrani Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları..... 80
Tablo 37- Hayati Hayrani Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi..... 81
Tablo 38- Hayati Hayrani Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi 82
Tablo 39- Suriçi Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları..... 83
Tablo 40- Suriçi Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi..... 83
Tablo 41- Suriçi Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi 84
Tablo 42- Fabrika Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini..... 85
Tablo 43- Fabrika Alt Bölgesi Sosyal Hizmetler Erişim Dizini 86
Tablo 44- Aziziye Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini..... 86
Tablo 45- Aziziye Alt Bölgesi Sosyal Hizmetler Erişim Dizini 87

Tablo 46- Mevlana Halit Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini..... 88
Tablo 47- Mevlana Halit Alt Bölgesi Sosyal Hizmetler Erişim Dizini 88
Tablo 48- Körhat Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo Ekonomik Yapı Dizini..... 89
Tablo 49- Körhat Alt Bölgesi Mahallelerin Bütünleşik Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini..... 89
Tablo 50- Dicle Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini 89
Tablo 51- Dicle Alt Bölgesi Mahallelerin Bütünleşik Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini..... 90
Tablo 52- Dünyada Turizm, Gelen Yabancı Turist Sayıları ve Turizm Gelirleri(2009)..... 96
Tablo 53- Şanlıurfa Kent Merkezi Mahalle Nüfusları..... 103
Tablo 54- Şanlıurfa Suriçi Mahallelerine Göçle Geliş Dönemi 104
Tablo 55- Şanlıurfa Suriçi Mahallelerinin Göç Oranları..... 104
Tablo 56- Suriçi Mahallelerinde Göçle Gelen Nüfusun Geldikleri Yerler..... 105
Tablo 57- Şanlıurfa Merkez Mahallelerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Sayıları (2000-2008). 109
Tablo 58- Suriçi Mahallelerinin Gelir Durumu..... 111
Tablo 59- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Sosyo-Ekonomik Yapı 112
Tablo 60- Suriçi Mahallelerinin Sosyal Güvence Durumu..... 112
Tablo 61- Şanlıurfa Merkez İlçe Eğitim Durumu 2009 (+ 15 yaş)..... 113
Tablo 62- Suriçi Mahallelerin Eğitim Durumu 113
Tablo 63- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Sosyal Hizmet Sunumu..... 114
Tablo 64- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Konut İçi Olanaklar Endeksi 115
Tablo 65- Şanlıurfa Suriçi Mahalleleri Konut Mülkiyet Durumu..... 115
Tablo 66- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Kentsel Hizmet Endeksi..... 117
Tablo 67- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Bütünleşik Kentsel Hizmet Endeksi..... 118
Tablo 68- Göç Gruplarının Suriçi'ndeki Hareketliliğinin Mahallere Göre Durumu..... 122
Tablo 69- Mekânsal Yapı ve Konut Olanaklarının Suriçi Mahallelerindeki Durumu..... 123
Tablo 70- Diyarbakır Kenti Suriçi Mahalleleri Gelir Yoksunluğu..... 124
Tablo 71- Diyarbakır Kenti Suriçi Mahalleleri Gelir Yoksunluğu ve İstihdam Gereksinimi 125
Tablo 72- Suriçi Mahallelerinde Eğitim Olanakları ve Olanaklara Erişim..... 126
Tablo 73- Suriçi Mahallelerinde Sağlık Olanakları ve Olanaklara Erişim..... 127
Tablo 74- Suriçi'nde Mahallelerin ve Konutların Altyapı Durumu..... 128
Tablo 75- Kentsel Yoksunlukla İlgili Olarak Suriçi Mahallerin Durumu 130

Grafik Dizini

Grafik 1- Diyarbakır Kenti Nüfus Artış Hızları..... 51
Grafik 2- Diyarbakır Kentine Göç Dönemleri..... 52
Grafik 3- 2008 ve 2010 Yılları Arasında Diyarbakır Kenti İlçe Belediyeleri Nüfus Oranları..... 52
Grafik 4- Suriçi Mahallelerinde Göçle Gelenlerin İlçelere Göre Geldikleri Yerler 106
Grafik 5- Suriçi Mahallelerinde Göçle Gelenlerin Yerleştikleri Mahalleler 106
Grafik 6- Suriçi'nde Nüfusa Göre Nakdi ve Ayni Yardımların Mahallelere Dağılımı 111
Grafik 7- Kiracıların Suriçi'nde Mahallelere Göre Dağılımı..... 116

Harita Dizini

Harita 1 Şanlıurfa'da Hane Halkı Büyüklüklerinin Mahallelere Göre Mekânsal Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)..... 38
Harita 2 Şanlıurfa'da Erkek Nüfusunda (6+) Okuryazarlık Oranının Mahallere Göre Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)..... 40
Harita 3 Şanlıurfa'da Kadın Nüfusunda (6+) Okuryazarlık Oranın Mahallelere Göre Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)..... 41
Harita 4 Şanlıurfa Kentinde Öğrenciler ve Emekliler Hariç Çalışmayan Erkeklerin Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)..... 45
Harita 5 Şanlıurfa Kentinde Öğrenciler ve Emekliler Hariç Çalışmayan Kadınların Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı) 45
Harita 6 Şanlıurfa Kentinde Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfına Başvuranların Mekansal Dağılımı (2000-2008) 48
Harita 7 Diyarbakır Kent Nüfus Yoğunluğu (2000)..... 55
Harita 8 Diyarbakır Kenti Mahalle Yoğunlukları..... 56
Harita 9 Diyarbakır'da Ortalama Hane Büyüklüklerinin Kentsel Alan İçerisindeki Dağılımı..... 60
Harita 10 Diyarbakır'da Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfusun Dağılımı..... 61
Harita 11 Şanlıurfa Kenti Dezavantajlı Alt Bölgeler Haritası..... 71
Harita 12 Diyarbakır Kenti Alt Bölgeleri..... 84
Harita 13 Şanlıurfa Suriçi Alanının Kent İçindeki Yeri..... 101
Harita 14 Şanlıurfa Turizm Gelişme Odağının Diğer Turizm Alanları İle Bağlantısı..... 102
Harita 15 Şanlıurfa Gelir Gruplarının Mahallelere Göre Dağılımı (ŞUKBİS)..... 108
Harita 16 Diyarbakır Suriçi Alt Bölge Sınırları 118
Harita 17 Diyarbakır Suriçi Cazibe Merkezi..... 120
Harita 18 Diyarbakır Suriçi Turizm Gelişme Odağı..... 121

KISALTMALAR

ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM : Birleşmiş Milletler
ÇATOM : Çok Amaçlı Toplum Merkezi
DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
EKOSEP : Göçle Gelen Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Entegrasyonu Projesi
GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
GESEM : Geleneksel El Sanatları Eğitim Merkezi
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü
İSO : İstanbul Sanayi Odası
İŞKUR : Türkiye İş Kurumu
KABKY : Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı
KUDEB : Koruma Uygulama Denetim Bürosu
KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OVP : Orta Vadeli Program
ÖBGP : Ön Bölgesel Gelişme Planı
SHÇEK : Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDGM : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDV : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
ŞURKAV : Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı
UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UTAB : Ulaşım ve Trafik Analiz Bölgeleri
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TÜROFED : Türkiye Otelciler Federasyonu

YÖNETİCİ ÖZETİ

Yoksulluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için süregelen temel sosyo-ekonomik sorunlardan biridir. Bu nedenle de her dönem üzerinde çalışılan, teoriler ve politikalar üretilen can alıcı başlıklardan biri olmuştur. Değişen ekonomik-sosyal yapı, yoksulluğun görüntüsünü de zaman içerisinde değiştirmiştir. Pek çok ülkede olduğu üzere ülkemizde de şehirlere göçün zaman içerisinde yoğunlaşması ile kır-kent ayrımı iyice belirginleşmiş ve kentsel yoksulluk dikkat çeken boyutlara ulaşmıştır. Yoksulluk sadece kır-kent arasında farklılaşan bir olgu olmaktan çıkarak kentsel alan içerisinde de farklılık arz eden, mekâna göre değişen ve şekillenen bir görünüme bürünmüştür.

Öte yandan yoksulluğun sadece ekonomik değil; yoksunluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanma gibi pek çok bileşeni içeren bir olgu olduğu her geçen gün daha çok kabul gören bir görüş haline gelmiştir. Bu nedenle yoksullukla mücadeleye yönelik bir kalkınma çabasının da ne sadece ekonomik ne de sadece sosyal olarak ele alınmasının yoksullukla mücadelede gerçek etkiyi yaratamayacağı ortaya çıkmıştır. Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı bu tespitlerden hareketle kurgulanmış bir çalışmadır.

Bu çalışma ile öncelikli olarak Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinde daha önce yapılmış olan saha araştırmaları ve analizlere dayanılarak yoksulluğun yoğunlaştığı kentsel alt bölgeler belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen bu alt bölgelerin ekonomik, sosyal ve mekânsal göstergeleri ortaya konularak bu göstergelerin iyileştirilmesinde izlenmesi gereken yollardan birisi olan yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusun istihdama katılımına yönelik program geliştirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı; kent içerisinde insani gelişmişlik endeksleri, temel yaşam göstergeleri veya kalkınmışlık göstergeleri açılarından bakıldığında en geri kalmış kentsel alt bölgelerin geliştirilmesine yönelik uygulanacak bütünleşik planlı çalışmayı tanımlamaktadır. Kentin eşitsiz gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durumun, kentin yoksullarının-yoksullaşma riski altındaki grupların ve kentin dezavantajlıları (kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar) olarak görülen kesimlerinin mevcut durumlarının belirlenen göstergeler doğrultusunda iyileştirilmesi sürecini tanımlamaktadır. Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı çerçevesinde kent içi bölgesel eşitsizlikler mekâna dayalı olarak tespit edilerek, kent içi geri kalmış bölgelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için fırsat alanlarının oluşturulması, kent içi yeni cazibe merkezlerinin yaratılması, yatırım ortamının kentin güçsüz ve örgütsüz kesimlerinin de katılımını sağlayabilecek araçlarla zenginleştirilmesi gibi girişimler tanımlanmıştır. Bunun için kentsel alanda gelişmişlik farkları olduğu bilinen mahallelerin mevcut durumlarının tespit edilebilmesi, istatistikî bilgilerinin aynı alt bölge sınırı içerisinde derlenerek insani gelişmişlik göstergelerinin izlenebilmesi açısından alt bölge tanımının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Alt bölgeler hizmet bütünlüğü gözetilerek tanımlanmaya çalışılmış ve benzer karakterlere sahip olan mahalleler aynı alt bölge sınırları içerisine alınmıştır.

- İhtiyaç ve eğilimleri ortaya koyacak bir saha araştırması yapılması ve veri tabanının yapılandırılması.
- Araştırma sonuçları doğrultusunda, eylemlerin önceliklendirilmesi ve alanda yapılandırılması öngörülen turizm sektörünün ihtiyaç duyacağı işgücü talebinin ve tiplerinin belirlenmesi.
- Tespit edilen işgücü talebi ve niteliği doğrultusunda, mesleki eğitim programlarının yapılandırılması ve faydalanıcıların alanda yaşayan nüfus içerisinden belirlenmesi.

2. Toplum merkezlerinin bölgede yaşayan nüfusun cinsiyet, yaş grubu, iş deneyimi gibi temel istihdam bilgilerini kayıt altına alması, izlemesi ve yönlendirmesi;

- İş arayan kaydı, özgeçmiş oluşturulması.
- Açık işler ile ilgili bilgilendirme yapılması.
- Uygun ilanlara iş başvurularının alınması.
- İş başvurusu veya iş görüşmesi sonuçlarının takip edilmesi.
- İşsizlik ödeneği için başvuru ve ödenek takibi yapılması.
- Halk Eğitim Merkezleri, İŞKUR ve diğer hizmet sağlayıcılar tarafından verilen işgücü yetiştirme kursları hakkında bilgilendirme yapılması ve kurslara başvuru alınması.
- İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri için randevu alınması.

3. Yoksulluk riski ile karşı karşıya olan nüfusun kalifiye işgücüne dönüştürülmesi;

- Restorasyon konusunda uygulamalı ve sertifikalı eğitimin istihdam sağlanarak verilmesi
- Turizm hizmet elemanı yetiştirilmesi için başarı koşuluna bağlı iş garantili, uygulamalı eğitimleri verilmesi:

  - Bilgisayarlı Muhasebe,
  - Sekreterlik,
  - Pansiyon ve Butik Otel İşletmeciliği,
  - Ön Büro Elemanı,
  - Aşçı,Garson ve Komi Yetiştirme,
  - Kat hizmetleri.

- Geleneksel El Sanatları ve Geleneksel İmalat Eğitimlerinin verilmesi: Kültürel niteliği olan dekoratif hediyelik eşyaların yerli ve yabancı tüketicilere tanıtımı ve pazarlanması konusunda istihdam edilecek kişilerin belirlenmesi ve hedef mahallerde hâlihazırda turizm sektörü veya geleneksel el sanatları faaliyetleri içerinde çalışanların eğitilerek sektör kapasitesinin güçlendirilmesi;

  - Yün Eğirme ve Ehram Dokuma,
  - Kuyumculuk,
  - Gümüş-bakır işlemeciği,
  - Keçecilik,
  - Halı ve kilim dokumacılık,
  - Kazazlık,

Şanlıurfa ve Diyarbakır kentsel alanları, kentsel gelişme aksları, kent lekesinin yayılma biçimi, kentsel yoksulluk-yoksunluk durumu ve kent makro formu dikkate alınarak alt bölgelere ayrılmıştır. Alt bölgelerin sosyo-ekonomik yapıları 2009 yılında "Göçle Gelen Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Entegrasyonu (EKOSEP) Projesi" kapsamında yapılan saha araştırmasının verileri esas alınarak tanımlanmaya çalışılmış ve diğer ulusal ve yerel düzeyde üretilen verilerle desteklenmiştir.

Şanlıurfa kentsel alanı için 6 alt bölge tanımlanmıştır. Bunlar, Suriçi, Süleymaniye, Haleplibahçe, Kamberiye, Sırrın ve Hayati Harrani olarak adlandırılan alt bölgelerdir. Diyarbakır kentsel alanı da aynı saha verilerinden yararlanılarak 7 alt bölgeye ayrılmıştır. Alt bölgeler; Fabrika, Aziziye, Mevlana Halit, Körhat, Dicle, Ben-u Sen ve Suriçi olarak adlandırılmıştır. Alt bölgeler tespit edilirken alt bölgeleri oluşturan mahallelerin ekonomik, sosyal ve mekânsal sorunlarının yanı sıra barındırdıkları fırsatlar da dikkate alınmıştır. Alt bölgeler hizmet bütünlüğü gözetilerek tanımlanmaya çalışılmış ve benzer karakterlere sahip olan mahalleler aynı alt bölge sınırları içerisine alınmıştır. Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı, genel olarak kent merkezinde alt bölge tespitlerinin yapılması ve bu alt bölgelerin taşıdığı fırsatlar çerçevesinde mekana dayalı bütüncül ekonomik ve sosyal kalkınmanın planlanmasını öngören bir çalışmadır. Ancak elinizdeki bu çalışmada tüm alt bölgeler yerine sadece Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinin Suriçi alt bölgeleri baz alınmış ve bu iki alt bölge için turizm sektörü fırsat barındıran öncü sektör olarak belirlenerek buna yönelik bir kalkınma yaklaşımı ortaya konmuştur. Bu çalışmanın, diğer alt bölgelerde de farklı ekonomik fırsat alanlarını dikkate alarak benzer planlamaların yapılması için örnek bir çalışma olması öngörülmüştür.

Diyarbakır ve Şanlıurfa Suriçi kentsel alt bölgelerinin kalkınmasında aracı olarak seçilen temel sektör alt bölgelerdeki tarihi dokunun zenginliği ve mevcut potansiyeli nedeniyle turizm sektörüdür. Suriçi alt bölgeleri için kurgulanan kalkınma yaklaşımı; turizm sektörünün bu alanlar içerisinde yaygınlaştırılmasını, alanda yaşayan nüfusun turizm sektöründen ekonomik ve sosyal fayda sağlayabilecek bir biçimde organize edilmesini hedeflemektedir. Benzer sosyal-mekansal sorunlara sahip her iki Suriçi Bölgesinde uygulanacak kalkınma yaklaşımının ortak program çerçevesinde sürdürülmesi öngörülmüştür. Bu amaçla **Şanlıurfa ve Diyarbakır Suriçi Kentsel Alt Bölgeleri Kalkınma Yaklaşımı kapsamında ortak programının geliştirilmesine yönelik aşağıdaki temel ilkeler belirlenmiştir.**

- İl ve kent turizm ana planının yapılması/geliştirilmesi
- İl ve kent sosyal hizmet ana planının yapılması
- Kültürel miras değerlerinin belgelenmesi ve kaydedilmesi
- Kültürel mirasın korunması
- Kültürel miras alanlarının fiziksel iyileştirme yapılması
- Turizm altyapısının iyileştirmesi
- Şanlıurfa ve Diyarbakır'ın kültürel ve turistik değerlerinin tanıtılması
- Turizme yönelik ticari faaliyetlerin geliştirmesi ve çeşitlendirilmesi
- Kurumsal yeniden yapılanmaya katkıda bulunarak, yerel yönetimin yönetişim kapasitesinin geliştirmesi

- STK'lar, Üniversite, Meslek Odaları ve Yerel Yönetim temsilcileri ile yerel halk arasında işbirliğinin arttırılması
- Yoksulluğun önlenmesi, işsizliğin azaltılması yönünde stratejiler geliştirecek ve alanı yönetecek Alan Yönetimlerinin oluşturulması
- Sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının geliştirilmesi
- Eğitim programlarının geliştirmesi
- İnsan kaynaklarının ve mesleki kapasitelerin geliştirmesi
- Kentsel donatıların iyileştirmesi/geliştirmesi
- Yapı envanterinin çıkartılması
- Meslek standartlarına dayalı yeterliliklerin geliştirmesi, belgelendirilmesi, belge ve eğitim veren kuruluşların akreditasyonu gibi temel işlevleri içeren Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi'ne ilişkin çalışmaların tamamlanması ve bu sisteme duyarlı bir mesleki eğitim yapısının geliştirilmesi,
- Toplumda yaşam boyu eğitim anlayışının benimsenmesi amacıyla e-öğrenme dâhil yaygın eğitim olanaklarının geliştirmesi, eğitim çağı dışına çıkmış kişilerin açık öğretim fırsatlarından yararlanmalarının teşvik edilmesi, beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetlerinin artırılması
- Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ve değerlendirmesi

Bu ilkelerin yanı sıra Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinde turizme dayalı kentsel alt bölge kalkınması için 4 aşama kurgulanmıştır: Alt bölgenin turizm sektörüne hazırlanmasında en önemli etkenlerden olan mekansal çevrenin iyileştirilmesi aşaması, alt bölgede yaşayan nüfusa sunulan sosyal hizmetlerin yapılandırılması aşaması, alt bölgede ekonomik gelişmenin sağlanması için eğitimler ve hizmetlerin yapılandırılması aşaması ve sektöre hizmet sunan kurum/kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesi aşaması. Bu dört aşamada yapılması gereken temel çalışmalar ise aşağıda sıralanmıştır.

❖ ***Mekansal Çevrenin İyileştirilmesi Aşaması***

1. Öncelikli alan(lar) bütününde turizm yatırımlarına da kolaylık sağlamak üzere mekansal iyileştirmelerin yapılması, yaşam çevresinin sağlıklaştırılması:
   - Mahallelerde Kentsel Koruma ve İyileştirme Entegre Eylem Planı ile iyileştirme ve sokak sağlıklaştırma projelerinin üretilmesi.
   - Teknik altyapının geliştirilmesi ve yenilenmesi.
   - Sokak sağlıklaştırma ve cephe yenileme çalışmaları yapılması.
2. Sokak sağlıklaştırması kapsamında amaçlı yolculuklara olanak sağlayan, sürekliliği sağlanmış turizm aktivite odakları ile güzergahlarının belirlenmesi ve projelerinin hazırlanması.
   - Belirlenen sokakların teknik altyapısının yenilenmesi.
   - Temizlik hizmetlerinin örgütlenmesi.
   - Atık yönetimi sisteminin kurulması.

- Sokak döşemelerinin yenilenmesi.
- Tabela, çöp kutusu, umumi tuvalet, elektrik ve telefon direklerinin yenilenmesi ve/veya yapılandırılması.
- Aydınlatma elemanlarının yenilenmesi.
- Trafik yönetiminin geliştirilmesi ve trafik elemanlarının iyileştirilmesi.
- Peyzaj projelerinin ve düzenlemelerinin yapılması.

3. Yapı özelinde;
- Alandaki tescilli yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin koruma ve iyileştirme planının önceliklerine göre yapılması/yaptırılması (KUDEB).
- Yapıların projelerine uygun olarak yenilenmesi.
- Uygulamalı eğitim alanı olarak kullanmak ve bölgede bir turizm aktivitesi olarak da değerlendirmek üzere tarihi yapının (yapıların) pilot uygulama için seçilmesi.

4. Kamusal doğrudan destek ve özendirme kapsamında;
- KUDEB ve Alan Yönetimi'nin işbirliğini sağlamak üzere aynı hedefe yönelik görev yürütmelerinin sağlanması.
- Alan yönetimi birimi ve teknik destek ekibinin ve mümkünse Koruma Uygulama Denetim Bürosunun (KUDEB) alan içerindeki tescilli/özgün bir yapıda faaliyet göstermesi.
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü danışma/yönlendirme/hizmet birimlerinin bölge girişinde konumlanmış tescilli bir yapıda faaliyet göstermesi.
- Toplum merkezlerinin öncelikli olarak alanda kurulması/var olan benzer yapıların güçlendirilmesi.
- Geleneksel el sanatları ve hediyelik eşya üretiminde kendini kanıtlamış resmi ve özel kuruluş/işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri bir ya da birden fazla yapının, üretimi ve sergilemeyi sağlamak üzere belirlenmesi, donanımının sağlanması, bölge içerisinde satış ve üretim yeri sağlanması.
- Kamu misafirhanelerinin alanda yer seçimine yönlendirilmesi, gerektiğinde tahsis kanallarının işletilmesi, satın alma, kiralama ve donanımlar için mali destek politikaları geliştirilmesi ve uygulanması.
- Kültürel faaliyetlerin desteklenmesi, var olanların güçlendirilmesi ve amaçlı tur güzergahlarına dâhil edilmesi (Diyarbakır'da Dengbej Evi, Şanlıurfa'da Güvercin Mezatı Yapılan Vakıf Hanı gibi).

❖ ***Sosyal Hizmet Sunumunun Güçlendirilmesi Aşaması***

1. Tanımlı alt bölgede yeni toplum merkezleri açılması veya mevcut Çok Amaçlı Toplum Merkezleri'nin tüm alana ulaşabilecek şekilde donanımının güçlendirilmesi
- Merkezlerin tanıtımının yapılması ve farkındalık yaratılarak erişilebilirliklerinin arttırılması.

- Hayat boyu eğitime dayalı kapasite artırıcı çalışmaların yürütülmesi.
- Kütüphane kullanımının yaygınlaştırılması, çocukların kütüphane ile ilgili bağlarını kuracak yöntemlerin geliştirilmesi.
- Kültür merkezinin tanınırlığının artırılması.
- Kız çocuklarının okullaşma oranlarının yükseltilmesi ve eğitim sürelerinin artırılması.
- Okuryazarlık eğitimlerinin yaygınlaştırılması, okuryazarlık göstergelerinin iyileştirilmesi.
- Toplumda yaşam boyu eğitim anlayışının benimsenmesi amacıyla e-öğrenme dâhil yaygın eğitim olanaklarının geliştirilmesi.
- Eğitim çağı dışına çıkmış kişilerin açık öğretim fırsatlarından yararlanmalarının teşvik edilmesi.

2. Web tabanlı veri oluşturacak bilgi sitemi kurulması

- Sosyal yardımların bireysel gelişimi destekleyecek modellerle gerçekleşmesi için toplum merkezlerinde bilgilendirme, kayıt ve yönlendirme sisteminin kurulması.
- Yaşlılık aylığı (65 yaşından büyük olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Özürlü aylığı (18 yaşından büyük, % 40 - %69 özürlü olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Bakıma muhtaç özürlü aylığı (18 yaşından büyük, % 70 ve üzeri özürlü olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Özürlü yakını aylığı (18 yaşından küçük özürlü yakını olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı yardım başvurusu kaydı ve takibi yapılması.
- SHÇEK sosyal yardım başvurusu kaydı ve takibi yapılması.
- Yeşil kart başvurusu kaydı ve takibi yapılması.
- Yaşlı bakım hizmetleri için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Koruma altına alınması gereken çocuklar için ihbar kaydı yapılması.

3. Gönüllülerin organizasyonu;

- Hem maliyetlerini düşürmek hem de toplumun her kesiminin katılımını sağlamak amacı ile toplum merkezinde görev alacak tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanlar ile birlikte gönüllü çalışanların aktif olduğu bir yapılanmanın kurulması

❖ **Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi Aşaması**

1. Kentin işsizlik ve istihdam haritasının çıkarılması;

- İşgücü kapasitesini, ihtiyaç ve eğilimleri ortaya koyacak olan saha araştırmasının yapılması, raporlanması ve bir veri tabanı oluşturularak güncellenebilir ve izlenebilir hale getirilmesi.

- Çulhacılık,
- Tespihçilik,
- Cam ürünleri,
- Seramik,
- Takı tasarımı.

- Sergi ve satış merkezlerinin kültür merkezi ve/veya toplum merkezleri içerisinde yer almasının sağlanması.
- Kentte geleneksel el sanatlarına dayalı turistik hediyelik eşya üretiminde ve pazarlanmasında halen faaliyet sürdüren kurum, kuruluş veya girişimcilerin desteklenmesi ve işbirliklerinin arttırılması.
- Ev kadınlarının üretiminin desteklenmesi (ev yemekleri, pansiyonculuk vb.) ve eğitim programlarına dâhil edilmeleri.

4. Turizm sektörüne hizmet sunan yeni girişimcilerin teşvik edilmesi ve girişimcilik eğitimlerinin verilmesi;

- Gençlerin eğitimlere katılımının sağlanması.
- Kadınların eğitimlere katılımlarının sağlanması.
- Eğitim programlarına katılan kadınlara ve gençlere mikro kredi önceliği verilmesi.

5. Turizm sektörünü destekleyici nitelikte ev tipi tarım uygulamalarının (olanak bulunan kentte tarımsal yaşam biçiminin devam ettiği alanlarda ya da kent/bölge yerleşimine yakın bir alanda) desteklenmesi;

- Afiş, kahve toplantıları, stant açma gibi faaliyetler ile halkın ev tipi/kentsel tarımsal üretim hakkında bilgilendirilmesi.
- Ev tipi/kentsel tarıma uygun konutların ve ailelerin belirlenmesi.
- Hedef gruptaki kadın ve gençlere ev tipi/kentsel tarım, kooperatifçilik ve girişimcilik eğitimi verilmesi.
- Hedef gruptaki kadın ve gençlere çiçek/sebze yetiştiriciliği eğitimlerinin verilmesi.
- Eğitimi başarı ile tamamlayanlara fide, tohum ve gerekli malzemenin verilmesi.
- Çiçek fidelerinin kentsel peyzajda ve bölge peyzajında kullanımının sağlanması.

6. Sertifikalı üreticiler için işyeri açma desteklerinin geliştirilmesi;

- Ev kadınlarının bireysel üretimlerinin desteklenmesi, ürünlerin pazarlamasına amacı ile sergi açma ve satış yapma olanaklarının sağlanması.
- Gençlerin ve kadınların üretici kooperatifleri kurmalarının desteklenmesi.

7. Bölge halkına yabancı dil eğitimlerinin verilmesi.

❖ ***Kapasite Geliştirme Aşaması***

1. Bilinçlendirme ve Farkındalık Artırma Faaliyetleri yapılması;

KUDEB ve Alan Yönetim Birimi personeline yönelik "Kentsel Dönüşüm, Yenileme Sürecinde Yaklaşımlar, Yasal Düzenlemeler ve Uzlaşma Yönetimi" konulu eğitimler verilmesi, Alan Yönetim Birimi tarafından programlanacak çalışmaları kolaylaştırmak üzere, her iki kentin Suriçi Bölgelerinde görev yapacak atık toplama görevlileri, güvenlik görevlileri ve çalışan esnafa yönelik bilgilendirme ve farkındalık seminerleri, söyleşiler ve kampanyalar düzenlenmesi.

2. Turizm ve turistlerle etkileşime yönelik broşür, tabela ve afiş çalışmaları yapılması.

3. Halka yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi.

Yukarıda tanımlanan ilkeler ve aşamalar çerçevesinde Şanlıurfa ve Diyarbakır Suriçi Alt Bölgeleri için tanımlanan Turizme Dayalı Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı için birden fazla kurum, kuruluş ve sektörün bir arada ve koordinasyon içerisinde çalışması gerekmektedir. Programın başarıya ulaşabilmesi kamu ve özel sektör işbirliklerinin geliştirilmesine bağlı olduğu kadar, alt bölgede yaşayan nüfusun karar süreçlerine katılımına ve Sivil Toplum Örgütlerinin programı benimsemesine de bağlıdır. Bu nedenle programın yürütüldüğü bölgede bir *alan yönetiminin* oluşturulması öngörülmektedir. Kurulacak olan alan yönetimi Suriçi alt bölgelerinde var olan ve üzerinde turizm faaliyetinin geliştirilmesi için varlığının sürdürülmesine özen gösterilmesi gereken tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik süreci yönetirken, diğer taraftan da kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasını ve kalıcı işbirliklerinin geliştirilmesini güvence altına alacaktır.

Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı özgünlükleri olan bir çalışmadır. Bunlardan birincisi kent içi eşitsizliklerin kentsel alt bölgeler tanımı içerisinde tanımlanmasıdır. Yaklaşımın diğer önemsenmesi gereken yönü, kalkınmanın ekonomik, sosyal ve mekansal mevcut durumun bir bütün olarak iyileştirilmesi halinde gerçekleştirilebileceğine olan vurgusudur. Ayrıca, yaklaşım alt bölgede yeni bir ekonomik işlev tanımlamış, bu işlevin gereksindiği mekansal dönüşümü tariflemiş ve alt bölgelerde yaşayan yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusun ekonomik ve sosyal kalkınmasının olası araçlarını tanımlamaya çalışmıştır. Bu yaklaşımın alt bölgelerin kalkınma sorununun çözümünde bir araç olup olmayacağı sorusunun yanıtı ancak yaklaşımın denenmesi sonrasında anlaşılacaktır.

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI (2007 – 2013)
ORTA VADELİ PROGRAM (2010 - 2012)
GAP EYLEM PLANI (2008 - 2012)
TRC2 BÖLGESİ 2011 - 2013 BÖLGE PLANI

BÖLÜM 1
KENTSEL BÖLGE KALKINMASINDA YENİ POLİTİKA ARAYIŞLARI

Yoksulluk, küreselleşme süreci ile birlikte yeni bir kimliğe bürünmüştür. Yeni yoksulluk olarak adlandırılan bu süreç; yoksulların daha önceki dönemlerden farklı olarak kazançlarını birikime çeviremedikleri, uzun dönem işsizlik sorunu ile karşı karşıya kaldıkları, gelecekte durumlarının iyileşebileceğine ilişkin umutlarının olmadığını ortaya koymuştur. Küreselleşen dünyada devletlerin üstlendikleri yeni rollerinde, yeni yoksulluk olarak adlandırılan süreci değiştirmeye yönelik politika üretemediği veya üretmekte zorlandığı görülmektedir.

Sorun, istihdam olanaklarının sınırlı olduğu, yoksulluk göstergelerinin ülke ortalamalarından daha yüksek oranda seyrettiği, göç alan ancak aldığı göçten fazlasını veren orta büyüklükteki kentler açısından daha önemli hale gelmiştir. Kalkınmanın dinamiği olabilecek göçle gelen nüfus, orta büyüklükteki kentlerde bir süre konakladıktan sonra, iş olanaklarının daha fazla olduğu büyük kentlere göç etmektedirler.

Ancak, politika alanından bakıldığında yoksulluğun en bariz göstergelerinin azaltılmasında yaygın olarak kullanılan araçlar, sosyal yardımlar ve doğrudan destek mekanizmalarıdır. Sorunun kalıcı çözümünün kent yoksullarına iş yaratma, iş arayanların iş piyasalarında aranan nitelikte elemanlar olmasını sağlama, emek arzı ile emek talebi arasındaki uyumunun arttırılmasından geçtiği bilinmektedir. Yoksulların sosyal güvenceli bir işte istihdamının sağlanabilmesi, kamunun yoksul kesimin yaşamını asgari düzeyde sürdürebilmesi için üstlendiği maliyetleri azaltacağı da açıktır.

Günümüze değin yapılan araştırmalar, ağırlıkla göçle kente gelen nüfusun sosyolojik yapısının anlaşılması ve göç nedenlerinin tespiti üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırmalar, göçle kente gelen nüfusun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumun anlaşılmasına, göç öncesi ve sonrası durumunun karşılaştırılmasına odaklanmıştır. Göçün oluş nedenleri ve sonuçları da bu araştırmalarda inceleme konusu edilmiştir. Kamu kurumlarının uyarılmasını sağlayan bu çalışmalar, göçle gelen nüfusun yoksunluk ve yoksulluk durumuna bağlı olarak kamu tarafından üstlenilmesi gereken sosyal yardımların akılcı bir biçimde organize edilmesine yardımcı olmuştur.

Ancak, bu araştırmalar durumun tespiti ile sınırlı kalmış ve sorununun çözümünde ana eksen kamunun etkin sosyal yardım girişimleri ile sınırlanmıştır. Göçle gelen nüfusun sosyal yardımlarla yaşamaya başlaması beraberinde bir dizi sorunun da oluşmasına yol açmıştır. Kaçınılmaz olarak kamunun üstlenmek zorunda kaldığı sosyal yardımların yarattığı yüksek maliyetlerin yanı sıra, yardımlarla yaşayan nüfusun çalışma alışkanlıklarını yitirmesi bu sorunların en başta gelenleridir. Ortaya çıkan bu durumun kalıcı biçimde aşılmasında en etkin aracın istihdam edilebilirliğin ve istihdam olanaklarının arttırılması olduğu uygulanan birçok örnekte de açıkça ortaya konulmuştur. İstihdamın arttırılmasına yönelen politikaların yoksullukla mücadelede en etkin araç olduğu görülmektedir.

1950'li yıllardan başlayarak günümüze kadar geçen sürede % 75 oranında kırsal alanda yaşayan Türkiye nüfusu, günümüzde % 25 oranına kadar gerilemiştir. Yapılan kestirimlerde önümüzdeki 30 yıl içerisinde bu oranın % 10 seviyesine kadar gerileyebileceği öngörülmektedir. AB üyesi ülkelerde kırsal alanda yaşayan nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının % 2 - % 5 oranına gerilediği görülmektedir. Bu durum çözülme sürecindeki kırsal

alanların göç üreten ana merkezler olmayı önümüzdeki 10 yıllar boyunca da sürdüreceğini ortaya koymaktadır.

Kırsal kalkınma, kırdan kente göçün engellenmesinde önemli bir role sahiptir. Kırsal kalkınmanın gereksindiği sektörel araştırmaların yapılması ve belirlenen yatırımlar ile girişimlerin teşvik edilmesi süreci devam edecektir. Kırsal alandaki kalkınma sorunu, çözülmeye devam eden nüfusa rağmen; üretkenlik artışı, verimlilik vb. kavramlar ile tanımlanırken, kentsel alanda sorunlar mutlak/göreli yoksulluk, kronik işsizlik, sosyal dışlanma, sosyal yardımlar olarak tanımlanmaktadır. Kırsal alanda, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına yönelik etkin girişimlerin desteklenmesinin yanı sıra, bu süreçte kırdan koparak kente göçle gelen nüfusun kentsel alan içerisindeki durumunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kır-kent ayrımı olarak şekillenen diyalekt günümüzde kentsel alanda yarattığı temel çelişkilerle varlığını sürdürmekte ve *"kentsel yoksulluk"* diye tanımlanan olgu sadece ülkemizde değil dünyada hızla artmaktadır. Kentsel alan bütünsel bir yapı oluşturmamakta, kentsel alan içerisinde de bölgesel gelişmişlik farkları görülmektedir. Yoksulluk kentlerde mekânsallaşırken, kent alt bölgelere ayrışmakta ve bölgeler arasında temel yaşam göstergeleri açısından önemli farklılıklar gözlenmektedir.

"Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı (KABKY)"; kent içerisinde insani gelişmişlik endeksleri, temel yaşam göstergeleri veya kalkınmışlık göstergeleri açılarından bakıldığında en geri kalmış kentsel alt bölgelerin geliştirilmesine yönelik uygulanacak bütünleşik planlı çalışmayı tanımlamaktadır. Kentin eşitsiz gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durumun, kentin yoksullarının-yoksullaşma riski altındaki grupların ve kentin dezavantajlıları (kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar) olarak görülen kesimlerinin mevcut durumlarını belirlenen göstergeler doğrultusunda iyileştirilmesi sürecini tanımlamaktadır.

Bu nedenle, kent içi bölgesel eşitsizliklerin tanımlanması, kent içi geri kalmış bölgelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için fırsat alanlarının oluşturulması, kent içi yeni cazibe merkezlerinin yaratılması, yatırım ortamının kentin güçsüz ve örgütsüz kesimlerinin de katılımını sağlayabilecek araçlarla zenginleştirilmesi vb. girişimlerin tanımlanmasına, gerekçelendirilmesine ve sınanmasına ihtiyaç vardır.

Kentsel Alt Bölge Kalkınması ile en temelde yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin arttırılması ve kendi başlarına iş geliştirme olanaklarında kullanılan araçların çoğaltılması amaçlamaktadır. Günümüzde yoksulların iş geliştirme olanaklarının arttırılmasında kullanılan yegâne model Mikro Kredi uygulamasıdır. Ancak, bu denli karmaşık yapıdaki bir sorunun çözümünde sadece bir enstrümanın kullanılmasının yetersiz kalacağı aşikârdır. Yoksulluğun derinliği, sosyal ağların varlığı, dayanışma mekanizmaları, varsa göçün oluş biçimi ve izlediği süreç, deneyimler, hane halkının yapısı, eğitim durumu, birikim yapma kapasitesi vb. değişkenler yoksulun kent yaşamı içerisindeki durumunu belirlemektedir.

Bu nedenlerle kent yoksullarının istihdam edilebilirliklerinin arttırılması ve kendi işlerini kurma girişimleri için yeni bir yol haritasına ihtiyaç vardır. Yukarıda sıralanan nedenlerle kent

yoksullarının durumlarının istenilen yönde değiştirilmesine yönelik çabalara girişmeden önce müdahale politikalarının üretileceği alanların tespit edilmesi ve kentsel alt bölge kalkınmasında kullanılacak yeni politikaların üretilmesinde yardımcı olacak şekilde incelenmesi gerekliliği bulunmaktadır.

"Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı", iki temel hedef çerçevesinde biçimlenmektedir. Bu hedeflerden birincisi, Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerinde daha önce yapılmış olan saha araştırmaları ve analizlere dayanılarak yoksulluğun yoğunlaştığı kentsel alt bölgelerin belirlenmesidir. Bu hedefe bağlı olarak, belirlenen alt bölgelerin ekonomik, sosyal ve mekânsal göstergeleri ortaya konulacak ve bu göstergelerin iyileştirilmesinde izlenmesi gereken yollardan birisi olan yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusun istihdama katılımın arttırılmasına yönelik yaklaşımın Suriçi alt bölgelerinde uygulanmasına yönelik bir program geliştirilmeye çalışılacaktır. İkinci hedef ise, kalkınma yaklaşımının uygulanması için seçilen alt bölgelerde yapılan müdahaleler sonucu oluşması beklenen gelişmelerin kent bütününe etki etmesidir.

Devlet Planlama Teşkilatının, Türkiye genelinde ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişliklerini değerlendiren araştırmasının verileri (2004) ve Diyarbakır, Şanlıurfa İllerinde yürütülen *"Göçle Gelen Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Entegrasyonu Projesi-EKOSEP"* saha araştırması (2009) ile ortaya konulan gelir, istihdam, eğitim ve yoksulluk vb. veriler, kentlerin temel sorunlarını ilçeler düzeyinde karşılaştırmalı bir biçimde ortaya koymaktadır. Ülke genelini ilçeler düzeyinde karşılaştıran DPT araştırması gerek Diyarbakır, gerekse Şanlıurfa İl ve ilçelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından az gelişmiş bölge karakteri sergilediğini ortaya koymaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezlerinde mahalle ölçeğinde veriler içeren EKOSEP araştırmaları ise kent içerisinde birbirlerinden farklı gelişmişlik düzeyleri sergileyen yapıların bulunduğunu, bu yapıların ekonomik, sosyal ve mekânsal olarak önemli farklılıklar gösterdiğini, yoksul ve yoksullaşma riski altında yaşayan çok fazla sayıda birey ve hanenin bulunduğunu göstermektedir.

Ülke genelinde ve ilçeler düzeyinde yapılan çalışma ile kent içi farklılıkları ortaya koymaya çalışan EKOSEP araştırmasının sonuçları birlikte değerlendirildiğinde; benzer nitelikteki sorunların iki farklı ölçek ve mekânda ortaya çıktığı görülmektedir. Birinci ölçek kırsal alanların merkezi niteliğinde olan ilçelerin kalkınmışlık sorununun aşılmasıyken, diğer ölçek kırsal alanın ve ilçe merkezlerinin hizmet odağı olan, ancak kendisi de kalkınma sorununu aşmaya çalışan il merkezinin kentsel alanında yer almasına rağmen ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişmişlik farkları taşıyan kentsel alt bölgeleridir.

Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı (KABKY), kentsel alanı oluşturan bölgeler arasında var olan gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasında izlenebilecek bir yol haritası oluşturmayı amaçlamaktadır. KABKY, kentin en geri kalmış bölgelerinde var olan potansiyelin ortaya çıkmasının önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik sürdürülecek planlı çalışmayı tanımlamaktadır. Kentsel alanda meydana gelen ayrışma, kentsel bölgelerin eşitsiz gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, KABKY kentin yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusunun yaşam mekânının, sosyal ve ekonomik yapısının belirlenen göstergeler doğrultusunda iyileştirilmesi sürecinde izlenecek politikaları tanımlamayı hedeflemektedir.

Ayrıca, yaklaşımın uygulanabilirliğinin arttırılması için; I) kent içi bölgesel eşitsizliklerin tanım-

lanması, II) kentsel alt bölgelerin belirlenmesi, III) kentsel alan bütününde gelişmişlik farklılıkları gösteren alt bölgelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesinde kullanılabilecek fırsatların tespit edilmesi, IV) kent içi yeni cazibe merkezlerinin yaratılması, V) yatırım ortamının kentin güçsüz ve örgütsüz kesimlerinin de katılımını sağlayabilecek araçlarla zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Sadece bölgesel nitelik taşımayan, ulusal ölçekte de önemini koruyan yoksulluk sorununun çözümünde ulusal politikaların tanımlandığı üst ölçek planlama belgelerinin de değerlendirilmesi gereği bulunmaktadır.

1.1 Üst Ölçekli Planlama Belgeleri

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan planlar, programlar ve sektörel raporlar, devletin dönemsel temel politikalarının tanımlandığı ve hedeflerin açıklandığı ana referans belgeler niteliği taşımaktadır. Bu referans belgelerden bazıları, Uzun Vadeli Strateji (2001–2023), Orta Vadeli Program (2005–2007) ve Dokuzuncu Kalkınma Planı'dır (2007–2013). TRC2 Bölgesi için belirlenen ana sorun alanları ve önceliklerin ulusal politikalarla uyumunun sağlanmasında yukarıda tanımlanan belgeler önem taşımaktadır. Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, kırsal kalkınmanın sağlanması, yoksullukla mücadele gibi uzun dönemli, ısrarlı ve sürdürülebilir çabaları gerektiren alanlarda, Kalkınma Bakanlığı'nın belirlediği uzun dönem hedeflerin bilinmesi ve bu hedeflere ulaşmada kullanılması tasarlanan politika araçlarının kavranması, süreç içerisinde karşılaşılacak olanaklar ve kısıtların neler olabileceğini de tanımlamaktadır. Bu nedenle, öncelikle yoksulluk sorununun ortaya çıkmasında önem taşıyan bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması, istihdam edilebilirliğin arttırılması, istihdam alanlarının genişletilmesi ve istihdam kapasitesinin geliştirilmesi, yoksulluğu azaltmada kullanılan sosyal destek mekanizmalarının tanımlanması, yaşam kalitesinin kırsal ve kentsel alanlarda yükseltilmesi, kırsal ve kentsel üretim alanlarında rekabet edebilirliğin sağlanması vb. konularda temel referans belgelerin içerikleri incelenmiş ve bağlantılı bulunan yaklaşımların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

1.1.1 Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001–2023) Belgesi'nde Yoksullukla Mücadele Politikaları

Sekizinci Kalkınma Planı ile birlikte hazırlanan, "Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi" (2001–2023) belgesi; ülkenin temel kalkınma hedeflerini ortaya koymaktadır. 2001–2023 döneminde yıllık ortalama yüzde 7 dolayında büyüme hızının sağlanması, 1998 yılında 3.200 dolar olan kişi başına gelirin 2023 yılında Avrupa Birliği ülkeleri düzeyine yaklaştırılması, 2023'te 1,9 trilyon dolar civarında GSMH düzeyi ile dünyanın ilk on ekonomisi arasına girilmesi Türkiye'nin temel hedefleri arasında sayılmıştır. Ayrıca, makro hedefler olarak;

- 2023 yılında toplam katma değer içinde tarımın % 5, sanayinin % 30 ve hizmet sektörünün ise % 65 pay elde etmesi hedeflenmiştir. İstihdam yapısının tarım ve hizmet sektörlerinde gerçekleşmesi ve dönem sonunda da tarım sektörünün istihdamdan aldığı payın yüzde 10'lara gerilemesi öngörülmektedir.
- Uzun dönemde nüfus artış hızının yavaşlayacağı ve 2020 yılından sonra % 1'in altına düşeceği tahmin edilmektedir.

- 1999 yılında, nüfus içerisindeki payı % 31 olan 0-14 yaş grubunun 2023 yılında yüzde 23'e, payı % 64 olan 15-64 yaş grubunun % 69'a ve payı % 5 olan 65 yaş ve üstü yaş grubunun % 8'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.
- 1997 yılında % 60'lar düzeyinde olan kentsel nüfus payının, 2023 yılında % 90 düzeyine ulaşacağı beklenmektedir.
- Okullaşma oranının, 2023 yılında ilköğretimde ve ortaöğretimde % 100, yükseköğretimde % 50 düzeyine ulaşması öngörülmektedir.
- Yoksulluk sınırının altında bulunan nüfusun 2010 yılına kadar önemli ölçüde yoksulluktan kurtarılması hedeflenmektedir.
- Kamu yatırımlarının 2001–2023 döneminde giderek eğitim, sağlık ve teknolojik araştırma alanlarında yoğunlaştırılması, enerji, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinin yatırım paylarının 2010 yılına kadar düzeylerini koruması ve 2010 yılından itibaren tedricen düşürülmesi öngörülmektedir.
- Toplam özel sektör yatırımları içinde eğitim, sağlık, haberleşme ve enerji yatırımlarının payının dönem boyunca, özellikle 2010 yılı sonrasında artacağı, imalat sanayi yatırımlarının payında ise belirgin bir değişme olmayacağı tahmin edilmektedir.
- Toplumsal hedeflere ulaşmada piyasaların ve devletin birbirlerini tamamlayıcı rol oynamalarının sağlanması, devletin düzenleme, gözetim ve denetleme fonksiyonlarının geliştirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve ulusal öncelikler doğrultusunda sivil toplum örgütlerinin desteklenmesi öngörülmektedir.
- Türkiye'nin, jeostratejik konumu, kültürel birikimi, ekonomik ve sosyal alanda sağlayacağı gelişmeler sonucu 2010'larda bölgesel bir güç olarak etkinliğini daha da artırması, 2020'lerde ise küresel bir güç olmasının hedeflendiği görülmektedir.

Yoksullukla mücadele konusu uzun dönem (2001–2023) için beklenen gelişmeler ve tanımlanan hedefler açısından değerlendirildiğinde; kırsal alanlarda yaşayan nüfusun 2023 yılına kadar daha da azalacağı ve toplam nüfusun sadece % 10'luk bir bölümünün kırlarda yaşamaya devam edeceği görülmektedir. Uzun dönemde kırın istihdam içerisindeki toplam payının % 10 seviyesine gerileyeceği ve hizmet sektörünün % 65 seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu beklentiler Türkiye ortalamasını yansıtmaktadır. Bölgesel gelişmişlik farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda en gelişmiş bölgelerde bu hedeflerin daha yüksek oranda gerçekleşeceği, daha az gelişmiş bölgelerde ise Türkiye ortalamasının altında kalacağı düşünülmelidir. Ancak, uzun dönemde yoksulluk sorunun büyük oranda kentsel alanların sorunu haline dönüşeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.1.2 Orta Vadeli Program (2010–2012) Belgesi'nde Yoksullukla Mücadele Politikaları

Orta Vadeli Program (OVP), ülkenin makroekonomik politika ve hedeflerinin belirlenmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Ülkenin istikrarlı büyümesi ve istihdam olanakların artırılması, kamu maliyesinin düzenlenmesi OVP'nin temel amaçlarından birisidir. OVP'nin makroekonomik politikalarından bazıları aşağıda özetlenmektedir.

Büyüme ve İstihdam,

- Yeni teşvik sistemi çerçevesinde büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel bazda belirlenen sektörlerde yatırımların desteklenmesi,
- Kalkınma ajanslarının, yerel potansiyelin harekete geçirilmesi suretiyle üretim ve gelirin artırılmasına katkıda bulunması,
- Teknolojik yeniliklerin yaratılmasını ve geliştirilmesini temel alan kapsamlı bir sanayi stratejisinin özel sektör ile işbirliği içinde oluşturularak hayata geçirilmesi,
- Kırsal alanda tarım dışı istihdamı artırmak amacıyla tarıma dayalı sanayi ve kırsal kalkınma politikalarının uygulamaya koyulması,
- Bilgi yoğun ve yüksek teknoloji tabanlı üretim yapısının geliştirilmesine yönelik kaynakların artırılması, böylece ekonomik büyümeye sürdürülebilir bir nitelik kazandırılması,
- Sürdürülebilir bir büyüme sürecine ulaşılmasına katkı sağlayacak yapısal reformlara devam edilmesi,
- Kredi kanallarının etkinleştirilmesi kapsamında, KOBİ'lerin teminat ve finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak Kredi Garanti Fonu'na Hazine tarafından sağlanan teminat desteğinin etkin olarak devreye sokulması.

Kamu Harcama Politikası

- Sosyal yardımların etkinliğinin artırılması amacıyla sosyal yardım sisteminin bir bütün olarak ele alınarak yeniden yapılandırılması,

Kamu Yatırım Politikası

- Kamu yatırımlarının etkinliğinin artırılması kapsamında; yatırımlar, öncelikli sosyal ihtiyaçları giderecek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıya yönlendirilecek; sektörel, bölgesel ve AB'ye uyum yönündeki amaçların gerçekleştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılacaktır. Bu çerçevede;
- Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, içme suyu ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilmesi,
- Kamu yatırımlarının, başta Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Konya Ovası Projesi olmak üzere gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen ekonomik ve sosyal altyapı projelerinde yoğunlaşması,

OVP'nin temel hedefleri arasında belirlenmiştir.

Ayrıca, yoksullukla mücadele başlığı ile doğrudan ilintili olan "**Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi"** başlığı altında,

- Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi,
- Sağlık Sisteminin Geliştirilmesi,
- Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele,

- Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkinliğinin Artırılması,

amaçlanmaktadır.

Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele yaklaşımı ile yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede;

- Dezavantajlı gruplar için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması,
- Yoksullukla mücadele kapsamındaki hizmetlerde, yoksulluğun nesiller arası aktarımını ve yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyecek uygulamalara ağırlık verilmesi,
- Yoksulluğu azaltmaya yönelik transferlerin daha etkin hale getirilmesi,
- Aile destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete karşı mücadele edilmesi, dezavantajlı çocuklara yönelik önleyici, koruyucu ve rehabilite edici hizmetlerin kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Kalkınma Planları ile OVP, kamu kurum ve kuruşlarının stratejik planlarının temel girdisini teşkil etmektedir.

1.1.3 Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda Yoksullukla Mücadele Politikaları

2007–2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planında 5 ana gelişme ekseni yer almaktadır. Bu eksenler;

- Rekabet Gücünün Artırılması,
- İstihdamın Artırılması,
- Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi,
- Bölgesel Gelişmenin Sağlanması,
- Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması,

olarak belirlenmiştir.

Yoksulluk, toplumsal olarak yaşanan bir sürecin görünen sonucudur. Bu nedenle yoksulluğa ait durumun iyileştirilmesi sadece bir gelişme ekseninde başarıya ulaşılması ile olanaklı değildir. Yoksulluğu yaratan nedenlere ve sürece müdahale eden politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda belirlenen ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri bir bütün olarak yoksulluğun azaltılması ile ilişkilendirilebilir. Yoksulluğu yaratan neden ve sonuçlar bir arada düşünülerek değerlendirildiğinde, beş gelişme ekseninde belirlenen bazı başlıkların yoksulluk sorunu ile ya doğrudan ya da dolaylı olarak ilintili olduğu görülmektedir.
Bu gelişme eksenleri altında tanımlanan politikalar incelendiğinde;

- Rekabet Gücünün Artırılması ekseninde; ekonomide kayıt dışılığın azaltılması, çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi, tarımsal yapının etkinleştirilmesi,

- İstihdamın Artırılması ekseninde; işgücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması, aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi,
- Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi ekseninde; eğitim sisteminin geliştirilmesi, sağlık sisteminin etkinleştirilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik sisteminin etkinliğinin artırılması, toplumsal diyalogun güçlendirilmesi,
- Bölgesel Gelişmenin Sağlanması ekseninde; bölgesel gelişme politikasının merkezi düzeyde etkinleştirilmesi, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması, kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması,
- Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması ekseninde; politika oluşturma ve uygulama kapasitesinin artırılması, kamu kesiminde insan kaynaklarının geliştirilmesi,

politikaları yoksullukla mücadele ile doğrudan ilintilidir.

Ancak, kalkınma planında yoksullukla mücadele açık bir biçimde **"Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi"** ekseninin altında tanımlanmaktadır. ***Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele*** başlığında,

- Kente göçle gelenlerin eğitim seviyelerinin düşük olması ve vasıfsız işgücü olmaları nedeni ile düzenli bir gelire sahip olmadıkları ve topluma uyum sorunu yaşadıkları,
- Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürlüler ve kente göç edenler başta olmak üzere, yoksulluk riskiyle karşı karşıya olanlara yönelik eğitim, kültür ve sağlık gibi hizmetlerin artırılması gerektiği,
- Özürlülerin okuma-yazma sorunlarının bulunduğu, sosyal yaşama katılımlarının kısıtlı olduğu, işyerlerinde uygun ortamın bulunmadığı, işgücüne olan talebin sınırlı olduğu,
- Yaşlı nüfusta gözlenen artış ve aile yapısının değişime uğraması gibi nedenlerle, yaşlı kesime götürülecek hizmetlerin öneminin arttığı,
- Çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar sorununun önemini koruduğu,
- Kadınlarda okuryazarlık ve istihdam oranının düşük olduğu, kırsal alandan göçle kente gelen kadının kentsel alandaki işler için niteliklerinin yetersiz kaldığı, ekonomik yaşamın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine açık hale geldiği,
- Kadın ve çocuklara karşı şiddetin ve istismarın önlenmesi için toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerektiği,
- Kadınların karar alma sürecine katılımının arttırılması gerektiği,

tespit edilerek, **Sosyal İçerme Belgesi** hazırlık çalışmalarına başlandığı belirtilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, belirlediği bu sorun alanlarının çözümüne yönelik olarak aşağıda yer alan politikaları tanımlamıştır.

- Yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizlik, sürdürülebilir büyüme ve istihdam, eğitim, sağlık ve çalışma hayatı politikalarıyla kalıcı bir şekilde azaltılacaktır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayatta yer almaları sağlanacak ve yaşam kaliteleri yükseltilecektir.
- Transfer politikaları, gelirin yoksullar lehine yeniden dağıtımının sağlanması yoluyla etkili hale getirilecektir. Bu kapsamda, sosyal güvenlik sisteminin, sosyal risklere karşı toplumun her kesimine güvence sağlayarak, gelir dağılımını iyileştirici bir etkiye sahip olması sağlanacaktır.
- Yoksulluğun azaltılmasına yönelik hizmetler, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacaktır.
- Kayıt dışı çalışan yoksulların, sosyal güvenlik kapsamına alınması ve güvenceli işlerde çalışması için gerekli tedbirler alınacaktır.
- Yoksul kesimlere yönelik ekonomik faaliyetler çeşitlendirilecek şekilde gelir getirici projeler desteklenecektir. Özellikle, kırsal kesimde ve az gelişmiş bölgelerde girişimcilik teşvik edilecektir.
- Kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmak için; bu kesime yönelik mesleki eğitim imkânları geliştirilerek istihdam edilebilirlikleri artırılacaktır.
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla, bu konudaki toplumsal bilinç artırılacaktır.
- Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklarının, özürlülerin ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması desteklenerek bu kesimlerin eğitime erişimleri kolaylaştırılacaktır. Ayrıca, çocuk işçiliğini önleyecek tedbirler alınacak ve etkili bir şekilde uygulanacaktır.
- Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için ideal ortam olan ailede anne-babaya yönelik eğitici programlar yaygınlaştırılacaktır.
- Yaşlılara yönelik olarak evde bakım hizmeti desteklenecek, kurumsal bakım konusunda ise huzurevlerinin sayısı ve kalitesi artırılacaktır.
- Özürlülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılmasına yönelik, sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilecek, özel eğitim imkânları sağlanacak ve çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerleri geliştirilecektir.
- Tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için aktif istihdam politikaları geliştirilecektir.
- Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik politikaların uygulanmasında ve bunlara yönelik eğitim, barınma ve istihdam gibi hizmetlerde, merkezi idare ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm kesimlerin koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

Yukarıda sıralanan politikalar gerek bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesinde, gerekse buna bağlı gelişen kırdan kente göç ve yoksulluk olgusunun çözümünde kullanılacak temel araçlar niteliğindedir.Bölgesel gelişme farklılıkları nedeni ile bölgelerin birbirlerine göre göreli

üstünlükleri ve zayıflıkları bulunmaktadır. Birbirlerinden farklı sorun alanları ve sorun niteliklerine sahip olan ve eşit olmayan kaynaklara sahip bölgelerde aynı politikaların izlenmesi sorunların çözümünü güçleştirecektir. Bu nedenle yerel kalkınmanın dinamiği olarak görülen Kalkınma Ajanslarının; bölgelerinin ana sorun alanlarını doğru tespit etmek ve yerelde bulunan dinamikleri belirlenen ortak hedefler doğrultusunda harekete geçirmeye, tanımlanan göstergelerin olumlu yönde değiştirilmesi hususunda işbirlikleri geliştirmeye ve bölgeye yeni kaynak transfer edebilecek yaklaşımlar üretmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

Ulusal düzeyde tanımlanan üst belgelerin dışında Bölgesel düzeyde hazırlanmış dokümanlar da önemli yaklaşımlar sunmaktadır. Bunların başında GAP Eylem Planı ve Karacadağ Kalkınma Ajansının hazırladığı TRC2 Bölgesi (Diyarbakır ve Şanlıurfa) 2010 Yılı Ön Bölgesel Gelişme Planı ile TRC2 Bölgesi (Diyarbakır ve Şanlıurfa) 2011–2013 Bölge Planı gibi stratejik belgeler gelmektedir.

1.1.4 GAP Eylem Planı'nda (2008–2012) Yoksullukla Mücadele Yaklaşımı

2008 yılında uygulamaya geçirilen GAP Eylem Planı'nda, GAP'ın 2012 yılı sonuna kadar tamamlanmasının hedeflendiği açıklanmaktadır. Eylem Planı, ağırlıklı olarak alt yapı yatırımlarını kapsarken, ekonomik ve sosyal kalkınmayı da hedeflemektedir. Yaklaşık 4 milyon kişiye yeni istihdam alanı oluşturulması, kentlere yönelen göçün azaltılması, tarımsal verimliliğin artırılması, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Gaziantep illerinin cazibe merkezlerine dönüştürülmesi Eylem Planının temel hedeflerini oluşturmaktadır.

GAP Eylem Planı 4 ana eksen üzerinde kurgulanmıştır.

Birinci eksen, **bölgenin ekonomik kalkınması**nı amaçlamaktadır. Bu eksenin eylem alanlarını;

- Cazibe Merkezlerini Destekleme Programının bölgede uygulamaya geçirilmesi (Diyarbakır, Şanlıurfa ve Gaziantep),
- Özel sektör yatırımlarının bölgeye çekilebilmesi için teşvik sisteminin düzenlenmesi (GAP İlleri),
- Bölgenin ihracatının artırılması,
- İşletmeler arası işbirlikleri ve kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesi (GAP İlleri),
- İşletmelerin ve girişimcilerin rekabet güçlerinin geliştirilmesi, KOBİ'lerin finansman olanaklarının artırılması (GAP İlleri),
- KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması ve yatırım projelerinin desteklenmesi (GAP İlleri),
- Teknoloji geliştirme ve yenilik kapasitesi artırmak amacı ile teknoparkların yaygınlaştırılması (Diyarbakır, Şanlıurfa ve Gaziantep),
- Kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi (GAP İlleri),
- Bölgede yeni turizm çekim merkezlerinin oluşturulması (Şanlıurfa, Mardin, Gaziantep ve Adıyaman).
- Turizm altyapısının iyileştirilmesi (GAP İlleri).
- Mayınlı arazilerin temizlenerek ekonomiye kazandırılması (GAP İlleri)
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının üretim ve kullanımının yaygınlaştırılması (GAP İlleri),

- Tarımsal üretimde verimliliğin artırılması ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi (GAP İlleri),
- Özel nitelikli bölgesel kalkınma projelerinin uygulanması (GAP İlleri),

oluşturmaktadır.

Planın ikinci gelişme ekseni **bölgede sosyal gelişimin sağlanması**dır. Bu eksen altında eğitim, sağlık ve sosyal hizmet sunumunun niteliğinin arttırılması ve kapsamının genişletilmesi gereği vurgulanmıştır.

- Eğitim ve sağlık alanındaki yatırımlara ağırlık verilmesi (GAP İlleri),
- Okul inşaatlarına hız verilmesi, sınıf mevcutlarının düşürülmesi, okullaşma oranının artırılması (GAP İlleri),
- İşgücü yetiştirme programlarının yaygınlaştırılması (GAP İlleri),
- Kendi işini kurmak isteyenlere eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri verilmesi (GAP İlleri),
- İşgücü piyasasına girişleri kolaylaştırmak amacıyla mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması (GAP İlleri),
- İstihdamı artırmaya yönelik hibe programının geliştirilmesi (GAP İlleri),
- Mesleki eğitim programları ile işgücü piyasası arasındaki uyumun sağlanması (GAP İlleri),
- Sürekli Eğitim Merkezleri kurulması (Diyarbakır ve Şanlıurfa)
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) hizmet sunum kapasitesinin artırılması ve sosyal yardımların yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte sunulması (GAP İlleri),
- Risk altındaki çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi (GAP İlleri),
- Kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi (GAP İlleri),
- Özürlülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması (GAP İlleri),
- Gençlerin ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının sağlanması (GAP İlleri),
- Göçle gelen kesimler ve kentlerin az gelişmiş bölgelerinde yaşayan nüfusun kente entegrasyonu ve toplumsal uyumunu sağlamaya yönelik faaliyetlerin yürütülmesi (GAP İlleri),

sosyal gelişme ekseni altında tanımlanan eylem alanlarından bazılarıdır.

Eylem planının üçüncü ekseni alt yapının geliştirilmesi ve dördüncü ekseni de kurumsal kapasitenin geliştirilmesidir.

1.1.5 TRC2 Bölgesi 2010 Yılı Ön Bölgesel Gelişme Planı'nda (ÖBGP) Yoksullukla Mücadele

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) için hazırlanan 2010 Yılı Ön Bölgesel Gelişme Planı'nda;

"Bölgede ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için sanayi altyapısının geliştirilmesi, sanayi ve tarımsal üretim kapasitesinin arttırılarak tarıma dayalı sanayi ile rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi, zengin bir tarihsel ve kültürel geçmişe sahip olup çeşitli medeniyetlere ve dinlere ev sahipliği yaparak kültürel çeşitliliği ve hoşgörüyü içinde barındıran Bölgede bu potansiyelin iyi değerlendirilerek Bölgenin bir turizm destinasyonuna dönüştürülmesi, çevrenin korunması ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi" hedefi ortaya konmuştur.

ÖBGP'nin hedef ve stratejileri incelendiğinde;

Bölgenin nüfusundaki hızlı artış ve göç olgusunun kentlerde işsizlik sorununu doğurduğu, Bölgeye istihdam yaratıcı yeni yatırımların yapılmaması, var olan eski yatırımların ise kapanmasının işsizlik sorununun daha da artmasına yol açtığı, işsizliğin azaltılmasının, beraberinde gelişen yoksulluk ve sosyal sorunların ortadan kaldırılması için bir fırsat yaratacağı tespitlerinden hareketle;

- İstihdamın arttırılması, beşeri ve sosyal gelişmenin hızlandırılması birinci hedef olarak ortaya konmuştur.

Bu hedefe bağlı olarak 10 strateji belirlenmiştir. Bu stratejilerden 8 tanesi Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı (KABKY) ile uyumludur.

- Mevcut işgücü piyasası ve işletmelerin talep ettiği nitelikli işgücünün yetiştirilmesi amacıyla, bu talepleri karşılamaya yönelik mesleki eğitim programlarının uygulanması ve teşvik edilmesi.
- Bölgede emek-yoğun iş kollarının teşvik edilmesi.
- Gelir dağılımının iyileştirilmesi, göç ve işsizliğin yarattığı sosyal dışlanma ve yoksulluğun azaltılarak sosyal uyum ve dayanışmanın geliştirilmesi.
- Yoksul kesimin ekonomik kaynaklarının çeşitlendirilmesi için yerel düzeyde gelir getirici projelerin desteklenmesi.
- Çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin işgücüne katılımına yönelik programlar geliştirilerek üretken hale getirilmesi.
- Mevcut duruma uygun yeni iş, istihdam, işsizlik tanımları yapan, eğitim seviyesini yükseltecek önlemler alan, sosyal politikalar öneren, aktif istihdam politikaları uygulayan, ekonominin rekabet gücünün artırılmasına dayalı istihdam stratejilerinin oluşturulması.
- Değişen toplum yapısı, hızlı ve çarpık kentleşme ile yoğun göç sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltmak amacıyla eğitim programları geliştirilmesi.
- Kentlilik bilincinin geliştirilmesi ve özellikle göçle gelen nüfusa yönelik olarak yoksullukla mücadele programları uygulanması, dezavantajlı grupların ve kadınların eğitim düzeylerinin geliştirilmesi, istihdam edilebilirliğinin artırılması ve kente entegrasyonlarının sağlanarak sosyal statülerinin iyileştirilmesi.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Merkezi ve Türkiye'nin Ortadoğu'ya Açılan Kapısı olan

bölgede iş ortamının iyileştirilmesi, yatırım açısından bölgenin çekicilik ve erişilebilirlik unsurlarının artırılarak rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ikinci hedef olarak tanımlanmıştır.
Bu hedefe bağlı olarak 5 strateji belirlenmiştir. Bu 5 stratejiden aşağıda belirtilen,

- Bölgedeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) finansman sıkıntılarının giderilmesi,
- Girişimciliğin teşvik edilmesi,
- Esnaf ve sanatkârların kapasite ve rekabet güçlerinin arttırılması,

stratejileri KABKY ile uyumludur.

Üçüncü hedef, bölgenin ***turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması***, turizm altyapısının geliştirilmesi ve ***turizmin teşvik edilmesi***dir. Belirlenen 10 stratejinin 3'ü KABKY ile uyumludur.

- Turizme yönelik hizmet sektörü (yeme, içme, dinlenme… gibi) ile hediyelik eşya ve el sanatlarının geliştirilmesi.
- Hazırlanacak Turizm Master Planları çerçevesinde, Gaziantep-Şanlıurfa-Mardin-Diyarbakır turizm koridorunun belirlenmesi ve Diyarbakır ve Şanlıurfa'daki kültürel mirasın korunması, turistik ürün ve pazarlama alanlarının desteklenmesi.
- Otel işletmeciliği ve servisi, tur düzenleyicileri ve seyahat acenteleri için gerekli turizm personeli eğitiminin gerçekleştirilmesi ve yaygınlaştırılması.

Tarımsal Üretim Kapasitesinin Arttırılması ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi 4. Hedef olarak belirlenmiştir. Bu hedef her ne kadar kırsal alana ilişkin olarak görünse de kentsel alan içerisinde de devam eden tarımsal üretim nedeni ile bu hedef altında belirlenen 11 stratejiden 4'ü KABKY ile uyumludur.

- Tarımda modern üretim yöntemlerinin kullanılarak tarımsal üretim kapasitesinin arttırılması.
- Besi ve süt sığırcılığının teşvik edilmesi.
- Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi.
- Yerel bilgi, beceri ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı yoluyla; arıcılık, ipek böcekçiliği, süs bitkileri, bıldırcın ve hindi yetiştiriciliği ve bunun gibi yerel koşullara uygun yeni türlerin adaptasyonuna yardımcı olan modern işletmelerin kurulmasının sağlanması.

Bölgenin Sanayisinin ve Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi beşinci hedef olarak belirlenmiştir. Beşinci hedefe bağlı stratejilerden ikisi KABKY ile uyumludur.

- Yapımı devam eden Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin tamamlanması ve mevcut tesislerin tam kapasite ile kullanılmalarının sağlanması.
- Sanayide çalışan KOBİ'lerin büyüme ve birleşmelerinin teşvik edilmesi, verimlilikleri, iş kurma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi.

Kentsel Altyapının Geliştirilmesi ve Çevrenin Korunması altıncı hedef olarak tanımlanmaktadır. Bu hedefin 10 stratejisinden ikisi KABKY ile ilgilidir.

- Belediyeler tarafından kentsel dönüşüm projeleri uygulanması.
- Belediyeler tarafından ucuz arsa ve konut üretilmesi.

1.1.6 TRC2 Bölgesi 2011–2013 Bölge Planı'nda Yoksullukla Mücadele

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) için hazırlanan 2011-2013 yıllarına ait Bölge Planı'nda; Beşeri ve Sosyal Sermayenin Arttırılması, Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi ekseni altında;

"*Bölgede, nüfusun eğitim, bilgi ve beceri düzeyinin yükseltilmesi, eğitimin istihdam politikalarıyla ilişkisinin sağlanması ve bölgede nitelikli işgücünün arttırılması ekonomik ve sosyal gelişme için stratejik öneme sahiptir*" saptaması yapılmaktadır. Bu saptama KABKY ile tam bir uyum sağlamaktadır. Bu kapsamda plan, bölgede sosyal dayanışmanın sağlanması için başta dezavantajlı kesime yönelik olmak üzere sosyal hizmet sunumunun iyileştirilmesi ve sosyal uyumu arttırıcı önlemlerin alınması hedefini 3 başlık altında ele almaktadır.

- *Eğitimde Ülke ve Bölge Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak*: Eğitimde kalitenin artırılması, mesleki eğitimin bölgenin üretim ve hizmet ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ile insan kaynaklarının niteliğinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.
- *Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek*: Bölgedeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi, kurumlar arası koordinasyonun arttırılması ve kalkınma hedeflerine odaklanılmasını sağlayacak işbirliği ağlarının kurulması amaçlanmaktadır.
- *Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak*: Bölgede göç ile birlikte artan yoksulluk ve gelir dağılımı farklılıklarından kaynaklanan sosyal sorunların en aza indirilmesi, öncelikle dezavantajlı gruplara yönelik olmak üzere sosyal hizmet sunumu erişilebilirliğinin ve kalitesinin artırılması ve sosyal uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

İstihdamın Arttırılması gelişme eksenine yönelik olarak Plan'da;

- İstihdam odaklı sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde nitelikli insan kaynaklarının yetiştirilmesi, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi,
- Ulusal İstihdam Stratejisi'nin oluşturulması,
- Tarım sektöründeki çözülme ile bu sektörden gelen işgücünün tarım dışı sektörlere kazandırılması konusuna ağırlık verilmesi,
- İstihdamın artırılmasında önem taşıyan girişimciliğin geliştirilmesi ve teşviki,
- İşgücü piyasasının daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşturulması,
- Yeni istihdam olanaklarının geliştirilmesi,
- Kayıt dışı istihdamın azaltılması,

- İşgücü piyasasında zorluklarla karşılaşan kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, engelliler ve eski hükümlüler için fırsat eşitliğinin sağlanması,
- Değişen ve gelişen ekonomi ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda, kişilerin istihdam becerilerini artırmaya yönelik yaşam boyu öğrenim stratejilerinin geliştirilmesi,
- Ekonominin ara eleman ihtiyacını karşılamak için mesleki eğitim faaliyetlerinin, kümeleşme ortamı oluşturan OSB'lerde ilgili hizmet kurumları ve özel sektörle etkili işbirliği içinde yaygınlaşmasını sağlayan mekanizmaların güçlendirilmesi,
- İşletmeler ve sivil toplum kuruluşlarının nitelikli işgücü yetiştirmeye yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi,
- İşsizlerin, işgücü piyasası açısından dezavantajlı kesimlerin ve tarım sektöründen açığa çıkacak işgücünün nitelikleri ve beceri düzeylerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanarak geliştirilmesi ve bu programlara ayrılan kaynakların artırılması,

öngörülmektedir.

Sürdürülebilir İnsani Kalkınma için Sosyo-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamın Hazırlanması temel amacı kapsamında;

- Ekonomik ve sosyal göstergelerin, ulusal göstergelere yakınlaştırılması yönünde, öncelikle Bölge'nin verimlilik düzeyi, geliri ve yaşam kalitesinin yükseltileceği,
- Bölgesel kalkınmanın, rekabet ortamında yardım ve desteklere ihtiyaç duymadan, doğal dengeyi gözeten, sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlayan biçimde gerçekleşmesi için kırsal ve kentsel alanlarda, fiziki ve beşeri altyapıların geliştirileceği ve güçlendirileceği,

ifade edilmiştir.

İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi temel amacı kapsamında;

- Örgün ve yaygın eğitim olanaklarının geliştirileceği, mesleki ve teknik eğitim programlarının yanı sıra çıraklık eğitimine, sağlık eğitimine, kırsal ve tarımsal nüfusun eğitimine öncelik verileceği,
- Girişimciliğin teşviki ve işgücü niteliğinin iyileştirilmesi gibi yaygın eğitim olanaklarının katılımcı bir model ile çeşitlendirilerek artırılmasının hedeflendiği,
- Bu amaç doğrultusunda okul öncesi eğitim olanaklarının geliştirileceği, sosyo-kültürel etkileşim alanlarının geliştirilerek kültürel hizmetlere erişimin kolaylaştırılacağı, halk sağlığı ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılacağı,
- Öncelikle dezavantajlı gruplar ve yöreler olmak üzere, toplumsal kesimlerin örgütsel kapasitelerinin, kararlara katılımlarının, kaynaklara erişimlerinin ve sosyal hizmetlerden yararlanma olanaklarının artırılacağı, yerel girişimlerin destekleneceği, etkinleştirileceği ve özel kesimin ağırlığının artırılacağı,

belirtilmiştir.

Adil ve Dengeli Bir Kalkınma İçin Mekânsal Düzenlemelerin Etkinleştirilmesi temel amacı doğrultusunda;

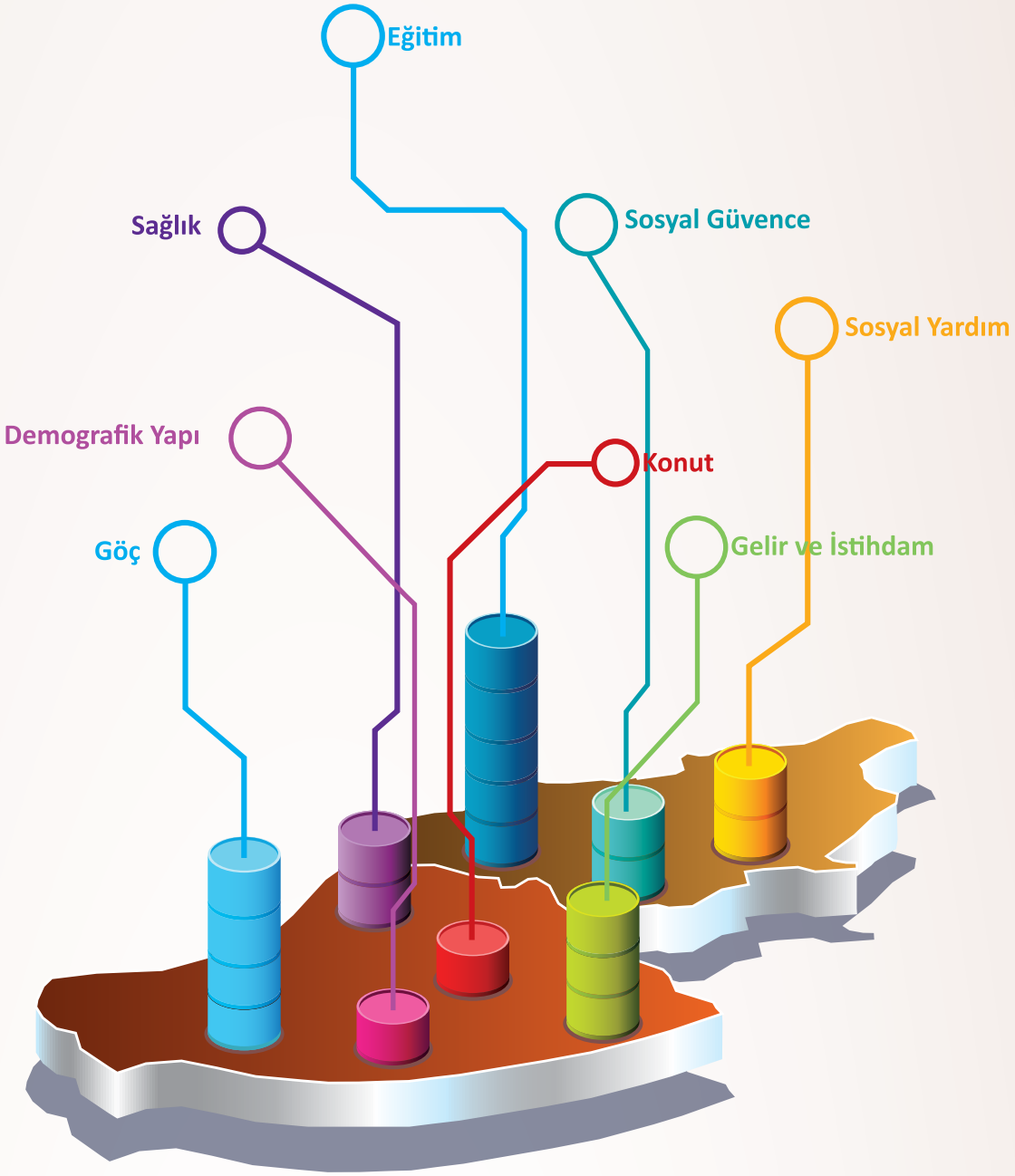
- Bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması,
- Dezavantajlı kesim ve alanların sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması ve mekânsal kullanımlarla bütünlüğün sağlanması,
- Mekânsal kullanımlarda, sosyo-ekonomik ve çevresel yararlar gözetilerek, yerleşmelerin konumsal avantajlarının ve birikimlerinin değerlendirileceği, yerleşmeler arasındaki etkileşimin en üst düzeye yükseltileceği, bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılacağı, dezavantajlı alt bölgelerde sosyo-ekonomik standartların yükseltileceği,
- Alt bölgelerin özgün avantajlarına göre farklı kalkınma yöntemleri uygulanacağı,

Ayrıca yerleşmelerin fiziki planlamasında; tüm kentsel hizmet sunumları ile bunu gerçekleştirecek olan ağ, tesis ve donatıların gözetileceği, çok sektörlü ve bütüncül bir yapının oluşturulmasının sağlanacağı vurgulanmıştır.

Plan'da bölge mekânının "çok eksenli ve kutuplu" bir biçimde yapılanması öngörülmüş olup gelişme eksen ve kutuplarının farklı alt bölgelerde yer alması ve hizmet alanlarının tüm Bölge'yi kapsaması kurgulanmıştır. Bunların, sahip olacakları farklı işlev ve nüfus büyüklüklerine göre donatılması öngörülmüştür.

Yukarıda özetlenen Plan hedefleri, KABKY ile tam bir uyum içerisindedir.

ŞANLIURFA DİYARBAKIR

BÖLÜM 2
ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR KENTLERİ GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ VE TEMEL GÖSTERGELER

Kentsel alt bölgeler ile ilgili çeşitli saptamalar yapmadan önce, Diyarbakır ve Şanlıurfa kent bütününün ve temel yaşam göstergelerinin değerlendirilmesinde yarar bulunmaktadır. Aşağıda, kentlerin demografik yapıları, istihdam, göç, konut bilgileri, eğitim, sağlık ve sosyal yardımlardan yararlanma biçimlerine ait çeşitli göstergeler yer almaktadır. Bu göstergelerin bir bölümü 2009 yılında yapılan EKOSEP saha araştırması sonuçlarından derlenmiş, bir bölümü ise TÜİK verileri esas alınarak oluşturulmuştur. Temel yaşam göstergeleri; mevcut durumun tespitini kolaylaştırmakta, farklı kentlerin benzer göstergeleri karşılaştırılabilmekte ve konu ile ilgili kurum ve kuruluşların politika oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Göstergeler alana müdahale edilmeden önceki durumun genel resmini vermeleri açısından da önemli görülmektedirler. Göstergeler, bir taraftan kamunun aldığı kararlar ve sürdürdüğü eylemliliklerin yararlılık-verimlilik analizleri için başlangıç noktasını tanımlamakta, bir yandan da Sivil Toplum Örgütleri tarafından faaliyetlerin denetlenebilirliğini arttırmaktadır.

2.1 Şanlıurfa Kenti, Genel Değerlendirme ve Temel Göstergeler

Şanlıurfa kent nüfusu 1950–2008 yılları arasında hızlı bir biçimde artış göstermiştir. Kentsel alanda gerçekleşen yoğun nüfus artışı, plansız ve denetimsiz yapılaşmayı beraberinde getirmiştir. Bugün, kentin düzensiz konut alanlarını oluşturan mahallelerin önemli bir bölümü 1950'li yıllarda oluşmaya başlamış ve günümüze kadar da devam eden yoğun göç süreci ile büyümüştür. Kırsal alanın çözülmesine bağlı olarak gerçekleşen ekonomik nedenli göç olgusunun ağırlık kazandığı bu süreçte, Şanlıurfa kenti taşıma kapasitesinin çok üstünde ve hizmet sunabileceğinden çok daha fazla nüfusu barındırmak zorunda kalmıştır. Türkiye kentlerinin nerede ise tamamının aynı dönemde karşı karşıya kaldığı bu sorun, kentlerin yapısal bir sorunu olarak günümüze kadar devam etmiştir. Kentler, artış hızını ve sayısını kontrol edemedikleri nüfusa yetersiz kaynak, örgütsel yapı ve sınırlı uzman kapasitesi ile hizmet vermekte güçlük çekmişlerdir. Kent, göçle gelen nüfusla büyümüş, 1950'li yıllarda kente göçle gelenler ile son yıllarda göçle gelenler aynı ya da birbirine benzer mekânlarda ikamet etmeye başlamışlardır. Göçle gelenlerin kentte kaldıkları süre, göç ediş nedenleri, göç veren odakların farklılıkları, sosyal, kültürel ve etnik bağlar; göçle gelmiş nüfusun kentsel hizmetlerden yararlanma düzeyini, eğitimde kalınan süreyi, sosyal ağların varlığını ve istihdam edilebilirliği önemli ölçüde etkileyen faktörler olmuştur. Birbirleri üzerine sosyal olarak tabakalanan bu göç yapısı, sorunların çözümünü güçleştiren önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır.

Birinci kuşak göçle gelenler ile onların çocuklarının kente uyum sorunları devam ederken, aynı zamanda kente yeni göç etmiş kişi veya hanelerin kente uyum ve kente tutunma mücadeleleri bir arada yaşanmaya başlamıştır. Göçle gelen nüfusun kentte karşı karşıya kaldığı sorunların çözümünde kullanılacak araçlardan birisi olarak tanımlanan sosyal hizmet sunumu, bütün süreç boyunca nicelik ve nitelik açısından yetersiz kalmıştır. Kentin sosyal hizmet kapasitesinde ve sosyal hizmet sunumunda yaşanan sorunlar, göçle gelen nüfusun istihdam sorunları ile beslenerek yıllar içerisinde katlanarak büyümüştür. Bu durumun yarattığı kronik yapı, kent mekânına da yansımış ve yoksul mahalleleri olarak tanımlanabilecek, kentin düzenli yapılaşmış mekânlarından ayrışan bir doku, kentsel mekânda yaygınlık kazanmıştır.

Yoğun göç nüfusu ile oluşmuş bu mahalleler, plansız ve düzensiz yapılaşmanın da olumsuz etkileri ile yetersiz altyapı ve sosyal donatılar ile şekillenmiştir. Bu bölgelerde, eğitim, sağlık,

kültür hizmetlerinin verilebileceği alanların yeterli miktarda oluşturulamaması, sadece bugünün kuşaklarını değil, gelecek kuşakları da risk grubu içerisine almaktadır. Ayrıca, bu bölgelerde kişi başına düşen yeşil alan miktarı, toplu taşım olanakları, barınakların fiziki koşulları, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, sınıf başına düşen öğrenci sayısı gibi göstergelerin kent ortalamalarının çok altında kalması, yoksulluğu kuşaktan kuşağa geçen bir olgu haline getirmektedir.

Kenti oluşturan mahallelerin büyük bölümünde eksikliği hissedilen ve memnuniyetsizlik olarak ortaya çıkan sosyal donatı alanlarının ve tesislerin yetersizliği, yoğun göç dönemlerinde yaşanan aşırı nüfus yığılmasının sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır.

Şanlıurfa Kentine yönelen göç daha detaylı incelendiğinde, kentin aldığı göçün ağırlıkla kendi kırsalından olduğu görülmektedir. Bu durum beklenen bir sonuçtur ve Şanlıurfa'nın yöresel merkez olarak sahip olduğu kısıtlı ekonomik etki alanı ile yakından ilişkilidir. DPT tarafından 1973-74 yıllarında yürütülen ve sonuçları 1982'de yayınlanan *"Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi: Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi"* araştırmasında, Şanlıurfa 4. kademe merkez olarak tanımlanmıştır. Şanlıurfa, kendi il sınırları içindeki nüfusa ekonomik merkez olarak hizmet vermekte ve bir üst kademe merkez olarak Gaziantep kentini kullanmaktadır. Bu nedenle, Şanlıurfa kenti ağırlıkla kendi il sınırları içerisinden göç alırken, Şanlıurfa'dan dışarıya göç eden nüfus da ağırlıkla Gaziantep kentine yönelmektedir.

2.1.1 Demografik Yapı ve Göç

Şanlıurfa, Türkiye ile karşılaştırıldığında daha geniş bir hane halkı yapısına sahiptir. Şanlıurfa'nın hane halkı büyüklüğü 2000 ve 2009 yılları verilerinden izlendiğinde, kentsel alanlarda hane halkı büyüklüğünün düşme eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Ancak, kırsal alanlarda hane halkı büyüklüğü halen yüksek oranlardadır. 2009 yılında Şanlıurfa kentsel alanı bütününde gerçekleştirilen EKOSEP Saha Araştırması, kentte ortalama hane büyüklüğünü 5,42 olarak belirlemiştir. Ancak, kent yoksullarının ağırlıklı olarak yaşadıkları mahallelerde hane halkı büyüklüğü kırsal alanın yapısı ile benzerlik göstermektedir. Kentteki her 4 haneden birisi, 7 ve üzerinde kişinin yaşadığı kalabalık hanelerden oluşmaktadır.

Tablo 1- Şanlıurfa Kenti Hane Halkı Büyüklükleri

İl	2000 Nüfus Sayımı				EKOSEP Saha Araştırması
	Yerleşik Nüfus	Hane Halkı Sayısı	Hane Halkı Büyüklüğü		
			İl*	Kentsel Alan *	Kent***
Türkiye	67.809.048	15.070.093	4,50	4,18	
Diyarbakır	1.386.394	205.208	6,64	6.12	6,18
Şanlıurfa	1.443.422	210.046	6,87	5,80	5,42

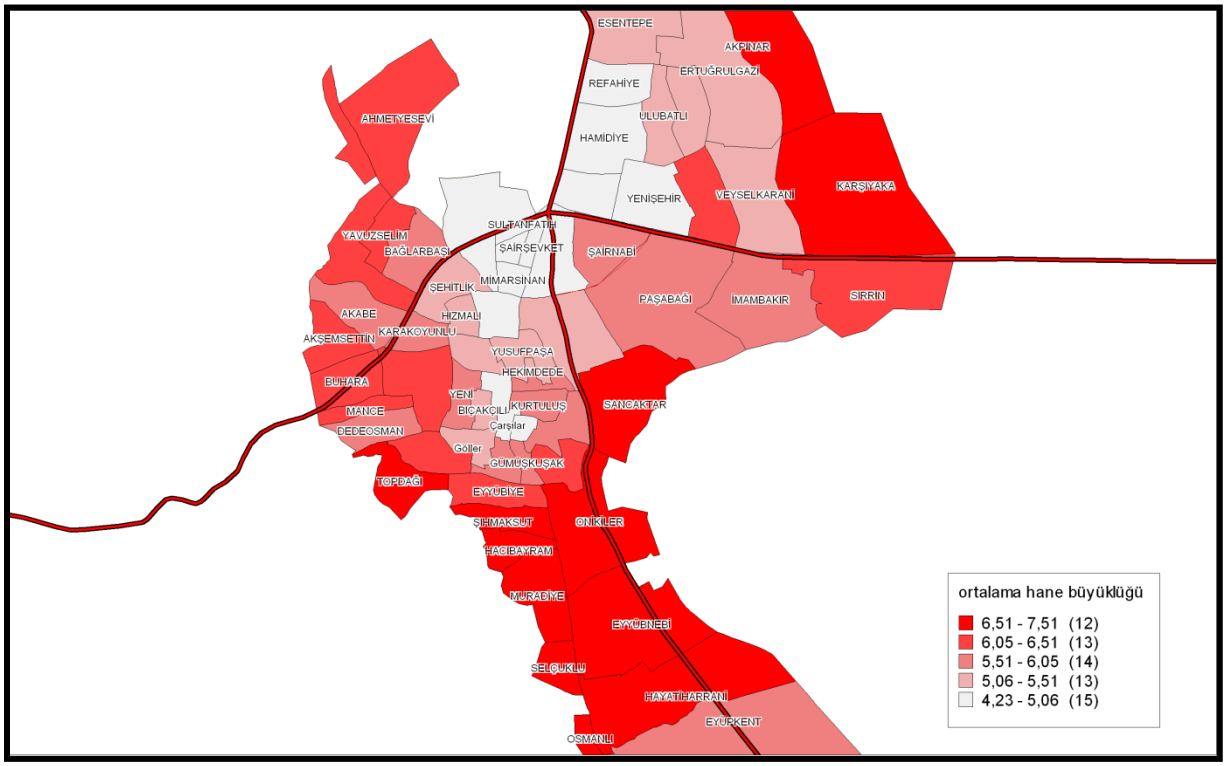
Kaynak: TÜİK, 2000; EKOSEP, 2009b.
* İl; İlin idari sınırları içerisinde yer alan mezra, köy, belde, ilçe ve kentsel alanın tamamını ifade etmektedir.
** Kentsel Alan; Nüfusu 10.000 kişiyi geçen kentsel alanlar içerisinde yaşayan nüfusa dayalı olarak hesaplanmaktadır.
*** Diyarbakır ve Şanlıurfa Belediye Sınırları içerisinde yaşayan nüfus esas alınarak hesaplanmıştır.

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı verilerine dayanılarak hazırlanan ve ortalama hane büyüklüğü değerlerinin mahalle bazında dağılımını gösteren harita incelendiğinde, hane halkı büyüklüğünün mekânsal farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Kente göçle gelen nüfusun daha

yoğun olarak yaşadığı bilinen çeper mahallelerde, 6 ve daha fazla kişiden oluşan haneler yoğunluk kazanmaktadır. Hane halkı büyüklüğü kent merkezine yaklaştıkça azalmakta ve en düşük değerlere kentin kuzey kesiminde yaşayan sosyo-ekonomik düzeyi yüksek hanelerin ikamet ettiği Refahiye ve Hamidiye Mahallelerinde rastlanmaktadır. Hane halkı büyüklüğünün en yüksek olduğu mahalleler ise, doğu aksında Akpınar ve Karşıyaka Mahalleleri ile güney yönünde Hayati Harrani Mahallesidir.

Harita 1 Şanlıurfa'da Hane Halkı Büyüklüklerinin Mahallelere Göre Mekânsal Dağılımı

(2000 Nüfus Sayımı)

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Hane halkı büyüklüğünde ailenin eğitim düzeyi ve ekonomik yapısı gibi etkenlerin yanı sıra hanenin kente göçle gelip gelmediği ve kente kalınan süre etkili olmaktadır. Kentin en dış kuşaklarında yerleşmiş ve kente yakın bir zamanda göç etmiş nüfusun yaşamakta olduğu mahallelerin daha yüksek hane büyüklüklerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu alanlarda hane halkı büyüklüğünün yüksek çıkmasında, yüksek doğurganlık düzeyinin etkisinin yanı sıra kırsal alanlardan kente yeni göç etmiş ve geçici bir süre için akraba evinde yaşayan nüfusun varlığı da etkili olmaktadır. Kente ilk göç edenlerin oturduğu merkez ve yakın çevresindeki mahallelerde, nüfus "eski göçmen" ağırlıklı bir yapıya dönüşmekte, nüfusun yaşlanması ile birlikte güncel doğurganlık oranları düşerken, bir arada oturan akrabaların ayrı eve çıkması ile ortalama hane büyüklüğü azalmaktadır.

Nüfusun yaş gruplarına dağılımına bakıldığında, Şanlıurfa genç bir nüfusa sahiptir. Kent nüfusunun % 53,5'i, 0–20 yaş grubundan oluşmaktadır. Kentin aldığı göç nüfusunun göç ettiği bölge ve yerlere bakıldığında, göç odağının büyük oranda Şanlıurfa il sınırlarının içi olduğu görülmektedir. Şanlıurfa'nın il bütününden aldığı göç oranı % 84,4'tür. Göç eden hane halklarının % 21,8' inin köy kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Hane halklarının doğum yerine

göre sınıflandırılması yapıldığında, Şanlıurfa ilinde doğmuş olanların oranı % 95,5'tir. Bu durum da, Şanlıurfa kentinin ağırlıkla kendi kırsalından göç aldığını ortaya koymaktadır.

Kente göç ile gelen nüfusun göç etme nedenleri incelendiğinde ise, % 41,62'sinin ekonomik nedenli göç, % 51,57'sinin bireysel veya ailevi nedenli göç olduğu görülmektedir. Göç eden nüfusun Şanlıurfa'yı seçmesinin nedenleri olarak, % 50,7 oranında ekonomik, % 18,3 oranında bireysel ve ailevi nedenler ve % 10,7 oranında da sosyal bağlar öne çıkmaktadır.

Göç merkezi köy olan hane halklarının oransal fazlalığı ve göç nedeni içerisinde ekonomik sebeplerin öne çıkması bir arada düşünüldüğünde, kırsal alandan gelen nüfusun kentsel ve sosyal hizmetlere ulaşabilmesi, istihdam edilebilirliğinin sağlanabilmesi, yaygın eğitim hizmetlerinin ulaştırılabilmesi, bu haneler içerisinde bulunan genç nüfusun ve kadınların eğitim süreci içerisine alınabilmesi kesintisiz bir izleme, koordinasyon ve faaliyet süreçlerini gerektirmektedir.

Tablo 2- Şanlıurfa Kenti Demografi ve Göç Göstergeleri

Demografik Göstergeler			
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü		Kişi	5,42
0 - 20 Yaş Grubu Nüfusun Oranı		%	53,5
Medyan Yaş		Yıl	19
Göç Göstergeleri			
Kent merkezi dışından göç ile gelmiş hanelerin oranı		%	40,5
Kent merkezi dışından göç ile gelmiş nüfusun oranı		%	24
Hane Halkının Kökeni Köy Olanlar		%	21,8
İl bütününden Alınan Göç Oranı		%	84,4
Hane Halkı Nüfusunun Doğum Yeri (Şanlıurfa)		%	95,5
Göç Nedeni	Ekonomik Nedenli	%	41,62
	Bireysel Faktörlü ve Ailevi Nedenli	%	51,57
	Güvenlik Nedenli	%	0,17
	Kan Davası/Töre/Namus	%	0,79
	Doğal Afetler Nedeniyle	%	0,35
Göç Edilen İlin Tercih Edilme Sebepleri	Ekonomik Nedenli	%	50,7
	Bireysel Faktörlü ve Ailevi Nedenli	%	18,3
	Sosyal Bağlar	%	10,7
	Güvenlik Nedenli	%	0,6
	Doğal Afet ve Çevresel Faktörler Nedeniyle	%	14,4

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

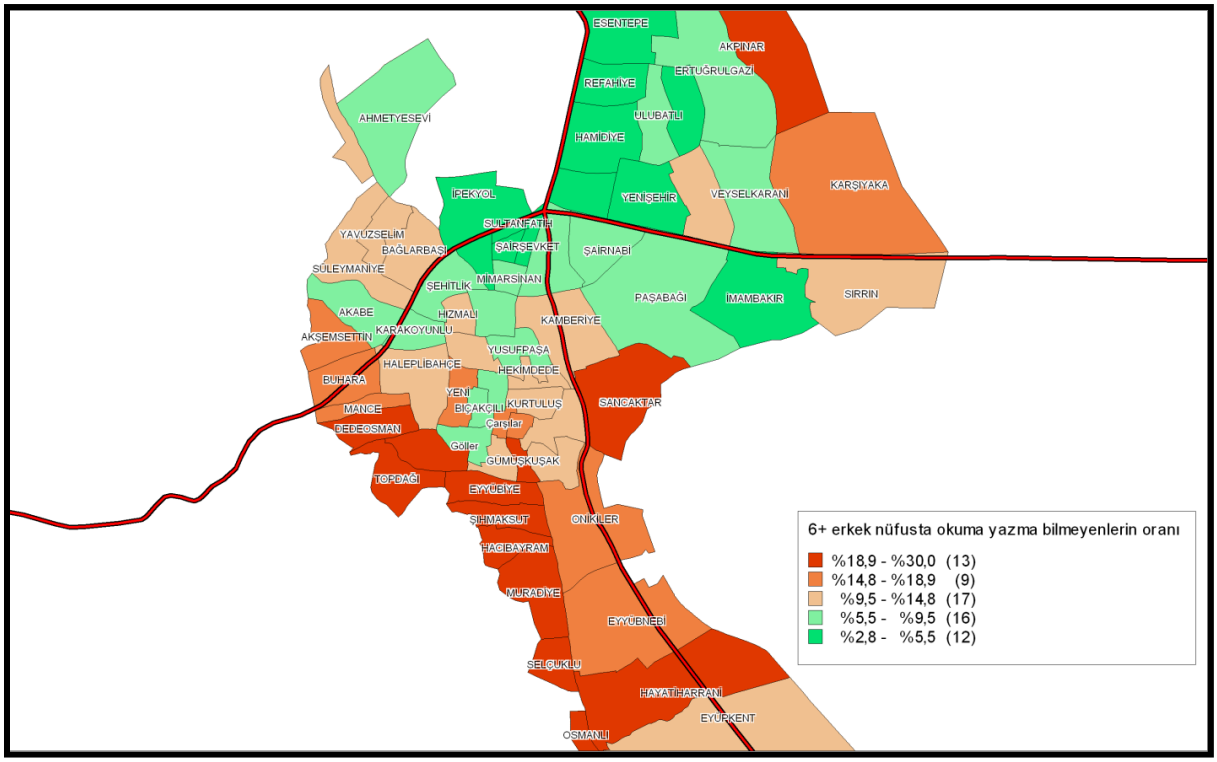
2.1.2 Eğitim Göstergeleri

Şanlıurfa kentinin eğitim göstergeleri incelendiğinde; nüfusun % 20,6'sının okuma yazma bilmediği görülmektedir. Bu oranın cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, toplam kadın nüfusunun % 32,6'sı okuryazar değildir. Erkek nüfusun içerisinde okuryazar olmayanların oranı % 9,3'tür. Kentin okuryazar olmayan nüfusu içerisinde kadınlar daha fazladır. Okul çağında olan 6–15 yaş nüfusu içerisinde kız çocuklarının % 12,3'ü, erkek çocuklarının ise % 9,9'u okuryazar değildir. Okuryazar dahi olmayan bu kadar geniş bir nüfusun bulunması nedeni ile kentin ortalama eğitim süresi 5,26 yıldır. Kentin eğitim ortalamasının yükseltilmesi; okul çağı nüfusu dışında kalan kesimler ile okul çağında olmasına rağmen örgün eğitim süreç-

lerine katılamamış nüfusun eğitimine bağlıdır. Bu nedenle, özellikle kadınların ve kız çocuklarının eğitimine önem veren, zorunlu eğitim süreçlerinin dışarısında kalan nüfusu eğitime kazandıran çalışmaların yapılması zorunludur. Kadınların eğitim düzeyi dağılımı daha dikkatli olarak incelenmelidir. Kadınların okuryazarlığı ve ileri eğitimi, salt istihdama hazırlık olarak görülmemeli, ev kadınları da dâhil olmak üzere bütün kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesinin toplumun geneline fayda sağlayacağı görüşü kapsamında değerlendirilmelidir.

Hane büyüklüğü daha yüksek, eğitim düzeyi daha düşük kesimler kentin çeper mahallelerinde yaşamakta ve kente tutunmaya çalışmaktadır. Sosyal durumu kent bütününde ortaya koyan haritalar, aynı zamanda sosyal ve kentsel müdahale gerektiren mekânları da ortaya çıkarmış olmaktadır.

Harita 2- Şanlıurfa'da Erkek Nüfusunda (6+) Okuryazarlık Oranının Mahallelere Göre Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)

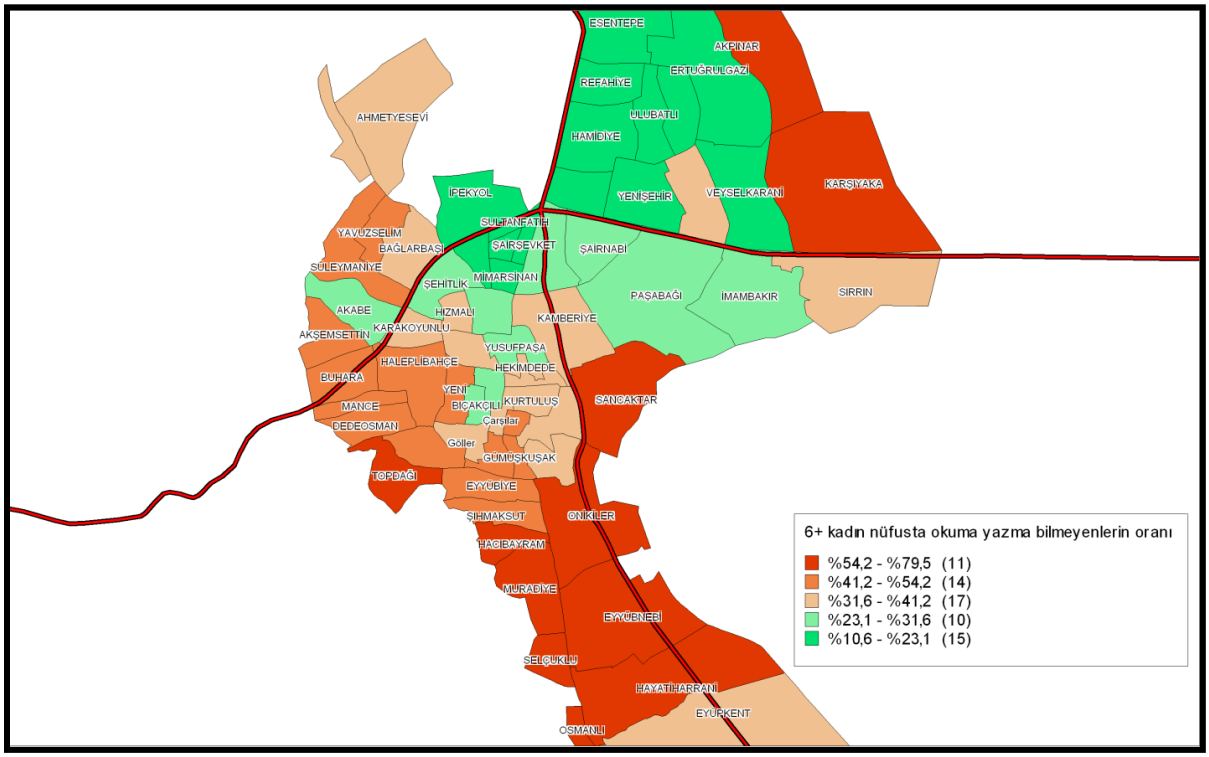

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Şanlıurfa kentinde okul dışı kurslara katılım oranları da düşüktür. Kurslara katıldığını bildirenlerin % 6,2'si okuryazarlık kursuna, % 17,1'i mesleki beceri kurslarına, % 11,9'u bilgisayar kurslarına, % 4,1'i yabancı dil kursuna ve % 28,2'si dershanelere katılım göstermiştir. Okuryazarlığın önemli bir sorun olduğu kentte kurslara katılımı arttıracak ve özendirecek çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Mesleki beceri, bilgisayar ve yabancı dil kurslarına gösterilen ilgi istihdam olanaklarını arttırmak isteyen nüfusun bilgi ve becerilerini arttırma çabası olarak görülebilir. Beşeri sermayenin geliştirilmesine daha doğrudan katkı sağlayan bu kursların yaygınlaştırılması ve yoksul kesimin de bu tür kurslara katılımını sağ-

layabilecek mekanizmaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Dershanelerden yararlanan önemli sayıda kurs katılımcısı mevcut olup, yoksul kesimin genç nüfusunun da bu olanaklardan ücretsiz yararlanmasına yönelik düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Harita 3- Kadın Nüfusunda (6+) Okuryazarlık Oranının Mahallelere Göre Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Bazı aileler, çocuklarını sadece kız çocuğu olduğu için okula göndermemektedir. Okul çağındaki nüfusun okula gitmeme nedenleri arasında, % 36,9 oranında *"kız çocuğu olduğu için okula gönderilmeme"* görülmektedir. Şanlıurfa'da ayrıca, maddi olanaksızlıklar nedeni ile okula gidemeyen % 17,7 oranında kız ve % 38,9 oranında erkek çocuğu bulunmaktadır. Birçok ilde sürdürülen kız çocuklarını eğitim süreçleri içerisinde tutmayı amaçlayan kampanyalar ve bilinçlendirme faaliyetlerinin Şanlıurfa özelinde sıklıkla tekrarlanması gerekli görünmektedir.

Eğitim alanında öne çıkan bir diğer sorun alanı da tarım işçiliği yapan hanelerin çocuklarının okul devamsızlığıdır. Eğitim çağındaki çocukların % 16,9'u mevsimlik tarım işçiliği nedeni ile okula devam edememektedir. Okul başarısını olumsuz yönde etkileyen ve erken okul terklerine yol açan bu sorunun giderilmesi de önem taşımaktadır.

Tablo 3- Şanlıurfa Kenti Eğitim Göstergeleri

Eğitim Göstergeleri				
Okuma-yazma bilmeyen		%	E	K
			9,3	32,6
			20,6	
6 - 15 Yaş Okuma-yazma bilmeyen		%	E	K
			9,9	12,3
Ortalama Eğitim (Yıl)		Yıl	5,26	
Okul dışında bir kursa katılım oranı		%	E	K
			10,4	9,5
Katılım sağlanan kurs tipi	Okuma yazma kursu	%	6,2	
	Mesleki beceri	%	17,1	
	Yabancı dil	%	4,1	
	Dershane	%	28,2	
	Bilgisayar kursu	%	11,9	
	Hobi amaçlı kurslar	%	3,6	
	Kuran kursu	%	14,9	
Okula devamsızlık oranı		%	E	K
			4,4	3,5
Devamsızlık nedeni	Mevsimlik Tarım İşçisi	%	16,9	
	Okula karşı ilgisizlik	%	28,8	
	Hastalık	%	25,4	
Okul çağında olan nüfusun okula gitmeme nedeni	Başarılı değil/okumak istemiyor	%	E	K
			42,4	22,2
	Kız çocuğu olduğu için	%	E	K
			-	36,9
	Maddi imkân yok	%	E	K
			38,9	17,7

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

2.1.3 Gelir ve İstihdam Göstergeleri

Şanlıurfa'da hanelerin harcama düzeyleri medyan değer olarak aylık 648,45 TL olarak tespit edilmiştir. Kentsel alanda hane halkı büyüklükleri önemli farklılıklar gösterdiğinden hanelerin aylık harcama değeri üzerinden değerlendirmeler yapmak anlamlı sonuçlar vermemektedir. Bu nedenle, kişi başına aylık harcama ortalamalarının değerlendirilmesi hane halkı büyüklüklerine duyarlı olduğundan daha doğru sonuçlar verebilecektir. Kentin kira hariç kişi başı aylık harcama değeri 124,31 TL olarak tespit edilmiştir. Haneler, tüketim eşyalarına sahip olma durumları bakımından incelendiğinde; Tüketim Kalıpları I'in (televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi ve fırınlı ocak) tümüne sahip olan hanelerin oranı % 49,7'dir. Hanelerin % 1,7'si birinci grupta yer alan eşyaların hiçbirine sahip değilken % 15,8'inde çamaşır makinesi bulunmamaktadır.

Hanelerin % 78,8'i özel araca sahip değildir. Kredi kartı olmayan hanelerin oranı ise % 65,4'tür. Hane halklarının % 70,6'sı temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çektiklerini beyan etmektedirler. Hanesinin ekonomik durumunu kötü olarak algılayanların oranı ise % 40,6'dır. Son iki göstergenin yüksek oranlarda olması Şanlıurfa kentinde yoksul ve yoksullaşma riski altında olan hanelerin sayıca fazla olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4- Şanlıurfa Kenti Gelir Göstergeleri

Gelir Göstergeleri		
Aylık Harcama (TL - medyan değer)	TL	648,45
Aylık Harcama / kişi (kira hariç)	TL	124,31
Tüketim Kalıpları I. Grup*	Endeks Ortalaması	4,01
Tüketim Kalıpları I - Tümüne Sahip Olan Haneler	%	49,7
Tüketim Kalıpları I - Hiçbirine Sahip Olmayan Haneler	%	1,7
Çamaşır Makinesine Sahip Olmayan Haneler	%	15,8
Tüketim Kalıpları II. Grup**	Endeks Ortalaması	1,2
Temel İhtiyaçları Karşılamada Zorluk	%	70,6
Özel Araç Sahibi Olmayanlar	%	78,8
Kredi Kartı Olmayanlar	%	65,4
Cep Telefonu Olmayanlar	%	8,1
Hanenin Ekonomik Durumunu Kötü Olarak Algılayanlar	%	40,6

* (TV, Buzdolabı, Ç. Makinesi, E. Süpürgesi ve Fırınlı Ocak) ** (Bilgisayar, B. Makinesi, DVD-VCD Oynatıcı, Klima, Güneş Enerjisi ve Mikrodalga Fırın).

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Şanlıurfa gelir göstergeleri açısından yoksulluğun görünür olduğu bir ildir. Kentte, hanesinin ekonomik durumunu kötü olarak algılayan hanelerin sayıca fazlalığı, eğitim göstergelerinde okuryazar olmayan nüfusun yüksekliği, sağlık güvencesi altında olmayan fazlaca hanenin bulunması gibi göstergeler bir arada düşünüldüğünde yoksulluğun sadece gelir eksikliği olarak ortaya çıkmadığı, aynı zamanda eğitim, sağlık ve benzeri olanaklardan da yoksunluğu da içerdiği görülmektedir.

Şanlıurfa kentinde aktif nüfusun (15–65 yaş) işgücüne katılım oranı % 29,5'tir. Bu yaş aralığındaki erkek nüfusun % 54,2'si ile kadınların % 3,7'si gelir getirici bir işte çalışmaktadırlar. 16-35 yaş nüfusun işgücüne katılım oranı % 27'dir. Kayıt dışı çalışma % 60,8 olarak tespit edilmiştir. Kent bütününde kayıt dışı istihdamın yüksekliği dikkat çekicidir. Nüfusun önemli bir bölümünün sağlık güvencesine sahip olmaması ile kayıt dışı istihdamın yüksek oranda olması birbiri ile ilişkili gözükmektedir. Ayrıca, işgücüne katılan nüfusun içerisinde % 1,4 oranında çocuk işgücü bulunmaktadır. Çocukların eğitim süreçlerinin kesintiye uğramasına da yol açan çocuk işçiliği önemli bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi yönünde faaliyetlerin sürdürülmesi gerekmektedir.

Erkek ve kadın nüfus arasında işsiz olanların oranının mahalle bazında incelenmesi sonucunda, erkek nüfusun işsizlik oranı kentin eğitim (okuryazarlık) haritası ile büyük benzerlik göstermektedir. Ancak, işsizlik ile kente göçle gelmiş olmak doğrudan bağlantılı gözükmemektedir. Bir başka deyişle, işsizliğin mekânsal dağılımı işsizliğin kaynağının salt göç ve göçmenlerin varlığı olmadığını göstermektedir. Genel olarak işsizlik oranları kentin batı, güney ve doğu çeperlerinde yüksek olup, en üst oranlara güneydeki mahallelerde ulaşmaktadır.

Tablo 5- Şanlıurfa'da Nüfusun Eğitim Düzeyleri Ayrımında İstihdam Durumu

Cinsiyet	Eğitim durumu	Çalışan	İşsiz veya Çeşitli Nedenlerle Çalışmayan	Öğrenci	Emekli	Ev kadını
ERKEK	Okuma yazma bilmeyen	22,3	69,9	2,0	5,9	
	Okuma yazma bilen mezun olmayan	11,4	18,7	68,3	1,6	
	İlkokul	62,9	28,8	0,3	8,0	
	İlköğretim+Ortaokul	38,0	25,7	33,5	2,8	
	Lise	49,0	21,0	25,8	4,3	
	Yüksekokul	78,5	15,3	3,7	2,5	
	Toplam	36,2	26,5	33,4	3,9	
KADIN	Okuma yazma bilmeyen	0,8	21,3		0,7	75,9
	Okuma yazma bilen mezun olmayan	0,4	9,9		0,3	31,5
	İlkokul	1,8	3,0		0,3	95,0
	İlköğretim+Ortaokul	2,6	9,3		0,0	49,0
	Lise	11,0	9,6		0,7	51,4
	Yüksekokul	62,7	13,7		2,0	21,6
	Toplam	2,6	12,5		2,4	57,4

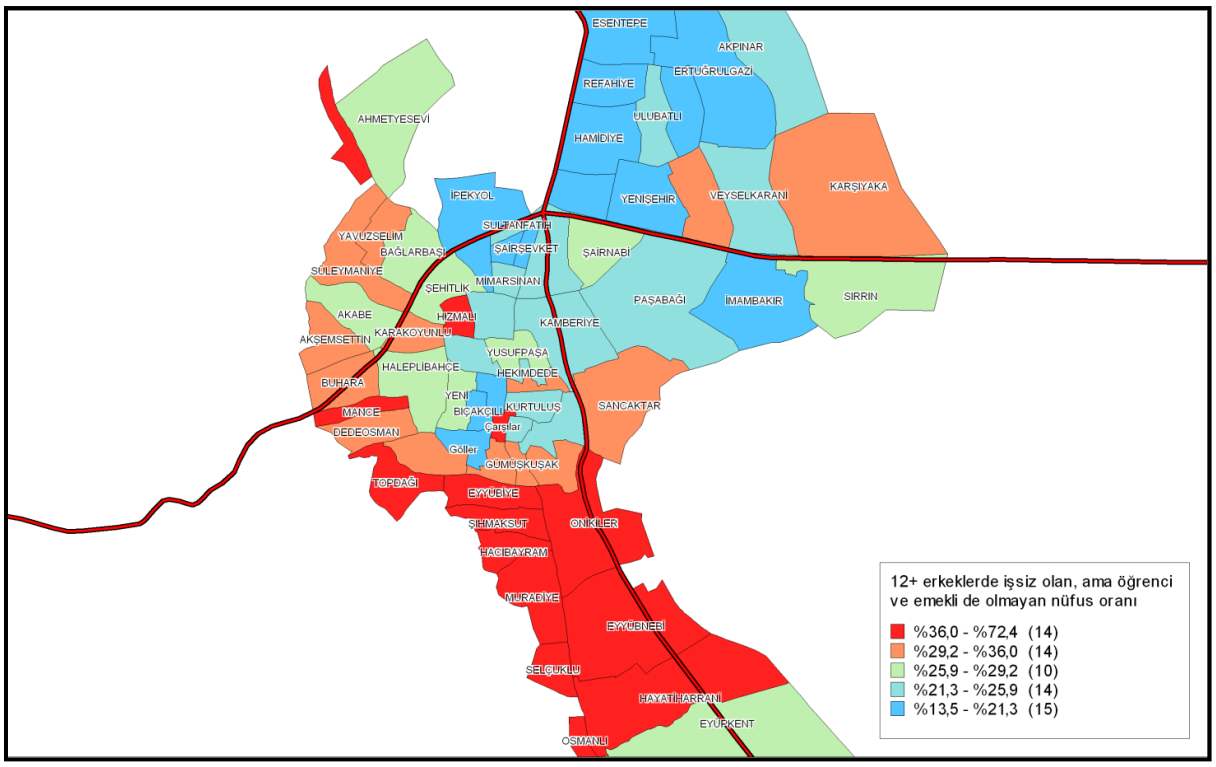
Kaynak: EKOSEP, 2009b.

İşsizliğin mekânsal dağılımında farklı nitelikte bir bulgu ise, kadın nüfus arasında işsizliğin mahallelere dağılımında görülmektedir. Erkek işsizliği genelde okuma yazma bilmeyenlerin oranı ile paralel giderken, kadın işsizliğinde farklı bir tablo göze çarpmaktadır. Eğitim düzeyinin görece yükselmeye başladığı merkez mahallelerde ve kuzey yönüne uzanan planlı alanlarda kadınlar daha yüksek yüzdelerle çalışma yaşamına girmekte, kadınların istihdam oranları görece varlıklı mahallelerde daha yüksek düzeyde ölçülmektedir. En yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki mahallelere (Refahiye veya Yenişehir gibi) gelindiğinde ise ev kadınlığı oranı artmaktadır. Bir başka deyişle, kadınlar arasında ev kadınlığı hem görece en alt hem de en üst sosyo-ekonomik kesimlerde daha yoğun gözlenmekte, çalışan veya çalışmak isteyen kadınlar orta sınıfın yaşadığı mahallelerde daha sık görülmektedir.

Şanlıurfa kentinde, işsizliğin yanı sıra kayıt dışı çalışma da önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. EKOSEP Saha Araştırması sonuçlarına göre çalışan nüfus içerisinde, göçle gelen nüfusa ait olanların % 51'i kayıt dışı çalışmaktadır. EKOSEP Saha Araştırmasının bulgularından birisi de, kentte yaşanan sorunların önemli bir bölümünün ekonomiden kaynaklı sorunlar olarak tanımlanmasıdır. Kentte yaklaşık her iki kişiden biri (% 46), Şanlıurfa'nın en önemli sorununu işsizlik, yoksulluk ve hayat pahalılığı olarak tanımlamaktadır.

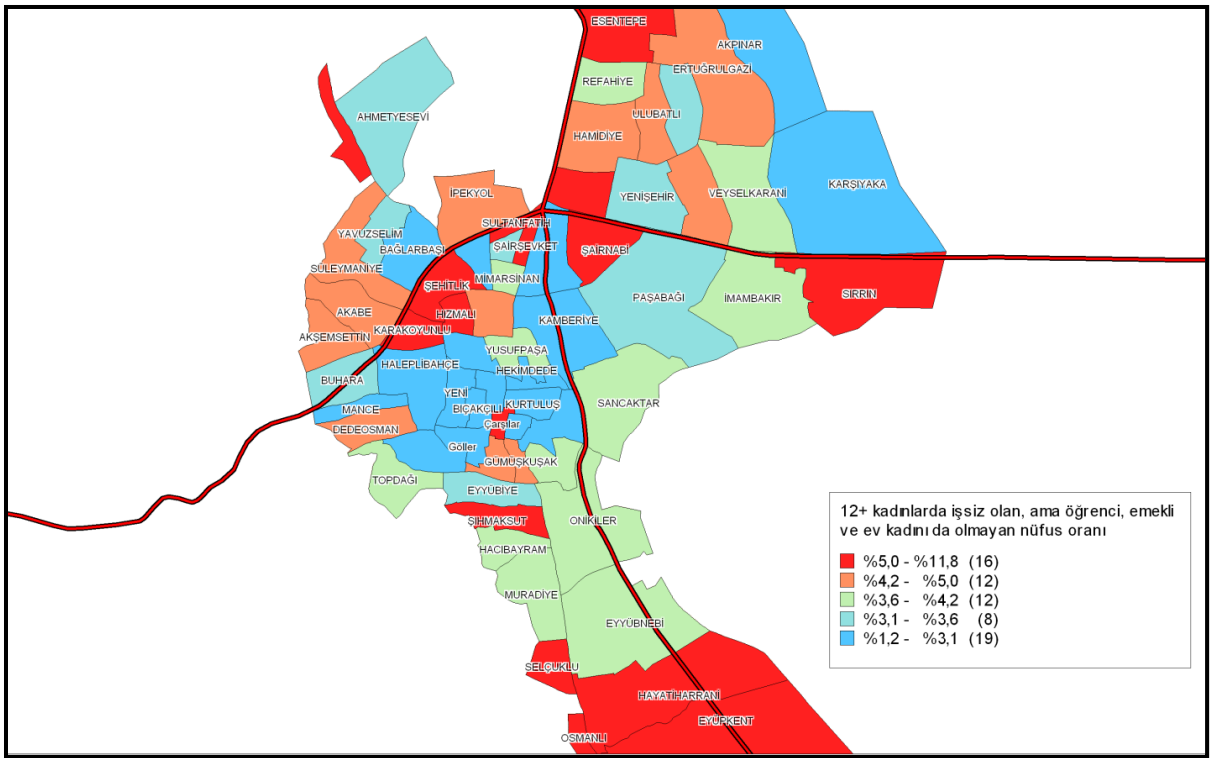
Hane halkı nüfusunun çalıştığı iş kolları ve yapılan işler incelendiğinde; % 38,5'i işçi, % 10'u memur, % 12,5'i küçük esnaf-sanatkâr, % 15,5'i mevsimlik işçi, % 13,8'i düzensiz ve vasıfsız işlerde çalışan işçi ve % 2,5'i çiftçidir. Göstergeler, hane halkı nüfusunun % 30'undan fazlasının düzensiz işlerde çalıştığını ortaya koymaktadır.

Harita 4- Şanlıurfa Kentinde Öğrenciler ve Emekliler Hariç Çalışmayan Erkeklerin Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Harita 5- Şanlıurfa Kentinde Öğrenciler ve Emekliler Hariç Çalışmayan Kadınların Dağılımı (2000 Nüfus Sayımı)

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

İlde işgücüne katılmayan nüfusun çalışmama nedenleri incelendiğinde, işsizlikle ilgili daha anlamlı sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır. Çalışmadığını beyan eden nüfus içerisinde öğrencilik ve emeklilik nedeni ile çalışılmadığını beyan edenler önemli bir oranı oluşturmaktadır. Erkek nüfus içerisinde çalışmama nedeni olarak öğrencilik, emeklilik, işsiz olma, iş bulamama ve 'hasta/engelli olunması' sebepleri beyan edilmiştir. Şanlıurfa'da aktif olarak iş aramayan erkek nüfus % 29 olarak tespit edilmiştir. Mevsimlik işçilik olgusunun görece yoğunluk gösterdiği Şanlıurfa'da ikamet eden hane halklarının erkek bireylerinin % 8'lik bölümü çalışmama nedeni olarak çalışma mevsiminin kapanmasını göstermektedir. Şanlıurfa'da çalışmama nedeni olarak 'ev kadını' olmalarını beyan eden kadınların oranı % 90'lara ulaşmaktadır. Kadınlarda aktif olarak iş aradıkları anlaşılan ve çalışmama nedenlerini 'işsiz olmaları/iş bulamamaları' olarak belirtenlerin oranı % 1'in de altında kalan küçük bir nüfusa tekabül etmektedir. Bu oran kadınların iş piyasasının görünmez aktörleri olarak istihdam ve ekonomik-sosyal gelişme hedefleri bakımından önemli bir müdahale gereğine ihtiyaç duymakta olduklarını göstermektedir.

16–35 yaş aralığındaki nüfusun işgücüne katılım oranlarına bakıldığında, Şanlıurfa için önemli bir gösterge öne çıkmaktadır. 16–65 yaş nüfus aralığındaki nüfusun işgücüne katılım oranının, 16–35 yaş aralığında bulunan ve genç istihdamı olarak nitelendirilebilecek kesimden daha yüksek olduğu görülmektedir. Kentin yüksek bir genç nüfus barındırması ve medyan yaşın 19 olması kentte eğitim ve istihdama olan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu nedenle, genç nüfusun eğitimi ve istihdamı önemli sorun alanı olarak tanımlanmalıdır.

Tablo 6- Şanlıurfa Kenti İstihdam Göstergeleri

İstihdam Göstergeleri				
Aktif Nüfusun İşgücüne Katılım Oranı (16-65 Yaş)		%	E	K
			54,2	3,7
			29,5	
Çocuk işçiliği		%	1,4	
16 - 35 İşgücüne Katılım Oranı		%	27	
Kayıt Dışı Çalışma Oranı		%	60,8	
Hanehalkı Nüfusunun Yaptığı İş Koluna Göre Dağılımı	Memur	%	10	
	İşçi	%	38,5	
	Büro Elemanı	%	1,7	
	Küçük Esnaf/Zanaatkar	%	12,5	
	İşveren/Tüccar	%	0,3	
	Mevsimlik İşçi	%	15,5	
	Profesyonel/Serbest Meslek Sahibi	%	4,7	
	Düzensiz ve Vasıfsız İşler	%	13,8	
	Çiftçi	%	2,5	
	Ücretsiz Aile İşçisi	%	0,2	

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

2.1.4 Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri

Şanlıurfa nüfusunun % 25,2'sinin hiçbir sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Kadın nüfusunun % 23,8'i, erkek nüfusunun % 26,4'ü sağlık güvencesine sahip değildir. Sağlık güvencesi olmayanların yaş gruplarına dağılımına bakıldığında 0-6 yaş gurubunun % 28,7'si, 6-15 yaş grubunun % 22,3'ü, 16-25 yaş grubunun % 32,8'i her hangi bir güvenceye sahip değildir.

Ayrıca, Şanlıurfa nüfusunun % 27,7'si yeşil karttan faydalanmaktadır. Kentte her dört kişiden birinin sağlık güvencesine sahip olmaması önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır ve her bireyin sağlık güvencesi altına alınmasına yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda yoksul kesime yönelik ilk kademe sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve ücretsiz sağlık taramalarının odak mahalleler ve okullarda yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Şanlıurfa kentinde yaşıyor olmasına rağmen, henüz nüfus kaydı olmayan bir kesimin bulunması da ayrıca dikkat çekicidir. Kent nüfusunun % 0,4'ünün nüfus cüzdanı bulunmamaktadır. Bu oran kadın nüfusu içerisinde % 0,5'e, erkek nüfusu içerisinde ise % 0,3'lük bir orana tekabül etmektedir. 0-6 yaş grubu içerisinde de nüfus kaydı bulunmayan çocukların olması, bu genç nüfusun okullaşmasının önünde engel teşkil etmektedir. Kentte yaşayan nüfusun kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalara gerek duyulduğu görülmektedir.

Tablo 7- Şanlıurfa Kenti Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri

Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri			
Sağlık Güvencesi Olmayanlar	%	E	K
		26,4	23,8
		25,2	
0 - 6 Yaş Sosyal Güvencesi Olmayan Nüfus	%	28,7	
6 - 15 Yaş Sosyal Güvencesi Olmayan Nüfus	%	22,3	
16 - 25 Yaş Sosyal Güvencesi Olmayan Nüfus	%	32,8	
Sürekli Bakım Gerektiren Hastalığı Olan	%	5,5	
Fiziksel Engelli Nüfusun Oranı	%	1,8	
Zihinsel Engelli Nüfusun Oranı	%	0,5	
Yeşil Kart Sahibi Nüfus	%	27,7	
Nüfus Cüzdanı Olmayan Nüfus	%	0,4	
Cinsiyete göre Nüfus Cüzdanı Olmayan Nüfus	%	E	K
		0,3	0,5
0 - 6 Yaş Grubunda Nüfus Cüzdanı Olmayan Nüfus	%	E	K
		1,8	0,7

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

2.1.5 Sosyal Yardım Göstergeleri

Şanlıurfa kentinde sosyal yardımlardan yararlanan geniş bir nüfus bulunmaktadır. Hanelerin sosyal yardımlardan faydalanma düzeyleri ile ilgili değerlendirme yapıldığında, % 20-25'inin sosyal yardımlardan yararlandığı görülmektedir. Yardımların oransal dağılımında yakacak yardımları % 5,8, gıda yardımları % 2,5, eğitim yardımları % 3,8 oranları ile öne çıkmaktadır.

Yardımların alındığı kurumların dağılımında; akraba/tanıdık/hemşerilerden alınan yardım (% 28,9) ile vakıf ve derneklerden alınan yardımlar (% 41,4) öne çıkmaktadır. Belediye ve Valilik tarafından yapılan yardımların oranı % 10 düzeyinde kalmaktadır. Sosyal yardımlarda mükerrerlik olarak tanımlanan ve sorun olarak tariflenen birden fazla kurumdan yardım alma sorunu Şanlıurfa'da % 14,6 oranında görülmektedir.

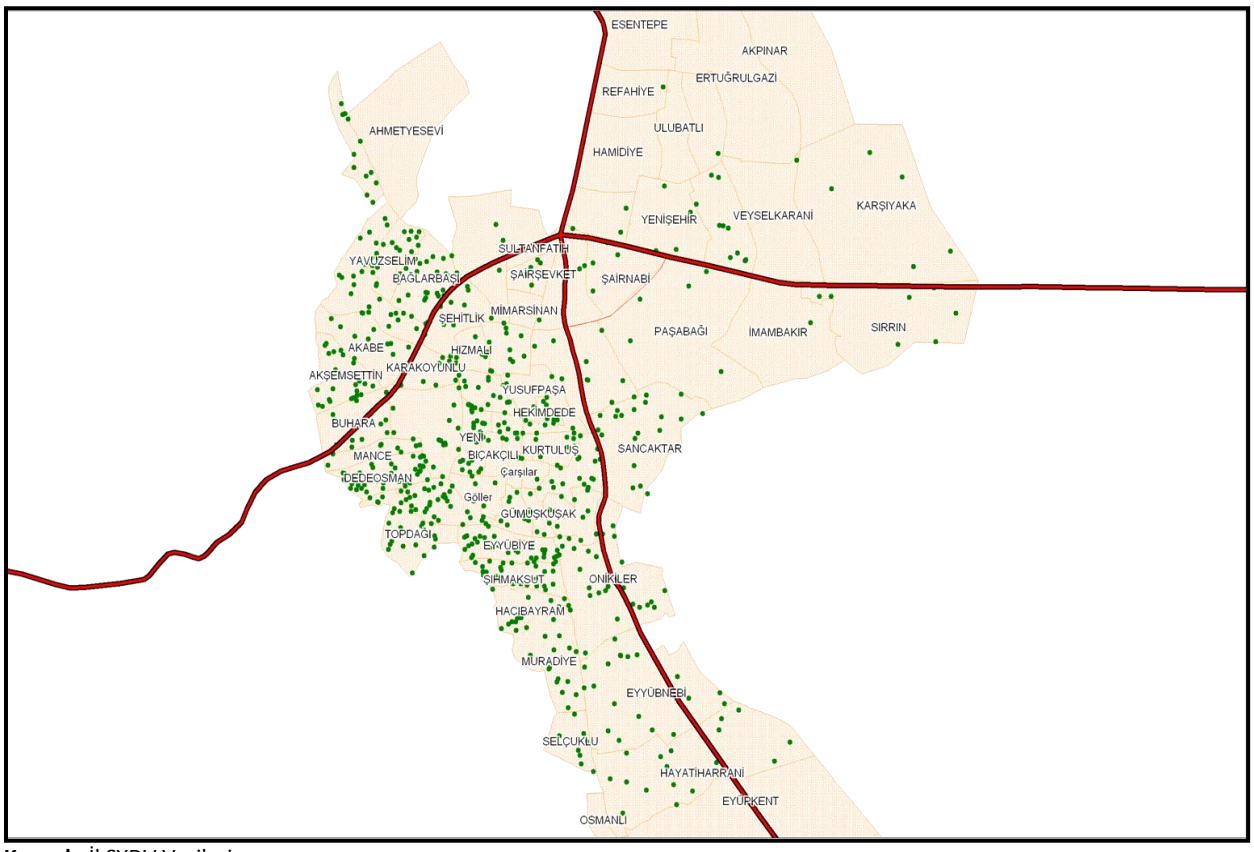
Tablo 8- Şanlıurfa Kenti Sosyal Yardım Göstergeleri

Sosyal Yardım Göstergeleri			
Yardımların Oransal Dağılımı	Yakacak Yardımı Alan Hane Oranı	%	5,8
	Gıda Yardımı Alan Hane Oranı	%	2,5
	Giyim Yardımı Alan Hane Oranı	%	1,1
	Nakit Yardımı Alan Hane Oranı	%	3,8
	İş Bulma Yardımı Alan Hane Oranı	%	3
	Eğitim Yardımı Alan Hane Oranı	%	2,1
	Sağlık Yardımı Alan Hane Oranı	%	1,5
Yardımın Alındığı Kurumlara Göre Dağılım	Akraba/Tanıdık/Hemşeriden Yardım Alan	%	28,9
	Belediye	%	1,9
	Valilik	%	8,8
	Vakıf/Dernek	%	41,4
	Diğer	%	4,4
	Birden Fazla Kurumdan Yardım	%	14,6

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

İşsizliğin mekânsal dağılımı ile biçimlenen yapı, sosyal yardımlar konusunda da benzer bir dağılımın varlığını göstermektedir. Şanlıurfa kentinde Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfına başvuranların mekânsal dağılımı incelendiğinde, yoğunluğun yine aynı mahallelerde olduğu görülmektedir.

Harita 6- Şanlıurfa Kentinde Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfına Başvuranların Mekansal Dağılımı (2000-2008)

Kaynak: İl SYDV Verileri.

EKOSEP saha araştırması, kentte en önemli sorunlar sıralamasında "eğitim sorunları" ve "yetersiz sağlık hizmetleri"nin de yer aldığını göstermektedir. Kişilerin kentteki sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımı değerlendirildiğinde, kent genelinde sosyal ve kültürel etkinliklere katılımın oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Kentte yaşamaktan memnuniyet oranı % 94'ler düzeyinde olmakla birlikte, kent merkezine "hiç gitmediğini" ifade edenlerin oranı ise % 30 civarındadır.

2.1.6 Konut Göstergeleri

Şanlıurfa'da yoksul mahallelerde sağlıklı barınma olanağından yoksun haneler sayıca fazladır. Konutların önemli bir bölümü gecekondudur ve bu konutların bir kısmının mutfak, banyo, tuvalet gibi ihtiyaçları konutun içerisinde değildir. Telefon, internet gibi iletişim olanaklarına erişim çok sınırlıdır. Konutların fiziki şartları olumsuzdur. Isınma soba ile sağlanmaktadır. Temiz içme suyuna erişemeyen, elektrik ve kanalizasyon hizmetlerinden yararlanamayan konutların olması önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu yapıların kaçak yapılmış olması muhtemeldir. Kirada oturan hanelerin fazlalığı dikkat çekicidir.

Şanlıurfa kentinde hanelerin % 46,7'si gecekonduda yaşamaktadır. Oturduğu konutun tapusu olmayan hanelerin oranı % 6'dır. Hanelerin % 27,5'i kirada oturmaktadır. Konutların % 0,6'sının elektrik tesisatı bulunmamaktadır. Aynı biçimde konutların % 0,6'sının su şebekesi bulunmamaktadır. Kanalizasyon bağlantısı olmayan konutların oranı ise % 0,7'dir. Hanelerin %68,8'inin telefon bağlantısı yoktur. İnternet bağlantısı olmayan haneler % 87,8 oranındadır. Konutların % 76,5'i soba ile ısıtılmaktadır.

Yaşam koşulları son derece sağlıksız olan bu konutların % 28.3'ü 100 m^2'den küçüktür. Oda sayısı 2 veya daha az olan konutların oranı % 24,9'dur. Bu iki gösterge, yoksulların yaşadığı mahallelerde hane halkı nüfusunun 5 ve daha yukarı olduğu bulgusu ile birlikte değerlendirildiğinde, ebeveynlerin ve çocukların ayrı odalara sahip olamadıklarını göstermektedir. Çocukların ders çalışabilecekleri bir odalarının bulunmaması, eğitimdeki başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Konut sorununun çözümü uzun süren bir süreci gerektirmektedir. Konutların sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasına yönelik kamusal girişimlere devam edilmesinin yanı sıra, çocukların ders çalışabilecekleri mahalle kütüphaneleri ve sosyal merkezlerde etüt odalarının açılması yararlı olacaktır.

Tablo 9- Şanlıurfa Kenti Konut Göstergeleri

Konut Göstergeleri		
Elektrik Tesisatı Olmayan Haneler	%	0,6
Su Şebekesi Olmayan Haneler	%	0,6
Kanalizasyon Bağlantısı Olmayan Haneler	%	0,7
Soba ile Isınan Haneler	%	76,5
Telefon Bağlantısı Olmayan Haneler	%	68,8
İnternet Bağlantısı Olmayan Haneler	%	87,8
Mutfağı Konut İçinde Olmayan Haneler	%	7,5
Banyosu Konut İçinde Olmayan Haneler	%	7,2
Tuvaleti Konut İçinde Olmayan Haneler	%	5,7
Müstakil Ev/ Gecekonduda Yaşayan Haneler	%	46,7
Oturulan Konutu Tapusuz Olanlar	%	6
Kirada Oturanlar	%	27,5
Oda sayısı 2 ve daha az olan konut sayısı	%	24,9
Konut büyüklüğü 100 m^2'den küçük olan Haneler	%	28,3

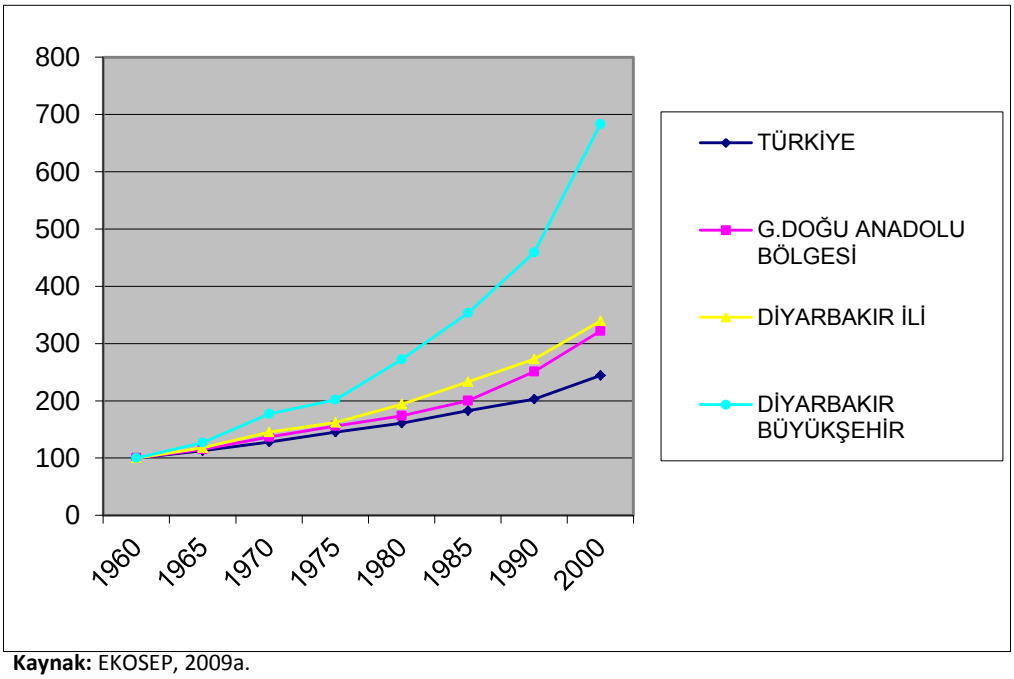
Kaynak: EKOSEP, 2009b.

2.2 Diyarbakır Kenti, Genel Değerlendirme ve Temel Göstergeler

Diyarbakır kentsel alanının 1990–2000 yılları arasındaki nüfus artış oranı yıllık ortalama % 4,48 olarak gerçekleşmiştir. Diyarbakır il sınırı içerisindeki kırsal alan nüfusu bu yıllar arasında % 5 oranında azalmıştır. İl sınırı içerisinde kırsal alanın hızlı çözülmesine neden olan göç hareketi, uluslararası yazında "yerinden edilmiş nüfus" olarak tanımlanan göç türü içerisinde tanımlanmıştır. Güvenlik nedeni ile kırsal alandaki nüfusun yerinden edilmesi olarak gerçekleşen bu süreçte Diyarbakır kentsel alanı hızlı bir nüfus artışı ile karşılaşmıştır. 1996 yılında TMMOB'un hazırlamış olduğu raporda Diyarbakır Kent merkezinin nüfusu 822.837 kişi olarak tahmin edilmiştir (Dağ ve Ark, 2006: 31). TÜİK 2000 Nüfus sayımında Diyarbakır kent nüfusunun 685.000 kişi olarak tespit edilmesi, 1996 yılında TMMOB araştırmasında tespit edilen bu nüfusun önemli bir bölümünün Diyarbakır kentinde tutunamadığını ve İstanbul, İzmir ve Mersin kentleri başta olmak üzere çeşitli kentlere göç ettiklerini ortaya koymaktadır.

Diyarbakır kentsel nüfusunun artış hızı 1960 yılından 2000 yılına kadar izlendiğinde, Diyarbakır il nüfusundan, Güneydoğu Anadolu Bölge nüfusundan ve Türkiye nüfusundan çok daha hızlı bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

Grafik 1- Diyarbakır Kenti Nüfus Artış Hızları

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye sınırları, bölgede nüfusun en yüksek oranda yerleştiği kentsel alan olmuştur. Diyarbakır kentsel nüfusu, 1960 yılından itibaren hızlı bir nüfus artışı göstermiştir. Özellikle 1990 ve 2000 yılları arasındaki nüfus artışı dikkat çekici oranlardadır.

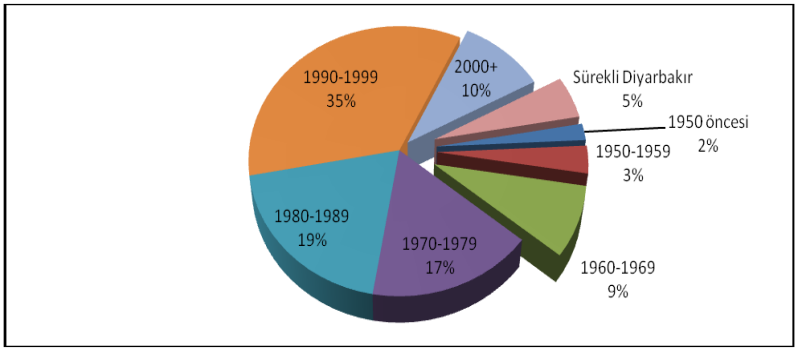
Tablo 10- Diyarbakır Kentsel Alanındaki Nüfus Artışı

YILLAR	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2008	2010
Diyarbakır Büyükşehir Nüfusu (1.000 kişi)	100	127	177	203	274	354	460	685	799	838

Kaynak: Diyarbakır Nazım İmar Planı (2006), TÜİK ADNKS 2008, 2010.

Diyarbakır ili dışarıya göç vermekle birlikte, Diyarbakır kenti göç almaya devam etmektedir. Diyarbakır'a göç, dönemler açısından incelendiğinde, çeşitli nedenlerle yerinden edilmelerin 1990–1999 döneminde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemi % 19'la 1980–1989 yılları arasındaki dönem izlemektedir. Diyarbakır kentine yönelen göçleri değerlendiren çeşitli araştırmalar, Diyarbakır'ın Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde yerinden edilmiş nüfusun yaşadığı mekânsal hareketlilikten en fazla etkilenen kent olduğunu göstermektedir (EKOSEP, 2009a; TÜİK, 2005). EKOSEP saha araştırması sonuçlarına göre, 2009 yılında Diyarbakır'da sürekli yaşamakta olan hanelerin oranı sadece % 5'tir. 1950 öncesinden başlayarak 1969 yılına kadar geçen sürede kente göçle gelen hanelerin oranı % 14'tür. 1990–1999 döneminde göçle gelen hanelerin oranı % 35'tir ve kentte en önemli göç grubunu bu yıllar arasında göç edenler oluşturmaktadır. Ayrıca, Diyarbakır kentine göçle gelenlerin % 79,5'inin, ilin kırsal alanından göç ettiği belirlenmiştir.

Grafik 2- Diyarbakır Kentine Göç Dönemleri

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

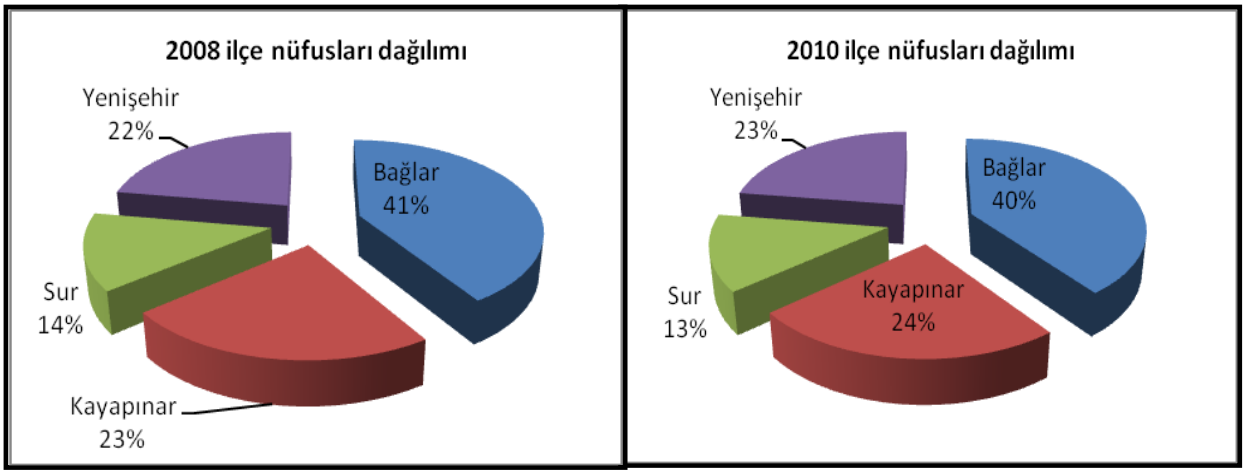
Diyarbakır kentinin 2008 yılı nüfusu 799.447 kişidir. Kentin en kalabalık ilçesi 327.504 kişi ile Bağlar İlçesidir. Bu nüfusu ile Bağlar İlçesi kent nüfusunun % 41'ini barındırmaktadır. Ayrıca, kent nüfusunun % 22'si Yenişehir İlçesinde, % 14'ü Sur ilçesinde ve % 23'ü Kayapınar İlçesinde yaşamaktadır. 2008 yılından 2010 yılına kadar geçen iki yıl gibi kısa bir sürede kent nüfusu 38.551 kişi artmış ve 837.998 kişiye ulaşmıştır. 2010 yılında kent nüfusu içerisinden ilçelerin almış olduğu nüfus paylarında Bağlar İlçesinin aldığı pay azalmış ve % 40 olmuştur. Yenişehir ve Kayapınar İlçelerinin kent nüfusundan aldığı pay artarken, Sur İlçesinin aldığı pay % 14'ten % 13'e gerilemiştir.

Tablo 11- Diyarbakır Kenti İlçe Belediye Nüfusları

İLÇE	2008	2010
Bağlar	327.504	332.658
Kayapınar	185.626	203.222
Sur	107.345	111.702
Yenişehir	178.972	190.416
TOPLAM	799.447	837.998

Kaynak: TÜİK ADNKS ve Diyarbakır İl Müdürlüğü Verileri.

Grafik 3- 2008 ve 2010 Yılları Arasında Diyarbakır Kenti İlçe Belediyeleri Nüfus Oranları

Kaynak: TÜİK ADNKS ve Diyarbakır İl Müdürlüğü Verileri

2.2.1 Demografik Yapı ve Göç

Diyarbakır kentinin ortalama hane halkı büyüklüğü 6,18 kişi olarak tespit edilmiştir. Kent merkezi dışından Diyarbakır'a göçle gelmiş hanelerin oranı % 94,1'dir. Bu gösterge Diyarbakır kentinin göçle büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Kentin göç aldığı en önemli odak, Diyarbakır İl sınırları içerisinde yer alan yerleşimlerdir. Kentin il bütününden aldığı oran % 73,4 olarak tespit edilmiştir. Hane halkı nüfusunun % 78,5'inin doğum yeri Diyarbakır il sınırıdır.

Diyarbakır'ın karşı karşıya kaldığı göç olgusunun nedenleri arasında ekonomik nedenli göç % 45,7 oranı ile öne çıkmaktadır. Bireysel nedenlere dayanan veya aile nedenli göç edenlerin oranı % 29,7'dir. Her iki türde gerçekleşen göçler bütün göç grupları içerisinde % 75'lik bir toplama ulaşmaktadır. Diyarbakır'da yaşayan hane halklarının diğer göç nedeni olarak güvenlik nedenli göç % 24,4'lük oranı ile dikkat çekicidir.

Tablo 12- Diyarbakır Demografik Yapı ve Göç Göstergeleri

Demografik Göstergeler		
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü		6,18
Göç Göstergeleri		
Kent merkezi dışından göç ile gelmiş hanelerin oranı		94,1
İl bütününden Alınan Göç Oranı		73,4
Hane Halkı Nüfusunun Doğum Yeri Diyarbakır Olanlar		78,5
Göç Nedeni	Ekonomik Nedenli	45,7
	Bireysel Faktörlü ve Ailevi Nedenli	29,7
	Güvenlik Nedenli	24,45
	Kan Davası/Töre/Namus	0,15
	Doğal Afetler Nedeniyle	0,05

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Diyarbakır kentine yaşanan göç hareketi sadece il sınırları içerisinden olmamıştır. Aynı zamanda Diyarbakır yakın çevresindeki illerden de göç almıştır. Bu iller içerisinde Mardin, Bingöl ve Şanlıurfa önemli bir yer tutmaktadır. Çevre illerden kente göçle gelen nüfusun Diyarbakır'a göç etme nedenleri arasında ekonomik nedenlerle göç öne çıkmaktadır

Tablo 13- Diyarbakır Kentinin Göç Aldığı İller[1]

GÖÇ NEDENLERİ	GÜVENLİK NEDENİYLE YERİNDEN EDİLMİŞ	EKONOMİK	KENTSEL OLANAKLAR	DİĞER	TOPLAM
Diyarbakır	429	1.288	319	191	2.227
Mardin	41	183	38	35	297
Bingöl	21	61	16	10	108
Şanlıurfa	1	38	10	11	60
Batman	5	19	5	2	31
Elazığ	0	16	3	1	20
Şırnak	4	11	2	1	18
Muş	1	11	1	3	16
Siirt	1	10	3	0	14
Bitlis	0	9	1	1	11
TOPLAM	503	1.646	398	255	2.802

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

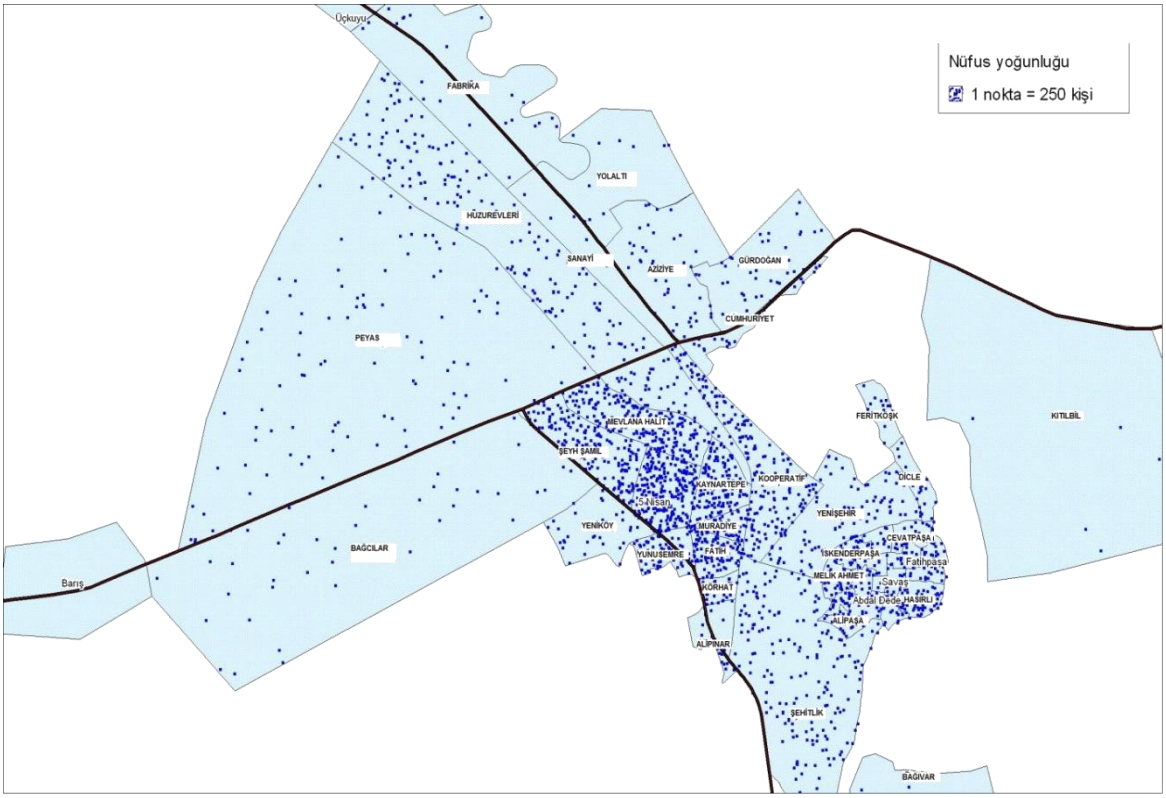
Diyarbakır kentinin karşı karşıya kaldığı yoğun göç, kentsel alanda bazı bölgelerin aşırı yoğunlaşmasına yol açmış, kentin fiziksel mekânı bozulmalara uğramıştır. Göçle gelen nüfusun konut ihtiyacının karşılanamaması, hızlı gecekondulaşma ve kaçak yapılar olgusunu gündeme getirmiştir. Kentin makro formunu değiştiren bu süreç, yeni kent yoksullarının eskileri ile eklemlenmesine yol açmıştır.

"Yoğun göç sonrası şehirleşme sürecinin tüm olumsuzlukları Diyarbakır örneğinde görülmektedir. Yapılan yanlış imar uygulamaları ve kaçak yapılaşmalar, kent dokusunun tahrip olmasına yol açmıştır. Yoğun göç, Diyarbakır kenti alan kullanımındaki ve fiziksel yapılaşmasındaki düzensizliğin en önemli nedenlerinden birisidir" (Özyılmaz, Karakaş ve Karaşin, 2007). Nüfus yoğunluğu, hiçbir kent ölçüsüne sığmayacak oranlarda artarak, 1.430 kişi/hektara yükselmiş bulunmaktadır (Dağ ve ark, 2006).

Yukarıda aktarılan ve 1996 yılındaki durumu özetleyen TMMOB raporunun tespitleri, günümüzde de gereçliliğini korumaktadır. Özellikle, Bağlar İlçesinin neredeyse tamamı bu yıllarda oluşmuş, kaçak ve yoğun yapılaşmalarla şekillenmiştir. Türkiye kentlerinden farklı bir örnek olarak Bağlar İlçesinde yaşanan kaçak yapılaşma, yüksek katlı, yoğun ve yetersiz kentsel alt ve üst yapı ile gerçekleşmiştir.

[1] EKOSEP kapsamında yapılan Diyarbakır Saha araştırması 3.032 hane ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Tablo anket verilerinin dökümünü vermektedir.

Harita 7- Diyarbakır Kent Nüfus Yoğunluğu (2000)

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

İlçelere göre hektara düşen net nüfus yoğunluklarının Sur İlçesinde 369 k/ha, Yenişehir İlçesinde 354 k/ha, Bağlar İlçesinde 557 k/ha, Kayapınar Belediyesinde 344 k/ha olduğu görülmektedir. Bağlar İlçesi, kentin ortalaması 420 k/ha olan nüfus yoğunluğunun çok üstünde bir yoğunluğa sahiptir. Bu sonuçlar, Bağlar İlçesinin yoğun göçle karşılaştığı yılların izlerini hala taşımakta olduğunu göstermektedir.

Tablo 14- Diyarbakır'da İlçe Belediyelerine Göre Nüfus Yoğunlukları (2005)

BELEDİYELER	2005 NÜFUSU	KONUT YERLEŞİM ALANI	NET NÜFUS YOĞUNLUĞU (KİŞİ/HA.)	YERLEŞME ALANI (HA)	BRÜT NÜFUS YOĞUNLUĞU (KİŞİ/HA.)
SUR BELEDİYESİ	98.584	266,94	369	414,31	238
YENİŞEHİR BELEDİYESİ	196.093	553,62	354	993,26	197
BAĞLAR BELEDİYESİ	326.456	585,65	557	854,9	382
KAYAPINAR BELEDİYESİ	131.552	382,88	344	527,12	250
TOPLAM	752.685	1.789,09	420,70	3078,27	244,51

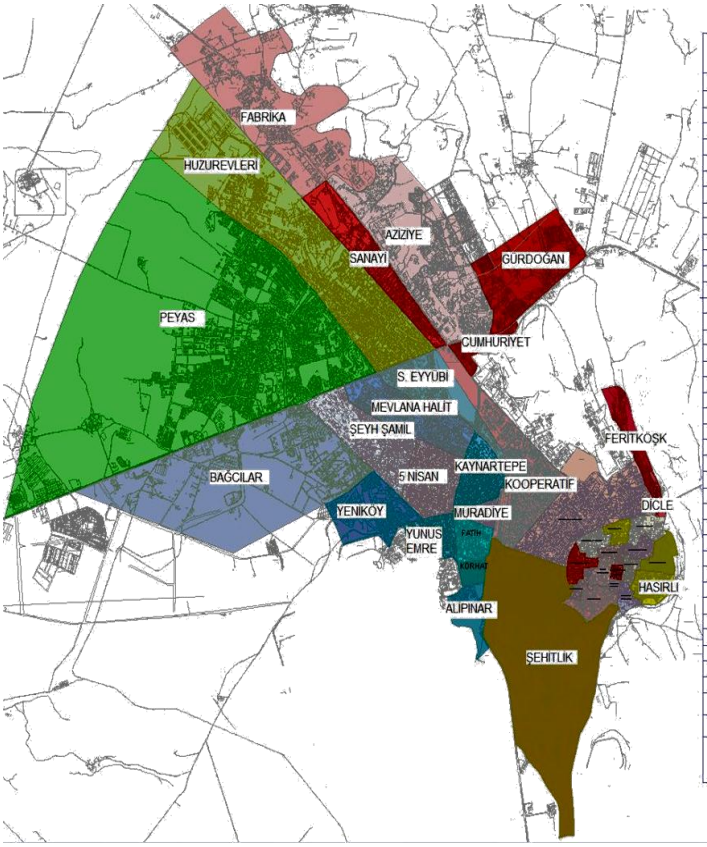
Kaynak: 2006 Nazım İmar Planı Raporu verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Diyarbakır kentsel yerleşik alanı 7.725 hektar olarak tespit edilmiştir. Kentsel yerleşik alanın; % 56'sını büyük alan kullanan kamu kuruluşları, % 23'ünü konut alanları, % 13'ünü merkezi iş alanı ve çalışma alanları, % 4,5'ini sosyal donatı alanları, % 2,3'ünü ulaşım ve altyapı alanları

oluşturmaktadır. Altyapı, ulaşım ve sosyal donatı alanları gibi kentsel yaşamı olumlu yönde etkileyen kullanımların kentsel alan içerisindeki payları son derece yetersizdir. Bu durum kentsel yaşamı ve refahı olumsuz yönde etkilemektedir.

Bağlar İlçesini oluşturan mahalleler, kentin nüfus yoğunluğu en yüksek mahalleleridir. Sur İlçesi kentsel yoğunluk açısından Bağlar İlçesinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu tek başına bir mekân kalite göstergesi olmamakla birlikte, nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu alanlarda kişi başına düşen yeşil alan, eğitim, sağlık, kültürel tesis alanı miktarları azalmaktadır. Bağlar ve Sur İlçelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Bağlar ve Sur İlçeleri bu yapıları ile kentsel yoksulluğun yanı sıra, kentsel hizmetlerin sunumlarının yetersizliğinden kaynaklanan mekânsal sorunlarla da karşı karşıyadırlar.

Harita 8- Diyarbakır Kenti Mahalle Yoğunlukları

ADI	ALAN (m2)	ALAN (ha.)	NÜFUS (2008)	YOĞUNLUK kişi/ha	İLÇE ADI
5NISAN	641060.90	64.10	63501	990,65	BAĞLAR
ABDALDEDE	26869.22	2.68	1305	486,94	SUR
ALIPASA	203553.85	20.35	5952	292,48	SUR
ALIPINAR	312774.24	31.27	4821	154,17	BAĞLAR
AZIZIYE	2593922.59	259.39	14991	57,79	YENİŞEHİR
BAGCILAR	4230412.88	423.04	15710	37,13	BAĞLAR
CAMIKEBIR	71048.86	7.10	1863	262,39	SUR
CAMINEBI	94979.13	9.49	2626	297,78	SUR
CEMALYILMAZ	84075.30	8.40	2695	320,83	SUR
CEVATPASA	152604.87	15.26	4244	278,11	SUR
CUMHURIYET	221660.75	22.16	6097	275,13	YENİŞEHİR
DABANOGLU	97054.10	9.70	4502	464,12	SUR
DICLE	68299.72	6.82	3961	580,79	YENİŞEHİR
FABRIKA	3024073.93	302.40	6537	21,61	YENİŞEHİR
FATIH	265747.35	26.57	24419	919,04	BAĞLAR
FATIHPASA	179890.42	17.98	7916	440,26	SUR
FERITKOSK	321864.75	32.18	4012	124,67	YENİŞEHİR
GURDOGAN	1325761.92	132.57	9187	69,30	YENİŞEHİR
HASIRLI	213651.71	21.36	8761	410,16	SUR
HUZUREVLER	3995969.09	399.59	72477	181,37	KAYAPINAR
KAYNARTEPE	476105.34	47.61	34225	718,88	BAĞLAR
KOOPERATIFLER	1276072.46	127.60	36188	283,60	YENİŞEHİR
KORHAT	113885.27	11.38	11813	1038,05	BAĞLAR
LALABEY	54696.48	5.46	4977	911,53	SUR
MELIKAHMET	130066.03	13.00	8605	661,92	SUR
MEVLANAHALIT	886961.85	86.69	55659	642,04	BAĞLAR
MURADIYE	127764.35	12.77	12270	960,84	BAĞLAR
PEYAS	12394373.17	1239.43	101191	81,64	KAYAPINAR
SANAYI	852684.00	85.26	2300	26,97	YENİŞEHİR
SAVAS	71048.36	7.10	3424	482,25	SUR
SELAHATTIN	760955.64	76.09	19668	258,48	BAĞLAR
SULEYMANNAZIF	31764.73	3.17	762	240,37	SUR
YENIKOY	755996.59	75.59	78022	103,48	BAĞLAR
YENIŞEHIR	1404055.94	1404.00	23530	167,59	YENİŞEHİR
YUNUSEMRE	327628.90	32.76	19825	605,15	BAĞLAR
ZIYAGOKALP	101151.79	10.11	4570	452,02	SUR
İSKENDERPAŞA	123043.78	12.30	8636	702,11	SUR
ŞEHITLIK	3757074.39	375.70	52544	139,85	YENİŞEHİR
SEYHSAMIL	901603.98	90.16	46333	513,89	BAĞLAR
BARIŞ					
KITILBIL					
TOPLAM					

Kaynak: 2009 yılı mahalle sınırları ve 2008 yılı nüfusuna göre hazırlanmıştır.

Yoğun göç olgusu ile karşı karşıya kalan Diyarbakır kentinin diğer bir sorun alanını da güvenliksiz ve sağlıksız yapı stoku oluşturmaktadır. Göçle gelen nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak için 1990'lı yıllarda hızlı bir biçimde yapılmaya başlayan kaçak ve katlı konutlar kentin mevcut konut stoku içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, bu konutların ruhsatsız bir biçimde inşa edilmiş olması, bu konutlarda yaşayan nüfusun güvenlik riski altında yaşamasına neden olmaktadır.

Diyarbakır'ın Kentsel Alanı, Bağlar İlçe Belediyesine bağlı 12, Kayapınar İlçe Belediyesine bağlı 3, Sur İlçe Belediyesine bağlı 15 ve Yenişehir İlçe Belediyesine bağlı 12 olmak üzere 42 mahalleyi kapsamaktadır. Bu mahallelerin nüfus gelişimleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 15- Diyarbakır Mahallelerinin Nüfus Değişimleri (1985-2010)

MAHALLE	NÜFUS					
	1985	1990	2000	2005	2008	2010
ALİPINAR	2.545	3.000	4.398	5.401	4.821	4.560
BAĞCILAR	300	1.700	10.666	11.596	15.710	18.405
FATİH	30.000	35.450	24.412	28.552	24.419	24.202
KAYNARTEPE	30.000	42.000	35.183	39.051	34.225	34.822
KÖRHAT			7.366	13.227	11.813	11.387
MEVLANA HALİT	4.500	13.100	54.285	51.379	55.659	55.545
MURADİYE			11.946	14.030	12.270	11.884
SELAHATTİN EYYUBİ		1.400	11.293	12.079	19.668	20.892
ŞEYH ŞAMİL	3.000	6.900	43.196	47.699	46.333	47.056
YENİKÖY	2.796	4.150	7.812	8.171	7.822	7.848
YUNUS EMRE	10.000	14.000	13.500	15.850	19.825	19.776
BEŞ NİSAN	20.346	34.600	64.276	70.480	63.501	64.547
BAĞLAR BELEDİYESİ MAHALLELER TOPLAMI	**103.487**	**156.300**	**288.333**	**319.520**	**316.066**	**320.924**
HUZUREVLERİ	4.752	6.000	31.300	57.618	72.477	79.484
PEYAS	2.370	3.877	36.850	73.934	101.191	111.178
BARIŞ					3.577	3.992
KAYAPINAR BELEDİYESİ MAHALLELER TOPLAMI	**7.122**	**9.877**	**68.150**	**131.552**	**177.245**	**194.654**
ABDALDEDE	28.726	23.082	1.406	1.487	1.305	1.269
CAMİ KEBİR	25.668	24.588	3.139	2.705	1.863	1.898
CAMİ NEBİ			2.850	3.283	2.826	2.954
CEMAL YILMAZ	42.986	52.090	4.127	3.299	2.695	2.843
CEVAT PAŞA			5.432	5.263	4.244	4.518
DABANOĞLU			5.207	5.867	4.502	4.652
FATİHPAŞA			9.515	12.575	7.916	7.952
HASIRLI			14.304	14.321	8.761	8.553
İSKENDERPAŞA			8.946	10.412	8.636	8.294
LALABEY			7.146	6.969	4.977	4.954
MELİKAHMET			8.260	8.330	8.605	8.706
SAVAŞ			3.755	4.110	3.424	3.425
SÜLEYMAN NAZİF			854	882	762	723
ZİYA GÖKALP			4.798	5.013	4.570	4.466
ALİ PAŞA			8.107	8.690	5.952	5.743
SUR BELEDİYESİ MAHALLELER TOPLAMI	**97.380**	**99.760**	**89.265**	**96.384**	**71.038**	**70.950**
AZİZİYE	3.602	5.011	12.109	16.105	14.991	15.223
CUMHURİYET	3.200	5.000	5.907	6.727	6.097	6.313
DİCLE	7.481	10.000	4.591	4.941	3.961	3.876
FABRİKA	800	1.220	5.869	6.887	6.537	7.781
FERİT KÖŞK			3.862	4.104	4.012	3.988
GÜRDOĞAN	200	2.500	10.332	11.243	9.187	9.427
KOOPERATİFLER	25.943	33.424	37.117	43.302	36.188	36.994
SEYRANTEPE SANAYİ		500	1.911	2.069	2.300	2.621
ŞEHİTLİK	27.000	39.916	52.273	62.942	52.544	52.969
ŞİLBE (Yolaltı)					6.504	6.662
YENİŞEHİR	14.300	16.800	2929	30.163	23.530	25.976
ÜÇKUYU	611	719	1.145	1.250	1.104	6.690
YENİŞEHİR BELEDİYESİ MAHALLELER TOPLAMI	**83.137**	**115.090**	**155.900**	**188.483**	**166.955**	178.520
DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SINIRLARI İÇİNDEKİ TOPLAM KENTSEL NÜFUS	**291.126**	**381.027**	**601.648**	**735.939**	**731.304**	**765.048**

Kaynak: TÜİK Nüfus Sayımları

Tablonun en somut ve ilk göze çarpan sonucu, 1985- 2000 yılları arasında tüm ilçe sınırlarındaki ve bazı mahallelerdeki nüfusun çok yüksek miktarda arttığıdır. Doğal nüfus artışı ile açıklanamayacak bu artış kente göçle gelen nüfusa bağlıdır. Bağlar İlçesine bağlı mahallelerde diğer ilçelere göre daha hızlı bir nüfus artışı görülmektedir. EKOSEP Saha Araştırması, Bağlar İlçesinin göçten en fazla etkilenen mahallelerden oluştuğunu ve bazı mahallelerin ise sadece göç nüfusunu barındırdığını ortaya koymuştur.

Ancak, göçle kente gelenlerin kent içerisinde bir hareketlilik içerisinde oldukları da bilinmektedir. Sur İlçesi kentin ekonomik nedenli göç gruplarının göç süreçlerinin başlangıcında ilk tercih ettiği alan iken, zaman içerisinde bu grup, büyük oranda farklı ilçelere yerleşmekte ve onların boşalttıkları alana ağırlıkla kente güvenlik nedeniyle yerinden edilmiş göç grupları yerleşmektedir. Ekonomik nedenli göçle kente gelenler her ne kadar ekonomik anlamda çok büyük ilerlemeler gösteremese de, bir bölümü Sur İlçe sınırları içerisinde yer alan mahallerini terk edebilecek olanaklara sahip olmaktadırlar.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer konu, güvenlik nedeni ile yerinden edildiği için kente gelmiş hanelerin ekonomik durumlarını düzeltmekte daha fazla zorlandıklarıdır.

Kentin ortalama hane halkı büyüklüğü her ne kadar 6,18 olarak tespit edilmiş olsa da, kentsel alanda hane halkı büyüklükleri farklılıklar göstermektedir. Kentin orta ve üst gelir gruplarının yaşadığı merkez çevresindeki mahallelerde çekirdek aileye yakın bir hane halkı yapısı görülmektedir. Ancak kentin çeperlerine doğru gidildikçe, hane halkı yapısı genişlemekte ve 7 ve daha yukarıda üyeye sahip hanelerin sayısı artmaktadır.

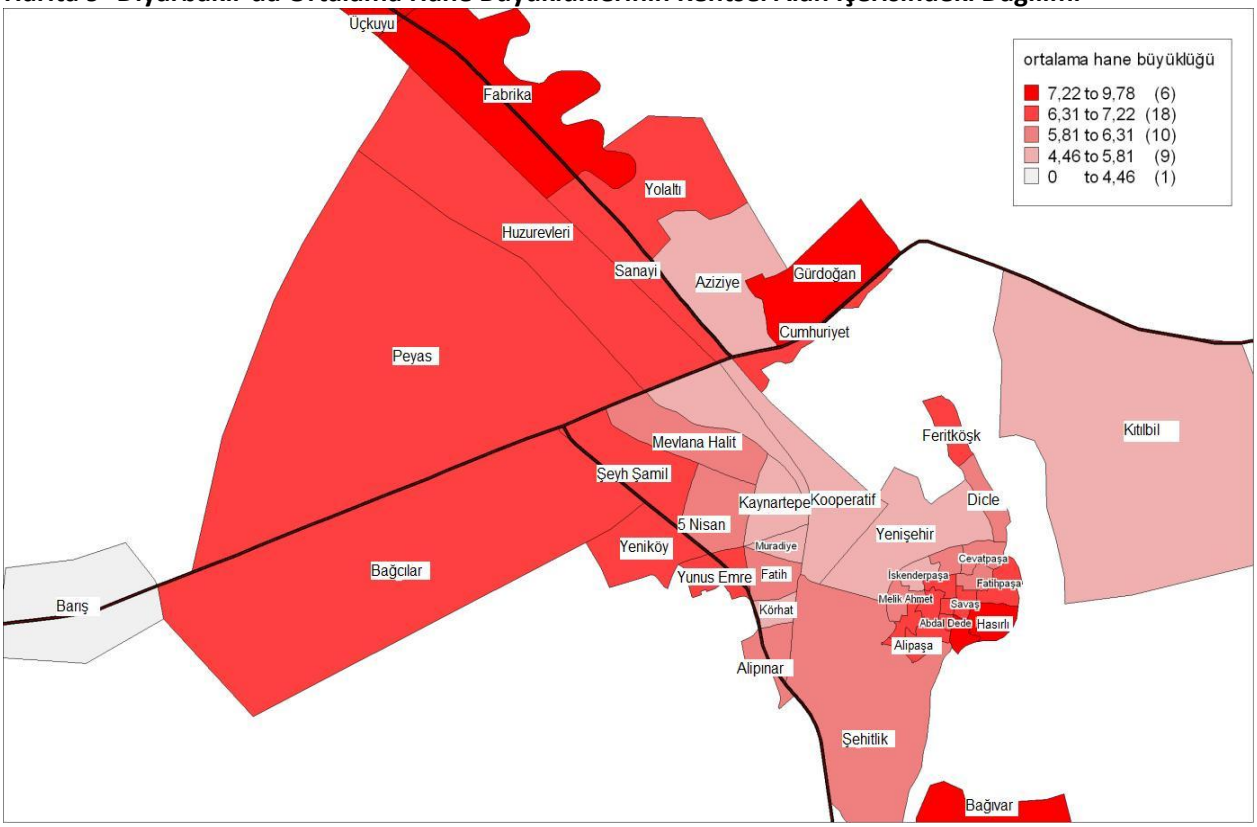
Hane halkı yapısına İlçeler düzeyinde bakıldığında, Bağlar İlçesinin en geniş hanelerden oluştuğu göze çarpmaktadır. EKOSEP kapsamında yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2014 yılında Diyarbakır kenti hane halkı büyüklüğünün 5,57–5,59 kişi düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Gelecekte Diyarbakır hane halkı yapısı bu öngörü doğrultusunda oluşsa bile, bu oranın bugünkü Türkiye ortalamasının halen üzerinde olacağı açıktır. Hanelerin çok çocuklu yapısı, beraberinde bir dizi ekonomik ve sosyal sorun doğurmaktadır. Çocukların erken okul terkleri, sokakta çalışmaları, bazı çocuklarda rastlanılan madde bağımlılığı öne çıkan sorunlar arasındadır.

Tablo 16 Diyarbakır'da Göç Nedenlerine Göre Kent İçi Hareketlilik

Mahalle	(Güvenlik Nedeniyle Yerinden Edilmiş Nüfus) İlk Yerleşilen Mahalle	(Güvenlik Nedeniyle Yerinden Edilmiş Nüfus) Son Yerleşilen Mahalle	Fark (son Y-İlk Y)	Ekonomik Nedenli Göç İlk Yerleşilen Mahalle	Ekonomik Nedenli Göç Son Yerleşilen Mahalle	Fark (son Y-İlk Y)	İlk Yerleşilen Toplam	Son Yerleşilen Toplam
BAĞLAR								
Mevlana Halit	26,5	20,8	-5,7	51,2	58,4	7,2	77,7	79,2
Alipınar	5,4	8,7	3,3	67,6	69,6	2	73	78,3
Beş Nisan	20	21,5	1,5	58,9	56,2	-2,7	78,9	77,7
Fatih	14,7	13,7	-1	61,2	63,7	2,5	75,9	77,4
Yunus Emre	12,7	13,8	1,1	58,7	61,2	2,5	71,4	75
Şeyh Şamil	22,2	22,5	0,3	51,3	51,8	0,5	73,5	74,3
Kaynartepe	19,9	23,5	3,6	53,4	50,7	-2,7	73,3	74,2
Körhat	10	13,7	3,7	63,3	58,8	-4,5	73,3	72,5
Bağcılar	12	7,6	-4,4	60	63,7	3,7	72	71,3
Selahattin	18,8	19,8	1	37,5	48,1	10,6	56,3	67,9
Yeniköy	5,3	6,1	0,8	68,4	57,6	-10,8	73,7	63,7
Muradiye	12,8	12,2	-0,6	54,7	38,8	-15,9	67,5	51
KAYAPINAR								
Barış	33,3	75	41,7	33,8	25	-8,8	67,1	100
Huzurevleri	17,3	17,2	-0,1	60,7	61	0,3	78	78,2
Peyas	6,4	7,8	1,4	60	61,5	1,5	66,4	69,3
SUR								
Süleyman Nazif	0	0	0	80	100	20	80	100
Cemal Yılmaz	23,5	36,4	12,9	52,9	54,5	1,6	76,4	90,9
Cevat Paşa	28,6	31,6	3	57	57,9	0,9	85,6	89,5
Fatih Paşa	18	25,6	7,6	53,9	53,8	-0,1	71,9	79,4
Cami Kebir	7,7	11,1	3,4	61,5	66,7	5,2	69,2	77,8
Ali Paşa	12,8	24,2	11,4	51,9	48,5	-3,4	64,7	72,7
İskenderpaşa	12,8	14,7	1,9	53,2	55,9	2,7	66	70,6
Melik Ahmet	12	22,2	10,2	58	47,2	-10,8	70	69,4
Hasırlı	14,2	12,2	-2	62,2	56,1	-6,1	76,4	68,3
Ziya Gökalp	33,3	38,1	4,8	40	28,6	-11,4	73,3	66,7
Camii Nebi	12,5	16,7	4,2	62,5	50	-12,5	75	66,7
Lalabey	11,1	20	8,9	50	45	-5	61,1	65
Abdaldede	16	0	-16	40	62,5	22,5	56	62,5
Dabanoğlu	18,9	33,3	14,4	51,4	28,6	-22,8	70,3	61,9
Savaş	15	14,3	-0,7	55	35,7	-19,3	70	50
YENİŞEHİR								
Gürdoğan	50	59,2	9,2	43,8	28,6	-15,2	93,8	87,8
Dicle	12	5,3	-6,7	64,9	78,9	14	76,9	84,2
Fabrika	16	7,4	-8,6	72	74,1	2,1	88	81,5
Aziziye	24,1	18,8	-5,3	51,9	60,9	9	76	79,7
Şilbe	12,5	3,6	-8,9	54,2	67,9	13,7	66,7	71,5
Cumhuriyet	8,3	8,3	0	62,5	62,5	0	70,8	70,8
Seyrantepe	24,5	10	-14,5	55,3	60	4,7	79,8	70
Şehitlik	23,2	17,9	-5,3	50,2	50,9	0,7	73,4	68,8
Yenişehir	1,6	3,1	1,5	61,9	61,9	0	63,5	65
Kooperatifler	2,7	4,7	2	62,7	59,5	-3,2	65,4	64,2
Feritköşk	6,2	5,6	-0,6	50	50	0	56,2	55,6

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Harita 9- Diyarbakır'da Ortalama Hane Büyüklüklerinin Kentsel Alan İçerisindeki Dağılımı

Kaynak: 2000 TÜİK Nüfus Sayımı.

2.2.2 Eğitim Göstergeleri

Diyarbakır kentinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 24,9'dur. Kadın nüfusunun % 36,1'i, erkek nüfusunun ise % 16'sı okuryazar değildir. Kent içerisinde okuryazar olmayan nüfus, Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Okuryazar olmayan nüfusun önemli bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar ve kız çocukları çeşitli nedenlerle, -ekonomik, sosyal, kültürel- eğitim süreçlerinin dışına itilmektedirler. Kent önemli bir eğitim sorunu ile karşı karşıyadır. Okul çağında olan nüfusun bir bölümü de çeşitli nedenlerle okula gitmemektedir. Bu duruma yol açan nedenler arasında kız çocuğu olduğu için okula gidemeyenlerin oranı % 25,9'dur. Ayrıca, maddi olanaksızlıklar nedeni ile okula gidemeyenlerin oranı kız çocuklarında % 49,5, erkek çocuklarında % 46,9'dur. Eğitim çağındaki kız ve erkek çocuklarının erken okul terklerine yol açan bu çok özel sorun alanının çözümlenmesine önem verilmelidir. Çocuğu ve aileyi bir bütün olarak eğiten yaklaşımların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Kentte, okul dışı kurslara olan ilgi son derece azdır. Erkek nüfusunun % 8'i, kadın nüfusunun ise % 3,1'i kurslara ilgi göstermektedir. Katılım sağlanan kurslar arasında okuryazarlık kursu sadece % 0,1 gibi çok düşük bir orandadır. En fazla katılım gösterilen kurs tipi ise % 59,6'lık oranla özel dershanelerdir. Mesleki beceri kursları da ilgi gösterilen kurslardan bir diğeridir. Mesleki beceri kursları % 23,6 oranına sahipken, yabancı dil kursları aynı oranda ilgi görmemektedir.

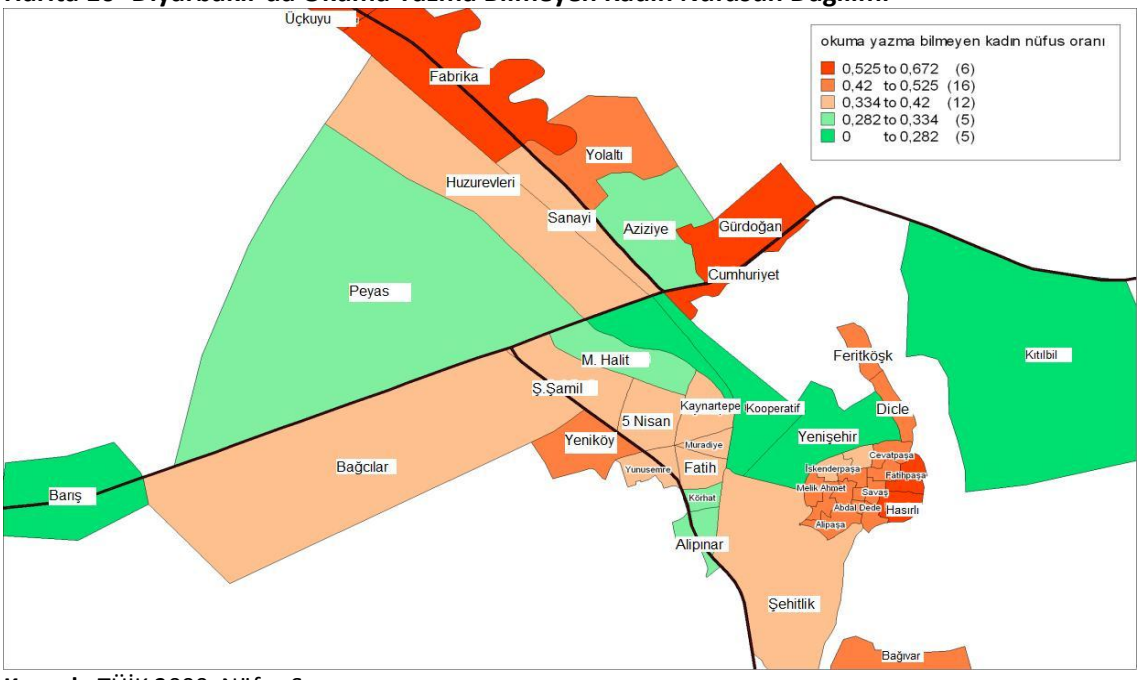
Tablo 17- Diyarbakır Kenti Eğitim Göstergeleri

Eğitim Göstergeleri			
Okuma-yazma bilmeyen		E	K
		16,0	36,1
		24,9	
Okul dışında bir kursa katılım oranı		E	K
		8,0	3,1
Katılım sağlanan kurs tipi	Okuma yazma kursu	0,1	
	Mesleki beceri	23,6	
	Yabancı dil	0,5	
	Dershane	59,6	
	Bilgisayar kursu	-	
	Hobi amaçlı kurslar	11,7	
	Kuran kursu	4,5	
Okul çağında olan nüfusun okula gitmeme nedeni	Başarılı değil/okumak istemiyor	E	K
		26,7	20,3
	Kız çocuğu olduğu için	E	K
		-	25,9
	Maddi imkân yok	E	K
		46,9	49,5

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

1935 yılında Türkiye genelinde okuryazar olmayan nüfus % 80,8 olarak tespit edilmişken, 2007 yılında yapılan sayımlarda bu oranın % 8,1'e kadar gerilediği belirtilmektedir. TÜİK verilerine göre, 2008 yılında Diyarbakır'da okuma yazma bilmeyenlerin toplamı 222.863 kişi olarak açıklanmaktadır. Özellikle 18 yaş üstü gruplarda okuma yazma bilmeyenlerin sayıları çok yüksek miktarlara ulaşmıştır. Kadınlarda okuma yazma bilmeme oranları erkeklere göre çok daha yüksektir.

Harita 10- Diyarbakır'da Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfusun Dağılımı

Kaynak: TÜİK 2000, Nüfus Sayımı

Diyarbakır'da erkek ve kadınlar arasında okuryazarlık oranları karşılaştırıldığında, okuryazar olmayanların oranında %20 düzeyinde kadınlar aleyhine bir farkın olduğu görülmektedir (kadınlar %36,1 erkekler %16,0). Diğer eğitim düzeylerinde de aynı durum geçerlidir. İlçe düzeyinde okuryazar olmayanların dağılımına bakıldığında Sur %31,3, Bağlar %27,1, Yenişehir %25,5, Kayapınar %21,6 oranlarına sahip görünmektedir. Sur bu alanda en kötü konumda olmakla birlikte, diğer ilçelerdeki durum da son derece olumsuz bir tabloyu işaret etmektedir. İlçe düzeyinde sadece okuryazar olanların oranları; Sur %22,1, Bağlar %19,4, Yenişehir %18,4, Kayapınar %16,4 olarak dağılmaktadır.

Tablo 18- Diyarbakır'da İlçelere Göre Hane Üyelerinin Öğrenim Durumları

	SUR	YENİŞEHİR	BAĞLAR	KAYAPINAR	TOPLAM
OKURYAZAR DEĞİL	605	1.072	2140	865	4.682
	12,90%	22,90%	45,70%	18,50%	100%
	31,30%	25,50%	27,10%	21,60%	25,90%
OKURYAZAR	426	776	1.537	657	3.396
	12,50%	22,90%	45,30%	19,30%	100%
	22,10%	18,40%	19,40%	16,40%	18,80%
İLKOKUL	480	1.009	1.966	976	4.431
	10,80%	22,80%	44,40%	22,00%	100%
	24,90%	24,00%	24,90%	24,30%	24,50%
ORTAOKUL	227	592	1.108	656	2.583
	8,80%	22,90%	42,90%	25,40%	100%
	11,80%	14,10%	14%	16,40%	14,30%
LİSE	168	610	966	659	2.403
	7,00%	25,40%	40,20%	27,40%	100%
	8,70%	14,50%	12,20%	16,40%	13%
YÜKSEK OKUL	11	61	78	80	230
	4,80%	26,50%	33,90%	34,80%	100%
	0,60%	1,40%	1,00%	2,00%	1,30%
ÜNİVERSİTE	11	83	107	104	0,00%
	3,60%	27,20%	35,10%	34,10%	100%
	0,60%	2,00%	1,40%	2,60%	1,70%
LİSANSÜSTÜ	0	4	0	9	13
	0%	30,80%	0%	69,20%	100%
	0%	1%	0%	2%	1%
OKUL ÖNCESİ	3	0	7	4	14
	21,40%	0,00%	50,00%	28,60%	100%
	0,20%	0,00%	0,10%	0,10%	0,10%
TOPLAM	1931	4207	7909	4010	18057
	10,70%	23,30%	43,80%	22,20%	100%
	100%	100%	100%	100%	100%

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

2.2.3 Gelir ve İstihdam Göstergeleri

Diyarbakır kentinde medyan değer üzerinden aylık gelir 1.137 TL (kira dâhil) olarak hesaplanmıştır. Kişi başı aylık harcama (kira dâhil) 216 TL'dır. EKOSEP saha araştırmalarının Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinde farklı soru kâğıtları ile yapılmış olması nedeni ile iki kentin gelir düzeyleri istenilen düzeyde karşılaştırılamamaktadır. Ortaya konulan değerler sadece fikir vermesi açısından önemli bulunmaktadır. Ancak, Diyarbakır kenti için önemli görülebilecek gösterge, hanesinin ekonomik durumunu kötü olarak algılayanların oranının % 64,7 gibi çok yüksek bir oranda çıkmış olmasıdır. Kentte okuma yazma bilmeyen nüfusun fazlalığı, yeşil kartla sağlık güvencesine sahip olan hanelerin yüksek oranda olması gibi unsurlar *'hanesinin durumunu olumsuz olarak algılayan'* oranının yüksek çıkmasını doğrular niteliktedir. Hane halkı nüfusunun yaptığı iş koluna göre dağılımında mevsimlik işçilik % 8,6 oranında görülmektedir. Kentte halen geçimini çiftçilikten sağlayan bir nüfus bulunmakta olup % 2,2 oranında bir paya sahiptir. Mevsimlik işçilik ve çiftçilik güvencesiz çalışmanın veya çalıştırılmanın önemli işkollarından birini oluşturmaktadır.

Tablo 19- Diyarbakır Kenti, Gelir ve İstihdam Göstergeleri

Gelir Göstergeleri		
Aylık Harcama (YTL - medyan değer)		1.137,14*
Aylık Harcama /kişi		216,07**
Hanenin Ekonomik Durumunu Kötü Olarak Algılayanlar		64,7***
İstihdam Göstergeleri		
Hane Halkı Nüfusunun Yaptığı İş Koluna Göre Dağılımı	Memur	3,2
	Mevsimlik İşçi	8,6
	Çiftçi	2,2

Kaynak: EKOSEP, 2009a.
* Ortalama gelir
** Kira dahil
*** Alt, üst, orta gelir grupları birlikte

Diyarbakır kentinde istihdam edilen nüfusun mahallelere dağılımı incelendiğinde yoksulluğun kentte nasıl mekânsallaştığı da görülebilmektedir. Aşağıdaki tablo, Diyarbakır kentini oluşturan 41 mahallede yaşayan nüfus içerisinde istihdam edilenlerin toplam içerisindeki payını ve oturdukları mahalleleri göstermektedir. Orta, üst ve orta-üst gelir gruplarının yaşadıkları mahalleler olan Yenişehir, Şehitlik ve Sanayi mahallelerinde istihdam edilenlerin oranları görece daha yüksekken, Sur İlçesini oluşturan 11 mahallenin, istihdam edilme oranlarının en düşük olduğu 18 mahalle arasında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 20- Diyarbakır'da İstihdamın Mahallelere Dağılımı

Sıra	Mahalle	İstihdam Edilenlerin Toplam İstihdam İçindeki Payı
1	Dicle	0,08
2	Feritköşk	0,08
3	Üçkuyu	0,16
4	Yolaltı	0,17
5	Dabanoğlu	0,4
6	Savaş	0,4
7	Hasırlı	0,4
8	Fatihpaşa	0,4
9	Cemal Yılmaz	0,4
10	Yeniköy	0,59
11	Yunus Emre	0,6
12	Alipınar	0,78
13	Cevat Paşa	0,87
14	Alipaşa	0,95
15	Lalabey	0,95
16	Ziya Gökalp	0,95
17	Süleyman Nazif	0,95
18	Abdaldede	0,95
19	Cumhuriyet	1,04
20	Muradiye	1,07
21	Kaynartepe	1,07
22	Fabrika	1,08
23	Gürdoğan	1,26
24	Fatih	1,55
25	Körhat	1,55
26	Bağcılar	2,13
27	Selahattin Eyyubi	2,14
28	Aziziye	2,49
29	Huzurevler	2,64
30	Beşnisan	2,68
31	Caminebi	2,87
32	İskenderpaşa	2,87
33	Melik Ahmet	2,87
34	Cami Kebir	2,87
35	Şeyh Şamil	4,93
36	Peyas	5,26
37	Mevlana Halit	5,65
38	Kooperatif	7,29
39	Sanayi	7,68
40	Şehitlik	9,63
41	Yenişehir	15,64

Kaynak: Diyarbakır UTAB, 2005.

2.2.4 Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri

Diyarbakır kentinde sağlık güvencesi olmayan geniş bir nüfus bulunmaktadır. Nüfusun % 15,9'unun herhangi sosyal güvenceye sahip olmadığı EKOSEP araştırmasının bulgularından birisidir. Sağlık güvencesi olanlar arasında yeşil kart sahipliği çok yaygındır. Nüfusun % 43,4'ü sağlık güvencesini yeşil kart ile karşılayabilmektedir. Yeşil kart sahibi olabilmenin kriterleri gözden geçirildiğinde, bu nüfusun önemli bir bölümünün yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfus olduğu sonucu çıkarılabilir.

Tablo 21- Diyarbakır Kenti Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri

Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri	
Sağlık Güvencesi Olmayanlar	15,9
Fiziksel Engelli Nüfusun Oranı	1,9
Zihinsel Engelli Nüfusun Oranı	0,5
Yeşil Kart Sahibi Nüfus	43,4

Kaynak: EKOSEP Saha Araştırması, 2009a.

Sayısal olarak en fazla yeşil kart Bağlar İlçesinde saptanmakla birlikte oransal sahiplilikte Sur İlçesi % 76 ile en başta yer almaktadır. Özellikle Sur İlçesindeki yeşil kart sahipliğine dair farklılık, kentin daha yoksul kesimlerinin iş olanaklarına erişme kolaylığının daha fazla olduğu Sur İlçesine doğru hareketliliği kapsamında değerlendirildiğinde nüfusun yapısı, kentsel yoksulluk ve göç türleri arasındaki bağlantıların birlikte ele alınması bir gerekliği ortaya çıkmaktadır.

2.2.5 Sosyal Yardım Göstergeleri

Yoksulluğun yaygın bir biçimde görüldüğü kentte sosyal yardım mekanizmaları ile yoksulluğun en belirgin göstergelerinin azaltılmasına çalışılmaktadır. Yapılan sosyal yardımların dağılımında yakacak, gıda ve nakit yardımları öne çıkmaktadır. Yardım sağlayan kuruluşlar incelendiğinde; Valiliğin ve kaymakamlığın yapılan yardımların % 62,1'ini sağladığı, belediyenin % 17,8'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 22- Diyarbakır Kenti Sosyal Yardım Göstergeleri

Sosyal Yardım Göstergeleri		
Yardımların Oransal Dağılımı	Yakacak Yardımı Alan Hane Oranı	19,4
	Gıda Yardımı Alan Hane Oranı	13,1
	Nakit Yardımı Alan Hane Oranı	15,8
Yardımın Alındığı Kurumlara Göre Dağılım	Akraba/Tanıdık/Hemşeriden Yardım Alan	7,8
	Belediye	17,8
	Valilik/Kaymakamlık	62,1
	Vakıf/Dernek	3,9
	Diğer	8,4

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

2.2.6 Konut Göstergeleri

Yüksek oranda göç alarak büyümüş bir kent olan Diyarbakır'da, konut alanlarının kaçak yapılaşmış olmasının yanı sıra güvenlik sorunlarının da bulunması önemli bir sorun alanı olarak kaydedilmiştir. Ancak, konutların taşıdıkları sorunlar sadece bunlarla sınırlı değildir.

Sağlıksız ve kaçak olarak yapılaşmış bu konutların % 0,4'ünün temiz su bağlantısı ve % 1,6'sının kanalizasyon bağlantısı bulunmamaktadır. Kentin konut stokunun % 79,1'i soba ile ısıtılmaktadır.

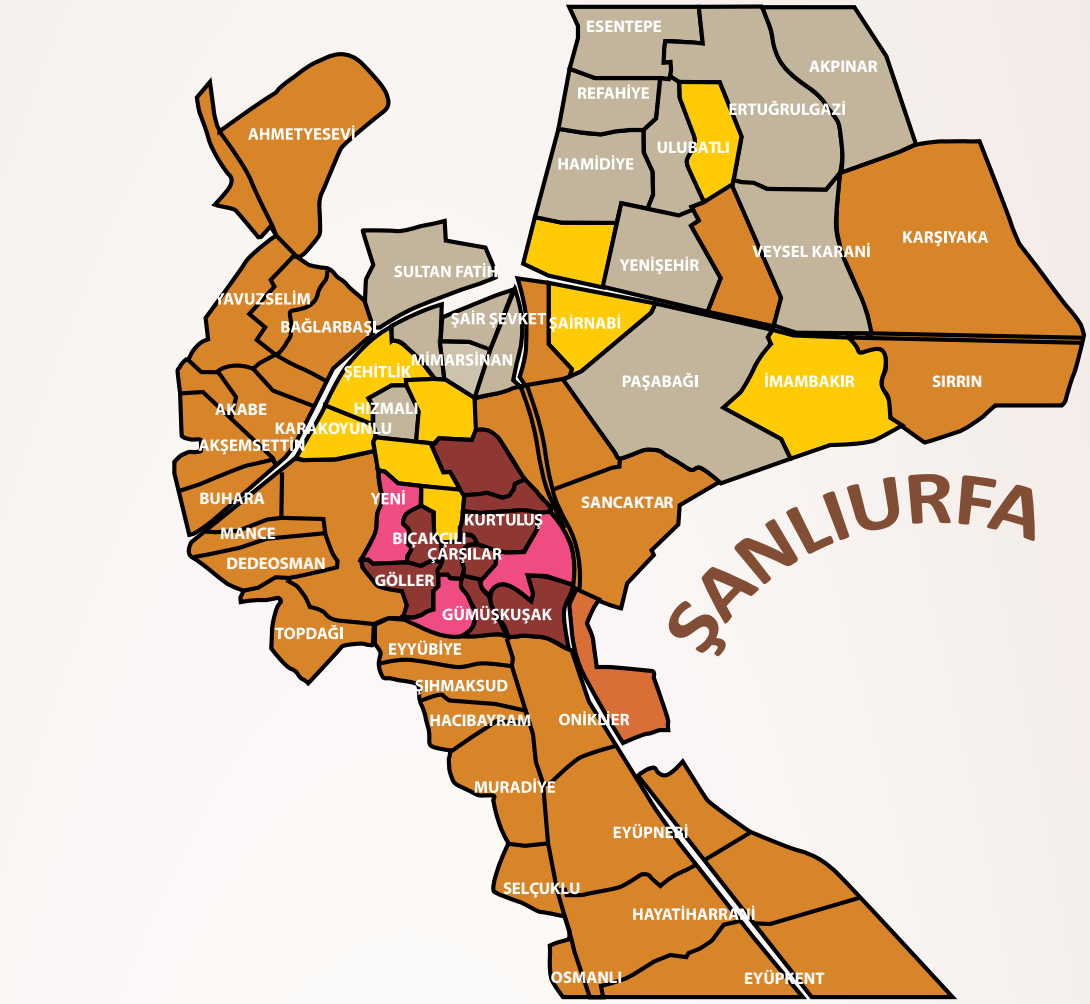
Banyo, tuvalet ve mutfağın konut içerisinde olması, konutun konforunu belirleyen temel özelliklerdir. Ancak, Diyarbakır'da konutların % 5,2'sinin mutfağı, % 6,8'inin banyosu, % 8,6'sının tuvaleti konutun içerisinde değildir.

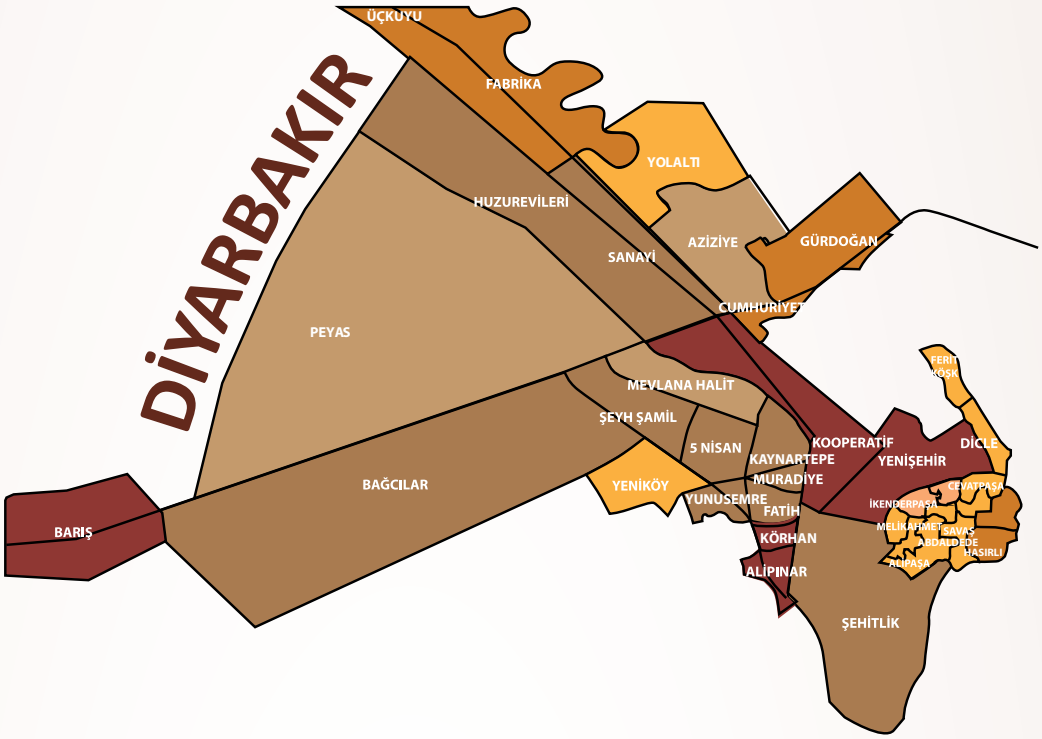
Hanelerin % 47,1'i gecekondularda yaşamaktadır. Oturduğu konutun tapusuna sahip olanların oranı yalnızca % 32,6'dır. Hanelerin % 32,9'u kirada oturmaktadır. Geniş bir hane halkı yapısına sahip olan Diyarbakır'da konut büyüklüğü 100 m^2'den düşük olan hanelerin oranı % 51,4'tür. Bütün bu göstergeler, Diyarbakır'da önemli bir konut sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Konut stokunun sağlıklı, güvenilir ve konforlu hale getirilmesi öncelik verilmesi gereken alanlardan birisidir.

Tablo 23- Diyarbakır Kenti Konut Göstergeleri

Konut Göstergeleri	
Elektrik Tesisatı Olmayan Haneler	0
Su Şebekesi Olmayan Haneler	0,4
Kanalizasyon Bağlantısı Olmayan Haneler	1,6
Soba ile Isınan Haneler	79,1
Mutfağı Konut İçinde Olmayan Haneler	5,2
Banyosu Konut İçinde Olmayan Haneler	6,8
Tuvaleti Konut İçinde Olmayan Haneler	8,6
Müstakil Ev/ Gecekonduda Yaşayan Haneler	47,1
Oturulan Konutu Tapusuz Olanlar	32,6
Kirada Oturanlar	32,9
Konut büyüklüğü 100 m^2'den küçük olan Haneler	51,4

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

ESENTEPE
AKPINAR
REFAHİYE
ERTUĞRULGAZİ
AHMETYESEVİ
ULUBATLI
HAMİDİYE
KARŞIYAKA
VEYSEL KARANİ
YENİŞEHİR
SULTAN FATİH
YAVUZSELİM
ŞAİR ŞEVKET
ŞAİRNABİ
BAĞLARBAŞI
MİMARSİNAN
ŞEHİTLİK
PAŞABAĞI
İMAMBAKIR
SIRRIN
AKABE
HIZMALI
KARAKOYUNLU
AKŞEMSETTİN
BUHARA
YENİ
SANCAKTAR
KURTULUŞ
MANCE
BIÇAKÇILI
ÇARŞILAR
DEDEOSMAN
GÖLLER
GÜMÜŞKUŞAK
TOPDAĞI
EYYÜBİYE
ŞIHMAKSUD
HACIBAYRAM
ONİKLİLER
MURADİYE
EYÜPNEBİ
SELÇUKLU
HAYATİHARRANİ
OSMANLI
EYÜPKENT
ŞANLIURFA

ÜÇKUYU
FABRİKA
YOLALTI
HUZUREVİLERİ
AZİZİYE
GÜRDOĞAN
SANAYİ
CUMHURİYET
PEYAS
FERİT KÖŞK
MEVLANA HALİT
ŞEYH ŞAMİL
5 NİSAN
KOOPERATİF
DİCLE
KAYNARTEPE
YENİŞEHİR
BAĞCILAR
YENİKÖY
MURADİYE
ÇEVATPAŞA
YUNUSEMRE
İKENDERPAŞA
FATİH
MELİKAHMET
KÖRHAN
ALİPINAR
ŞEHİTLİK
BARIŞ
DİYARBAKIR

BÖLÜM 3
ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR KENTLERİNDE KENTSEL ALT BÖLGELERİN TANIMLANMASI

3.1 Şanlıurfa Kentsel Alt Bölgeleri

Şanlıurfa kentsel alanı, kentsel gelişme aksları, kent lekesinin yayılma biçimi, kentsel yoksulluk-yoksunluk durumu ve kent makro formu dikkate alınarak 6 kentsel alt bölgeye ayrılmıştır. Kentsel alanda gelişmişlik farkları olduğu bilinen mahallelerin mevcut durumlarının tespit edilebilmesi, istatistikî bilgilerinin aynı alt bölge sınırı içerisinde derlenerek insani gelişmişlik göstergelerinin izlenebilmesi açısından alt bölge tanımının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Alt bölgeler hizmet bütünlüğü gözetilerek tanımlanmaya çalışılmış ve benzer karakterlere sahip olan mahalleler aynı alt bölge sınırları içerisine alınmıştır.

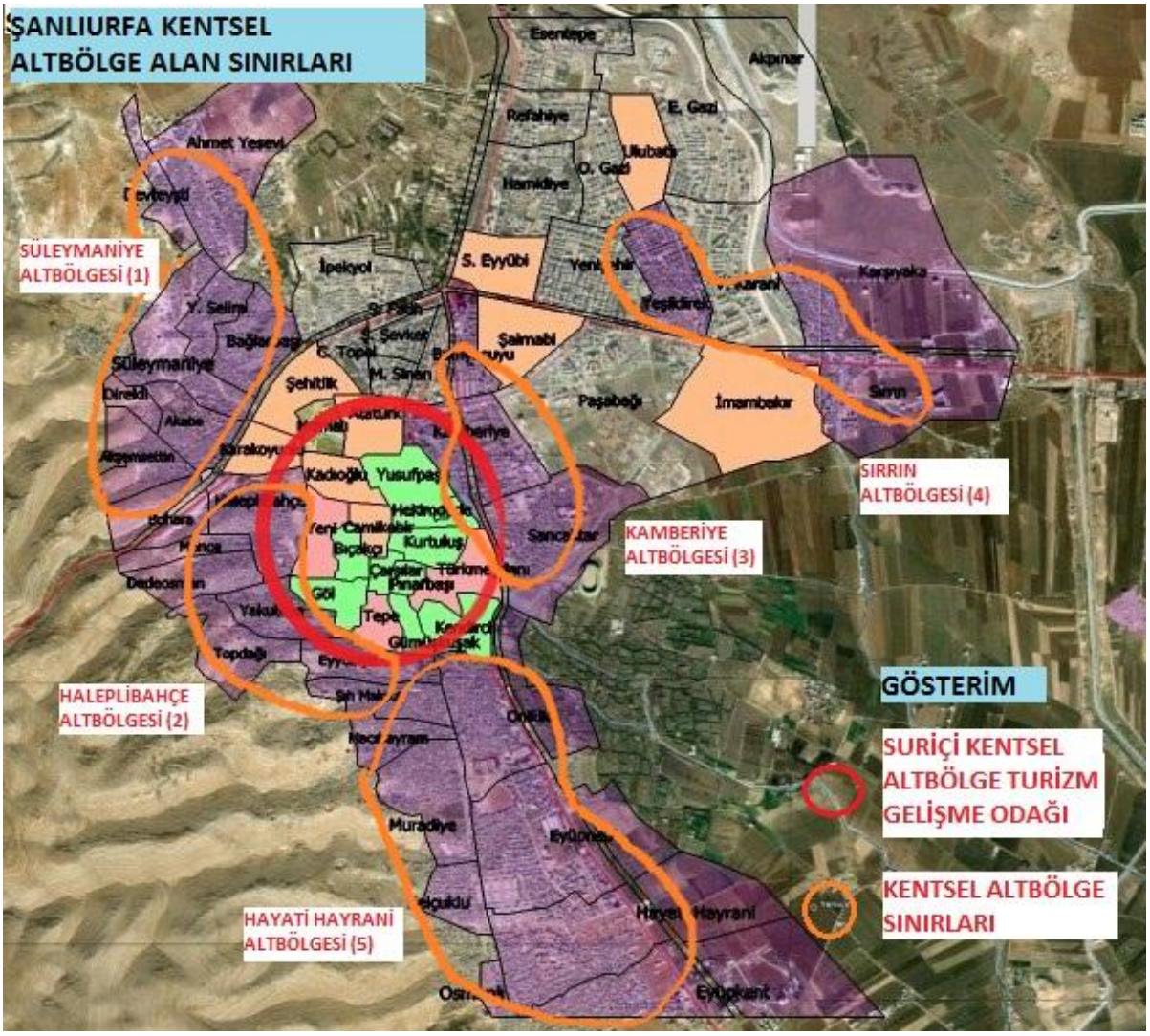
Şanlıurfa kentinin dezavantajlılık verileri, 6 alt bölgenin varlığını işaret etmektedir. Bunlar, Suriçi, Süleymaniye, Haleplibahçe, Kamberiye, Sırrın ve Hayati Harrani olarak adlandırılan alt bölgelerdir.

Alt bölgelerin sosyo-ekonomik yapıları 2009 yılında EKOSEP projesi ile yapılan saha araştırmasının verileri esas alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır. EKOSEP çalışmasında, saha araştırmasından elde edilen veriler, mahallerin birbirlerinden farklı olan sosyal ve ekonomik yapılarının tanımlanabilmesinde yardımcı olması amacı ile en kötü durumdan en iyi duruma kadar dağılım gösteren 5 Aralık içerisinde değerlendirilmiştir. Bu aralık değerleri, her bir sosyal yapı verisine atfedilen ağırlıklara göre puanlanmış, böylelikle *"sosyal hizmet sunumu bütünleşik endeksi"* olarak adlandırılan yeni bir tablo oluşturulmuştur. Bu tablo, kent bütününde mahallelerin birbirlerine göre durumlarının karşılaştırılabilmesi ve hizmet önceliklerinin saptanmasında karar vericilere ve kamu kurumlarına yol gösterici olmayı amaçlamıştır[2].

EKOSEP kapsamında yapılan saha araştırmasının sonuçlarının birleştirildiği bütünleşik endeks tabloları, mahallelerde ilköğretim okulu, kadın merkezi, gençlik merkezi, toplum merkezi, çamaşırhane, aşevi, okuma odası ve engelli merkezinin bulunup bulunmadığını değerlendirerek mahallelerin birbirlerine göre durumlarını belirlemiştir. Aşağıda sunulan tablolar 6 alt bölgenin bu hizmetlere erişim olanaklarının son derece sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu olanaklara erişememek, bu alt bölgelerin en temel sorunudur. Yapılan çalışmalar, fırsatlar sunulduğunda yoksul kesimin bu olanakları hızlı bir biçimde benimsediğini ve insani gelişmişlik göstergelerinde pozitif yönde değişikliklerin gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

[2] DPT tarafından 2003 yılında hazırlanan *"İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması",* farklı analizlere dayanarak hesaplanan dizinlerin kullanıldığı çalışmalara somut bir örnek olarak verilebilir. EKOSEP Göç Odaklı Stratejik Planlama çalışmalarında da bu dizinden yararlanılmış; dizin yönteminin kullanıldığı çalışmaların tümünde olduğu gibi, çeşitli göstergeler üzerinden (demografi, istihdam, eğitim, sağlık, sanayi, tarım, inşaat, mali, altyapı, diğer refah göstergeleri) bölgelerin ülke içindeki sıralamasının, daha sonra da illerin kendi bölgeleri ve ülke içindeki sıralamasının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Göstergelerden bağımsız olarak, doğrudan puan üzerinden yapılan değerlendirmeler, konu başlığı altında tek tip bir sorun tanımına ulaşılmasına neden olabilmektedir. Puanları oluşturan alt göstergelerin incelenmemesi durumunda, birbirine yakın dizin puanına sahip yerleşimlerin aynı sorunlarla karşı karşıya kaldığı düşünülebilmektedir. Bu durumun, yerleşkelere yönelecek doğrudan müdahalelerin niteliği konusunda yanlış fikir edinilmesine yol açma olasılığı bulunmaktadır. Eklenen bir takım yeni veriler ışığında kent hakkında bir takım değerlendirilmelere ulaşılmış; düzenlenen atölye çalışmalarından–engelli, çocuk-genç, kadın, mahalle- ve il çalıştaylarından alınan bildirimlerle de kent için öncelikli müdahale alanları tanımlanmıştır.

Harita 11- Şanlıurfa Kenti Dezavantajlı Alt Bölgeler Haritası

Yukarıda tanımlanan çerçeve doğrultusunda Şanlıurfa kentsel alanı içerisinde 6 alt bölge tanımlanmıştır. Bu alt merkezlerden 5'i kentin merkezi iş alanı ve onu çevreleyen mahallerden oluşmaktadır. Sırrın alt bölgesi olarak tanımlanan alan ise, kentin kuzey doğu aksında yer almaktadır. Kentin ana ulaşım akslarının sağında ve solunda yer alan alt bölgeler, kente gelenleri karşılayan noktalarda bulunmaktadır. Süleymaniye, Haleplibahçe ve Hayati Hayrani alt bölgelerinin bir bölümü kentin batı, güneybatı sınırlarını teşkil etmekte ve yerleşme güçlükleri olan topografya üzerinde yer almaktadırlar. Kent bu akslar üzerinde ulaşabileceği en geniş sınırlara ulaşmış ve kent doğal eşiklerine kadar genişlemiştir. Sırrın, Kamberiye ve Hayati Hayrani alt bölgelerinin bir bölümü ise, Harran Ovasının verimli toprakları üzerinde yayılım göstermekte ve denetimsiz konut gelişimi tarımsal faaliyeti olumsuz yönde etkilemektedir.

Alt bölgeler sırası ile tanımlanacak olursa;

I. Süleymaniye Alt Bölgesi

Kentin kuzeybatı aksında yer alan ve düzensiz konut gelişmeleri ile yaygın bir kentsel lekeye sahip olan bu alt bölge içerisinde Akşemsettin, Akabe, Direkli, Süleymaniye, Bağlarbaşı, Yavuzselim, Devteyşti ve Ahmet Yesevi mahalleleri yer almaktadır.

2009 yılı sonuçlarına göre, Süleymaniye alt bölgesini oluşturan mahallelerde 93.833 kişi yaşamaktadır. Şanlıurfa kenti 2009 yılı nüfusu 482.323 kişidir. Kent nüfusunun % 19,4'ü bu mahallelerde yaşamaktadır. Alt bölgenin en büyük mahallesi 17.208 kişilik nüfusu ile Devteyşti'dir. Bu mahalleyi, Yavuzselim, Akşemsettin ve Bağlarbaşı mahalleleri izlemektedir. Gaziantep-Şanlıurfa karayolunun her iki tarafında yer alan Süleymaniye alt bölgesi, düzensiz konut alanlarından oluşmaktadır. Eğimin yüksek olduğu tepeler ve vadi yataklarına yayılım gösteren yerleşim dokusu göçle gelenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden birisidir.

Tablo 24- Süleymaniye Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları

MAHALLE	NÜFUS	
	2008	2009
AKŞEMSETTİN	12.654	12.859
AKABE	9.446	9.704
DİREKLİ	7.786	8.622
SÜLEYMANİYE	8.790	9.377
BAĞLARBAŞI	11.519	11.260
YAVUZ SELİM	15.614	15.466
DEVTEYŞTİ	15.832	17.208
AHMET YESEVİ	8.658	9.337
TOPLAM	90.299	93.833

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Süleymaniye alt bölgesinde hanelerin ortalama eğitim süreleri dikkate alındığında, Akşemsettin, Direkli, Süleymaniye ve Yavuz Selim mahallelerinde eğitim süresinin 4 yıl, Devteyşti ve Akşemsettin mahallerinde 5 yıl, Akabe mahallesinde ise 7 yıl olduğu görülmektedir. Şanlıurfa kentinin ortalama eğitim seviyesi 5,26 yıl olarak tespit edilmiştir. Sadece Akabe Mahallesi kent ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Kent bütününde okuma-yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa oranı % 20,6'dır. Ancak, kadın nüfusunun % 32,6'sı okur-yazar değilken, erkek nüfusu içerisinde okur-yazar olmayanların oranı % 9,3'tür. Haneyi oluşturan okuma çağındaki bütün bireylerin eğitim durumlarının ortalamasını yansıtan "hane ortalama eğitim" verisi, erkeklerin eğitimde geçirdikleri süresinin daha uzun zaman olduğu gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde, kadınların eğitim ortalamalarının bu rakamlardan daha aşağıda gerçekleştiğini göz önüne sermektedir.

Şanlıurfa kentinin hane halkı büyüklüğü ortalama 5,42 kişi olarak tespit edilmiştir. Akabe ve Ahmet Yesevi mahalleleri 6 ve üzeri hane halkı büyüklükleri ile kent ortalamasının üzerinde yer almaktadırlar. Mahalleler, kişi başına aylık harcama büyüklükleri açısından karşılaştırıldıklarında birbirlerine yakın harcama miktarlarına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mahallelerin ortalama kişi başı aylık harcama miktarı 135 TL'dir. Akabe ve Direkli mahalleleri

112 TL'lik harcama miktarı ile en az, Süleymaniye mahallesi ise 181 TL ile en fazla harcama miktarına sahiptir. Sağlık güvencesine sahip nüfus açısından bir değerlendirme yapıldığında; Direkli mahallesini oluşturan hanelerin % 44'ünün herhangi bir sağlık güvencesi bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu gösterge açısından en iyi durumda olan mahalle % 90 oranı ile Süleymaniye'dir. Şanlıurfa kentinin önemli sorun alanlarından birisini oluşturan mevsimlik tarım işçiliğine dayanan göç olgusu bu mahalleler özelinde izlendiğinde, bu mahallelerin çok az sayıda mevsimlik göç verdiği görülmektedir.

Süleymaniye alt bölgesini oluşturan mahallelerin sosyo-ekonomik yapıları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Ahmet Yesevi Mahallesi en kötü durumdadır. Bu mahalleyi Akabe, Direkli ve Akşemsettin Mahalleleri izlemektedir. Süleymaniye Mahallesi ise alt bölge içerisinde sosyo-ekonomik açıdan en iyi durumda olan mahalle olarak görünmektedir.

Tablo 25- Süleymaniye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi[3]

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5,00	0	0-9	0-32
	1_14	2	9_11	2	2_3	2	300-399 TL	2	80_89	2	4,00-4,99	2	10_14	33-49
	15-29	3	6_8	3	4_5	3	200-299 TL	3	70_79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-39	4	3_5	4	6_7	4	100-199 TL	4	50_69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Akabe	5	2	7	3	6	4	112	4	79	3	3,95	3	19	63
Aksemsettin	3	2	4	4	5	3	134	4	75	3	3,90	3	19	63
Devteysti	5	2	5	4	5	3	136	4	70	3	4,45	2	18	60
Direkli	0	0	4	4	4	3	112	4	44	5	3,94	3	19	63
Ahmet Yesevi	8	2	5	4	6	4	137	4	67	4	4,39	2	20	67
Süleymaniye	0	0	4	4	5	3	181	4	90	0	3,75	3	14	47
Yavuz Selim	5	2	4	4	5	3	135	4	82	2	3,71	3	18	60

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

[3] Dizinler, farklı veri kaynakları kullanılarak oluşturulmuştur (EKOSEP Saha Araştırması, İl Milli Eğitim ve Sağlık Müdürlükleri verileri, Nazım Plan Raporları, Ulaşım Planlarından elde edilen verileri). Dizinler iki ayrı biçimde hazırlanmıştır. Bunlardan birincisi, belirlenen sorun alanının ağırlıklandırılmadan kendi içinde sıralanmış biçimini göstermektedir. Bu durum, dizine konu edilen sorunun (örneğin temiz içme suyuna erişim) kentteki mahalleler arasındaki sıralamasını ve bu sorundan en çok etkilenen mahallenin belirlenmesini sağlamaktadır. Bu sıralama ile kentte söz konusu sorunun çözümünü acil olarak bekleyen mahallerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ancak, kaynakların kıt olduğu ve benzer soruna sahip kentsel alanların sayıca fazla olduğu bölgelerde bir önceliklendirme yapma ihtiyacı doğmaktadır. İşte tam da bu sebeple endeksler arasında bir öncelik sıralaması yapılması ve ağırlıklandırılması ihtiyacı doğmaktadır. Bu tür ağırlıklandırmalarda yokluğu en fazla etki yaratan bileşenin en fazla ağırlığa sahip olmasına öncelik verilmektedir. Söz konusu çalışma, göçle gelen nüfusun yaşadığı mahallelere verilecek hizmetin önceliklendirilmesi olduğunda mahallede temiz içme suyuna erişim sorunu en temel sorun alanıyken, internete erişim gibi bir sorun önemli olmasına rağmen acil değildir. Böylelikle söz konusu bileşenlerin ağırlıklandırılmasında gerek DPT'nin yaklaşımı gerekse de İngiltere Planlama Sisteminde kullanılan ağırlıklandırma kullanılmıştır. EKOSEP projesi ile haritalandırılan endeksler, kentin bazı mahallelerinin kentte sunulan hizmetlerin bileşkesinden daha az yararlandıklarını açıkça ortaya koymuştur.

EKOSEP araştırması; kenti oluşturan mahalleler detayında; bu mahallelerde bulunan okul, sağlık ocağı, kamu kurum tesisleri, sosyal merkezler, çocuk-kadın ve engellilere hizmet veren tesisler gibi sosyal hizmet sunumu sağlayan tesislerin varlığı ya da yokluğunu çeşitli endeks tabloları ile analiz etmiş ve bu analizleri aşağıda yer alan bütünleşik tabloda sunmuştur. Süleymaniye alt bölgesi, sosyal hizmet sunumu açısından değerlendirildiğinde; Direkli, Akşemsettin, Akabe, Süleymaniye ve Bağlarbaşı mahallelerinde önemli bir hizmet açığı görülmektedir. Devteyşti, Yavuz Selim ve Ahmet Yesevi mahalleleri görece daha iyi durumda olmalarına rağmen benzer bir hizmet açığı sorunu ile karşı karşıyadır. Ancak, Direkli ve Akşemsettin mahallelerinin nerede ise, hiçbir sosyal hizmet almıyor olmaları dikkat çekicidir.

Tablo 26- Süleymaniye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi

MAHALLE	FİNAL DEĞER	
	X/45	X/100
	0-9	0-20
	10_19	20-42
	20_29	43-64
	30-39	65-87
	40-45	88-100
Direkli	45	100
Aksemsettin	43	96
Akabe	40	89
Süleymaniye	40	89
Bağlarbaşı	40	89
Yavuz Selim	39	87
Devteysti	38	84
Ahmet Yesevi	38	84

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

II. Haleplibahçe Alt Bölgesi

Buhara, Menci, Dede Osman, Topdağı, Yakubiye, Haleplibahçe ve Eyyübiye Mahallelerinden oluşan bu alt bölge, kentin güneybatı aksında yer almaktadır. Dağınık ve düzensiz konut alanlarından oluşan bu bölgenin önemli bir bölümü eğimli araziler üzerinde yerleşmiş konut alanları ile tanımlanabilir. Kent merkezi ve Şanlıurfa Suriçi Bölgesinin bitişiğinde yer alan bu alanlar kent merkezi ile yoğun bir ilişki içerisindedirler.

2009 yılı verilerine göre, Haleplibahçe alt bölgesinde toplam 45.852 kişi yaşamaktadır. Kent nüfusunun % 9,5'i bu alt bölgede yer alan mahallelerde iskân etmektedir. Nüfusu en küçük mahalle Menci, en büyük mahalle ise Dede Osman'dır. Haleplibahçe, Yakubiye ve Eyyübiye Mahalleleri kent merkezinin yakın çeperinde yer almaktadırlar. Kent merkezi iş alanına erişilebilirliği yüksek olan bu mahaller, geçmiş dönemin göç dalgaları sırasında oluşmuş ve görece daha eski mahallelerdir. Süleymaniye alt bölgesi ile komşu olan Haleplibahçe alt bölgesini Gaziantep-Şanlıurfa karayolu ayırmaktadır.

Haleplibahçe alt bölgesinin sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde; hane halklarının ortalama eğitim seviyesinin kent ortalamasının çok altında kaldığı görülmektedir. Dede Osman, Yakubiye, Eyyübiye, Topdağı Mahallelerinin ortalama eğitim süresi 3, Buhara Mahallesinin 4, Haleplibahçe'nin ise 6 yıldır. Bu mahalleler eğitim seviyesi açısından kentin en sorunlu mahallelerini teşkil etmektedirler. Hane büyüklükleri açısından bakıldığında, Topdağı 7, Haleplibahçe, Buhara, Dede Osman Mahalleleri 6, Yakubiye ve Eyyübiye Mahalleleri 5 kişilik hanelerden oluşmaktadır.

Tablo 27- Haleplibahçe Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları

MAHALLE	NÜFUS	
	2008	2009
MENCİ	3.844	3.981
BUHARA	5.871	6.135
TOPDAĞI	7.729	8.013
DEDE OSMAN	8.188	8.491
YAKUBİYE	5.872	5.769
HALEPLİBAHÇE	6.692	5.897
EYYÜBİYE	7.416	7.566
TOPLAM	**45.612**	**45.852**

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Hanelerin kişi başına aylık harcama miktarları değerlendirildiğinde; alt bölgenin kişi başına aylık harcama değeri ortalama 124 TL'dir. Buhara ve Topdağı Mahalleleri harcama miktarları açısından aylık 90 TL'den düşük değerleri ile kentin ve alt bölgenin en yoksul mahallelerini oluşturmaktadırlar. Haleplibahçe 221 TL'lik miktar ile alt bölgenin kişi başına aylık harcaması en yüksek mahallesidir. Haleplibahçe alt bölgesinde de aylık harcama miktarı ile hane halkı büyüklüğü arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Hane halkı sayısı arttıkça kişi başına düşen aylık harcama miktarı azalmaktadır.

Sağlık güvencesi açısından bakıldığında, Topdağı ve Eyyübiye Mahallelerinde yaşayan nüfus içerisinde sosyal güvencesi bulunmayanların sayısı fazladır. Tüketim endeks değeri olarak adlandırılan endeks sonuçlarına göre, Topdağı, Eyyübiye ve Dede Osman Mahallelerinde yaşayan hanelerin bir bölümü televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi en temel tüketim mallarının tümüne sahip değildir.

Mevsimlik tarım işçiliği Haleplibahçe alt bölgesinde görülen bir olgudur. Topdağı ve Dede Osman Mahalleleri alt bölgenin diğer mahallelerine oranla daha fazla mevsimlik göç vermektedirler. Tabloda yer alan bütün endeks değerlerinin ağırlıklandırılmış sonuçlarına göre, sosyo-ekonomik açıdan alt bölgenin en sorunlu mahallesi Topdağı'dır. Bu mahalleyi Eyyübiye, Dede Osman ve Buhara Mahalleleri izlemektedir.

Tablo 28- Haleplibahçe Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5,00	0	0-9	0-32
	1_14	2	9_11	2	2_3	2	300-399 TL	2	80_89	2	4,00-4,99	2	10_14	33-49
	15-29	3	6_8	3	4_5	3	200-299 TL	3	70_79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-39	4	3_5	4	6_7	4	100-199 TL	4	50_69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Haleplibahçe	3	2	6	3	6	4	221	3	91	0	4,63	2	14	47
Buhara	11	2	4	4	6	4	87	5	78	3	3,61	3	21	70
Dede Osman	16	3	3	4	6	4	115	4	80	2	3,05	4	21	70
Yakubiye	0	0	3	4	5	3	115	4	87	2	3,50	3	16	53
Eyyübiye	11	2	3	4	5	3	122	4	63	4	3,11	4	21	70
Topdağı	24	3	3	4	7	4	88	5	65	4	3,00	4	24	80

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Aynı mahallelere sosyal hizmet sunumu açısından bakıldığında sosyo-ekonomik yapıdan farklı bir sıralama ortaya çıkmaktadır. Alt bölgenin sosyal hizmet açığı en fazla mahalleleri Dede Osman, Haleplibahçe ve Topdağı'dır. Bu mahalleleri Yakubiye, Eyyübiye ve Buhara Mahalleleri izlemektedir. Bu alt bölgede yer alan Dede Osman, Haleplibahçe ve Topdağı'na sunulan sosyal hizmetlerin yeniden yapılandırılmasına ve uzun erimli planlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 29- Haleplibahçe Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi

MAHALLE	FİNAL DEĞER	
	X/45	X/100
	0-9	0-20
	10_19	20-42
	20_29	43-64
	30-39	65-87
	40-45	88-100
Dede Osman	41	91
Haleplibahçe	40	89
Topdağı	40	89
Yakubiye	39	87
Eyyübiye	39	87
Buhara	37	82

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

III. Kamberiye Alt Bölgesi

Kentin merkezi iş alanı etkileşim bölgesi içerisinde yer alan bu alt bölge; Kamberiye, Sancaktar ve Bamyasuyu Mahallelerinden oluşmaktadır. Merkezin bazı fonksiyonlarının bu mahalleler içerisine yayılmış olması alt bölgenin bir avantajı olarak görülmelidir.

3 mahalleden oluşan alt bölgenin 2009 yılı nüfusu 16.514 kişidir. Sancaktar Mahallesi 9.108 kişilik nüfusu ile alt bölge nüfusunun yarıdan fazlasını barındırmaktadır. Kent nüfusunun 3,4'ü bu mahallelerde yaşamaktadır.

Tablo 30- Kamberiye Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları

MAHALLE	NUFUS	
	2008	2009
SANCAKTAR	9213	9108
KAMBERİYE	4119	3881
BAMYASUYU	3588	3525
TOPLAM	16920	16514

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Kamberiye alt bölgesinde yaşayan hanelerin ortalama eğitim seviyesi, mahallelere göre değişkenlik göstermektedir. Kamberiye ve Sancaktar Mahallelerinde ortalama eğitim 3 yılken, Bamyasuyu Mahallesinde 7 yıldır. Bu alt bölgede de hanelerin büyüklüğü diğer alt bölgelerde olduğu gibi kent ortalamasının üzerindedir. Sancaktar, 7 kişilik hane büyüklüğü ile alt bölgenin en geniş hane yapısına sahip mahallesidir. Kişi başına aylık harcama endeksi açısından geniş hane yapısına sahip olan Sancaktar kişi başına 98 TL ile en düşük harcama gelirine sahiptir. Kamberiye Mahallesinde bu oran 125 TL ve Bamyasuyu'nda ise 131 TL'dir. Alt bölgenin kişi başına harcama miktarları yoksulluğun göstergelerinden birisi olarak görülebilir.

Sancaktar ve Bamyasuyu Mahallelerinde mevsimlik göç düşük oranlarda da olsa vardır. Ancak, Kamberiye Mahallesinde geçimini mevsimlik tarım işçiliğinden sağlayan hanelere rastlanmamıştır. Alt bölgenin sosyo-ekonomik yapısı bir bütün olarak değerlendirildiğinde Kamberiye'nin alt bölgenin en sorunlu mahallesi olduğu, bu mahalleyi Bamyasuyu ve Sancaktar'ın izlediği görülmektedir.

Tablo 31- Kamberiye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5,00	0	0-9	0-32
	1_14	2	9_11	2	2_3	2	300-399 TL	2	80_89	2	4,00-4,99	2	10_14	33-49
	15-29	3	6_8	3	4_5	3	200-299 TL	3	70_79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-39	4	3_5	4	6_7	4	100-199 TL	4	50_69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Kamberiye	0	0	3	4	5	3	125	4	71	3	3,14	4	18	60
Sancaktar	11	2	3	4	7	4	98	5	74	3	3,42	4	22	73
Bamyasuyu	6	2	7	3	6	4	131	4	78	3	3,83	3	19	63

Kaynak: EKOSEP Saha Araştırması, 2009b.

Kamberiye alt bölgesinde bulunan sosyal donatı tesislerini ve sosyal hizmet sunumunu bir arada değerlendiren ve mahallelerin bu hizmetlere erişimini ve memnuniyetini ölçen sosyal

hizmet sunumu bütünleşik tablosu incelendiğinde; Kamberiye Mahallesinin bu hizmetlerden yoksun olduğu, aynı biçimde Bamyasuyu ve Sancaktar Mahallelerinin de hizmete erişimde sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 32- Kamberiye Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi

	FİNAL DEĞER	
	X/45	X/100
	0-9	0-20
	10_19	20-42
	20_29	43-64
	30-39	65-87
MAHALLE	40-45	88-100
Kamberiye	44	98
Bamyasuyu	40	89
Sancaktar	39	87

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

IV. Sırrın Alt Bölgesi

Sırrın alt bölgesi, Karşıyaka, Sırrın, Yeşildirek Mahallelerinden oluşmaktadır. Kentin doğu aksında yer alan alt bölge, düzenli konut alanları arasında sıkışmış düzensiz konut alanlarından oluşmaktadır. Alt bölgenin 2009 yılı toplam nüfusu 27.615 kişidir. Yeşildirek ve Karşıyaka Mahalleleri alt bölgenin nerede ise bütün nüfusunu kapsamaktadırlar. Sırrın 5.703 kişilik nüfusu ile kentin küçük mahallelerinden birisidir. Kent nüfusunun % 5,7'si bu alt bölgede yaşamaktadır.

Sırrın alt bölgesinde mevsimlik tarım işçiliği sadece Yeşildirek Mahallesinde görülmektedir. Diğer mahallelerde geçimini mevsimlik tarım işçiliğinden kazanan hanelere rastlanılmamıştır. Hanelerin ortalama eğitim durumu kent ortalamasının üzerindedir. Hanelerin ortalama eğitim süresi Sırrın Mahallesinde 8, Karşıyaka'da 5, Yeşildirek'te 6 yıldır. Kentin eğitim ortalamasından görece yüksek olsa da, bu mahallelerde de hanelerin eğitim seviyesi yetersizdir. Hane halkı büyüklükleri değerlendirildiğinde, Sırrın 4 kişiden oluşan haneler ile kent ortalamasının altında, Karşıyaka 5 kişilik ve Yeşildirek 6 kişilik hane yapıları ile kent ortalamasına yakın seviyelerdedirler.

Tablo 33- Sırrın Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları

MAHALLE	NÜFUS	
	2008	2009
SIRRIN	5.595	5.703
KARSIYAKA	10.012	10.013
YEŞİLDİREK	12.114	11.899
TOPLAM	**27.721**	**27.615**

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Kişi başına aylık harcama miktarında Karşıyaka 106 TL ile en düşük, Sırrın 191 TL ile en yüksek değere sahiptir. Alt bölge içerisinde sağlık güvencesine sahip olmayan haneler açısından en dezavantajlı mahalle olarak Karşıyaka görülmektedir. Sırrın Mahallesinde sağlık güvencesi olmayan haneye rastlanılmamıştır. Alt bölgenin sosyo-ekonomik yapısı değerlendirildiğinde, Sırrın Mahallesinin en iyi durumda olduğu, Karşıyaka ve Yeşildirek Mahallelerinin benzer bir yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 34- Sırrın Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5,00	0	0-9	0-32
	1_14	2	9_11	2	2_3	2	300-399 TL	2	80_89	2	4,00-4,99	2	10_14	33-49
	15-29	3	6_8	3	4_5	3	200-299 TL	3	70_79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-39	4	3_5	4	6_7	4	100-199 TL	4	50_69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Sırrın	0	0	8	3	4	3	191	4	100	0	4,93	2	12	40
Karşıyaka	0	0	5	4	6	4	106	4	68	4	4,16	2	18	60
Yeşildirek	9	2	6	3	5	3	156	4	77	3	4,20	2	17	57

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Sosyal hizmet sunumu açısından alt bölgenin durumu incelendiğinde; hizmet açığının en fazla hissedildiği mahallenin Sırrın olduğu, bu mahalleyi Karşıyaka ve Yeşildirek Mahallelerinin izlediği görülmektedir.

Tablo 35- Sırrın Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi

MAHALLE	FİNAL DEĞER	
	X/45	X/100
	0-9	0-20
	10_19	20-42
	20_29	43-64
	30-39	65-87
	40-45	88-100
Sırrın	43	96
Karşıyaka	40	89
Yeşildirek	40	89

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

V. Hayati Hayrani Alt Bölgesi

Akçakale yolu üzerinde yer alan alt bölge, Harran Ovasına çıkış kapısı niteliği taşımaktadır. Kentin güney aksında yer alan alt bölge; Hayati Hayrani, Şıhmaksut, Osmanlı, Selçuklu, Muradiye, Hacıbayram, Eyüpnebi ve Onikiler Mahallelerinden oluşmaktadır. Düzensiz konut alanlarının yoğun olduğu bölgenin en önemli karakteristiği mevsimlik tarım işçilerinin bu alanda yer seçmiş olmasıdır.

Hayati Hayrani alt bölgesini oluşturan 8 mahallenin 2009 yılı toplam nüfusu 115.908 kişidir. 2008 yılından 2009 yılına geçen bir yıllık sürede bölgenin nüfusu 7.375 kişi artmıştır. Alt bölgenin hane halkı ortalaması 7,6 kişidir. Alt bölgeye katılan nüfus hane halkı ortalamasına

bölündüğünde bir yılda yaklaşık 1.000 hanenin bu alt bölgeye yerleştiğini göstermektedir. Diğer alt bölgelerde de nüfus hareketlilikleri görülse de (Sırrın ve Kamberiye alt bölgelerinde negatif yönlü), Hayati Hayrani ve Süleymaniye alt bölgelerinin Şanlıurfa kentinin göç alan önemli aksları olduğu görülmektedir. Hayati Hayrani Mahallesi 27.275 kişilik nüfusu ile alt bölgenin en büyük mahallesidir. Kent nüfusunun % 24'ü Hayati Hayrani alt bölgesinde yaşamaktadır.

Tablo 36 Hayati Hayrani Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları

MAHALLE	NÜFUS	
	2008	2009
HAYATİ HARRANİ	24.147	27.275
ŞIH MAKSUT	9.790	10.123
OSMANLI	7.533	8.221
SELÇUKLU	11.749	12.759
MURADİYE	13.088	13.665
HACIBAYRAM	9.287	9.398
EYYÜP NEBİ	20.050	21.127
ONİKİLER	12.889	13.340
TOPLAM	**108.533**	**115.908**

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Hayati Hayrani alt bölgesinde hanelerin ortalama eğitim süresi incelendiğinde Muradiye Mahallesinin 2 yıl, Selçuklu, Hayati Hayrani, Osmanlı, Onikiler, Şıh Maksut, Hacıbayram Mahallelerinin 3 yıl, Eyüp Nebi Mahallesinin 4 yıl eğitim süresi ile kent ortalamasının çok altında olduğu görülmektedir. Hayati Hayrani alt bölgesini oluşturan mahallelerde ortalama hane büyüklüğü kent ortalamasının çok üzerindedir. Kırsal karaktere yakın bir hane halkı yapısı bu bölgenin temel özelliği olarak öne çıkmaktadır. Selçuklu 9 kişilik, Osmanlı, Hayati Hayrani, Hacıbayram ve Eyüp Nebi 8 kişilik, Onikiler ve Muradiye 7 kişilik, Şıh Maksut 6 kişilik hanelerden oluşmaktadır. Hayati Hayrani alt bölgesi kentin en büyük hane yapısına sahip bölgesidir. Tarım işçiliğinin yoğun olarak görüldüğü bölge, kırsal alanlara bağlarını halen sürdürmektedir. Ancak, kırsal yapıda görülen, aynı konut çatısı altında birden fazla hanenin bulunması olgusu da unutulmamalıdır.

Alt bölgede, kişi başına aylık harcamalar -geniş hane halkı yapısına bağlı olarak- kentin en düşük değerlerindedir. Osmanlı Mahallesinde 86 TL, Eyüp Nebi'de 95 TL, Hayati Hayrani'de 98 TL en düşük değerler olarak görünürken, bölgenin en yüksek değeri 107 TL ile Onikiler ve Şıh Maksut Mahallelerindedir. Alt bölgenin kişi başı aylık harcama ortalaması 100,5 TL'dir. Kentin ortalamasının 124,5 TL olduğu düşünüldüğünde, kentin en yoksul bölgesinin Hayati Hayrani alt bölgesi olduğu anlaşılmaktadır. Alt bölge sağlık güvencesi göstergesi açısından diğer göstergelere göre daha olumlu durumdadır. Bu durum yeşil kart sahipliliği ile ilişkili görülmektedir. Tüketim endeksi olarak tanımlanan gösterge açısından, alt bölge içerisinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu göstergede Muradiye ve Osmanlı Mahalleleri en kötü durumdadır. Hanelerin önemli bir bölümü televizyon, çamaşır makinesi, buzdolabı gibi yaşam koşullarını iyileştiren temel tüketim mallarına sahip değildir.

Hayati Hayrani alt bölgesinin kent bütününden ayrılan en temel özelliği istihdam yapısında görülmektedir. Hayati Hayrani, Osmanlı, Onikiler ve Eyüp Nebi Mahallelerinde mevsimlik tarım işçiliği yoğun olarak görülmektedir. Alt bölgede en az tarım işçiliğinin görüldüğü mahalle Şıh Maksut'tur.

Alt bölge bütün göstergelerin değerlendirilmesi sonucu yeniden yorumlandığında; Osmanlı Mahallesinin sosyo-ekonomik açıdan en kötü durumda olduğu, bu mahalleyi yakın değerlerle Hayati Hayrani ve Muradiye Mahallelerinin izlediği, Şıh Maksut Mahallesinin ise görece daha iyi değerlere sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 37- Hayati Hayrani Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5,00	0	0-9	0-32
	1_14	2	9_11	2	2_3	2	300-399 TL	2	80_89	2	4,00-4,99	2	10_14	33-49
	15-29	3	6_8	3	4_5	3	200-299 TL	3	70_79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-39	4	3_5	4	6_7	4	100-199 TL	4	50_69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Muradiye	33	4	2	5	7	4	105	4	78	3	2,89	5	25	83
Selçuklu	39	4	3	4	9	5	100	4	72	3	3,39	4	24	80
Hayati Harrani	58	5	3	4	8	5	98	5	82	2	3,00	4	25	83
Osmanlı	54	5	3	4	8	5	86	5	77	3	2,77	5	27	90
Onikiler	40	5	3	4	7	4	107	4	71	3	3,80	3	23	77
Sıh Maksut	11	2	3	4	6	4	107	4	83	2	3,00	4	20	67
Hacıbayram	29	3	3	4	8	5	106	4	79	3	3,07	4	23	77
Eyyüp Nebi	47	5	4	4	8	5	95	5	88	2	3,65	3	24	80

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Alt bölgede var olan sosyal donatı olanakları ve sosyal hizmet sunumu bir bütün olarak değerlendirildiğinde; bütün mahallelerin bu hizmetlere erişimde güçlük çektikleri; ancak, Hacıbayram, Hayati Hayrani ve Osmanlı Mahallelerinin daha dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. Eğitim ortalamalarının çok düşük değerlerde olduğu, tarım işçiliği nedeni ile çocukların eğitimlerinin kesintiye uğradığı, kişi başına aylık harcama miktarlarının kent ortalamasının çok altında görüldüğü Hayati Hayrani alt bölgesinde, eğitim, sağlık, kültür, tesislerine fazlaca ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tesislere ek olarak sosyal hizmet sunan çeşitli niteliklerde toplum merkezlerinin de alanda açılması gerekmektedir. Mevsimlik göç eden ancak kentte yaşayan bu nüfusa kent mesleklerinin öğretilmesi ve kent içinde sosyal güvenceli bir işte istihdamlarının sağlanabilmesi gerekmektedir. Bu, kamunun programlayabileceği ve faaliyete geçirebileceği bir dizi yatırımı gerektirmektedir. İşgücünün yetiştirilmesi süreçlerinin yanı sıra, emek yoğun sektörlerin alanda oluşmasına destek sunulması yapılabilecek bazı çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

Tablo- 38 Hayati Hayrani Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi

	FİNAL DEĞER	
	X/45	X/100
	0-9	0-20
	10_19	20-42
	20_29	43-64
	30-39	65-87
MAHALLE	40-45	88-100
Hacıbayram	45	100
Hayati Harrani	43	96
Osmanlı	43	96
Muradiye	42	93
Onikiler	42	93
Sıh Maksut	42	93
Eyyüp Nebi	41	91
Selçuklu	41	91

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

VI. Suriçi Alt Bölgesi

Şanlıurfa Suriçi alt bölgesi, tarihi geleneksel konut dokusunun yoğun olarak bulunduğu ve kentsel merkezi iş alanının içinde yer aldığı bölgedir. Ticaret, hizmet ve turizm sektörünün içerisinde geliştiği bu bölge, kentin ana çekirdeğini oluşturmaktadır. Alt Bölge; Yusufpaşa, Kadıoğlu, Hekimdede, Cami Kebir, Tepe, Göl, Bıçakçı, Yeni, Gümüşkuşak, Kendirci, Türk Meydanı, Pınarbaşı, Kurtuluş, Çarşılar Mahallelerinden oluşmaktadır.

Suriçi Alt bölgesinin 2009 yılı nüfusu 30.883 kişidir. Tarihe dokunun ve kent merkezinin bir arada bulunduğu bölgeyi oluşturan mahalleler, Osmanlı idari sisteminden kalan küçük mahalle sınırlarından oluşmaktadır. Bölgenin en büyük mahallesi 4.503 nüfusu ile Yeni'dir. Pınarbaşı Mahallesi ise 595 kişilik nüfusu ile en küçük mahalleyi oluşturmaktadır. 2008 yılı nüfus ile 2009 yılı nüfusu karşılaştırıldığında mahallelerin nüfus kaybettikleri görülmektedir. Kentin ticari merkezinin de bu alan içerisinde gelişiyor olması, mevcut yapıların konut kullanımı dışında başka fonksiyonlar üstlenmesine neden olmaktadır. Bölgenin konut kullanımındaki yapı sayısı azalmakta, ticaret, turizm ve hizmet sektörü alan içerisinde dönüştürücü bir etkide bulunmaktadır. Alt bölgenin 2008 yılında 31.611 kişi olan nüfusu 728 kişi azalarak 2009 yılında 30.883 kişi olmuştur. Mahallelerin önemli bir bölümü nüfus kaybederken, Yusufpaşa, Kendirci ve Kurtuluş Mahallelerinde küçük nüfus artışları meydana gelmiştir.

Suriçi alt bölgesini oluşturan mahallelerin tamamının sosyo-ekonomik yapısını değerlendirmek için, EKOSEP saha araştırmasında yeterli veri bulunmamaktadır. Saha araştırması bu bölgede küçük mahallerin, tanımlanan üst bölgeler içerisinde bir araya getirilmesi ile yürütülmüştür. Her ne kadar aşağıdaki tabloda alt bölgenin sadece 3 mahallesi görünüyor olsa da, bu mahalleler kendi yakın çevrelerinde yer alan ve alt bölgeyi oluşturan mahallelerin de bilgilerini içermektedir. Bu nedenle, tablo yorumlanırken mahalleye ait bilgilerin sadece adı geçen mahalleye ait olmadığı, aynı zamanda alt bölgeyi oluşturan diğer mahalleleri de kapsadığı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle de tablolar değerlendirilirken,

sadece adı geçen mahallenin sosyo-ekonomik durumu yorumlanmamış, Suriçi alt bölgesinin tamamına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 39- Suriçi Alt Bölgesi Mahalle Nüfusları

MAHALLE	NÜFUS	
	2008	2009
PINARBAŞI	639	595
GÖL	801	764
GÜMÜŞKUŞAK	1.307	1.220
HAKİMDEDE	1.703	1.596
BEYKAPUSU/Çarşılar	1.663	1.597
CAMİKEBİR	1.653	1.627
BIÇAKÇI	1.670	1.633
YUSUFPAŞA	2.212	2.246
KENDİRCİ	2.316	2.360
KURTULUŞ	2.768	2.806
TÜRK MEYDANI	3.042	3.015
KADIOĞLU	3.267	3.176
TEPE	3.821	3.745
YENİ	4.749	4.503
TOPLAM	**31.611**	**30.883**

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Suriçi alt bölgesini oluşturan hanelerin eğitim ortalaması 4 yıl olarak tespit edilmiştir. Bölge, kentin eğitim ortalamasının altında kalmaktadır. Hanelerin büyüklüğü mahallelere göre değişkenlik göstermektedir. Kentin hane halkı ortalamasından daha düşük haneler (3 kişilik) bulunduğu gibi, kent ortalamasının üzerinde olan mahallelere de (6 kişilik) rastlanılmaktadır. Kişi başına aylık harcama miktarları alt bölgenin homojen bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir. Türk Meydanı ve çevresinde yer alan mahallelerde yaşayan hanelerin aylık kişi başı harcama miktarı 101 TL'dir. Ancak alt bölgede kişi başı aylık harcama miktarı 200 TL'yi geçen mahalleler de bulunmaktadır. Alt bölgede mevsimlik göç düşük oranlarda da olsa görülmektedir. Alt bölge kent bütünü ile karşılaştırıldığında içerisinde yoksul ve yoksullaşma riski altında bulunan hanelerin bir arada yaşadığı bir bölge izlenimi vermektedir.

Tablo 40- Suriçi Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyo-Ekonomik Yapı Endeksi

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5,00	0	0-9	0-32
	1_14	2	9_11	2	2_3	2	300-399 TL	2	80_89	2	4,00-4,99	2	10_14	33-49
	15-29	3	6_8	3	4_5	3	200-299 TL	3	70_79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-39	4	3_5	4	6_7	4	100-199 TL	4	50_69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Kadıoğlu	7	2	4	4	3	2	127	4	71	3	3,29	4	19	63
Türk Meydanı	12	2	4	4	6	4	101	4	71	3	3,59	3	20	67
Tepe	13	2	4	4	5	3	200	4	73	3	3,47	4	20	67

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Alt bölgedeki hizmet olanakları değerlendirildiğinde; her ne kadar bölge kent merkezine yakın olsa da, hizmetlere erişmekte güçlük çekmektedir. Merkezin hizmet olanaklarının mahalle içlerine kadar yansımamasında önemli etkenlerden biri tarihi ve kültürel mirasın alan içerisindeki varlığının hizmet sunumunu güçleştirmesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 41- Suriçi Alt Bölgesi Mahallelere Göre Sosyal Hizmet Sunumu Endeksi

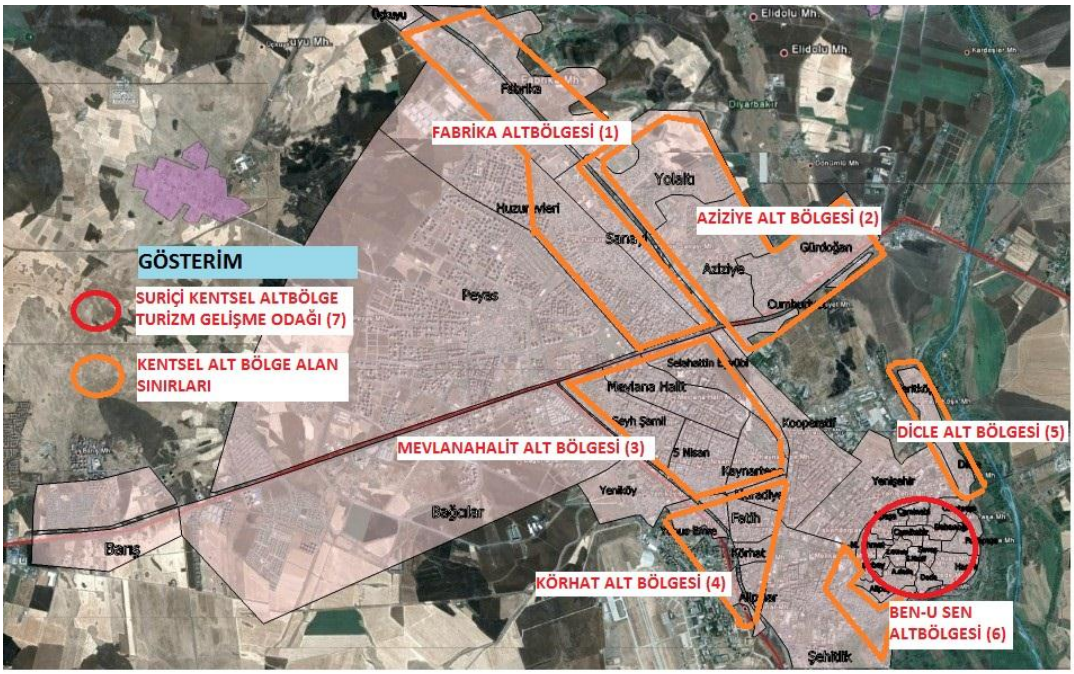
	FİNAL DEĞER	
	X/45	X/100
	0-9	0-20
	10_19	20-42
	20_29	43-64
	30-39	65-87
MAHALLE	40-45	88-100
Tepe	43	96
Yeni	40	89
Türk Meydanı	40	89

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

3.2 Diyarbakır Kentsel Alt Bölgeleri

Diyarbakır kentsel alanı, kentsel gelişme aksları, kent lekesinin yayılma biçimi, kentsel yoksulluk-yoksunluk durumu ve kent makro formu dikkate alınarak 7 kentsel alt bölgeye ayrılmıştır. Alt bölgeler hizmet bütünlüğü gözetilerek tanımlanmaya çalışılmış ve benzer karakterlere sahip olan mahalleler aynı alt bölge sınırları içerisine alınmıştır. Alt bölgeler; Fabrika, Aziziye, Mevlana Halit, Körhat, Dicle, Ben-u Sen ve Suriçi olarak adlandırılmıştır.

Harita 12- Diyarbakır Kenti Alt Bölgeleri

I. Fabrika Alt Bölgesi

Fabrika alt bölgesi, Huzurevleri, Fabrika ve Sanayi Mahallerinden oluşmaktadır. Düzensiz konut alanlarının hâkim olduğu alt bölgede, kaçak yapılaşma halen sürmektedir. Kentin kuzey aksında yer alan imalat sektörüne ve sanayi alanlarına yakınlığı nedeni ile alt gelir grubu bu bölgede yer seçmektedir. Fabrika Mahallesinin alan sınırının Diyarbakır-Ergani karayolunca bölünüyor olması alanda hizmet sunumunu güçleştirmektedir.

Fabrika alt bölgesinde yer alan mahallelerin sosyo-ekonomik yapıları değerlendirildiğinde;

Alt bölge, kente göçle gelenlerin yoğun olarak yaşadığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Üç mahallenin de önemli göç nüfusu barındırdığı görülmektedir. Huzurevleri Mahallesini oluşturan hanelerin % 67'si kente göçle geldiklerini beyan etmişlerdir. Seyrantepe ve Fabrika Mahallelerinde göçle gelmiş hanelerin oranı Huzurevleri Mahallesine göre daha düşük oranlarda olsa da kent ortalamasından daha yüksektir. Alt bölge hane halkı gelirleri açısından da kent ortalamasını altında kalmaktadır. Gelir göstergesinde Fabrika Mahallesi alt bölgenin en düşük değerine sahiptir. Huzurevleri Mahallesi gelir açısından daha iyi değerlere sahiptir.

Alt bölgenin eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerine erişiminde kısıtlar olduğu görülmektedir. Mahallelerin eğitim hizmetlerine erişimi, sağlık ve kentsel altyapı hizmetlerine erişime göre daha iyidir. Ancak, var olan hizmet hane halkları tarafından yetersiz bulunmaktadır. Fabrika ve Seyrantepe Mahalleleri ilk adım sağlık hizmetlerine erişememektedir. Aynı biçimde, alt bölgenin kentsel altyapı olarak tanımlanan içme suyu, kanalizasyon vb. kentsel yaşam kalitesini arttıran yaşamsal hizmetlere erişiminde önemli sorunlar vardır.

Kente göçle gelenlerin yoğun olarak yaşadığı, düşük gelire sahip hanelerin varlığı ile şekillenmiş, kentsel hizmet sunumundan yeterince yararlanamayan, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde güçlük çeken Fabrika alt bölgesi kent yoksullarının yerleştiği bir bölge olarak tanımlanabilir.

Tablo 42- Fabrika Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini

	GELİR		GÖÇ		KENTSEL MEKÂN MÜDAHELE		EĞİTİM HİZMETLERİNE ERİŞİM		İLK ADIM SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM		KENTSEL HİZMET-ALTYAPI	
	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER
	0	0	0-17	01_03	0	0	0	0	0	0	0	0
	01_20	01_06	18-33	04_05	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_02
	21-45	07_14	34-50	06_08	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	03_04
	46-69	15-20	51-69	09_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	05_07
MAHALLE	70-100	21-30	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	08_10
FABRİKA	60	18	60	9	62	9,3	54	8,1	70	10,5	80	8
SEYRANTEPE SANAYİ	50	15	60	9	36	5,4	54	8,1	85	12,8	76	7,6
HUZUREVLERİ	45	13,5	67	10	52	7,8	63	9,4	55	8,3	62	6,2

Kaynak: EKOSEP,2009a.

Alt bölgeden edinilen bütün göstergelerin ağırlıklandırılması ile elde edilen sosyal hizmetlere erişim bütünleşik tablosu alt bölge içerisinde Fabrika Mahallesinin bütün göstergeler açısından daha olumsuz bir yapı sergilediği, bu mahalleyi Seyrantepe ve Huzurevleri Mahallelerinin izlediği görülmektedir.

Tablo 43- Fabrika Alt Bölgesi Sosyal Hizmetler Erişim Dizini

MAHALLE	FİNAL DEĞER
FABRİKA	62,9
SEYRANTEPE SANAYİ	57,9
HUZUREVLERİ	55,2

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

II. Aziziye Alt Bölgesi

Kentin kuzey aksında yer alan Aziziye alt bölgesi, Yolaltı-Şilbe, Gürdoğan, Aziziye ve Cumhuriyet Mahallelerinden oluşmaktadır. Diyarbakır-Silvan Karayolu, Cumhuriyet Mahallesi ile diğer mahalleler arasında ayırıcı bir işlev görmektedir. Düzensiz konut alanlarının yoğun olarak yer aldığı bölge, tarım alanlarına yakınlığı nedeni ile mevsimlik tarım işçilerince tercih edilmektedir.

Alt bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, bölgenin göçle gelen nüfus tarafından oluşturulduğunu göstermektedir. Gürdoğan Mahallesi, göç nüfusunun en fazla yaşadığı alandır. Aziziye Mahallesi de önemli miktarda göç nüfusu barındırmaktadır. Alt bölgenin hane halkı gelirleri kent ortalamasının altında kalmaktadır. Kentsel hizmetlerin ve altyapının sunumunda önemli sorunlar gözükmektedir. Alt bölgeyi oluşturan bütün mahallelerin altyapı sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Benzer biçimde sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimde de sorunlar yaşanmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimde Gündoğan Mahallesi, diğer mahallelere oranla daha avantajlı konumdadır.

Tablo 44- Aziziye Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini

	GELİR		GÖÇ		KENTSEL MEKAN MÜDAHELE		EĞİTİM HİZMETLERİNE ERİŞİM		İLK ADIM SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM		KENTSEL HİZMET-ALTYAPI	
	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER
	0	0	0-17	01_03	0	0	0	0	0	0	0	0
	01_20	01_06	18-33	04_05	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_02
	21-45	07_14	34-50	06_08	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	03_04
	46-69	15-20	51-69	09_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	05_07
MAHALLE	70-100	21-30	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	08_10
AZİZİYE	50	15	63	9,5	68	10,2	51	7,7	63	9,4	76	7,6
CUMHURİYET	60	18	60	9	66	9,9	66	9,9	65	9,8	76	7,6
GÜRDOĞAN	65	19,5	67	10	58	8,7	60	9	33	4,9	72	7,2
YOLALTI (Şilbe)	50	15	60	9	66	9,9	54	8,1	48	7,1	78	7,8

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Sosyal hizmetlere erişimde en sorunlu mahalle olarak Cumhuriyet Mahallesi öne çıkmaktadır. Bu mahalleyi Aziziye, Gürdoğan ve Yolaltı Mahalleleri izlemektedir. Her ne kadar Yolaltı Mahallesi alt bölge içerisinde görece daha iyi konumda olsa da, kentsel yaşam kalitesinin diğer mahallelerden farkı yoktur.

Tablo 45- Aziziye Alt Bölgesi Sosyal Hizmetler Erişim Dizini

MAHALLE	FİNAL DEĞER
CUMHURİYET	64,1
AZİZİYE	59,4
GÜRDOĞAN	59,3
YOLALTI (Şilbe)	57

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

III. Mevlana Halit Alt Bölgesi

Mevlana Halit alt bölgesi, 5 Nisan, Kaynartepe, Selahattin Eyyübi, Şeyh Şamil ve Mevlana Halit Mahallelerinden oluşmaktadır. Göçle gelen nüfusun yoğun olarak yaşadığı alt bölge, aşırı yoğun yapılaşmalardan oluşmaktadır. Mevlana Halit alt bölgesi, kentsel yaşam kalitesinin en düşük olduğu bölgelerden birisi konumundadır. Bölgede, kişi başına düşen yeşil alan miktarı, sosyal donatı alanı yetersizliği, eğitim, sağlık ve kentsel altyapı eksiklikleri bölgenin en belirgin sorun alanları olarak tanımlanabilmektedir. Alan, kentin yoğun göç aldığı yıllarda kaçak olarak yapılaşmıştır. Çok katlı ve yüksek yoğunluklu bir konut stokunun varlığı hizmet sunumunu da güçleştirmektedir. Denetimsiz olarak yapılaşan bölgenin mevcut yapı stokunun depreme karşı dayanıklılığı da bilinmemektedir. Ancak, yaşanan bazı örnekler yapıların deprem riski taşıdığını ortaya koymuştur. Aşırı nüfus yoğunluğu, alt bölgede kentsel fonksiyonların çeşitlenmesine olanak tanımıştır. Konut altlarında oluşan yol boyu ticaret aksları, alt bölgenin yoksul nüfusunun iş olanaklarına erişimini arttırmaktadır. Alan, Diyarbakır kent bütününde ikincil merkezleşmenin görüldüğü en önemli bölge olarak da tanımlanabilmektedir.

Alt bölgeye mahalleler düzeyinde bakıldığında, Selahattin Eyyübi ve Şeyh Şamil Mahallelerinde yaşayan hane halklarının nerede ise tamamının göçle gelen hanelerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Benzer biçimde Kaynartepe, Mevlana Halit ve Beş Nisan Mahallelerinin de yüksek oranda göç nüfusu içerdiği görülmektedir. Hane halkı gelirlerinde en iyi durumdaki mahalle Selahattin Eyyübi iken, en kötü durumdaki mahalle Kaynartepe'dir. Kentsel hizmetler ve altyapı açısından alt bölgenin en sorunlu mahallesi Beş Nisan'dır. Eğitim hizmetlerine erişimde alt bölgenin tamamında memnuniyetsizlik görülmektedir. Sağlık hizmetlerine erişimde ise bölge içi farklılıklar görülmektedir. Selahattin Eyyübi Mahallesinin sağlık hizmetlerine erişimi daha fazlayken, Şeyh Şamil Mahallesinin erişebildiği sağlık hizmeti bulunmamaktadır.

Tablo 46- Mevlana Halit Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini

	GELİR		GÖÇ		KENTSEL MEKAN MÜDAHELE		EĞİTİM HİZMETLERİNE ERİŞİM		İLK ADIM SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM		KENTSEL HİZMET-ALTYAPI	
	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER
	0	0	0-17	01_03	0	0	0	0	0	0	0	0
	01_20	01_06	18-33	04_05	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_02
	21-45	07_14	34-50	06_08	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	03_04
	46-69	15-20	51-69	09_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	05_07
MAHALLE	70-100	21-30	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	08_10
KAYNARTEPE	60	18	63	9,5	70	10,5	63	9,4	65	9,8	64	6,4
MEVLANA HALİT	45	13,5	63	9,5	60	9	63	9,4	65	9,8	60	6
SELAHATTİN EYYUBİ	40	12	70	10,5	36	5,4	54	8,1	40	6	56	5,6
ŞEYH ŞAMİL	55	16,5	70	10,5	66	9,9	63	9,4	70	10,5	66	6,6
BEŞ NİSAN	50	15	63	9,5	62	9,3	54	8,1	60	9	70	7

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Hizmet sunumu bir bütün olarak değerlendirildiğinde; alt bölgenin en sorunlu mahalleleri olarak Kaynartepe ve Şeyh Şamil Mahalleleri öne çıkmaktadır. Bu mahalleleri Beş Nisan ve Mevlana Halit izlerken, Selahattin Eyyübi alt bölgenin kentsel ortalamalara en yakın mahallesidir.

Tablo 47- Mevlana Halit Alt Bölgesi Sosyal Hizmetler Erişim Dizini

MAHALLE	FİNAL DEĞER
KAYNARTEPE	63,6
ŞEYH ŞAMİL	63,4
BEŞ NİSAN	57,9
MEVLANA HALİT	57,2
SELAHATTİN EYYUBİ	47,6

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

IV. Körhat Alt Bölgesi

Muradiye, Körhat, Fatih, Yunus Emre ve Alipınar Mahallelerinden oluşan Körhat alt bölgesi, kentin güney aksında yer almaktadır. Alt bölge, Mevlana Halit alt bölgesine benzer bir karakter sergilemektedir. Alipınar Mahallesi haricindeki diğer mahalleler yüksek yapı ve nüfus yoğunluğuna sahiptir. Alipınar Mahallesi ise düşük yoğunluklu ancak kaçak olarak yapılaşmış gecekondulardan oluşmaktadır. Diyarbakır-Bismil karayolu alt bölgeyi ikiye ayırmaktadır. Bu nedenle alt bölge birbirlerine yakın olmakla birlikte önemli bir ayırıcı ile bölünmüş iki alt bölge görüntüsü vermektedir. Karayollarının alt bölgeleri bölen etkisi nedeniyle hizmet sunumunda erişilebilirlik sorunları yaşanmaması için donatı ve hizmetlerin alan bütünlükleri dikkate alınarak sunulmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Tablo 48- Körhat Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo Ekonomik Yapı Dizini

	GELİR		GÖÇ		KENTSEL MEKAN MÜDAHELE		EĞİTİM HİZMETLERİNE ERİŞİM		İLK ADIM SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM		KENTSEL HİZMET-ALTYAPI	
	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER
	0	0	0-17	01_03	0	0	0	0	0	0	0	0
	01_20	01_06	18-33	04_05	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_02
	21-45	07_14	34-50	06_08	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	03_04
	46-69	15-20	51-69	09_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	05_07
MAHALLE	70-100	21-30	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	08_10
ALİPINAR	55	16,5	67	10	80	12	57	8,6	40	6	62	6,2
FATİH	50	15	60	9	72	10,8	66	9,9	78	11,6	68	6,8
KÖRHAT	55	16,5	57	8,5	82	12,3	63	9,4	53	7,9	60	6
MURADİYE	55	16,5	43	6,5	80	12	69	10,3	45	6,8	70	7
YUNUS EMRE	55	16,5	67	10	74	11,1	66	9,9	68	10,1	68	6,8

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Tablo 49- Körhat Alt Bölgesi Mahallelerin Bütünleşik Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini

MAHALLE	FİNAL DEĞER
YUNUS EMRE	64,4
FATİH	63,1
KÖRHAT	60,6
ALİPINAR	59,3
MURADİYE	59

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

V. Dicle Alt Bölgesi

Alt bölge, Dicle Nehrine cepheli eğimli arazi üzerine kurulmuş olan Dicle ve Feritköşk Mahallerinden oluşmaktadır. Düzensiz konut alanlarından oluşan bölge, hizmete erişim sorunu yaşamaktadır. Kent içerisindeki mekânsal konumu nedeni ile hizmetlere erişim olanakları sınırlıdır. Bu mahallelerin *"Dicle Vadisi Proje Alan Sınırı"* içerisinde kalıyor olması yakın gelecekteki durumlarını tartışmalı kılmaktadır.

Tablo 50- Dicle Alt Bölgesi Mahallelerin Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini

	GELİR		GÖÇ		KENTSEL MEKAN MÜDAHELE		EĞİTİM HİZMETLERİNE ERİŞİM		İLK ADIM SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM		KENTSEL HİZMET-ALTYAPI	
	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER
	0	0	0-17	01_03	0	0	0	0	0	0	0	0
	01_20	01_06	18-33	04_05	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_03	01_20	01_02
	21-45	07_14	34-50	06_08	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	04_07	21-45	03_04
	46-69	15-20	51-69	09_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	08_10	46-69	05_07
MAHALLE	70-100	21-30	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	11_15	70-100	08_10
DİCLE	50	15	60	9	84	12,6	51	7,7	73	10,9	58	5,8
FERİT KÖŞK	55	16,5	53	8	60	9	51	7,7	75	11,3	70	7

Tablo 51- Dicle Alt Bölgesi Mahallelerin Bütünleşik Sosyo-Ekonomik Yapı Dizini

MAHALLE	FİNAL DEĞER
DİCLE	61
FERİT KÖŞK	59,5

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

VI. Ben-u Sen Alt Bölgesi

Kentin güney aksında yer alan Ben-u Sen alt bölgesi, Şehitlik Mahallesi içerisinde kalmaktadır. Yapılan araştırmalarda, Ben-u Sen Mahallesi, kentin en yoksul gruplarının yer seçtiği mahallelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak, Ben-u Sen alt bölgesinin düzenli konut alanlarının yoğun olduğu Şehitlik Mahallesinde yer alıyor olması, bölgenin gerçek durumunu tespit etmeyi engellediği de söylenebilir.

VII. Diyarbakır Suriçi Alt Bölgesi

Kentin halen ana çekirdeğini oluşturan Diyarbakır Sur içi alt bölgesi, Cevat Paşa, Fatihpaşa, Dabanoğlu, Süleyman Nazif, Hasırlı, Cemal Yılmaz, Abdaldede, Alipaşa, Lalabey, Savaş, Ziya Gökalp, Melik Ahmet, Cami Kebir, İskender Paşa ve Cami Nebi Mahallerinden oluşmaktadır. Kentin en yoksul kesimlerinin yer seçtiği alt bölge, aynı zamanda fırsatların en yoğun olduğu bölge niteliği de taşımaktadır. İçerdiği tarihi ve kültürel miras önemli oranda tahrip olmuş olsa da, alan halen sokak sağlıklaştırma, restorasyon, renavasyon ve işlevlendirme çalışmaları ile yeniden canlandırılabilecek bir karakter sergilemektedir. Turizm sektörünün alan içerisinde yoğunluk kazanması sürecinde yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin arttırılması önem taşımaktadır.

ŞANLIURFA
DİYARBAKIR

BÖLÜM 4
YOKSULLUKLA MÜCADELE VE KENTSEL ALT BÖLGE KALKINMA YAKLAŞIMI KAPSAMINDA TURİZM

Küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak tanımlanan sanayisizleşme politikaları ile birlikte sanayinin istihdam kapasitesi her geçen gün azalmaktadır. Sanayi sektörü rekabet edebilirlik şartları gereği de nitelikli iş gücüne ihtiyaç duymakta ve daha az işgücü, daha fazla verimlilik kıstasları ile faaliyet sürdürmektedir. TÜROFED'in hazırladığı Turizm Raporu verilerinin de ortaya koyduğu bu gerçek, İSO 500 içerisinde yer alan Büyük Sanayi Kuruluşlarının yeni istihdam alanları açamadığını ve sektörde çalışan kişi sayısının azaldığını ortaya koymaktadır. Öte yandan turizm sektörü her geçen gün daha çok kişiye istihdam yaratan büyük bir sektöre dönüşmektedir. Turizm sektörü, çeşitli nitelik ve yetenekte işgücüne istihdam olanağı sağlamakta ve yoksul kesimin de edindiği yeni beceriler ile sektör içerisinde var olmasına olanak sağlamaktadır. Emek yoğun bir sektör olan turizm, gelişme potansiyeli olan kentlerde işsizlik oranlarını düşürmekte, sektörden elde edilen gelirin geniş bir kesim tarafından paylaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu özelliği nedeni ile turizm, yoksullukla mücadele eden ülkelerde istihdamın gelişen dinamik alanı olarak görülmekte ve desteklenmektedir. Turizm, sadece formel sektöre iş olanakları yaratmamakta, aynı zamanda kalifiye olmayan işgücü için iş fırsatları sunmaktadır. Sektör, ayrıca, kadın işgücünün sektörün çeşitli kademelerinde ve alanlarında istihdam edilmesine sağladığı olanak ile istihdam yaratan diğer sektörlerden ayrışmaktadır.

Geçen son 50 yılda turizm sektörü dünya genelinde oldukça hızlı bir yükseliş trendi izlemiş ve istihdam yaratma, döviz elde etme anlamında önemli sektörlerden biri haline gelmiştir. 2010 yılında dünya genelinde 935 milyon kişi turist olarak seyahat etmiştir. Bu turist sayısı 2009 yılına göre % 6,7 oranında bir artışa işaret etmektedir (UNDP, 2011). Turizmde yaşanan bu yükselişin gelecek yıllarda da devam edeceğini tahmin eden Dünya Turizm Örgütü, turist sayısının 2020 yılında 1,6 milyar kişiyi bulacağını öngörmektedir.

Her ne kadar hala gelişmiş ülkeler, önemli turizm destinasyonları ile turizmden çok daha fazla gelir elde ediyor olsalar da, sektörde yaşanan gelişmelere paralel olarak turizm destinasyonları da çeşitlenmeye başlamış, pek çok gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke değişen turizm yaklaşımları sonucu turizmden daha yüksek oranlarda gelir elde etmeye başlamışlardır. 1990 ile 2009 yılları arasında az gelişmiş ülkelere seyahat eden turist sayısında % 11 artış yaşanmıştır (UNDP, 2011). Deniz-kum-güneş anlayışının yanı sıra kültür turizminin de giderek önem kazanması, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir fırsat yaratmıştır. Yoksul kesimlerin yoğun olarak yaşadığı bu ülkeler için turizm fırsat içeren bir sektör haline gelmiştir. Hem uluslararası kuruluşlar hem de hükümetler turizmin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ve bölgeler için önemli bir sosyo-ekonomik kalkınma potansiyeli içerdiğini görmeye başlamış ve bu fırsatı değerlendirmek için tedbirler alarak çeşitli projeleri hayata geçirmişlerdir (UNDP, 2011). Dolayısıyla turizm sektörü hem gelişmekte olan hem de az gelişmiş ülkeler için önemli bir kalkınma aracı haline gelmiştir.

Uzun yıllar boyunca turizm daha ziyade büyük işletmelerin yüksek gelirli insanlara sundukları lüks bir tüketim hizmeti olarak algılanmıştır. Bu nedenle özellikle yoksul ülkeler için eşitsizlikleri ve yoksulluğu arttıran bir sektör olarak değerlendirilmiştir. Oysa günümüzde turizm, her kesime hitap eden, farklı sosyo-ekonomik grupların farklı turizm yaklaşımlarına göre şekillenen hizmet anlayışı ile sadece büyük işletmelerin hakim olduğu bir sektörden ziyade çeşitli toplum kesimleri için olanaklar yaratan bir sektöre dönüşmüştür. Bunun sonucu olarak turizm, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınmada öncelikli sektörlerden biri haline gelmenin yanı sıra, yoksullukla mücadele için de önemli bir araç

olmaya başlamıştır. Bu yaklaşım değişimi ile "Yoksul Yanlısı Turizm (Pro-Poor Tourism)" kavramı ortaya çıkmıştır. Yoksul Yanlısı Turizm ile turizme dayalı kalkınma çalışmalarının yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik planlanması kastedilmektedir (Scheyvens, 2001). Yoksul Yanlısı Turizm bir yaklaşımdır, amacı yoksulları da karar alma süreçlerine dahil etmek, ekonomik gelişimden pay almalarını sağlamak, bu vesileyle yaşam koşullarını iyileştirmek; öte yandan yaşanacak ekonomik gelişmeden yoksul kesimlerin olumsuz etkilenmesini önlemeye yönelik tedbirler almaktır (Ashley, Roe and Goodwin, 2001). Yoksul yanlısı turizm anlayışı, ekonomik büyümeden tüm kesimlerin faydalanacağı argümanına alternatif olarak bu büyümeden yoksulların da pay alabilmesi için bazı tedbirlerin alınması gerektiği yaklaşımını savunmaktadır (Jamieson, Goodwin and Edmunds, 2004).

Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedeflerinden en önemlisi yoksul olarak tanımlanan 1 doların altında gelirle yaşayan kişi sayısının 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltmasıdır. Bunun için pek çok strateji geliştirilmiş ve programlar oluşturulmuştur. Ancak şu bir gerçektir ki, yoksulluğun azalması için yapılabilecek önemli çalışmalardan biri de yoksul yanlısı bir ekonomik büyüme hedefinin ortaya konmasıdır (Ashley, Roe and Goodwin, 2001). Bu noktada turizm sektörü de yoksul yanlısı ekonomik büyümenin yaratılabileceği öncelikli sektörlerden biridir.

Bu anlayış Türkiye'de de planlama ve strateji belgelerinde karşılık bulmuş, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesi'nde turizm bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarını gidererek sürdürülebilir kalkınma hedefine katkıda bulunacak bir sektör olarak değerlendirilmiş ve vizyon, *"sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanması"* olarak tanımlanmıştır. Vizyona yönelik ilkelerden bazıları ise;

- Turizmin geri kalmış bölgeler ve özellikle dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesinde bir araç olarak kullanılması,
- Nitelikli turist sayısının ve turizm gelirlerinin artırılması,
- Turizm sektöründeki karar verme süreçlerinde merkezi-yerel-sivil aktörlerin beraber çalışmasının ve işbirliği içinde olmasının sağlandığı yönetişim mekanizmalarının işler kılınması,
- Turizm eğitimi ile işgücü kalitesinin artırılması olarak belirlenmiştir.

Belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmaların tamamlanması, geliştirilmesi, öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda, 2023 yılında, 63 milyon turist, 86 milyar $ dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1.350 $ harcamaya ulaşılması öngörülmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi'nin de ortaya koyduğu üzere, turizmin geri kalmış bölgelerde ve özellikle dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesinde bir araç olarak kullanılması önemli bir politika yaklaşımıdır. Bu nedenle, **turizm temelli bir kalkınma stratejisinin kaçınılmaz olarak kentsel alt bölgelerde yaşayan yoksul ve yoksullaşma riski**

altındaki nüfus ile dezavantajlı kişi ve gruplara yönelmesi ve var olan farklılıkları azaltmaya dair düzenleyici ve sürdürülebilir bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Dünya'da turizm sektöründen en fazla gelir elde eden ülke 94,2 milyar dolar ile ABD'dir. Türkiye, dünya turizm gelirlerinde 21,3 milyar dolar gelir ile dokuzuncu sırada yer almaktadır. Ancak, Türkiye gelen yabancı turist sayısında yedinci sırada bulunmaktadır. Bu durum, yabancı turist başına elde edilen turizm gelirinin azlığından kaynaklanmaktadır. Temel politika, gelen turist sayısına arttırmak olduğu kadar elde edilen turizm gelirini de arttırmaya odaklanmalıdır. Türkiye Turizm Strateji Belgesinde ifade edilen markalaşan turizm bölgelerinin oluşturulması, yöresel mimari değerlerin korunması, işgücü kalitesinin ve nitelikli turist sayısının artırılmasını içeren ve süreci yöneten kurumsal sahipliliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, **gelişen ve büyüyen Diyarbakır-Şanlıurfa Turizm Destinasyonu'nun bu ilkeler çerçevesinde yapılandırılması ve dezavantajlı grupların sektör içerisinde daha fazla yer almasını kolaylaştıran politikaların geliştirilmesi** önem kazanmaktadır. Özellikle turizme dayalı kentsel alt bölge kalkınma politikalarının, kentlerin potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik olarak uygulamaya konması gereklidir.

Tablo 52 Dünyada Turizm, Gelen Yabancı Turist Sayıları ve Turizm Gelirleri(2009)

	İLK 10 ÜLKE	MİLYON (KİŞİ)
1	FRANSA	74,2
2	A.B.D	54,9
3	İSPANYA	52,2
4	ÇİN	50,9
5	İTALYA	43,2
6	İNGİLTERE	28
7	**TÜRKİYE**	**25,5**
8	ALMANYA	24,9
9	MALEZYA	22,1
10	MEKSİKA	21,5

	İLK 10 ÜLKE	MİLYAR ($)
1	A.B.D	94,2
2	İSPANYA	53,2
3	FRANSA	48,7
4	İTALYA	40,2
5	ÇİN	39,7
6	ALMANYA	34,7
7	İNGİLTERE	30,1
8	AVUSTRALYA	25,6
9	**TÜRKİYE**	**21,3**
10	AVUSTURYA	-

Kaynak: KARACADAĞ KALKINMA AJANSI, 2010c.

Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri sahip olduğu tarihi kültürel ve doğal değerler ile büyük turizm potansiyeline sahiptir. Her iki ilde toplamda 490 adet arkeolojik sit alanı, 7 adet kentsel sit alanı, 8 adet doğal sit alanı ve 1 adet tarihi sit alanı olmak üzere toplam 506 adet sit alanı bulunmaktadır. İlleri ziyaret eden turist sayısının düşük olması, bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediğini göstermektedir. Yerli ve yabancı ziyaretçi sayıları ile turistlerin ortalama kalış süreleri açısından her iki il de Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlere rağmen turizmden çok düşük bir pay alan Şanlıurfa ve Diyarbakır'da potansiyellerin en üst düzeyde değerlendirilmesi ve kalkınmaya katkı sağlanması için turizm olanaklarının geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve tanıtılması önem arz etmektedir.

Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinin elde ettiği turizm gelirleri, var olan potansiyelleri ile kıyaslandığında çok küçük oranlarda kalmaktadır. Toplam turizm içerisinde iç turizmin daha fazla ağırlığı bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu hedefli turizm hareketlerinden dahi bölgenin aldığı pay yetersizdir. Oysa her iki kentin de inanç turizmi, gastronomi turizmi, gezi

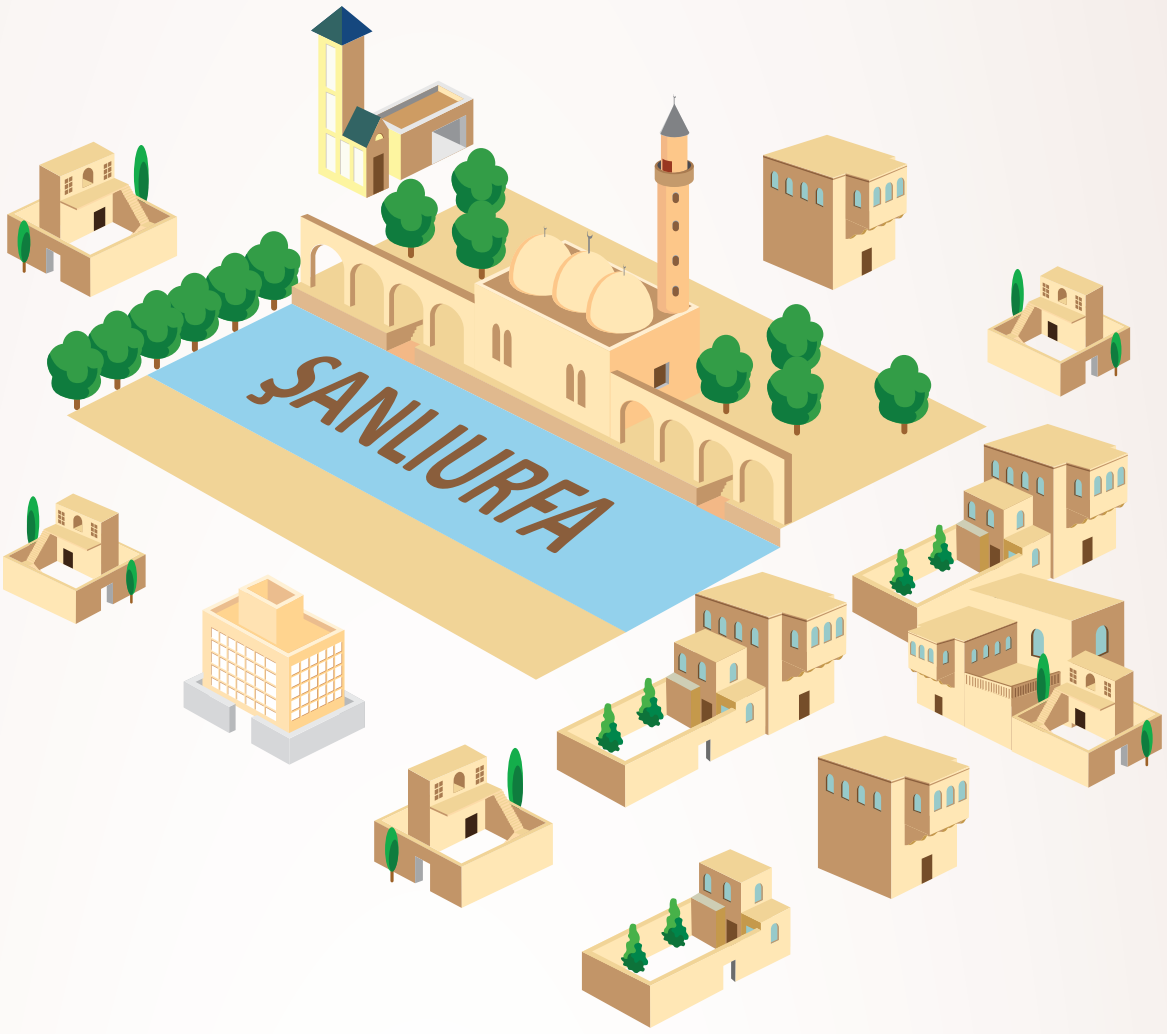
ve kültürel amaçlı turizm konularında önemli bir potansiyeli vardır. Mevcut turizm altyapısının iyileştirilmesi, kentsel mekânların turizm amaçlı düzenlenmesi, tarihi ve kültürel mekânların turizme kazandırılması gibi fiziki koşulların bir plan dâhilinde iyileştirilmesi turizm payının arttırılması için gerekliliktir. Ancak, bunun kadar önemli diğer bir husus da turizm sektöründe hizmet veren bütün aktörlerin hizmet kalitesini arttırmaya yönelik çabalarını sürekli kılması ve bir eylem planı dâhilinde hareket etmesidir. Her iki kentin de kültür ve inanç turizminin yeni destinasyonu olması yönünde girişimlere ihtiyaç vardır. Turizmin geliştirilmesi merkezi ve yerel tüm ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından öncelikli hedef olarak görülmelidir.

Yoksul kesimin turizm sektöründe istihdam edilebilirliğinin sağlanması ve turizm gelirinden pay elde edebilmesi üzerinde durulması gereken diğer bir sorun alanıdır. Bugün bile yoksul kesim kendi girişimciliği ile sektörden küçük de olsa bir pay alabilmektedir. Hediyelik eşya üretimi, dokumacılık, hediyelik halı üretimi, inşaat sektörü, otel görevlileri, yeme içme sektörü gibi birçok alanda yoksullar geçici de olsa iş olanağı bulabilmektedir. Kentlerde turizme yeni alanlar kazandırılırken, kentsel alt bölge kalkınması yaklaşımının benimsenmesi ile yoksul kesimlerin sektöre organize bir biçimde dâhil edilmeleri sağlanabilecektir.

Bu kapsamda; kentsel alanda, kentsel alt bölgelerin belirlenerek, bu bölgelerde yaşayanların kabul ve katılımını sağlayacak, potansiyellerinin değerlendirilebileceği bir yaklaşıma gereksinim bulunmaktadır. Turizme dayalı kentsel alt bölge kalkınma politikaları, kentlerin potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik olarak uygulamaya konmalı, turizm işkolu bir bütün olarak yapılandırılabilmeli ve etkinlik kapsamı genişletilmelidir.

Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinin bu konudaki potansiyel alanı olarak tarihi kent merkezinin bir parçası olan Suriçi Bölgeleri öne çıkmaktadır. Gereksinim duyulan ise, turizm işkolunun yapılandırılacağı ya da etkinlik kapsamının genişletileceği alanın tanımlanmasıdır. Yeni bölge kalkınma anlayışı, kalkınma araçlarının tanımlı alanların bünyelerinde barındırdığı üstünlükler üzerinden yapılanması gerektiğini savunmaktadır. Tanımlanan alanın üstünlüklerini bu kapsamda ele almak gereklidir. Bu amaçla bir sonraki bölümde ilgili alt bölgeler daha detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

DİYARBAKIR

ŞANLIURFA

BÖLÜM 5
ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR KENTLERİNDE KENTSEL ALT BÖLGE KALKINMA YAKLAŞIMININ UYGULANACAĞI ALANLARIN SEÇİMİ

5.1 Diyarbakır-Şanlıurfa Kentleri Suriçi Bölgeleri ve Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı Bölge Seçimi

Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerinde turizm faaliyetinin yoğunlaştığı bölgeler, doğal olarak tarihi ve kültürel mirasın yoğun olarak bulunduğu Suriçi Bölgeleri'dir. Suriçi Bölgeleri, bu mirasa sahip olmalarının yanı sıra yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusun da yoğun olarak yaşadığı bölgelerdir. Bu durum, toplumsal kalkınmayı hedefleyen bir yaklaşım benimsendiğinde Suriçi Bölgelerini özel önemde ele alınması gereken alanlar konumuna taşımaktadır. Suriçi alt bölgesi için Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımının itici sektörü olarak *"turizm"* seçilmiştir.

Kentin aynı zamanda ticari merkez alanları olan Suriçi Bölgeleri, taşıdıkları turizm potansiyellerine rağmen yoksul mahaller olmaları nedeniyle turizmin gelişmesini engelleyici bir yapı da arz etmektedirler. Bu çelişki, Suriçi Bölgelerinde yaşayan nüfusun uygulamalara dâhil edilmelerinin zorunluluğunu da ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, en temel amacı sosyal bütünleşmeyi arttırmak olan kentsel alt bölge kalkınma yaklaşımın Suriçi Bölgelerinde uygulanması turizmin gelişmesi açısından da bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Suriçi Bölgesinde yaşayan mevcut nüfusun sosyo-ekonomik yapısının değerlendirilmesi ve turizm sektörüne dâhil edilebilirliğinin arttırılması amacı ile yapılması gerekenlerin tanımlanması yararlı olacaktır.

5.2 Şanlıurfa Suriçi Kentsel Alt Bölgesinin Tanımlanması

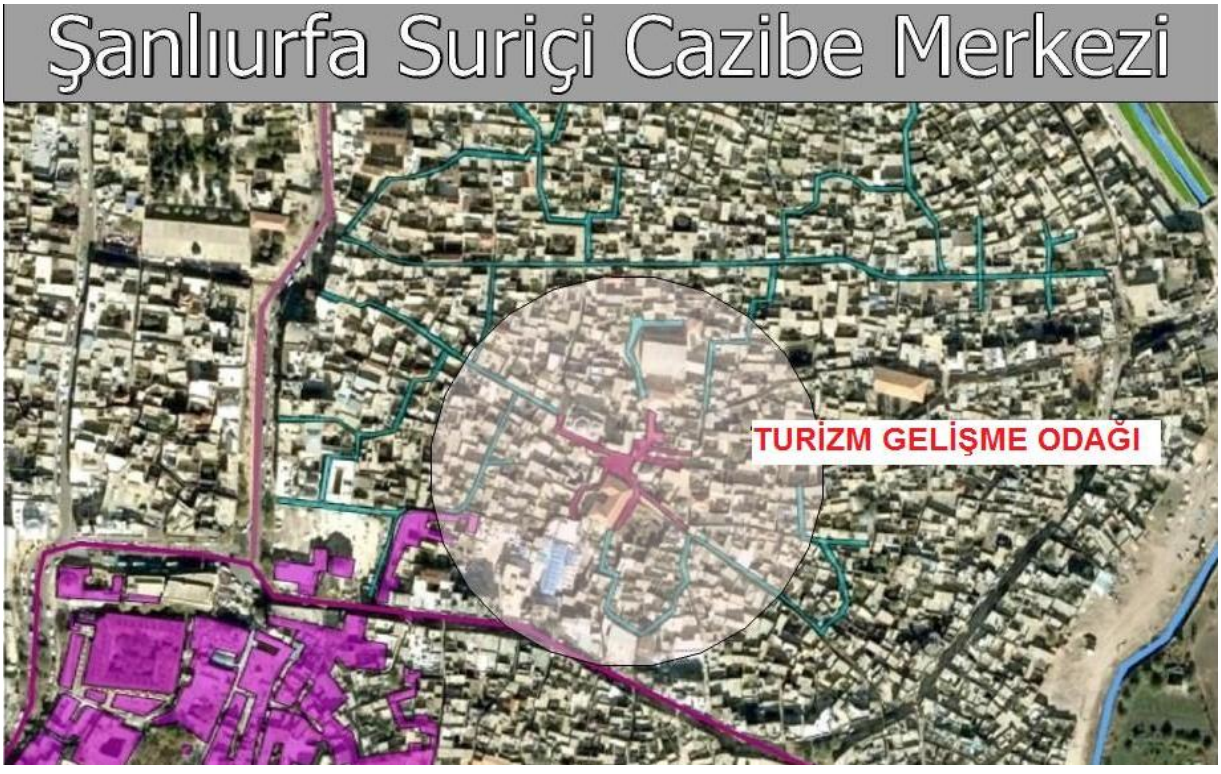
Şanlıurfa Kentinde Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımının uygulanması için seçilen alan Suriçi Bölgesidir. Bu bölge, özgün Urfa Mimarisi'nin görüldüğü tarihi sokakları, kabaltıları ve cumbalı evleriyle önemli bir turistik alandır. Kentin tarihi merkezini ve geleneksel konut dokusunu içinde barındıran Suriçi alt bölgesi 14 mahalleden oluşmaktadır. Tarihi Hanlar, Balıklıgöl, Şanlıurfa Kalesi ve Suriçi Bölgesi turizmin odağında yer almaktadır. Turistik tesisler, oteller, müzeler, hediyelik eşya satan dükkânlar, ticaret alanları, Suriçi Bölgesini sadece turizm merkezi olarak değil, aynı zamanda kentin ana ticaret merkezi konumuna getirmektedir. Suriçi Bölgesinde otele dönüştürülmüş bazı tescilli yapılar bulunmaktadır. Bu tesislerin çoğunluğunun önemli işletme sorunları olması nedeniyle, doluluk oranlarının düşük olduğu gözlenmektedir. Bölgede terzilik yaygın bir imalat türü olarak gözlenmektedir. Göller Mahallesine ve çarşıya yaklaştıkça ticari birimler sayısal olarak artmakta ve çeşitlenmektedir. Mahalleler ağırlıklı olarak dar sokaklardan oluştuğu için günlük dolaşım yaya olarak ve motosikletlerle sağlanmaktadır. Mahalle içlerinde, günlük tüketime yönelik satış birimleri ile yine günlük zorunlu ihtiyaçlara dönük imalathane ve tamirhaneler dışında işletmelere rastlanmamaktadır.

Bölgenin mevcut durumu ile turizme kazandırılmasında yetersizlikler ve sorunlar bulunmaktadır. Fiziki altyapı yetersizlikleri, tarihi ve kültürel mirasın önemli bir bölümünün ağır hasarlı olması, yaşayan nüfusun turizm sektörünün yaratabileceği kültürel çatışmalara hazırlıksızlığı, güvenlik problemleri gibi sorunlar Suriçi Bölgesinin en temel problemleri olarak öne çıkmaktadır. Ancak tanımlanan bu sorunların hiçbiri aşılamaz değildir. Hâlihazırda, Valilik, Belediye ve Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen projelerle turizme yeni mekânlar kazandırılmakta ve daha fazla alan turizm ile etkileşim içerisine girmektedir.

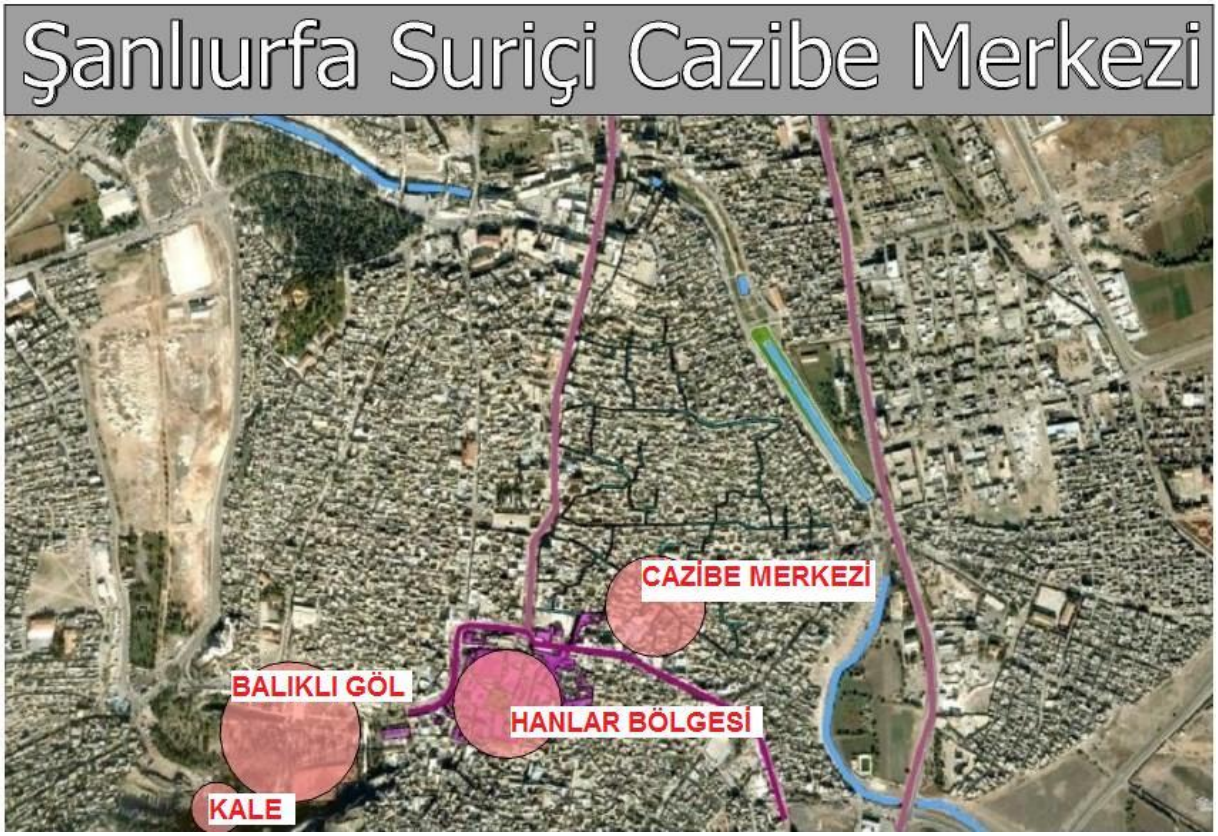
Şanlıurfa Valiliğince, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında başlatılan *"Sokak Cephe İyileştirme ve Kültür Adası Projesi",* Suriçi Bölgesinde turizm potansiyeli olan ancak henüz atıl durumdaki bir bölgenin turizme kazandırılmasını hedeflemektedir. Proje, Kurtuluş Mahallesinde yer alan 12 yapının 200 yataklı otele dönüştürülmesi ve bu alana ulaşan sokakların cephe iyileştirmelerinin yapılarak alanın bir bütün olarak turizme kazandırılmasının yanı sıra, alanın bütününde istihdam arttırıcı ve sosyal yapıyı geliştirici eylemler içermektedir.

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında Şanlıurfa Sur içinde projelendirilen alanda, Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımının uygulanabileceği değerlendirilmektedir. Mevcut bir proje ile bütünleşmenin, kaynakların etkin ve verimli kullanılmasındaki çarpan etkisi önemsenmektedir. Diğer taraftan, seçilen bölgenin dezavantajlılık konusunda durum saptaması yapılmıştır. Sonuçta, Suriçi Bölgesinin yoksulluk ve yoksunluk konusunda kentin en dezavantajlı bölgesi olmadığı, ancak yoksulluk ve yoksunluk riskinin bulunduğu bir alan olduğu tespit edilmiştir. Kentin dezavantajlılarının en yoğun olduğu mahalleler/bölgeler, özellikle yapılı çevreleri ile ilgili olarak, turizm açısından aynı potansiyele sahip görülmemiştir. Diğer yandan toplumsal kalkınma uygulamalarında başarının, mekânın sahiplerinin proje fikrini sahiplenmesi ile sağlanabileceği, mekânların sadece yeni kullanıcılarla *"kalkınmasının, gelişmesinin ve yenilenmesinin"* kurgulandığı bir durumda alanın gerçek sahiplerine fayda sağlamayacağı da değerlendirilmiştir. Bu nedenle mevcut alanda var olan hanelerin de kalkınma ve yenilenmeden fayda sağlayabileceği bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu alandaki uygulamanın diğer kentsel bölgeler ve bunların kullanıcıları için de yeni gelişme olanakları yaratması ve örnek oluşturması önemsenmiştir.

Harita 13- Şanlıurfa Suriçi Alanının Kent İçindeki Yeri

Harita 14- Şanlıurfa Turizm Gelişme Odağının Diğer Turizm Alanları İle Bağlantısı

5.2.1 Nüfus ve Göç

Suriçi Mahalleleri, kentin 67 mahallesi içerisinde nüfusu en az olan mahalleleridir. Bu mahalleler az nüfuslu olmalarının yanı sıra, sınırlarının iç içe geçmişliği, fiziksel ve mekânsal koşullarının benzerliği açılarından bütünleşik bir yapı göstermektedir. Mahallelerin sosyal yapıları arasında önemli farklılıklar gözlenmemektedir. 2008 ve 2009 yılları mahalle nüfusları karşılaştırıldığında Suriçi alt bölgesini oluşturan 14 mahallenin 10'unun nüfus kaybettiği gözlenmektedir. 2008 yılında toplam nüfusu 31,611 kişi olan Suriçi Mahalleleri, 2009 yılında 728 kişi nüfus kaybederek 30.883 kişiye düşmüştür. Bu mahallelerin 2008 yılı kent nüfusu içerisinden aldığı pay, % 6,74 iken 2009'da % 6,40'a gerilemiştir. 2008-2009 yılları arasında oransal olarak en fazla nüfus kaybeden mahalleler Yeni ve Hakimdede Mahalleleridir. Suriçi Mahallelerinde nüfusun azalmasının en önemli nedeni, konut olarak kullanılan yapıların (özellikle tarihi yapıların) turizm ve ticaret işlevli olarak dönüştürülmesi sürecidir. Merkez fonksiyonlarının konut alanları içerisine yayılması, iş olanakları açısından yeni fırsatların oluşmasına olanak sağlarken, Suriçi merkez alanının nüfus kaybetmesi yeni risklerin oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.

Tablo 53- Şanlıurfa Kent Merkezi Mahalle Nüfusları

	MAHALLE	NÜFUS			MAHALLE	NÜFUS	
		2008	2009			2008	2009
1	AKPINAR	396	312	35	BUHARA	5.871	6.135
2	PINARBAŞI	639	595	36	HAMİDİYE	6.393	6.345
3	GÖL	801	764	37	SELAHADDİN EYYÜBİ	6.747	6.398
4	GÜMÜŞKUŞAK	1.307	1.220	38	OSMAN GAZİ	6.584	6.729
5	HAKİMDEDE	1.703	1.596	39	EYYÜBİYE	7.416	7.566
6	BEYKAPUSU	1.663	1.597	40	ULUBATLI	7.948	7.803
7	CAMİKEBİR	1.653	1.627	41	TOPDAĞI	7.729	8.013
8	BIÇAKÇI	1.670	1.633	42	OSMANLI	7.533	8.221
9	SULTAN FATİH	1.881	1.816	43	DEDE OSMAN	8.188	8.491
10	ŞAİR ŞEVKET	2.151	2.130	44	DİREKLİ	7.786	8.622
11	HIZMALI	2.109	2.166	45	PAŞABAĞI	8.361	9.016
12	YUSUFPAŞA	2.212	2.246	46	SANCAKTAR	9.213	9.108
13	KENDİRCİ	2.316	2.360	47	AHMET YESEVİ	8.658	9.337
14	MİMAR SİNAN	2.575	2.460	48	SÜLEYMANİYE	8.790	9.377
15	BAHÇELİEVLER	2.524	2.594	49	HACIBAYRAM	9.287	9.398
16	KURTULUŞ	2.768	2.806	50	AKABE	9.446	9.704
17	TÜRK MEYDANI	3.042	3.015	51	KARSIYAKA	10.012	10.013
18	KADIOĞLU	3.267	3.176	52	ŞIH MAKSUT	9.790	10.123
19	KARAKOYUNLU	3.298	3.297	53	ŞAİR NABİ	10.446	10.554
20	BAMYASUYU	3.588	3.525	54	BAĞLARBAŞI	11.519	11.260
21	ATATÜRK	3.605	3.537	55	YEŞİLDİREK	12.114	11.899
22	TEPE	3.821	3.745	56	SELÇUKLU	11.749	12.759
23	KAMBERİYE	4.119	3.881	57	AKŞEMSETTİN	12.654	12.859
24	MANCE	3.844	3.981	58	YENİŞEHİR	13.102	13.334
25	ŞEHİTLİK	4.456	4.344	59	ONİKİLER	12.889	13.340
26	CENGİZ TOPEL	4.522	4.408	60	ERTUĞRUL GAZİ	12.781	13.467
27	YENİ	4.749	4.503	61	MURADİYE	13.088	13.665
28	İMAM BAKIR	4.705	4.569	62	VEYSEL KARANİ	14.136	14.671
29	REFAHİYE	3.386	4.620	63	YAVUZ SELİM	15.614	15.466
30	EYÜPKENT	4.576	4.857	64	İPEKYOL	16.330	16.192
31	SIRRIN	5.595	5.703	65	DEVTEYŞTİ	15.832	17.208
32	YAKUBİYE	5.872	5.769	66	EYYÜP NEBİ	20.050	21.127
33	HALEPLİBAHÇE	6.692	5.897	67	HAYATİ HARRANİ	24.147	27.275
34	ESENTEPE	5.285	6.099				

Kaynak: TÜİK Bölge Müdürlüğü.

Şanlıurfa Suriçi Mahallelerine göçle gelmiş olan nüfusun belirlenebilmesi amacıyla, Şanlıurfa Belediyesi'nin kent bilgi sistemi olan ŞUKBİS verilerinden yararlanılmıştır. Mahallelerin aldıkları göç nüfusunun, göç dönemleri ve oranları incelendiğinde; Şanlıurfa'ya göç eden

nüfusun kentin çeperinde bulunan mahalleleri, Suriçi Bölgesine oranla daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. 1940 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede Suriçi Mahallelerine yerleştiklerini beyan eden hanelerin toplam sayısı 1.159'dur. Suriçi Mahallelerinin en fazla göç aldığı dönem olarak 1981 ve 2010 yılları öne çıkmaktadır. 1940–2010 arası göçle gelen nüfusun en yoğun göç ettikleri dönem ise % 28 oranı ile 1991-2000 yılları arasıdır.

Tablo 54- Şanlıurfa Suriçi Mahallelerine Göçle Geliş Dönemi

MAHALLE	1940 ÖNCESİ	1941-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010	TOPLAM
Yusufpaşa	3	1		16	27	53	69	58	227
Yeni	2	3	12	7	20	42	70	34	190
Bıçakçı	4	1	3	10	16	27	32	27	120
Pınarbaşı	4	3	4	12	20	32	18	18	111
Cami Kebir	5	5	6	11	9	12	24	10	82
Kadıoğlu	7	1	2	3	7	15	18	10	63
Tepe	3	3	2	7	13	12	12	9	61
Kurtuluş	7	2	1	5	5	19	10	8	57
Hakimdede			4	2	2	16	17	13	54
Türk Meydanı	4		3	3	10	8	11	14	53
Beykapısı			2	1	6	7	16	11	43
Göl	2			2	9	12	15	2	42
Kendirci	2		1	4	5	2	6	9	29
Gümüşkuşak	1	1		1	4	5	12	3	27
Genel Toplam	44	20	40	84	153	262	330	226	1.159

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı.(2009)
Not: Tabloda yer alan sayılar, bilgi alınan kişi sayısını göstermektedir

Tablo 55- Şanlıurfa Suriçi Mahallelerinin Göç Oranları

	GÖÇMEN ORANI	
	Aralık	Puan
	0-19	1
	20-29	2
	30-39	3
	40-59	4
MAHALLE	60-100	5
Cami Kebir	18	1
Kadıoğlu	7	1
Tepe	29	2
Türk Meydanı	18	1
Yeni	29	2

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Suriçi Bölgesinde yer alan Tepe ve Yeni Mahalleleri, diğerlerine oranla daha fazla göçle gelen haneyi barındırıyor görünmektedir. Bu iki mahalle ekonomik göstergeler açısından alt sıralarda, sosyal yardım göstergeleri açısından ise üst sıralarda yer almaktadır. Bu veriler kapsamında Suriçinde yer alan ve en çok göç nüfusu barındıran mahallelerinin diğer göstergeler açısından durumlarının da incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, ŞUKBİS verilerinden yola çıkılarak mahallelerin aldıkları göç nüfusunun nereden geldikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

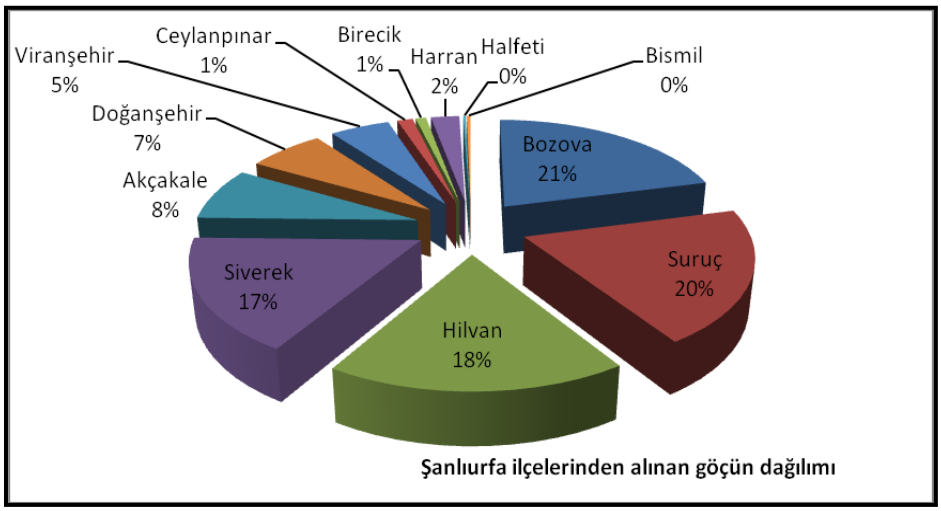
Tablo 56- Suriçi Mahallelerinde Göçle Gelen Nüfusun Geldikleri Yerler

GELİNEN YER	YERLEŞİLEN MAHALLE														
	Gümüş kuşak	Kendirci	Bey kapısı	Hakim dede	Göl	Türk Meydanı	Kadı oğlu	Kurtuluş	Tepe	Cami kebir	Bıçakçı	Pınar başı	Yeni	Yusuf paşa	Toplam
Bozova	2		3	6	3	1	22	5	7	17	23	27	54	20	190
Suruç	6	2	2	9	6	10	7	9	29	4	14	8	34	39	179
Hilvan	4	3	8	6	17	4	6	14	6	7	5	20	15	47	162
Siverek	4	5	10	7	7	7	3	11	4	14	11	19	17	32	151
Akçakale	4	5	4	3	1	11	1	2	4	6	2	15	5	8	71
Doğanşehir		2				1	4	1		15	25	1	10		59
Viranşehir		1	4	2	1	1	3	5	2	1	1	2	12	11	46
Ceylanpınar			3	1		3			1	1	1	1		1	12
Birecik			1	2							2		2	1	8
Harran		4		1		7		2	1			7			22
Halfeti					1			1							2
Bismil													2	1	3
Şanlıurfa Toplam	20	22	35	37	36	45	46	50	54	65	84	100	151	160	905
Adıyaman		4	1	10	1	2	5	5	2	6	9		18	18	81
İstanbul	3			1		1	1		1	3	3	5	1	8	27
Adana		1		1				1	1	2	8	1	3	5	23
Mardin			3			2	2	1	3	4				4	19
Malatya						1				1	4		8	3	17
Mersin				1			1				2	1	2	3	10
Diyarbakır	1				2							1	1	4	9
Hatay														7	7
Ankara			1	2									1	2	6
K.Maraş	1				1					1				2	5
Bursa				1							3		1		5
İzmir							1				2			1	4
Batman		2			1										3
Konya			1				1						1		3
Osmaniye											2			1	3
Siirt	1						1					1			3
Erzurum					1						2				3
Elazığ														2	2
Ağrı						2									2
Van			1				1								2
Şırnak				1										1	2
Kilis							1				1				2
Afyonkarahisar													2		2
Edirne							1								1
Kayseri			1												1
Tunceli														1	1
Sakarya							1								1
Kırıkkale												1			1
Antalya														1	1
Aksaray												1			1
Gaziantep													1		1
Çanakkale														1	1
Karaman	1														1
Burdur														1	1
Bolu														1	1
Muş							1								1
Bilinmeyen														1	1
Toplam	**27**	**29**	**43**	**54**	**42**	**53**	**63**	**57**	**61**	**82**	**120**	**111**	**190**	**227**	**1.159**

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı.(2009)
Not: Tabloda yer alan sayılar, bilgi alınan kişi sayısını göstermektedir.

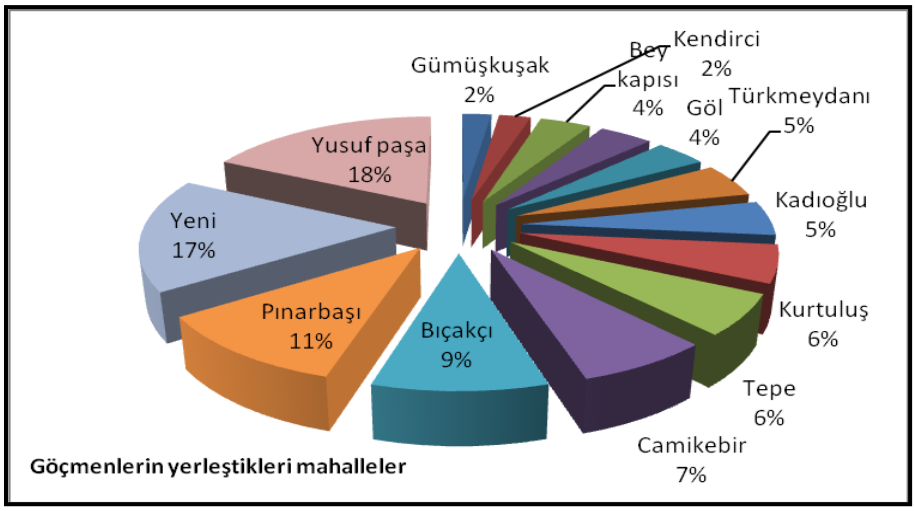
Yukarıdaki tablo iki konuda bilgi vermektedir. Birincisi, göçün hangi illerden kaynaklandığı ve Şanlıurfa il sınırları içinden göçle gelenlerin ilçelere göre dağılımı görülebilmektedir. Suriçi Bölgesinin aldığı göçün büyük bir kısmı, Şanlıurfa ilçeleri kaynaklı göçlerdir. Bunu Adıyaman, Malatya, Adana ve Mardin illerinden gelen göçler izlemektedir. İl içinden alınan göçlerde, Bozova, Suruç, Hilvan, Siverek, Akçakale ve Viranşehir ilk sıraları almaktadır. Bölge ağırlıklı olarak kendi il sınırlarından göç almakla beraber, Adıyaman, Malatya ve Mardin illerinden alınan göçler de küçümsenmeyecek oranlardadır.

Grafik 4- Suriçi Mahallelerinde Göçle Gelenlerin İlçelere Göre Geldikleri Yerler

Tablo ikinci bir bilgi olarak da göçle gelenlerin Suriçi Bölgesinde hangi mahallelere yerleştikleri konusunda bilgi vermektedir. Buna göre, Yusufpaşa, Yeni, Pınarbaşı, Cami Kebir ve Bıçakçı Mahalleleri Şanlıurfa'nın ilçelerinden kaynaklı göç nüfusunun en fazla tercih ettikleri mahalleler olarak öne çıkmaktadır.

Grafik 5- Suriçi Mahallelerinde Göçle Gelenlerin Yerleştikleri Mahalleler

5.2.2 Mahallelerin Gelir Durumu ve İşsizlik

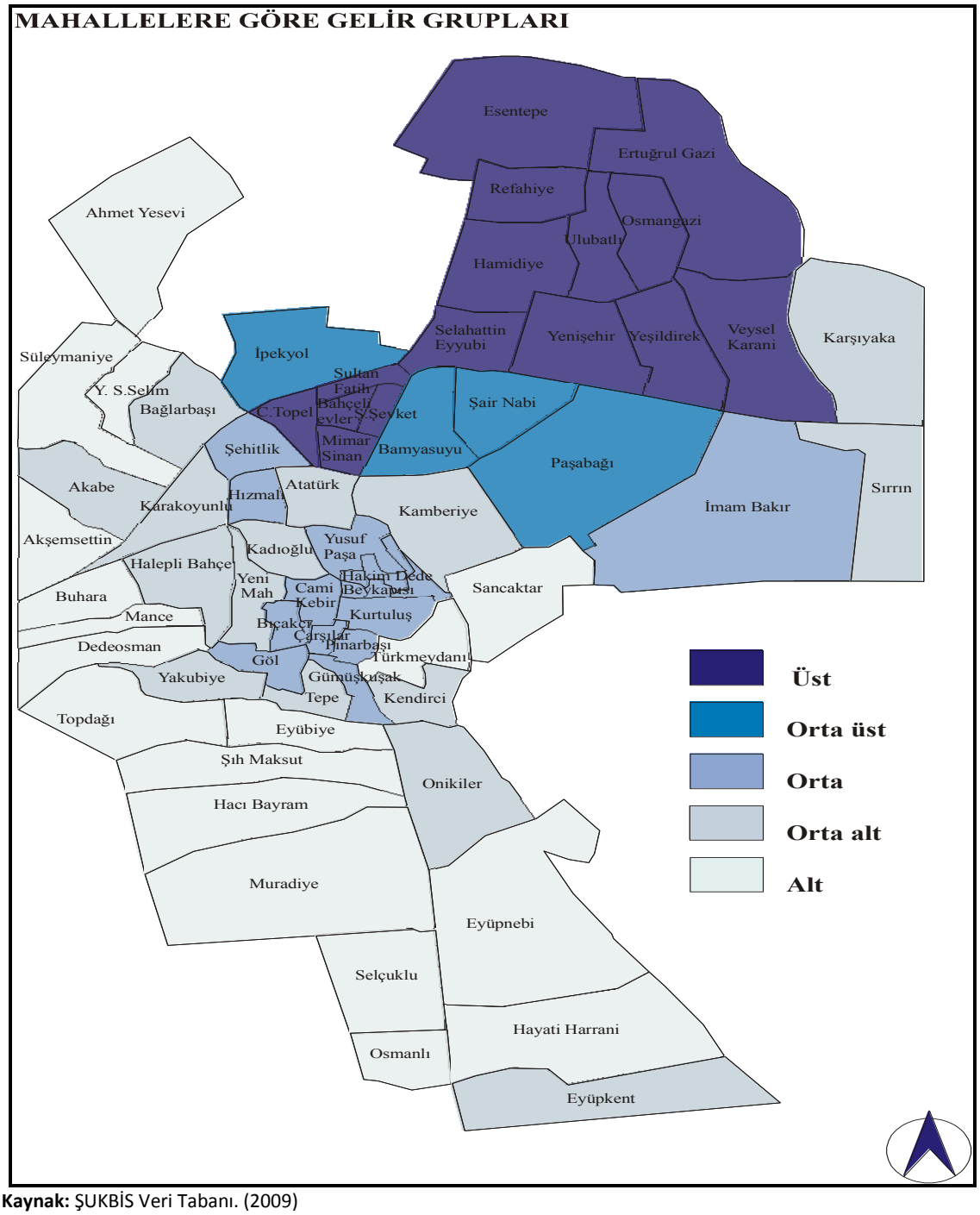
ŞUKBİS tarafından yapılan tespitlere göre, Suriçi Mahalleleri orta gelir grubuna dâhildir. Ancak mahallelere dair gelir ve harcama kalıplarına dair detaylı bir inceleme olmaması, bu değerlendirme konusunda dikkatli olunmasını gerektirmektedir. Diğer taraftan Türkiye'de yoksullukla ilgili göstergeler konusunda da mahallelere dönük veriye ulaşma olanağı olmadığından, konunun farklı belge ve bilgiler kapsamında değerlendirilmesi uygun olacaktır.

EKOSEP araştırmasında hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk oranının da arttığı saptamasında bulunulmaktadır. Aynı zamanda, TÜİK yoksulluk analizlerinde; "*2008 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 8,48 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 38,20 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 26,95 iken, kırsal yerlerde bu oran % 54,03'dür. Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 15,42 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 8,76'ya düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 21,79 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel yerlerde çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 9,14 iken, kırsal yerlerde bu oran % 33,77'dir*" tespitlerine yer verilmektedir (TÜİK, 2008). Bu noktada, Şanlıurfa İlinde hane halkı büyüklüğünün 6,87 olduğu, kentsel alanda bu büyüklüğe erişilmese de 6 kişiden büyük hanelerin azınlıkta olmadığı hatırlanmalıdır. EKOSEP kapsamında yapılan saha araştırması sonuçlarına göre, Şanlıurfa kenti yoksulluk oranları, hanelerin bir aylık harcama miktarı esas alınarak incelendiğinde, Şanlıurfa'da nüfusun % 11'i kira hariç hane harcaması kişi başına bölündüğünde günlük 1 $'dan az harcama yapmaktadır. Nüfusun toplam % 43'ü 2,15 $'ın altında, % 77'si ise 4,3$'ın altında harcama yapmaktadır.

Bu sonuçlar, her ne kadar doğrudan Suriçi Mahallelerine yönelik değilse de, ŞUKBİS tarafından orta gelir düzeyinde oldukları açıklanan mahallelerin, harcamaları kapsamında değerlendirilmesi ile yoksulluk riski ile karşı karşıya bulunan hanelerin yer aldığı bir bölge içerisinde çalışıldığı sonucuna varmak olanaklı olmaktadır. Şanlıurfa merkez yerleşiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından yapılan sosyal yardımlara ilişkin döküm de bu riski ortaya koymaktadır.

Suriçi Mahalleleri, en çok sosyal yardım alan mahalleler arasında yer almamaktadır. Ancak özellikle Yeni, Tepe, Kurtuluş, Türk Meydanı ve Kadıoğlu Mahalleleri üst sıralarda yer almaktadır. Bu mahallelerin nüfuslarının azlığı dikkate alındığında, sosyal yardımlardan yararlanma oranlarının da sayısal olarak üst sıralarda yer alan mahallelere yakın hatta aynı olacağı ayrıca değerlendirilmelidir.

Harita 15- Şanlıurfa Gelir Gruplarının Mahallelere Göre Dağılımı

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı. (2009)

Tablo 57- Şanlıurfa Merkez Mahallelerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Sayıları (2000-2008)

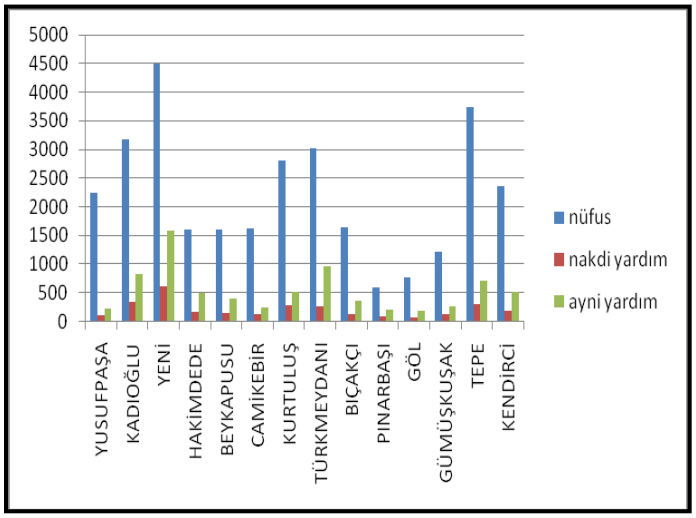
Mahalle	Nakdi Yardıma Başvuranların Sayısı	Nakdi Yardımdan Yararlananların Sayısı	Mahalle	Ayni Yardıma Başvuranların Sayısı	Ayni Yardımdan Yararlananların Sayısı
Dede Osman	1.200	923	Dede Osman	2.900	2.334
Eyübiye	900	852	Eyübiye	2.700	2.317
Süleymaniye	1000	829	Yakubiye	2.200	2.042
Bağlarbaşı	800	726	Bağlarbaşı	2.000	1.941
Yakubiye	800	641	Süleymaniye	2.300	1.929
Onikiler	700	630	Onikiler	2.000	1.675
Yenimahalle	700	610	Topdağı	1.800	1.610
Şıhmaksut	700	597	Yenimahalle	1.800	1.589
Topdağı	500	489	Sancaktar	1.700	1.568
Yavuz Selim	500	489	Şıhmaksut	1.800	1.472
Hayati Harrani	550	429	Yavuz Selim	1.300	1.205
Akşemsettin	500	422	Muradiye	1.200	1.129
Eyüpnebi	500	403	Akşemsettin	1.200	986
Sancaktar	400	384	Hayati Harrani	1.300	977
Hacı Bayram	400	369	Türk Meydanı	1.200	953
Kadıoğlu	500	345	Hacı Bayram	1.200	951
Muradiye	400	325	Haleplibahçe	1.200	854
Atatürk	500	325	Eyüpnebi	1.200	838
Tepe	400	303	Kadıoğlu	900	818
Şehitlik	300	295	Tepe	1.000	713
Akabe	350	283	Buhara	800	670
Haleplibahçe	300	282	Akabe	800	623
Kurtuluş	300	273	Kanberiye	700	570
Selçuklu	300	264	Şehitlik	700	550
Türk Meydanı	300	258	Devteşti	700	527
Kanberiye	300	255	Mance	600	523
Devteşti	500	252	Kendirci	700	520
Yeşildirek	300	248	Yeşildirek	700	517
Buhara	500	246	Kurtuluş	700	506
Şair Nabi	300	227	Hekimdede	700	502
Mance	250	193	Atatürk	500	474
Sırrın	200	181	Karakoyunlu	700	447
Kendirci	200	180	Sırrın	500	420
Karakoyunlu	200	175	Selçuklu	500	419
Yenişehir	200	166	Karşıyaka	300	415
Hekimdede	200	165	Beykapısı	500	392

Direkli	250	162	**Bıçakçılı**	400	362
Beykapısı	200	152	**Şair Nabi**	250	336
Bıçakçılı	200	131	**Paşabağı**	400	326
Paşabağı	150	128	**Akşemsettin**	350	288
Hızmalı	300	126	**Gümüşkuşak**	300	253
İpekyol	200	125	**Cami Kebir**	500	250
Karşıyaka	200	124	**Hızmalı**	250	239
Gümüşkuşak	170	121	**Direkli**	500	237
Cami Kebir	700	117	**Yusufpaşa**	250	229
Akşemsettin	150	117	**Pınarbaşı**	250	210
Selahattin	150	108	**Kısas Beldesi**	250	197
Yusufpaşa	200	103	**Yenişehir**	200	187
Yenice	150	99	**Karaköprü**	200	183
Pınarbaşı	100	94	**Göller**	250	180
Bahçelievler	250	88	**İpekyol**	200	173
Karaköprü	100	74	**Bamyasuyu**	250	142
Bamyasuyu	100	63	**Bahçelievler**	250	125
Göller	100	63	**Selahattin Eyyübi**	200	108
Kısas Beldesi	100	59	**Eyüpkent**	150	102
Cengiz Topel	100	49	**Yenice**	140	92
Eyüpkent	50	47	**Cengiz Topel**	10	68
Veysel Karani	60	42	**İmam Bakır**	70	59
İmam Bakır	50	42	**Veysel Karani**	70	47
Osmangazi	50	27	**Osmangazi**	50	32
Refahiye	50	22	**Ertuğrul Gazi**	40	27
Esentepe	40	22	**Mimar Sinan**	40	25
Ertuğrul Gazi	40	20	**Refahiye**	70	22
Mimar Sinan	50	16	**Esentepe**	20	8
Hamidiye	20	6	**Akbayır**	15	4
Akbayır	10	3	**Hamidiye**	15	1
TOPLAM	21.240	16.384	**TOPLAM**	48.940	40.488

Kaynak: İl SYDV.

Şanlıurfa Valiliğinin Sokak Cephe İyileştirme ve Kültür Adası Projesi'nin en yakın etki alanında da Yeni, Tepe, Kurtuluş, Türk Meydanı ve Kadıoğlu Mahalleleri bulunmaktadır. Bu kapsamda geliştirilecek kalkınma yaklaşımının hedef kitlesinin yoksullaşma riski altında bulunan mahalle sakinleri olması, bu kitlenin ekonomik ve sosyal açıdan güçlendirilmeleri ve kalkınmanın bir parçası olarak rol alacak konuma getirilmeleri önem kazanmaktadır. Mahalle nüfuslarındaki azalma dikkate alındığında, mahalle halkının kalkınma yaklaşımını benimsemesi ve faydalarına dair farkındalığın artırılması son derece önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Grafik 6- Suriçi'nde Nüfusa Göre Nakdi ve Ayni Yardımların Mahallelere Dağılımı

ŞUKBİS verilerine göre, mahallelerin gelir durumu belirlenebilmektedir. Asgari ücrete göre yapılan sıralama, Yusufpaşa, Yeni, Pınarbaşı, Türk Meydanı, Tepe, Kurtuluş Mahallelerinde 300'den fazla kişinin asgari ücret ya da altı bir gelir düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Bu veri, sosyal yardımlardan yararlanma oranları ile birlikte düşünüldüğünde önem ve öncelik verilmesi gerekli alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Tablo verileri arasında yer alan ve durumu hakkında bilgi vermeyenlerin sayısal yüksekliği ise, yardım ve kayıt dışı istihdam bağlantısı ile birlikte değerlendirilmelidir.

Tablo 58- Suriçi Mahallelerinin Gelir Durumu

MAHALLE ADI	TOPLAM BİLGİ ALINAN KİŞİ SAYISI	GELİR DURUMU				
		BİLGİ VERMEYEN	1000 YTL & 2000 YTL ARASI	2000 YTL ÜZERİ	ASGARİ ÜCRET	ASGARİ ÜCRET & 1000 YTL ARASI
YUSUFPAŞA	2.618	1.329	92	10	710	477
YENİ	2.895	1.893	19	3	610	370
PINARBAŞI	1.699	513	78	9	567	532
TÜRK MEYDANI	3.337	2.698	2	0	498	139
TEPE	3.097	2.583	7	0	368	139
KURTULUŞ	665	172	19	1	331	142
BIÇAKÇI	1.448	1.057	5	1	271	114
KADIOĞLU	879	317	7	0	262	293
KENDİRCİ	1.281	929	17	0	235	100
HAKİMDEDE	1.178	823	6	4	234	111
BEYKAPISI	1.229	886	22	5	219	97
GÖL	293	53	0	0	169	71
GÜMÜŞKUŞAK	339	101	5	0	165	68
CAMİKEBİR	697	242	76	21	133	225

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı. (2009)

EKOSEP kapsamında yapılan saha araştırması, Suriçi Mahallelerinin tamamında uygulanmamış sadece Cami Kebir, Kadıoğlu, Tepe, Türk Meydanı ve Yeni Mahallelerini kapsamıştır. Bu verilere dayalı olarak mahallelerin sosyo-ekonomik durumlarına bakıldığında, kişi başına aylık harcamada Yeni Mahallesinin 98 TL ile en kötü, Tepe Mahallesinin ise 200 TL ile en iyi durumda olduğu görülmektedir. Sağlık güvencesine sahip olmayan hanelerin Cami Kebir Mahallesinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Hanelerin ortalama eğitim sürelerinin bütün mahallelerde 4 yıl ile sınırlı kalmış olması, bölgenin ortalama eğitim seviyesinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Hane halkı büyüklükleri açısından mahalleler incelendiğinde ise, Yeni ve Türk Meydanı'nın 6 kişilik hanelerden oluştuğu, Kadıoğlu'nun ise 3 kişilik hane yapısı ile kent ortalamasının oldukça altında kaldığını göstermektedir. Oransal olarak çok geniş bir kitle olmasa da, mevsimlik göç bu mahallerde de gözlenmektedir. Bütün endekslerin ağırlıklandırılması ile elde edilen final değer de ise bütün mahalleler bezerlik göstermektedir. Bu benzerlik kent bütününe göre ortalamanın altında bir düzeyi işaret etmektedir.

Tablo 59- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Sosyo-Ekonomik Yapı

MAHALLE	MEVSİMLİK GÖÇ		HANE ORTALAMA EĞİTİM		HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ		KİŞİ BAŞI AYLIK HARCAMA		SAĞLIK GÜVENCESİ		TÜKETİM ENDEKS-I		FİNAL DEĞER	
	Aralı	Puan	Aralı	Puan	Aralı	Puan	Aralık	Pua	Aralık	Pua	Aralık	Pua	X/30	X/100
	0/-	0	11+	0	1	0	400 TL +	0	90+	0	5	0	0-9	0-32
	1-14	2	9-11	2	2-3	2	300-399	2	80-89	2	4,00-4,99	2	10-14	33-49
	15-	3	6-8	3	4-5	3	200-299	3	70-79	3	3,50-3,99	3	15-19	50-66
	30-	4	3-5	4	6-7	4	100-199	4	50-69	4	3,00-3,49	4	20-24	67-80
	40+	5	0-2	5	7+	5	0-99 TL	5	0-49	5	0-2,99	5	25-30	81-100
Cami Kebir	0	0	4	4	5	3	180	4	45	5	4,09	2	18	60
Kadıoğlu	7	2	4	4	3	2	127	4	71	3	3,29	4	19	63
Tepe	13	2	4	4	5	3	200	4	73	3	3,47	4	20	67
Türkmeydan	12	2	4	4	6	4	101	4	71	3	3,59	3	20	67
Yeni	0	0	4	4	6	4	98	5	73	3	3	4	20	67

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Alt Bölgenin sosyal güvenceye sahip olup olmama durumu ŞUKBİS verileri ile yeniden değerlendirildiğinde, Türk Meydanı Mahallesi en kötü durumda gözükmektedir. Bu mahalleyi, Yeni, Yusufpaşa, Pınarbaşı, Beykapısı, Bıçakçı ve Hakimdede izlemektedir.

Tablo 60- Suriçi Mahallelerinin Sosyal Güvence Durumu

MAHALLE ADI	TOPLAM BİLGİ ALINAN KİŞİ SAYISI	SOSYAL GÜVENCE							
		BİLGİ VERMEYEN	YOK	BAĞKUR	TSK	SSK	EMEKLİ SANDIĞI	YEŞİL KART	65 YAŞ ÜSTÜ SİGORTA
TEPE	3.097		2487	260		223	85	41	1
TÜRK MEYDANI	3.337	4	2104	509		410	235	71	4
YENİ	2.895	1	958	929		657	178	164	8
YUSUFPAŞA	2.618	3	956	389		754	385	124	7
PINARBAŞI	1.699	3	749	210		246	438	51	2
BEYKAPISI	1.229	2	558	216		267	105	78	3
BIÇAKÇI	1.448		546	249		411	138	96	8
HAKİMDEDE	1.178	2	417	252		306	136	62	3
KENDİRCİ	1.281	2	414	417		309	108	25	6
KADIOĞLU	879		295	189		243	98	49	5
CAMİKEBİR	697		255	94		152	158	38	
KURTULUŞ	665		238	129		135	119	41	3
GÖL	293		146	38		56	47	6	
GÜMÜŞKUŞAK	339		136	71		65	46	21	

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı. 2009

5.2.3 Eğitim

Şanlıurfa Merkez İlçede 15 yaş üzeri nüfusun % 15,72'si okuma yazma bilmemektedir. Bu nüfusun % 77'sini kadınlar oluşturmaktadır. EKOSEP tarafından ortaya konan ve daha önce aktarılan eğitim göstergeleri de benzer bir durumu işaret etmektedir.

Tablo 61- Şanlıurfa Merkez İlçe Eğitim Durumu 2009 (+ 15 yaş)

BİTİRİLEN EĞİTİM DÜZEYİ	TOPLAM	ERKEK	KADIN
Okuma yazma bilmeyen	45.645	10.350	35.295
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	51.761	21.424	30.337
İlkokul mezunu	59.487	33.589	25.898
İlköğretim mezunu	43.085	26.156	16.929
Ortaokul veya dengi okul mezunu	7.260	5.189	2.071
Lise veya dengi okul mezunu	38.250	25.996	12.254
Yüksekokul veya fakülte mezunu	12.876	9.060	3.816
Yüksek lisans mezunu	692	498	194
Doktora mezunu	327	255	72
Bilinmeyen	30.933	14.454	16.479
Toplam	**290.316**	**146.971**	**143.345**

Kaynak: TÜİK Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı. 2009

Suriçi Mahallelerinin eğitim durumuna dair ŞUKBİS verileri incelendiğinde, kişilerin önemli bir bölümünden bilgi alınamamıştır. Bu nüfus hariç tutulduktan sonra, bilgi alınabilen 13.164 kişinin % 15'inin sadece okuryazar olduğu, % 48'inin ilkokul seviyesinde eğitim gördüğü, % 2'sinin üniversite ve % 1'inin ise meslek yüksekokulu bitirdiği görülmektedir. Öğrenim durumu mahalle düzeyinde değerlendirildiğinde; Bıçakçı % 20, Türk Meydanı % 16, Beykapısı % 28, Yusufpaşa % 15 ve Yeni % 20 oranında okuryazar olmayan nüfus barındırmaktadır. İlkokul seviyesinde eğitim seviyesine sahip olanların dağılımında nerede ise bütün mahallelerin oranı % 40 ve üstüdür. Eğitim seviyesi en yüksek olan mahalleler Göl, Gümüşkuşak ve Kurtuluş'tur.

Tablo 62- Suriçi Mahallelerinin Eğitim Durumu

MAHALLE ADI	TOPLAM BİLGİ ALINAN KİŞİ SAYISI	ÖĞRENİM DURUMU							
		BİLGİ VERMEYEN	OKUR YAZAR	İLKOKUL	ORTA OKUL	İLKÖĞRETİM	LİSE	MESLEK YÜKSEK OKULU	ÜNİVERSİTE 4 YILLIK
GÖL	293	38	18	126	47	11	28	12	13
GÜMÜŞKUŞAK	339	73	23	156	29	2	38	7	11
KURTULUŞ	665	144	47	289	84	16	56	4	25
CAMİKEBİR	697	131	53	307	81	3	101	9	12
TEPE	3097	2497	62	360	63	35	67	2	11
KADIOĞLU	879	206	72	414	87	9	70	6	15
KENDİRCİ	1.281	542	98	326	47	185	68	6	9
PINARBAŞI	1.699	331	101	806	158	56	204	12	31
HAKİMDEDE	1.178	356	112	425	92	90	79	7	17
BIÇAKÇI	1.448	393	212	414	120	172	106	17	14
TÜRK MEYDANI	3.337	1995	218	603	108	281	110	4	18
BEYKAPISI	1.229	354	249	333	46	125	105	5	12
YUSUFPAŞA	2.618	539	314	896	277	152	344	30	66
YENİ	2.895	892	407	865	169	310	203	17	32

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı. 2009

5.2.4 Sosyal Hizmet Sunumu

EKOSEP saha araştırmasının kentte sosyal hizmet sunumunun düzeyi ile bağlantılı olarak incelenmesi sonucunda, Tablo 65'de sayılan hizmetlerin bir bölümünün çalışma alanı kapsamında sunulduğu bilinmekle beraber, mahalleler açısından memnuniyet ve erişilebilirliğe dair oldukça kötü bir düzeyi işaret etmektedir. Alt Bölge sınırları içerisinde Kültür Merkezi ve ÇATOM bulunduğu bilinmektedir. Ancak, bu merkezlerin verimli kullanımı konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte saha araştırmasında ortaya çıkan erişim sorunlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bölgede toplum merkezleri olmasına rağmen, özellikle kadınların erişiminde oluşan kısıtların bir nedeni de geleneksel yaşam tarzından kaynaklanabilmektedir. Kadınlar kapalı yaşam tarzının gerektirdiği üzere mahalle içerisinde olmadıkça kent merkezlerindeki merkezleri kullanma konusunda sorun yaşayabilmektedir. Bazı mahallelerde, özellikle göçle gelen kadınların ve yaşlıların azımsanamayacak bir bölümünün kent merkezine hiç inmediği de araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Bütün bu sonuçlar ve bulgular, sosyal hizmet sunumu ve yaygın mesleki eğitim konusunda en küçük yerel birimlere inebilecek yöntemler geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. EKOSEP kapsamında yapılan araştırma sonuçlarına göre, Tepe Mahallesinde konut içi olanaklar konusunda sorun yaşanmaktadır. Diğer mahallelerin sakinleri bu tür bir sorun dile getirmemiştir. Tepe Mahallesi; gerek sosyal yardımlar gerek ekonomik durumu, gerek sosyal sorunları açısından ele alındığında Suriçi'nde sorun yaşayan mahalle olarak dikkat çekmektedir.

En fazla kiracı, Pınarbaşı (% 18) ve Yusufpaşa (% 16)'da yer almaktadır. Yeni, Türk Meydanı, Kurtuluş ve Tepe bu mahalleleri izlemektedir.

Tablo 63- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Sosyal Hizmet Sunumu

	İLKÖĞRETİM OKULU		KADIN MERKEZİ		GENÇLİK MERKEZİ		TOPLUM MERKEZİ		ÇAMAŞIRHANE		KADIN EVİ	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan
	100	0	80-100	0	80-100	0	80-100	0	80-100	0	80-	0
	90-99	2	60-79	2	60-79	2	60-79	2	60-79	2	60-79	2
	80-89	3	19-59	3	19-59	3	19-59	3	19-59	3	19-59	3
	70-79	4	1-19	4	1-19	4	1-19	4	1-19	4	1-19	4
MAHALLE	0-70	5	0	5	0	5	0	5	0	5	0	5
Cami	100	0	0	5	0	5	0	5	0	5	0	5
Kadıoğlu	100	0	0	5	0	5	0	5	0	5	0	5
Tepe	80	3	0	5	0	5	0	5	0	5	0	5
Türk	91	2	0	5	0	5	0	5	0	5	0	5
Yeni	100	0	0	5	0	5	0	5	0	5	0	5

	AŞEVİ		OKUMA ODASI		ENGELLİ MERKEZİ		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/45	X/100
	80-100	0	80-100	0	80-100	0	0-9	0-20
	60-79	2	60-79	2	60-79	2	10-19	20-42
	19-59	3	19-59	3	19-59	3	20-29	43-64
	1-19	4	1-19	4	1-19	4	30-39	65-87
	0	5	0	5	0	5	40-45	88-100
Cami	10	4	0	5	0	5	39	87
Kadıoğlu	0	5	8	4	0	5	39	87
Tepe	0	5	0	5	0	5	43	96
Türk	14	4	8	4	0	5	40	89
Yeni	0	5	0	5	0	5	40	89

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Tablo 64- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Konut İçi Olanaklar Endeksi

MAHALLE	ELEKTRİK TESİSATI		SU ŞEBEKESİ		KANALİZASYON		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/15	X/100
	100	0	100	0	100	0	0-3	0-20
							4-6	21-40
							7-10	41-67
	95-99	4	95-99	4	95-99	4	11-13	68-87
	<95	5	<95	5	<95	5	14-15	88-100
Cami Kebir	100	0	100	0	100	0	0	0
Kadıoğlu	100	0	100	0	100	0	0	0
Tepe	87	5	87	5	87	5	15	100
Türk Meydanı	100	0	100	0	100	0	0	0
Yeni	100	0	100	0	100	0	0	0

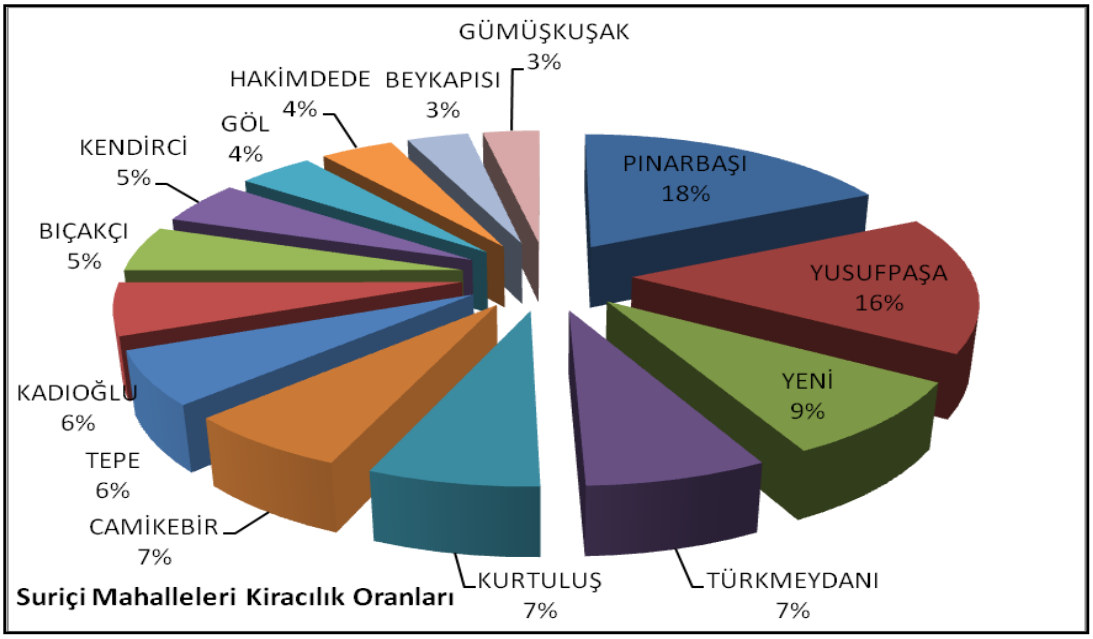
Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Tablo 65- Şanlıurfa Suriçi Mahalleleri Konut Mülkiyet Durumu

MAHALLE ADI	TOPLAM BİLGİ ALINAN KİŞİ SAYISI	MÜLKİYET DURUMU				
		KONUT SAYISI	AİLE BİREYİNE AİT	EV SAHİBİ	KİRACI	BİLGİ ALINMAYAN
PINARBAŞI	1.699	2.067	11	497	890	669
YUSUFPAŞA	2.618	2.931	49	539	779	1.564
YENİ	2.895	1.286	3	519	435	329
TÜRK MEYDANI	3.337	1.255	100	374	356	425
KURTULUŞ	665	1.448	18	288	335	807
CAMİKEBİR	697	915	5	220	329	361
TEPE	3.097	1.204	13	399	304	488
KADIOĞLU	879	1.014	5	344	296	369
BIÇAKÇI	1.448	777	5	246	259	267
KENDİRCİ	1.281	846	2	240	244	360
GÖL	293	550	4	96	209	241
HAKİMDEDE	1.178	554	2	184	204	164
BEYKAPISI	1.229	640	19	206	171	244
GÜMÜŞKUŞAK	339	715	9	178	157	371

Kaynak: ŞUKBİS Veri Tabanı. 2009

Grafik 7- Kiracıların Suriçi'nde Mahallelere Göre Dağılımı

5.2.5 Altyapı ve Kentsel Çevre

Çalışma konusu olan alt bölge, eski kent dokusu ile yeni dokunun bir arada yer aldığı bir yapıdadır. Kurtuluş, Beykapısı, Hakimdede Mahalleleri eski kent dokusunu barındırmaktadır. Cami Kebir, Türk Meydanı, Tepe, Yeni, Gümüşkuşak ise, daha karma bir yapılı çevre sunmaktadır. Gümüşkuşak ve Paşameydanı, çarşı bağlantıları ile önem kazanan ve ticari aktivitesi de buna bağlı olarak farklılaşmış bir dokuyu barındırmaktadır. Ancak gözlemsel olarak belirtilebilecek bulgu, mahallelerin tamamında teknik ve sosyal altyapının yetersizliğidir. Park, oyun alanı, açık alan, meydan, düzenli ve ihtiyaca uygun otopark gibi kullanımlar hemen hemen hiç yoktur. Eğitim ve kısmen sağlık kurumları açısından, özellikle ilk adım sağlık birimleri açısından memnuniyet düzeyi de düşünüldüğünde yapılı çevre, sosyal donatı sunumunda yeterli ve standartlara uygun değildir. EKOSEP saha araştırması sonuçları, teknik altyapı ve sosyal altyapı değerlendirmeleri de bu gözlemsel bulguları destekler içeriktedir.

Tablo 66- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Kentsel Hizmet Endeksi

MAHALLE	TOPLU TAŞIMA ERİŞİMİ		ELEKTRİK ALTYAPISI		SOKAK AYDINLATMA		SU BASMA SORUNU		KANALİZASYON ALTYAPISI	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan
	95-100	0	95-100	0	95-100	0	0	0	95-100	0
	81-94	2	81-94	2	81-94	2	1_24	2	81-94	2
	65-80	3	65-80	3	65-80	3	25-49	3	65-80	3
	50-64	4	50-64	4	50-64	4	50-74	4	50-64	4
	0-49	5	0-49	5	0-49	5	75-100	5	0-49	5
Cami Kebir	91	2	100	0	64	4	27	3	100	2
Kadıoğlu	69	3	100	0	83	2	23	2	100	2
Tepe	64	4	100	0	100	5	14	2	100	2
Türk Meydanı	24	5	100	0	88	2	29	3	94	2
Yeni	57	4	100	0	50	4	36	3	93	2

MAHALLE	SOKAK/CADDE ASFALT KAPLAMA		KALDIRIM DÜZENLİ BAKIM ONARIM		DÜZENLİ ÇÖP TOPLAMA		DÜZENLİ SOKAK TEMİZLİĞİ		MAHALLEDE FARE SORUNU	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan
	95-100	0	100	0	100	0	100	0	0	0
	81-94	2	75-99	2	80-99	2	80-99	2	1_19	2
	65-80	3	50-74	3	40-79	3	40-79	3	20-39	3
	50-64	4	25-49	4	20-39	4	20-39	4	40-79	4
	0-49	5	0-24	5	0-19	5	0-19	5	80-100	5
Cami Kebir	82	2	64	3	82	2	64	3	36	3
Kadıoğlu	92	2	92	2	85	2	69	3	36	3
Tepe	86	2	79	2	93	2	71	3	43	4
Türk Meydanı	71	3	71	3	65	3	53	3	53	4
Yeni	57	4	58	3	71	3	57	3	77	4

MAHALLE	BAŞIBOŞ KÖPEK SORUNU		SİVRİSİNEK SORUNU		DÜZENLİ İLAÇLAMA		PARK VE OYUN ALANI		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/60	X/100
	0	0	0	0	100	0	100	0	0-14	0-24
	1_19	2	1_19	2	80-99	2	80-99	2	15-29	25-49
	20-39	3	20-39	3	40-79	3	40-79	3	30-44	50-74
	40-79	4	40-79	4	20-39	4	20-39	4	45-54	75-91
	80-100	5	80-100	5	0-19	5	0-19	5	55-60	92-100
Cami Kebir	36	3	45	4	40	3	0	5	39	65
Kadıoğlu	38	3	62	4	55	3	8	5	36	60
Tepe	43	4	50	4	38	4	50	3	41	68
Türk Meydanı	59	4	82	5	41	3	12	5	45	75
Yeni	21	3	71	4	50	3	21	4	44	73

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

Genel sıralamaya bakıldığında ise, mahalleler, kent ortalamasının altında ya da kent ortalaması düzeyindedir. Dolayısıyla alanda teknik ve sosyal altyapıya yönelik mekânsal müdahaleler önem kazanmaktadır.

Tablo 67- Şanlıurfa Kenti Suriçi Mahalleleri Bütünleşik Kentsel Hizmet Endeksi

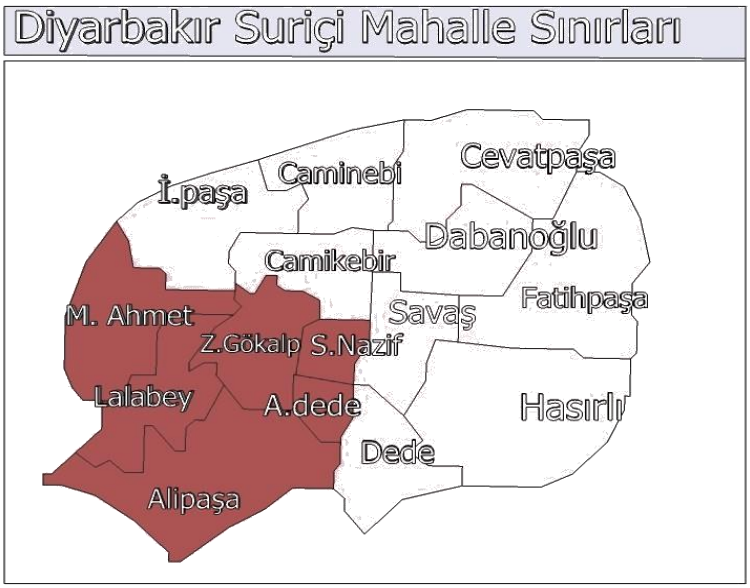
MAHALLE	BÜTÜNLEŞİK FİNAL DEĞER	
	X/60	X/100
	0-14	0-24
	15-29	25-49
	30-44	50-74
	45-54	75-91
	55-60	92-100
Cami Kebir	33	55
Kadıoğlu	45	75
Tepe	38	63
Türk Meydanı	24	40
Yeni	18	30

Kaynak: EKOSEP, 2009b.

5.3 Diyarbakır Suriçi Alt Bölgesinin Tanımlanması

Diyarbakır'da turizme dayalı bir gelişmenin kentin tarihi ve kültürel mirasının yoğunlaştığı Suriçi Bölgesi ile bütünleşik olarak ele alınması zorunluluktur. Kentin en yoksul kesimlerinin de yoğun olarak yaşadığı bölge olan Suriçi, fiziki mekân ve altyapı yetersizlikleri ile kentin en sorunlu bölgesini oluşturmaktadır. Tarihi ve kültürel miras tahrip edilmiş, özgün mimari eserler yapılan yeni ilaveler ile özgün niteliklerini kaybetmişlerdir. Ancak, ağır onarım gerektirse de alanda yaygın ve zengin bir kültürel miras varlığını halen sürdürmektedir. Bu nedenle, Diyarbakır Suriçi Bölgesinde turizmin geliştirilmesinde ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal müdahalelerin bir arada yapılması önem kazanmaktadır.

Harita 16: Diyarbakır Suriçi Alt Bölge Sınırları

Suriçi Bölgesi, Diyarbakır Surları ile çevrili tarihi-kentsel mirastır. *"Kentin tarihi surları deniz seviyesinden yüksekliği 650 m olan bir plato üzende uzanmakta ve Dicle Nehri'nin batı yakasından da 80 m kadar yükseklikte bulunmaktadır. Son zamanlarda kent, surları aşacak kadar gelişmiş ve deniz seviyesinden yüksekliği 750 m'ye yaklaşan batı ve kuzey konumlarda yer alan alanlar yeni yerleşmelere açılmıştır. Tarihi Kent Merkezi olan Suriçi'nin doğusunda ise, nehir yatağına dik yokuşlar inmekte ve karşı yakasında da Dicle Üniversitesi'nin geniş kampüsü yer almaktadır.*

M.S. 349 yılında Roma İmparatoru II. Konstantin zamanında kalesi yeni baştan onarılıp güçlendirilerek surlarına ilaveler yapılan bu kent, İpek Yolu üzerinde önemli bir durak noktası olmuştur. Romalılar için ilkin savunma duvarları oluşturan ve günümüze dek varlığını sürdüren bu uzun surlar, siyah bazalt taşından yapılmıştır. 6 km uzunluğa varan surlar boyunca 4 büyük kapı ve 81 burç vardır. Etrafı bu görkemli surlarla çevrili alanında İçkale'nin de yer aldığı tarihi kent merkezi Suriçi; dini ve askeri yapıları ve yerel mimari örnekleri ile ender rastlanan bir koleksiyon sunmaktadır.

Hem İçkale'de hem de Suriçi'nin farklı yerlerinde; Sen George ve Dünya'nın en eskileri arasında sayılan Meryem Ana Kiliseleri ile birlikte, aralarında en büyüğü olan Behram Paşa da dahil olmak üzere, 15. ve 16. Yüzyıla ait bir çok camii bulunmaktadır. Ulu Camii'nin, Surp Gragos Ermeni Kilisesi'nin, Dört Ayaklı Minare'nin yanı sıra, bir çok tarihi konak, iç avlulu evler, kervansaraylar, medreseler, hanlar, türbeler ve hamamlar Suriçi'nde yer almaktadır. Doğudan batıya 1,040 m ve kuzeyden güneye 1,400 m olan iç eksenleri ile yaklaşık 150 hektarlık bir alanda konumlanan ve etrafı özgün surlarla çevrili olan tarihi kent merkezi, farklı uygarlıkların yaşandığı çağ ve dönemlere ait bir mimari ve kültürel çeşitlilik demeti oluşturmaktadır.

20. Yüzyılın ikinci yarısında hızlı bir büyüme gösteren kent, surların ötesine taşarak kuzey ve batı yönünde yayılmıştır. Bu kentsel büyüme sırasında batılılaşmayı yansıtır yeni gelişme alanları, daha iyi yaşam koşullarının sunulması nedeniyle, Suriçi'nin varlıklı sakinleri için çekici olmaya başlamıştır. 1980'li yılların başlarında merkezi ve yerel düzeyde kendini gösteren politik istikrarsızlıkların toplumsal kıpırdanmalarla birleşmesi sonucu, Diyarbakır çevre yörelerden gelen büyük göçlere maruz kalmış ve yeni gelenlerin tercih ettiği varış noktası da genelde Suriçi olmuştur. Kırsal kökenli ve oldukça düşük gelir düzenin temsilcileri olan bu göçmen kesimler, nüfus yoğunluğun yükselmesine neden olmuş ve elverişsiz koşullar altında barınma olanağı bulmuştur. Dışardan gelen bu baskı, Suriçi kökenlilerin zamanla başka yerlere taşınmalarına neden olmuştur. "[4]

Yukarıda bahsi geçen raporda, Suriçi'nin zaman içerisinde; çevre kalitesinin düştüğü, altyapı hizmetlerin yetersizleştiği, konut, ulaşım ve dinlence mekanlarının daraldığı, sağlık, eğitim ve kültüre yönelik toplumsal hizmetlerin aksadığı ve bu durumdan kaynaklanan çok yönlü sorunlar yumağı ile karşı karşıya gelinerek yapısal bir çöküş sürecine girildiği belirtilmektedir. Bu arada yıpranan ve değerini kaybederek yok olmaya yüz tutan tarihi eserlerin ve çevrelerinin koruma altına alınması gereğinin ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Koruma gereği

[4] Tarihi Suriçi (Diyarbakır / Türkiye) Merkezi'nin Kültürel Mirasın Korunması Göz Önüne Alınarak Kentsel Yenilenmesi ve Ekonomik Canlanması, GOPA – Müşavirlik / Bad Homburg adına GTZ - (Alman Teknik İşbirliği) / Eschborn için hazırlayanlar K. Taylan DERİCİOĞLU, Numan TUNA, Aralık 2003

olarak Suriçi; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nce 1988 yılında Birinci Derecede Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda; Suriçi'nde tarihi ve kültürel değere sahip halen tescilli anıt, kamu binası ve sivil mimari örnekleri olan evler bulunmaktadır. Dini yapılar ve kullanımda olan kamu binaları; hanlara, hamamlara ve otellere oranla daha iyi korunmuş durumdadır. Çalışmanın eleştirilerinden birisi; Suriçi'nin Koruma Planı'nın 1990 yılından bu yana mevcut olmasına karşın, sosyo-ekonomik bir içerikten yoksun olması nedeniyle, bir fiziki uygulama aracı olarak kalmasıdır.

Aynı alana ilişkin olarak EKOSEP kapsamında benzer bir proje hazırlanmıştır. Bu Proje "*Diyarbakır Suriçi Bölgesinin Koruma Yoluyla Kentsel Yeniden Oluşum Projesi"* olarak adlandırılmış ve iktisadi ve mekânsal yapısında çöküş gözlenen Diyarbakır tarihi kent merkezinde ekonomik, mekânsal ve sosyo–kültürel müdahelerle göçle gelen nüfusun kentsel yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve kentsel yaşama katılımının arttırılması amaçlanmıştır.

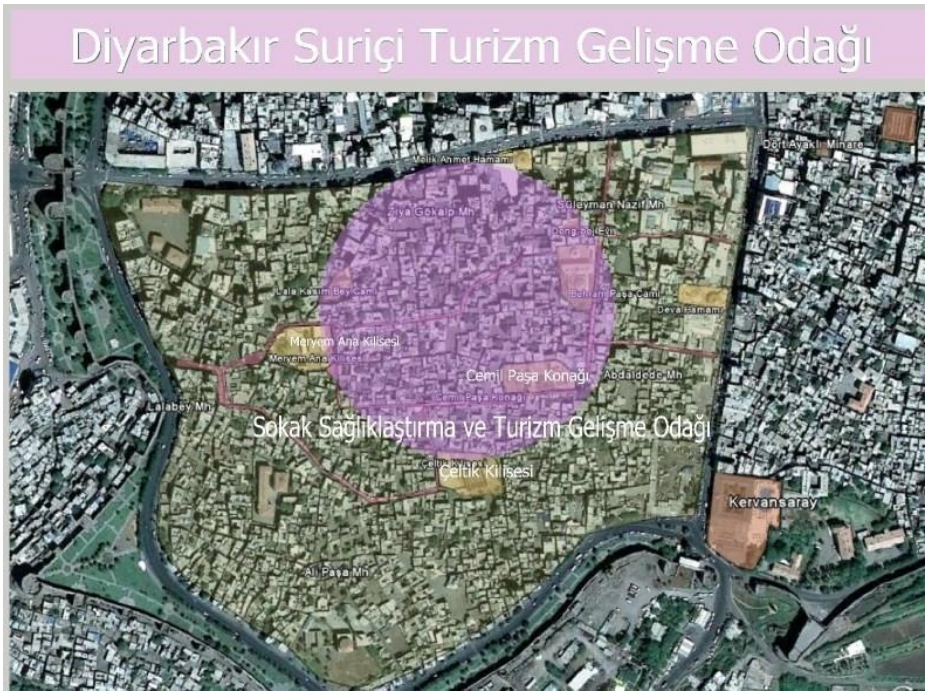
Yaklaşımın uygulama alanı olarak Suriçi, Gazi ve Melik Ahmet Caddeleri ile bölünen 4 ayrı bölge ele alınmaktadır. Daha önce değinilen ve anlamlı tarihi ve turistik yolculuk güzergâhlarının belirlenmesi amacıyla sokak sağlıklaştırma da dâhil, daha hızlı çözüm almaya yönelik bir alan belirlenmeye çalışılmıştır. Bu alan Melik Ahmet, Lalabey, Ziya Gökalp, Abdaldede, Savaş, Dabanoğlu ve Cevat Paşa Mahallelerinden oluşmaktadır. Bu mahalleler, gerek tarihi yapıların sayısal fazlalığı gerekse turizme dayalı yolculukların yapılabilmesine olanak tanımaktadır.[5]

Harita 17- Diyarbakır Suriçi Cazibe Merkezi

[5] Cevat Paşa Mahallesinin gecekondulardan arındırılarak iç kale çevresinin açık alan olarak düzenlenmesi konusunda TOKİ tarafından işlemler başlatılmıştır.

Harita 18- Diyarbakır Suriçi Turizm Gelişme Odağı

5.3.1 Nüfus ve Göç

Daha önce tüm kentte göçle gelenlerin hareketliliği incelenmiş ve kentte bu konuda yaygın bir hareketlilik saptanmıştır. Bu aşamada, sadece Sur İlçesi kentsel alanındaki hareketliliğe bakılacaktır.

Suriçinde, Cemalyılmaz, Cevat Paşa, Fatihpaşa, İskenderpaşa hareketliliğin en fazla yaşandığı, özellikle güvenlik nedeni ile yerinden edilmiş nüfusun küçümsenemeyecek oranlarda arttığı gözlenmektedir. Ekonomik nedenli göç grubu ise, giderek azalan bir oran göstermektedir. Bu yapı, yeşil kart sahiplilik ve istihdam oranları ile birlikte değerlendirildiğinde, Suriçi'nde bir çöküntü riskini açık olarak ortaya koymaktadır. Nitekim daha önce bazı bölümleri aktarılan GTZ 2003 araştırmasında da benzer bir risk üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda Suriçi ile ilgili müdahalelerin sadece mekânsal müdahaleler olabilme olanağı bulunmamaktadır.

Suriçi Bölgesi kentin en yoğun alanlarından birisidir. Lalabey, hektara düşen 912 kişi yoğunluğu ile bölgenin en nüfus yoğun mahallesidir. İskenderpaşa ve Melik Ahmet Mahalleleri de yoğun bir nüfusa sahiptir. Bu mahallelerdeki yoğunlaşma tarihi ve kültürel mirasın yok olma süreci ile birlikte gerçekleşmiştir. Suriçi Bölgesinin geleneksel konut dokusunun dönüştürülmesi sürecinde tarihi doku ile uyumsuz yüksek katlı yapılaşma bu mahallelerde yoğunluk kazanmıştır. Bölgede kiracılık oranı çok yüksektir. Daha yüksek gelire sahip nüfusun Suriçi Bölgesini terk etmesi ile birlikte daha alt gelir grupları bölgeye kiracı olarak yerleşmiştir. Kiracılık oranının en fazla görüldüğü mahalle Süleyman Nazif'tir. Bu mahalleyi Cevat Paşa ve Cami Kebir Mahalleleri izlemektedir. Suriçi Bölgesinde 100 m^2'den daha küçük konutlarda yaşamlarını sürdüren çok fazla sayıda hane bulunmaktadır. Mevcut geleneksel konut stokunun yoğun olduğu mahallelerde, aynı yapının birden fazla haneye kiralanması nedeni ile hane başına düşen konut alanı miktarı azalmaktadır. Büyük hane halkı

yapısına sahip olan Suriçi Bölgesinde konutta kişi başına düşen alan miktarını azaltmakta ve hane halkının sosyal refahını olumsuz yönde etkilemektedir. 100 m^2'den daha küçük konutlara, Süleyman Nazif, Cami Kebir, Cevatpaşa ve İskenderpaşa Mahallelerinde fazlaca rastlanılmaktadır.

Tablo 68- Göç Gruplarının Suriçi'ndeki Hareketliliğinin Mahallere Göre Durumu

	GÜVENLİK NEDENİ İLE YERİNDEN EDİLMİŞ NÜFUSUN KENTTE İLK YERLEŞTİĞİ MAHALLE NÜFUSU İÇİNDEKİ ORANI		GÜVENLİK NEDENİ İLE YERİNDEN EDİLMİŞ NÜFUSUN ŞU ANDA İKAMET ETTİĞİ MAHALLE NÜFUSU İÇİNDEKİ ORANI		GÜVENLİK NEDENİ İLE YERİNDEN EDİLMİŞ NÜFUSUN MAHALLELER ARASI HAREKETLİLİĞİ (MAHALLE NÜFUSU İÇİNDEKİ ORANIN ARTIŞI-AZALIŞI)		EKONOMİK NEDENLİ GÖÇ GRUBUNUN KENTE İLK YERLEŞTİĞİ MAHALLE NÜFUSU İÇİNDEKİ ORANI		EKONOMİK NEDENLİ GÖÇ GRUBUNUN ŞU ANDA İKAMET ETTİĞİ MAHALLE NÜFUSU İÇİNDEKİ ORANI		EKONOMİK NEDENLİ GÖÇ GRUBUNUN MAHALLELER ARASI HAREKETLİLİĞİ (MAHALLE NÜFUSU İÇİNDEKİ ORANIN ARTIŞI-AZALIŞI)		FİNAL DEĞER	
	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	X/30	X/100
	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	-	0	0-5	0-17
	1_14	2	1_14	2	0	2	1_14	2	1_14	2	0	2	1_9	18-33
	15-29	3	15-29	3	1_9	3	15-29	3	15-29	3	1_14	3	1_14	34-50
	30-49	4	30-49	4	10_19	4	30-49	4	30-49	4	10_19	4	16-20	51-69
MAHALLE	50-100	5	50-100	5	20+	5	50-100	5	50-100	5	20+	5	21-30	70-100
CEMAL YILMAZ	24	3	36	4	13	4	53	5	55	5	2	3	24	80
CEVAT PAŞA	29	3	32	4	3	3	57	5	58	5	1	3	23	77
FATİHPAŞA	18	3	26	3	8	3	54	5	54	5	0	2	21	70
İSKENDERPAŞA	13	2	15	3	2	3	53	5	56	5	3	3	21	70
CAMİ NEBİ	8	2	11	2	3	3	62	5	67	5	5	3	20	67
DABANOĞLU	19	3	33	4	14	4	51	5	29	3	-23	0	19	63
CAMİ KEBİR	13	2	17	3	4	3	63	5	50	5	-13	0	18	60
MELİKAHMET	12	2	22	3	10	4	58	5	47	4	-11	0	18	60
ZİYA GÖKALP	33	4	38	4	5	3	40	4	29	3	-11	0	18	60
ALİ PAŞA	13	2	24	3	11	4	52	5	49	4	-3	0	18	60
ABDALDEDE	16	3	0	0	-16	0	40	4	63	5	23	5	17	57
LALABEY	11	2	20	3	9	3	50	5	45	4	-5	0	17	57
SÜLEYMAN NAZİF	0	0	0	0	0	2	80	5	100	5	20	5	17	57
HASIRLI	14	2	12	2	-2	0	62	5	56	5	-6	0	14	47
SAVAŞ	15	3	14	2	-1	0	55	5	36	4	-19	0	14	47

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Suriçi Bölgesinin yaşam koşullarının durumuna bakıldığında, Hasırlı, Fatihpaşa, Alipaşa, Cevat Paşa, Abdaldede, Cami Kebir, Cemalyılmaz ve Lalabey Mahalleleri diğerlerine göre çok daha olumsuz bir durum sergilemektedir. Ancak bu olumsuzluğa oransal olarak bakıldığında hiçbir mahallede sağlıklı ve nitelikli bir yaşam koşulu bulunmadığı yorumu da yapılabilmektedir.

Elbette bu durumda, kiracılık oranları hariç, Suriçi'nin tarihi dokusunun ve özellikle altyapı yatırımlarının gerçekleşmesinde tarihi dokunun belirli engeller yaratıyor olmasının da payı bulunmaktadır.

Tablo 69- Mekânsal Yapı ve Konut Olanaklarının Suriçi Mahallelerindeki Durumu

MAHALLE	YOĞUNLUK		KİRACILIK ORANI		100 M2'DEN KÜÇÜK KONUTTA İKAMET EDEN HANEHALKLARI	
	Aralık ha/kişi	Puan	Aralık %	Puan	Aralık %	Puan
	0-99	1	0	0	0	0
	100-199	2	1-4	2	1-4	2
	200-299	3	25-49	3	25-49	3
	300-499	4	50-74	4	50-74	4
	500+	5	75-100	5	75-100	5
SÜLEYMAN NAZİF	240	3	75	5	100	5
ABDALDEDE	487	4	50	4	50	4
CAMİ KEBİR	262	3	67	4	89	5
CAMİ NEBİ	298	3	50	4	67	4
CEVAT PAŞA	278	3	68	4	79	5
DABANOĞLU	464	4	52	4	81	5
MELİKAHMET	662	5	56	4	47	3
SAVAŞ	482	4	57	4	36	3
CEMAL YILMAZ	321	4	27	3	46	3
FATİHPAŞA	440	4	44	3	72	4
HASIRLI	410	4	37	3	61	4
İSKENDERPAŞA	702	5	47	3	77	5
LALABEY	912	5	40	3	60	4
ZİYA GÖKALP	452	4	48	3	71	4
ALİ PAŞA	292	3	48	3	72	4

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

5.3.2 Mahallelerin Gelir Durumu ve İşsizlik

EKOSEP saha araştırması, mahallelere göre gelir durumlarını ortaya koymaktadır. Suriçi'nde yer alan mahallelerin bu kapsamda durumları incelendiğinde, hiç geliri bulunmadığını beyan eden hanelere rastlanılmaktadır. Bu haneler en fazla Cami Kebir, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp, Fatihpaşa, Cevat Paşa ve Cemal Yılmaz Mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Belediyeler, Valilik ve çeşitli sosyal dayanışma örgütlerinden aldıkları yardımlarla yaşamlarını sürdüren ve hiçbir geliri olmayan yoksul kesimin yaşam koşulları son derece olumsuzdur. Aynı mahallelerde aylık harcaması 1-500 TL arasında olan hanelerin sayısı da fazladır. Bu mahalleler yoksul nüfusun yoğunlaştığı Suriçi Bölgesinin en yoksul kesiminin yaşadığı alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Ancak, EKOSEP saha araştırmasına bağlı olarak hazırlanan ve hanelerinin en acil gereksinimini istihdam olarak belirleyen mahallelerin hangileri olduğunu ortaya koyan tablo incelendiğinde Abdaldede, Cemalyılmaz, Dabanoğlu, İskenderpaşa ve Lalabey Mahallelerinin öne çıktığı görülmektedir. Suriçi Bölgesinin en yoksul mahallelerinden olduğu tanımlanan ve hiç geliri olmayan hanelerin yoğunlaştığı Ziyapaşa ve Süleyman Nazif'in ise en son sırada yer alması dikkat çekicidir.

Tablo 70- Diyarbakır Kenti Suriçi Mahalleleri Gelir Yoksunluğu

MAHALLE	HİÇ GELİRİ OLMAYAN HANELER		1-500 TL ARASI GELİRE SAHİP HANELER		AYLIK HARCAMALARI 1-500 TL ARASI OLAN HANELER		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık	Puan	Aralık	Puan	X/15	X/100
	0	0	0	0	0	0	0	0
	1_24	2	1_24	2	1_24	2	1_24	1_20
	25-34	3	25-49	3	25-49	3	4-7	21-47
	35-49	4	50-74	4	50-74	4	8-9	48-66
	50-100	5	75-100	5	75-100	5	10-15	67-100
CAMİ KEBİR	56	5	11	2	44	3	10	67
CEMAL YILMAZ	36	4	36	3	36	3	10	67
CEVAT PAŞA	37	4	26	3	47	3	10	67
SÜLEYMAN NAZİF	50	5	0	2	25	3	10	67
ABDALDEDE	25	3	25	3	38	3	9	60
DABANOĞLU	33	3	43	3	43	3	9	60
FATİHPAŞA	44	4	18	2	41	3	9	60
HASIRLI	25	3	29	3	32	3	9	60
İSKENDERPAŞA	32	3	35	3	29	3	9	60
LALABEY	25	3	40	3	40	3	9	60
ALİ PAŞA	15	3	39	3	36	3	9	60
CAMİ NEBİ	25	3	17	2	25	3	8	53
MELİKAHMET	25	3	31	3	17	2	8	53
ZİYA GÖKALP	48	4	24	2	19	2	8	53
FATİH	28	3	18	2	3	2	7	47
SAVAŞ	21	3	21	2	21	2	7	47

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Bu durum, kalkınma yaklaşımı ile ilgili olarak haneler açısından önemli bir sorunu da beraberinde getirmektedir. Gelir getirici projeler ve girişimlerde, birey ve hanelerin istekliliği son derece önemlidir. Ancak hatırlanmalıdır ki, bu tablonun oluşmasına ilişkin soruların cevapları, hane reisleri tarafından verilmektedir. İkinci neslin görüşü doğrudan yansımamaktadır. Bu nedenle genç neslin bu konudaki düşünce ve tavrının farklı olma olasılığı yüksektir.

Tablo 71- Diyarbakır Kenti Suriçi Mahalleleri Gelir Yoksunluğu ve İstihdam Gereksinimi

	HANELERİNİN EN ACİL İHTİYACINI İSTİHDAM OLARAK BELİRTEN HANELER		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	X/20	X/100
	0	0	0	0
	1_24	2	1_24	1_20
	25-34	3	5_9	21-45
	35-49	4	10_13	46-69
MAHALLE	50-100	5	14-20	70-100
ABDALDEDE	88	5	14	70
CEMAL YILMAZ	36	3	12	60
DABANOĞLU	38	3	12	60
İSKENDERPAŞA	35	3	12	60
LALABEY	25	3	12	60
CAMİ KEBİR	22	2	11	55
CAMİ NEBİ	33	3	11	55
CEVAT PAŞA	16	2	11	55
FATİHPAŞA	39	3	11	55
HASIRLI	24	2	11	55
MELİKAHMET	25	3	11	55
ALİ PAŞA	33	3	11	55
ZİYA GÖKALP	33	3	10	50
SAVAŞ	36	3	9	45
SÜLEYMAN NAZİF	0	0	7	35

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

5.3.3 Eğitim ve Sağlık Hizmetleri

Suriçi Bölgesinin eğitim olanakları değerlendirildiğinde Abdaldede, Lalabey, Cami Kebir, Savaş ve Cami Nebi Mahallelerinde ilköğretim tesislerinin bulunmadığı, Abdaldede, Lalabey, Cami Kebir, Cevat Paşa, Süleyman Nazif ve Savaş Mahallelerinde eğitim olanaklarına erişim konusunda sorunlar olduğu görülmektedir. İlköğretim okullarının olduğu bazı mahallelerde öğretmen başına düşen öğrenci ve derslik başına düşen öğrenci sayıları yüksek oranlardadır. Melik Ahmet ve İskenderpaşa Mahallelerinde öğretmen başına 41 öğrenci düşmektedir. Ayrıca, Melik Ahmet ve Cemal Yılmaz Mahallelerinde yer alan okullarda derslik başına düşen öğrenci sayısı 50'nin üzerindedir. Öğretmen başına düşen öğrenci ve derslik başına düşen öğrenci sayılarının yüksekliğinin eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Ancak, eğitim kurumlarına erişim ve diğer göstergeler bir arada değerlendirildiğinde, eğitim açısından en dezavantajlı mahalleler olarak Abdaldede ve Lalabey öne çıkmaktadır. Kentsel Tarihi Sit Alanı olan Suriçi'nde aşırı yoğun bir nüfusun yaşıyor olması ve yeni yapı yapmanın güçlükleri eğitim ve sosyo-kültürel tesis açığının kapatılmasını güçleştirmekte ve hizmet kalitesinin azalmasına neden olmaktadır.

Abdaldede, Cami Kebir, Cami Nebi, Cemal Yılmaz, Cevat Paşa, Lalabey, Melik Ahmet, Savaş, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp ve Ali Paşa Mahallelerinin sağlık hizmetlerine erişiminde sorunlar yaşanmaktadır. Bu mahallelerin birçoğunda birinci kademe sağlık hizmetleri veren sağlık ocaklarına rastlanılmamaktadır. Mahallelerinde sağlık ocağı bulunmadığı gibi, konutlarına yakın mesafede sağlık ocağı olmadığını da beyan eden haneler Süleyman Nazif, Abdaldede ve Alipaşa Mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Sağlık ocağı başına düşen nüfus açısından en olumlu gösterge Dabanoğlu Mahallesindedir. Doktor başına en az nüfus Fatihpaşa, Hasırlı, İskenderpaşa Mahallelerinde düşmektedir.

Tablo 72- Suriçi Mahallelerinde Eğitim Olanakları ve Olanaklara Erişim

MAHALLE	MAHALLEDE İLKÖĞRETİM KURUMU VARLIĞI		KONUTLARINA YAKIN MESAFEDE OKUL BULUNMADIĞINI BEYAN EDEN HANELER		ÖĞRETMEN BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI		EĞİTİM KURUMUNDA ÖĞRETMEN SAYISININ YETERSİZ OLDUĞUNU BEYAN EDEN HANELER		DERSLİK BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI		EĞİTİM KURUMUNDAKİ SINIFLARIN KALABALIK OLDUĞUNU BEYAN EDEN HANELER		FİNAL DEĞER	
	Aralık	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-kişi	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-kişi	Puan	Aralık-%	Puan	X/35	X/100
	VAR	0	0	0	0-9	0	0	0	1-9	0	0	0	0	0
		2	1-24	2	10-14	2	1-24	2		2	1-24	2	1-9	1-26
		3	25-49	3	15-19	3	25-49	3	10-19	3	25-49	3	10-19	27-54
		4	50-74	4	20-24	4	50-74	4	20-32	4	50-74	4	20-29	55-85
	YOK	5	75-100	5	25+	5	75-100	5	33+	5	75-100	5	30-35	86-100
ABDALDEDE	YOK	5	63	4	33	5	50	5	37	5	75	5	33	94
LALABEY	YOK	5	20	2	33	5	57	5	37	5	79	5	30	86
CAMİ KEBİR	YOK	5	0	0	33	5	44	3	37	5	100	5	27	77
CEVAT PAŞA	YOK	5	58	4	33	5	11	2	37	5	21	2	26	74
SAVAŞ	YOK	5	14	2	33	5	17	2	37	5	50	4	26	74
ALİ PAŞA	VAR	0	27	3	35	5	35	3	44	5	58	4	24	69
İSKENDERPAŞA	VAR	0	6	2	41	5	27	3	46	5	61	4	23	66
ZİYA GÖKALP	VAR	0	14	2	33	5	33	3	46	5	67	4	23	66
CAMİ NEBİ	YOK	5	0	0	33	5	27	3	37	5	9	2	22	63
CEMAL YILMAZ	VAR	0	0	0	35	5	50	5	52	5	80	5	22	63
MELİKAHMET	VAR	0	6	2	41	5	31	3	50	5	71	4	22	63
DABANOĞLU	VAR	0	5	2	35	5	40	3	38	5	60	4	21	60
FATİHPAŞA	VAR	0	5	2	29	5	19	2	38	5	40	3	20	57
SÜLEYMAN NAZİF	YOK	5	75	5	33	5	0	0	37	5	0	0	20	57
HASIRLI	VAR	0	0	0	29	5	33	3	33	5	44	3	19	54

Kaynak: EKOSEP, 2009a.

Tablo 73- Suriçi Mahallelerinde Sağlık Olanakları ve Olanaklara Erişim

MAHALLE	MAHALLEDE SAĞLIK OCAĞI VARLIĞI		KONUTLARINA YAKIN MESAFEDE SAĞLIK OCAĞI BULUNMADIĞINI BEYAN EDEN HANELER		SAĞLIK OCAĞI BAŞINA DÜŞEN NÜFUS		ERİŞEBİLDİKLERİ SAĞLIK OCAKLARININ SAYICA YETERSİZ OLDUĞUNU BEYAN EDEN HANELER		SAĞLIK OCAĞINDA GÖREV YAPAN DOKTOR BAŞINA DÜŞEN NÜFUS		FİNAL DEĞER	
	Aralık-kişi	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-kişi	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-kişi	Puan	X/40	X/100
	VAR	0	0	0	1_2999	0	0	0	1_999	0	0	0
			1_24	2	3000-5999	2	1_24	2	1000-1999	2	1-9	1-23
			25-49	3	6000-8999	3	25-49	3	2000-2999	3	10-19	24-48
			50-74	4	9000-12999	4	50-74	4	3000-3999	4	20-29	49-73
	YOK	5	75-100	5	13000 +	5	75-100	5	4000+	5	30-40	74-100
ABDALDEDE	YOK	5	63	4	16.756	5	86	5	2.847	3	33	83
CAMİ KEBİR	YOK	5	22	2	16.756	5	67	4	2.847	3	30	75
CAMİ NEBİ	YOK	5	0	0	16.756	5	33	3	2.847	3	25	63
CEMAL YILMAZ	YOK	5	0	0	16.756	5	91	5	2.847	3	28	70
CEVAT PAŞA	YOK	5	47	3	16.756	5	53	4	2.847	3	28	70
DABANOĞLU	VAR	0	5	2	4.502	2	38	3	2.251	3	19	48
FATİHPAŞA	VAR	0	10	2	7.916	3	31	3	1.583	2	20	50
HASIRLI	VAR	0	12	2	8.761	3	59	4	1.252	2	19	48
İSKENDERPAŞA	VAR	0	6	2	8.636	3	65	4	1.727	2	22	55
LALABEY	YOK	5	15	2	16.756	5	53	4	2.847	3	30	75
MELİKAHMET	VAR	0	6	2	8.605	3	63	4	2.868	3	21	53
SAVAŞ	YOK	5	14	2	16.756	5	62	4	2.847	3	28	70
SÜLEYMAN NAZİF	YOK	5	100	5	16.756	5	100	5	2.847	3	36	90
ZİYA GÖKALP	YOK	5	24	2	16.756	5	58	4	2.847	3	28	70
ALİ PAŞA	YOK	5	55	4	16.756	5	48	3	2.847	3	28	70

Kaynak: EKOSEP, 2009a; Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü Verileri.

5.3.4 Altyapı ve Kentsel Çevre

Diyarbakır Suriçi alt bölgesinin bazı mahalleleri yoğun tarihi dokuya sahiptir. Dar ve karmaşık yol dokusu konutlara sunulan altyapı hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çöp toplama araçlarının girmekte zorlandığı bu mahallelerde temizlik hizmetlerinin verilmesi de güçleşmektedir. Suriçi Bölgesinde sokakların darlığı toplu taşım hizmetlerine erişimi de kısıtlamaktadır. Toplu taşım ve altyapı hizmetlerinin daha kolay verilebildiği ana caddelere yakın olan konut alanları bu hizmetlere erişmekte daha avantajlı konumdadır. Ancak, Suriçi Bölgesinde yer alan bütün mahallelerin ortak sorunu yeşil alanların yetersizliğidir.

Suriçi Bölgesinde altyapı hizmetlerinin sunumu genel bir sorun alanı olarak gözükse de, bazı mahallelerde su, elektrik, kanalizasyon gibi yaşam kalitesini doğrudan etkileyen temel altyapı hizmetlerine erişimde daha fazla sorun yaşanmaktadır. Suriçi alt bölgesinde konutlarının su şebekesinden memnun olmayan altı mahalle bulunmaktadır. Bu mahalleler Dabanoğlu, Melik Ahmet, Cami Nebi, Hasırlı, İskenderpaşa ve Lalabey'dir. Konutlarının kanalizasyon altyapısından memnun olmayan mahallelerde öne çıkanlar Süleyman Nazif ve Abdaldede'dir. Ancak, Melik Ahmet, Ziya Gökalp, Alipaşa, İskenderpaşa ve Cevat Paşa mahallerinde kanalizasyon hizmetlerinden yakınan hanelerin sayısı fazladır. Suriçi Bölgesinde yer alan mahallelerin en fazla yakındığı hizmetlerden birisi de elektrik altyapısının yetersiz olmasıdır.

Elektrik altyapısından memnun olmayan hanelerin en yoğun olduğu mahalleler Ziya Gökalp ve Alipaşa'dır.

Suriçi Bölgesini oluşturan mahallelerin yakındığı en temel sorun alanlarından birisini de kişi başına düşen yeşil alanların yetersiz olması gelmektedir. Süleyman Nazif, Melik Ahmet, Dabanoğlu, Savaş, Fatihpaşa ve Cami Kebir Mahallelerinde yaşayan hanelerin tamamı yeşil alanların yetersiz olduğunun beyan etmişlerdir. Yeşil alanlara erişimi görece iyi durumda olan tek mahalle Ali Paşa'dır. Mahallelerin diğer bir ortak sorunu, sokak aydınlatmalarının yetersizliğidir. Elektrik altyapısının yetersizliği ile bağlantılı bir sorun olan sokak aydınlatması hizmetleri de yetersizdir. Suriçi Bölgesinde çöp birikmesi de bir başka sorun alanıdır. Bu sorundan en fazla yakınan mahalleler Cevat Paşa, Süleyman Nazif ve Dabanoğlu'dur.

Altyapı ve kentsel çevre ile ilgili bütün göstergelerin ağırlıklandırılması ile elde edilen final değerler göz önüne alındığında; Cami Kebir, Caminebi ve Alipaşa Mahallelerinin diğer mahallelere oranla görece daha iyi durumda oldukları anlaşılmaktadır. Süleyman Nazif, Hasırlı, Lalabey, Abdaldede, İskenderpaşa, Melik Ahmet ve Ziya Gökalp Mahalleleri ise altyapı ve kentsel çevre sorunlarını daha fazla hissetmektedir.

Tablo 74- Suriçi'nde Mahallelerin ve Konutların Altyapı Durumu

MAHALLE	KONUTLARINDAKİ SU ŞEBEKESİNDEN MEMNUN OLMADIKLARINI BEYAN EDEN HANELER		KONUTLARINDAKİ KANALİZASYON ALTYAPISINDAN MEMNUN OLMADIĞINI BEYAN EDEN HANELER		KONUTLARINDAKİ ELEKTRİK ALTYAPISINDAN MEMNUN OLMADIĞINI BEYAN EDEN HANELER		TOPLU TAŞIMA KOLAY ERİŞEMEDİKLERİNİ BEYAN EDEN HANELER		KİŞİ BAŞINA DÜŞEN YEŞİL ALAN	
	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-m2	Puan
	0	0	0	0	0	0	0	0	10 +	0
	1_24	2	1_24	2	1_24	2	1_24	2	9	2
	25-49	3	25-49	3	25-49	3	25-49	3	7_8	3
	50-74	4	50-74	4	50-74	4	50-74	4	4_6	4
	75-100	5	75-100	5	75-100	5	75-100	5	0-3	5
ABDALDEDE	0	0	25	3	63	4	13	2	2,2	5
CAMİ KEBİR	0	0	0	0	33	3	67	4	4,08	4
CAMİ NEBİ	8	2	0	0	17	2	0	0	3,59	4
CEMAL YILMAZ	0	0	0	0	46	3	54	4	3,33	4
CEVAT PAŞA	0	0	17	2	21	2	58	4	3,85	4
DABANOĞLU	16	2	5	2	43	3	67	4	2,3	5
FATİHPAŞA	0	0	0	0	49	3	87	5	2,43	5
HASIRLI	3	2	8	2	32	3	73	4	2,61	5
İSKENDERPAŞA	3	2	12	2	44	3	62	4	1,52	5
LALABEY	5	2	5	2	65	4	80	5	1,17	5
MELİKAHMET	9	2	19	2	33	3	17	2	1,62	5
SAVAŞ	0	0	7	2	21	2	57	4	2,22	5
SÜLEYMAN NAZİF	0	0	25	3	75	5	100	5	4,45	4
ZİYA GÖKALP	0	0	19	2	81	5	38	3	2,37	5
ALİ PAŞA	0	0	18	2	39	3	33	3	3,66	4

MAHALLE	MAHALLELERİN-DEKİ YEŞİL ALANLARIN YETERSİZ OLDUĞUNU BEYAN EDEN HANELER		PARK OLMADIĞINI BELİRTEN HANELER		ÇÖP BİRİKME SORUNUNUN YAŞANDIĞINI BEYAN EDEN HANELER		MAHALLERİNDE SOKAK AYDINLATMA HİZMETİNİN YETERSİZ OLDUĞUNU BEYAN EDEN HANELER		MAHALLERİNDEKİ YOLLARIN DURUMUNDAN MEMNUN OLMADIĞINI BEYAN EDEN HANELER			FİNAL DEĞER
	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	Aralık-%	Puan	X/50	X/100
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	1_24	2	1_24	2	1_24	2	1_24	2	1_24	2	1_14	1_28
	25-49	3	25-49	3	25-49	3	25-49	3	25-49	3	15-29	29-59
	50-74	4	50-74	4	50-74	4	50-74	4	50-74	4	30-39	60-88
	75-100	5	75-100	5	75-100	5	75-100	5	75-100	5	40-50	89-100
SÜLEYMAN NAZİF	100	5	100	5	50	4	75	5	75	5	41	82
HASIRLI	95	5	88	5	29	3	88	5	37	3	37	74
LALABEY	95	5	65	4	15	2	90	5	25	3	37	74
ABDALDEDE	88	5	75	5	38	3	88	5	50	4	36	72
İSKENDERPAŞA	97	5	79	5	29	3	65	4	35	3	36	72
MELİKAHMET	100	5	81	5	36	3	80	5	28	3	35	70
ZİYA GÖKALP	95	5	95	5	24	2	90	5	29	3	35	70
DABANOĞLU	100	5	81	5	48	3	48	3	24	2	34	68
CEVAT PAŞA	95	5	79	5	58	4	63	4	47	3	33	66
SAVAŞ	100	5	100	5	36	3	72	4	29	3	33	66
CEMAL YILMAZ	91	5	73	4	36	3	100	5	55	4	32	64
FATİHPAŞA	100	5	92	5	18	2	72	4	31	3	32	64
ALİ PAŞA	64	4	49	3	24	2	52	4	33	3	28	56
CAMİ NEBİ	92	5	50	4	33	3	75	5	17	2	27	54
CAMİ KEBİR	100	5	22	2	0	0	33	3	22	2	23	46

Kaynak: EKOSEP, 2009a; Nazım imar Planı Raporu, 2005.

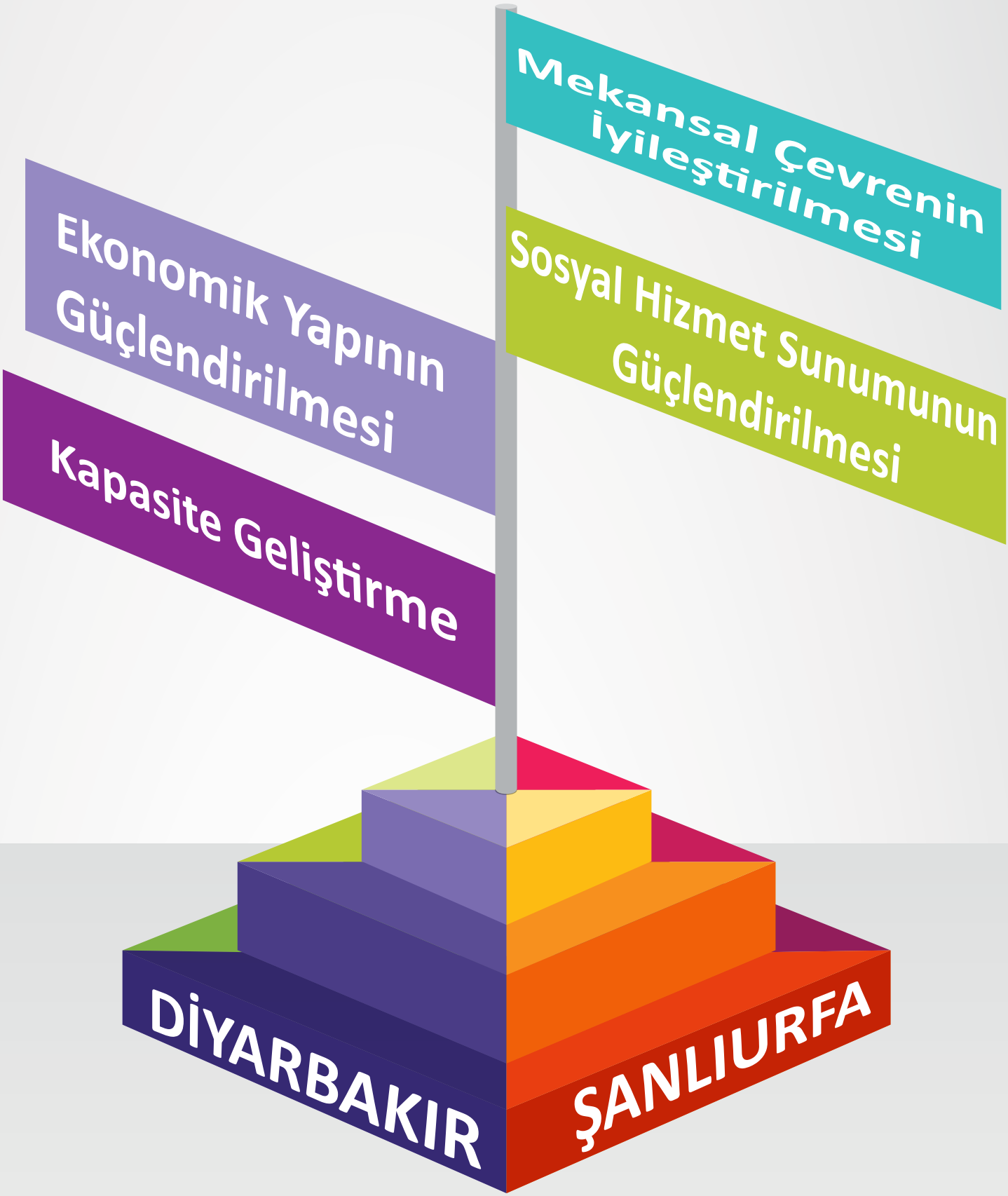
Suriçi Bölgesinde yaşayan nüfus ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa; bütün mahallelerin sorunlu bir kentsel çevreye sahip oldukları söylenebilir. Suriçi Bölgesinde elektrik altyapısının yetersizliği nedeniyle yaşanan sokak aydınlatması sorunları beraberinde yüksek suç oranlarını da getirmektedir.

Suriçi Bölgesi için yapılan bütün belirlemeler bir arada değerlendirildiğinde, Suriçi Mahallelerinin en önemli sorun alanını olarak kentsel altyapı hizmetlerinin yetersizliği öne çıkmaktadır. Temel altyapı hizmetlerindeki yetersizliğin, Diyarbakır Suriçi Bölgesinde turizm sektörünün geliştirilmesinin önünde duran en önemli engel olacağı değerlendirilmektedir. Elektrik, su ve kanalizasyon gibi temel yaşamsal hizmetlerin yetersizliği turizmin alan içerisinde gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 75- Kentsel Yoksunlukla İlgili Olarak Suriçi Mahallerinin Durumu

MAHALLE	GELİR		GÖÇ		KENTSEL MEKAN MÜDAHELE		EĞİTİM HİZMETLERİNE ERİŞİM		İLK ADIM SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM		KENTSEL HİZMET-ALTYAPI	
	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER	X/100	DEĞER
	0	0	0-17	0-3	0	0	0	0	0	0	0	0
	1-20	1_6	18-33	4_5	1-20	1_3	1-20	1-3	1-20	1-3	1-20	1_2
	21-45	4_14	34-50	6_8	21-45	4_7	21-45	4_7	21-45	4_7	21-45	3-4
	46-69	15-20	51-69	9_10	46-69	8-10	46-69	8-10	46-69	8_10	46-69	5-7
	70-100	21-30	70-100	11-15	70-100	11_15	70-100	11-15	70-100	11_15	70-100	8-10
SÜLEYMAN NAZİF	35	10,5	57	8,5	44	6,6	57	8,6	90	13,5	82	8,2
HASIRLI	55	16,5	47	7	72	10,8	54	8,1	48	7,1	74	7,4
LALABEY	60	18	57	8,5	62	9,3	86	12,9	75	11,3	74	7,4
ABDALDEDE	70	21	57	8,5	64	9,6	94	14,1	83	12,4	72	7,2
İSKENDERPAŞA	60	18	70	10,5	56	8,4	66	9,9	55	8,3	72	7,2
MELİKAHMET	55	16,5	60	9	54	8,1	63	9,4	53	7,9	70	7
ZİYA GÖKALP	50	15	60	9	44	6,6	66	9,9	70	10,5	70	7
DABANOĞLU	60	18	63	9,5	52	7,8	60	9	48	7,1	68	6,8
CEVAT PAŞA	55	16,5	77	11,5	66	9,9	74	11,1	70	10,5	66	6,6
SAVAŞ	45	13,5	47	7	56	8,4	74	11,1	70	10,5	66	6,6
CEMAL YILMAZ	60	18	80	12	64	9,6	63	9,4	70	10,5	64	6,4
FATİHPAŞA	55	16,5	70	10,5	68	10,2	57	8,6	50	7,5	64	6,4
ALİ PAŞA	55	16,5	60	9	68	10,2	69	10,3	70	10,5	56	5,6
CAMİ NEBİ	55	16,5	67	10	52	7,8	63	9,4	63	9,4	54	5,4
CAMİ KEBİR	55	16,5	60	9	64	9,6	77	11,6	75	11,3	46	4,6

Kaynak: EKOSEP,2009; Nazım İmar Planı Raporu, 2005; Diyarbakır, UTAB Raporu, İl Milli Eğitim ve Sağlık Müdürlüğü

Mekansal Çevrenin İyileştirilmesi
Sosyal Hizmet Sunumunun Güçlendirilmesi
Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi
Kapasite Geliştirme
DİYARBAKIR
ŞANLIURFA

BÖLÜM 6
ŞANLIURFA VE DİYARBAKIR SURİÇİ KENTSEL ALT BÖLGELERİ KALKINMA YAKLAŞIMI ORTAK PROGRAMININ GELİŞTİRİLMESİ

Diyarbakır ve Şanlıurfa tarihi kent merkezleri olan Suriçi bölgeleri; gündelik perakende ticareti, finans merkezlerini, ofisleri, sağlık hizmetlerini, küçük ölçekli imalatçıları, eğlence ve dinlence tesislerini ve kamu kurum-kuruluşlarını bir arada barındırmaktadır. Bu merkezler kendi kentlerinin gerek idari, gerekse ekonomik merkezleri olma işlevlerini bir arada sürdürmeye devam etmektedirler.

Diyarbakır ve Şanlıurfa Suriçi kentsel alt bölgelerinin kalkınmasında aracı olarak seçilen temel sektör "turizm sektörü"dür. Turizm sektörü her iki kentin Suriçi bölgelerinde varlığını ve önemini hissettirmesine karşın bu alanların başat sektörleri haline gelememiştir. Turizmin alt bölgenin temel işlevi haline gelmesinin önünde de bir dizi engel bulunmaktadır. Bu engellerin başında mekansal alt ve üst yapının yetersiz olması gelmektedir. Tarihi kültürel mirasın tahrip olması, tarihi yapıların turizm dışı amaçlarla işlevlendirilmeleri, kültürel mirasın serimlenmesindeki sorunlar mekansal sorunların en önemlileridir. Bununla beraber turizm akslarının oluşturulması, işlevlendirilmesi, birbirinden kopuk tarihi kültürel mekanların bir bütün içerisinde sunumu gibi mevcut mekan kalitesini arttıracak çabaların yetersizliği diğer mekansal sorunlar olarak gözükmektedir. Suriçi bölgelerinde turizmin gelişmesini engelleyen veya yavaşlatan öğelerden diğeri de alt bölgede çalışan, yaşayan ve hizmet üreten nüfusun eğitim ve sosyal yapısının yetersizliğidir. Hizmet sektöründe çalışan kesimin eğitim sorunları, bölgede yaşayan nüfusun alanı kullanma biçimi ve alanı ziyaret edenlere karşı davranışları sektörün alan içerisinde yaygınlaşmasının önünde engel teşkil edebilmektedir. Yukarıda sıralanan belli başlı nedenler, Suriçi alt bölgelerinde var olan turizm potansiyelinin çok azının kullanılabilmesine yol açmaktadır. Suriçi alt bölgeleri için kurgulanan kalkınma yaklaşımı; turizm sektörünün bu alanlar içerisinde yaygınlaştırılmasını, alanda yaşayan nüfusun turizm sektöründen ekonomik ve sosyal fayda sağlayabilecek bir biçimde organize edilmesini hedeflemektedir. Benzer sosyal-mekansal sorunlara sahip her iki Suriçi Bölgesinde uygulanacak kalkınma yaklaşımının ortak program çerçevesinde sürdürülmesi daha anlamlı olacaktır.

Bütün benzerliklerine rağmen, Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezleri arasında belirgin farklılıklar olduğunun da ayrıca belirtilmesi gereklidir. Diyarbakır kenti Suriçi Bölgesi, Diyarbakır kentinin bölgesi içerisinde üstlendiği bölgesel hizmet kenti fonksiyonuna uygun olarak, kentsel alan içerisinde daha fazla ekonomik çeşitliliğe sahiptir. Diyarbakır kentinin nüfus büyüklüğü, nüfusun kent içerisinde yoğunlaşma oranları ve kent makro formuna bağlı olarak kentin tarihi merkezinin dışında güçlü alt merkezler içeren mahalleler bulunmaktadır ve yüksek gelir gruplarının yer seçtiği Kayapınar İlçesine doğru yeni merkezleşme eğilimleri güçlenmektedir. Bu durum, tarihi kent merkezinde yeni ekonomik işlevlerin yer seçmesine ve kent bütününde yer değiştirme zorunluluğu hisseden yoksul hane halklarının Suriçi Bölgesi içerisine hareket etmesine yol açmaktadır. Bu karakteri ile Diyarbakır Suriçi Bölgesi, Şanlıurfa Suriçi Bölgesinden kısmi farklılıklar taşımaktadır. Diyarbakır Suriçi Bölgesini tanımlayan Diyarbakır surlarının günümüzde de bütünlüğünü koruyor olması, alana güçlü bir tanım ve bütünlük getirmektedir.

Şanlıurfa Suriçi Bölgesi, kent surlarının önemli oranda tahrip olmuş olması sebebiyle tanımlanma ve bütünleşme güçlüğü içermektedir. Diğer taraftan, Şanlıurfa Suriçi Bölgesinde yaşayan nüfus ekonomik bakımdan Diyarbakır Suriçi Bölge nüfusuna göre daha iyi durumdadır. Ayrıca, kent makro formlarının birbirlerinden farklı olması sonucunda, Diyarbakır Suriçi Bölgesi kentin odaksal merkezi konumunu büyük ölçüde yitirmişken,

Şanlıurfa Suriçi Bölgesinin halen kentin odaksal merkezi konumunu koruması önemlidir. Bu yapısı ile Şanlıurfa tarihi kent merkezi halen kentin ana çekirdeği olma özelliğini sürdürmektedir.

Bu nedenle, TRC2 Bölgesi'nin (Diyarbakır-Şanlıurfa) en önemli iki kent merkezinin, ana yönetsel merkezleri olan tarihi kent merkezlerine yapılacak müdahaleler dikkatle tasarlanmalı ve yapılan müdahalelerin merkezlerin bölge içerisinde bugün üstlendikleri rol ile uyumlu olmasına ve gelecekte üstlenecekleri rolün oluşmasına da yardım etmesine önem verilmelidir.

Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı ile her iki kentin ana merkezlerine yapılacak müdahalelerde bu bölgelerde yaşayan nüfusun;

- Müdahale sonrasında alan içerisindeki varlıklarını koruması,
- Alanı sahiplenme istekliliklerinin artması,
- Alanda yaygınlaştırılma amacı güdülen turizm sektörü içerisinde çalışmalarının, hizmet sunmalarının veya girişimci olarak yer almalarının sağlanması,
- Alanın henüz gelişmiş bir ekonomik faaliyeti olmayan turizm sektörünün alan geneline yaygınlaştırılması sürecinde oluşacak olan yeni faaliyet alanlarında (hizmet, ticaret, turizm tesisi vb.) istihdam edilebilir nitelikte olmalarının sağlanması,

amaçlanmaktadır.

Farklı kentlerde yaşanan örnekler dikkate alındığında, (İstanbul- tarihi yarım ada, Antalya-Kale içi) tarihsel doku içerisinde turizme dayalı yeni faaliyetlerin yapılandırılması süreci ile birlikte taşınmazların değerlerinde artışlar meydana geldiği, kira artışları nedeni ile kiracı profilinin değiştiği, mülklerin el değiştirdiği görülmektedir. Alanın yaşam kalitesi arttırıldığı oranda, alanda daha önceki yıllarda yaşayan nüfusun alanın değerlenmesinde karşı koyamayarak yaşam alanlarını terk ettikleri ve planlama terminolojisinde *"soylulaştırma"* (gentrification) olarak tanımlanan süreçlerin yaşandığı bilinmektedir. Soylulaştırma, alanda yapılandırılan faaliyetlerin yarattığı cazibenin, kentin daha üst gelir gruplarını, sanatçıları, bekârları ve öğrencileri cezp etmesi sonrası artan gayrimenkul değerlerinin el değiştirme süreçlerine yol açması olarak da tanımlanabilmektedir.

Bu nedenlerle; Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımının uygulandığı alanlar da içerisinde olmak üzere, bu tür cazibe alanlarında kısa vadede sadece fiziki/mekânsal müdahalelerle yetinilmesi, uzun vadede Suriçi Bölgesinin tamamı için turizm işkolunun alanın hâkim ekonomik etkinliği haline gelmesinin hedeflenmesi uygun olacaktır. Kısa vadede bu amaca erişime altlık yaratacak etkinliklerin yürütülmesi gerekmektedir. Bu etkinliklerin genel niteliği ise, tanımlı alana yönelik müdahaleler içermesi ve alanda yaşamını sürdüren hane halkları ile tarihi kent merkezi arasında istihdam yolu ile bir aidiyet duygusu yaratılması, soylulaştırma riskinin asgari seviyeye indirilmesidir. Dolayısıyla Suriçi alt bölgesinde yaygınlaştırılması hedeflenen turizm sektöründeki *"yeni iş kolu"*nun emek yoğun niteliğe sahip olmasına önem verilmelidir.

Turizm sektörünün Suriçi alt bölgelerinde kendiliğinden gelişmesinin önünde önemli kısıtlar bulunmaktadır. Alt bölgeler içerisinde yer yer köhnemiş tarihi dokunun aslına uygun olarak onarılması, restitüsyonu, rehabilitasyonu veya yeniden canlandırılması ve işlevlendirilmesin-

de kamuya önemli roller düşmektedir. Kanalizasyon, içme suyu, elektrik, interneti telefon vb. temel altyapı hizmetlerinin yanısıra, sokakların aydınlatması, kaldırım ve yol kaplamasının düzenlenmesi, çöplerin düzenli toplanması ve alanın güvenliğinin sağlanması gibi bir dizi alt ve üst yapı maliyetinin kamu eli aracılığı ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, turizm potansiyeli olan Şanlıurfa ve Diyarbakır Suriçi alt bölgelerinde;

- Turizm potansiyellerini koruyan ve geliştiren,
- Güvenli ve sağlıklı bir yaşam alanı sunan,
- Kentsel altyapı ve sosyal donatı eksikliklerini gideren,
- Tanıtımını en etkin biçimde gerçekleştiren,

kent yönetimi uygulamalarına ihtiyaç vardır. Yoksullukla mücadele ve istihdamın nicelik ve nitelik düzeyinin artırılması, ulusal, bölgesel ve sektörel politika ve plan belgelerinde üzerinde önemle durulan hedef alanlarını oluşturmaktadır. Kentsel projeler ile turizm projelerinin ortaklaştığı sorun ve eylem alanlarında, planlanan eylemler ve projelerin ilkesel çerçevelerinin oluşturulması, uyumlu ve kapsayıcı planlama ve müdahale araçları ile hayata geçirilmeleri, bu alanlarda sorumluluk ve yetki sahibi kurumların bir araya gelerek görev alanları dâhilinde ortak çalışmalar yürütmesi ve sonuç olarak tüm bölge insanı yararına faaliyetlerin ve uygulamaların hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

6.1 İlkeler

Şanlıurfa ve Diyarbakır kent merkezinde Suriçi Bölgelerinde yaşayan nüfusa ekonomik, sosyo-kültürel ve mekansal fırsatlar sağlayarak, kentsel gelir ve gelişmişlik dengesizliklerinin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak amacına dayanan bir kalkınma yaklaşımı uygulanması öncelik olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik, sosyal ve mekansal yapısında çöküş/bozulma gözlenen Suriçi Bölgelerinde ekonomik, mekansal ve sosyo–kültürel müdahelerle dezavantajlı nüfusun kentsel yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve kentsel yaşama katılımının arttırılması öngörülmektedir. Bu doğrultuda, kentteki turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin kurumsal yapılarının ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ve ihtiyaç duyulan sektörlere yönelik mesleki eğitimlerin örgütlenmesi, turizme yönelik kapasitelerin geliştirilmesi, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine yönelik çabalar ile *"turizm kompozisyonu"*nun çeşitlendirilmesi, kentin ulusal ve uluslararası düzeyde tanınırlığının ve tanıtımının artırılması ve sonuç olarak da, fiziksel ve beşeri kapasiteyi artırmaya yönelik tüm bu çalışmaları yürütürken, kent ve bölge halkının karar alma ve görev alma düzeyinin artırılarak, çabaları sürdürülebilir kılacak bir kurumsal yapı ve birlikteliğin sağlanması hedeflenmektedir.

Uygulama süreçlerinde, katılımı ve sahiplenmeyi ön planda tutmak, yaratılacak ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımlardan her kesimin adil biçimde pay almasını sağlamak amaçlanmalıdır. Bu müdahale yöntem ve araçları, birlikte iş yapabilme pratiğini ve zamanla kültürünü kente kazandırmayı hedeflediği ölçüde sürdürülebilir bir nitelik kazanacaktır.

Bu çerçevede aşağıdaki çalışmalar önemsenmeli ve önceliklendirilmelidir;

- İl ve kent turizm ana planını yapmak/geliştirmek,
- İl ve kent sosyal hizmet ana planını yapmak,

- Kültürel miras değerlerinin belgelenmesini ve kaydedilmesini sağlamak,
- Kültürel mirasın korunmasını sağlamak,
- Kültürel miras alanlarının fiziksel şartlarını iyileştirmek,
- Turizm altyapısını iyileştirmek,
- Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın kültürel ve turistik değerlerinin tanıtılmasına katkı sağlamak,
- Turizme yönelik ticari faaliyetleri geliştirmek ve çeşitlendirmek,
- Kurumsal (yeniden) yapılanmaya katkıda bulunarak, yerel yönetimin yönetişim kapasitesini geliştirmek,
- STK'lar, Üniversite, Meslek Odaları ve Yerel Yönetim temsilcileri ile yerel halk arasında işbirliğini arttırmak,
- Yoksulluğun önlenmesi, işsizliğin azaltılması yönünde stratejiler geliştirecek ve yönetecek Alan Yönetimlerinin oluşturulmasını sağlamak,
- Sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının geliştirilmesini sağlamak,
- Eğitim programları geliştirmek,
- İnsan kaynaklarını ve mesleki kapasiteleri geliştirmek,
- Kentsel donatıları iyileştirmek ve geliştirmek,
- Yapı envanterini çıkartmak,
- Mevcut kapasitenin alan içerisinde etkinliğini artıracak yöntemler geliştirmek,
- Meslek standartlarına dayalı yeterlilikleri geliştirmek, belgelendirmek, belge ve eğitim veren kuruluşların akreditasyonu gibi temel işlevleri içeren Ulusal Mesleki Yeterlilik Sistemi'ne ilişkin çalışmaları tamamlamak ve bu sisteme duyarlı bir mesleki eğitim yapısı geliştirmek,
- Toplumda yaşam boyu eğitim anlayışının benimsenmesi amacıyla e-öğrenme dâhil yaygın eğitim olanaklarını geliştirmek, eğitim çağı dışına çıkmış kişilerin açık öğretim fırsatlarından yararlanmalarını teşvik etmek, beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetlerini artırmak,
- Nitelikli insan gücünü değerlendirmek, yetiştirmek ve iyileştirmek.

Bu ilkelerin yanı sıra Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinde turizme dayalı kentsel alt bölge kalkınması 4 aşamayı içermektedir. Alt bölgenin turizm sektörüne hazırlanmasında en önemli etkenlerden olan mekansal çevrenin iyileştirilmesi aşaması, alt bölgede yaşayan nüfusa sunulan sosyal hizmetlerin yapılandırılması aşaması, alt bölgede ekonomik gelişmenin sağlanması için eğitimler ve hizmetlerin yapılandırılması aşaması ve sektöre hizmet sunan kurum/kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesi aşaması.

Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinde turizme dayalı kentsel alt bölge kalkınmasının aşamaları;

1. Mekansal Çevrenin İyileştirilmesi
2. Sosyal Hizmet Sunumunun Geliştirilmesi,
3. Ekonomik Gelişmenin Sağlanması,
4. Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi.

6.2 Mekansal Çevrenin İyileştirilmesi Aşaması

TRC2 Bölgesinde (Diyarbakır-Şanlıurfa) özellikle 1990 yılı sonrasında yoğunlaşan göçle kentlere gelen nüfusa ek olarak hızlı nüfus artışı olgusu kentlerin taşıma kapasitelerinin aşılmasına, ve mevcut sorunların katlanarak büyümesine yol açmıştır. Bunun mekana yansıyan en belirgin özelliği kentlerin tarihi merkezlerinde yer alan mahallelerde ve göçle oluşan kent çeperlerinde yaşam standardı düşük yerleşim alanlarının oluşması olmuştur. Bu alanlarda sadece altyapı sorunları ve sosyal hizmetlere erişim problemleri görülmemektedir, aynı zamanda yapı stoğu da güvenliksizdir. Kentin göçle oluşmuş çeper mahallelerinde kentsel yenilenme faaliyetlerinin, yoksulların da yaşadığı tarihi kent merkezindeki mahallelerde ise sağlıklılaştırılma çalışmalarının yapılması zorunludur. Ancak, kentlerimizde mevcut yapı stokunun niteliğini ortaya koyan bir yapı envanterinin bulunmaması bu çalışmaların yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle, öncelikle ***kentin yapı envanterinin çıkarılması önem kazanmaktadır.*** Diğer taraftan kentin planlı gelişen alanlarında; ortak yaşam alanlarının gerçekleştirilmesinde ve sosyal donatıların, yeşil alanların oluşturulmasında dahi sorunlar yaşandığı gözlenmektedir. Orta ve orta üst gelir gruplarının yaşadığı alanlar ile üst gelir gruplarının yaşadığı bölgelerin, göçle gelen nüfusun oluşturduğu ve yoğun olarak alt gelir gruplarının yaşadığı konut alanlarından mekânsal olarak ayrışmış olması, kentin bütüncüllüğünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Her iki kentte de mahallelerin büyük çoğunluğunda yapı ve nüfus yoğunluklarının aşırı olmasının yanı sıra, mahalle nüfuslarının ihtiyaç duyduğu sosyal donatı alanlarında büyük bir eksiklik görülmektedir. Ayrıca, kentlerde tarihi merkezler de dâhil olmak üzere, altyapı sorunları bulunmaktadır. Bu mahallelerde yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğunun alt gelir grubuna mensup olması, bu alanları altyapı eksikliğinden kaynaklanabilecek genel sağlık sorunlarına açık hale getirmektedir. Ülke genelinde konut edindirme/destekleme politikaları alt gelir grubunun sağlıklı bir çevrede konut edinme olanaklarını sınırlamaktadır. Bu nedenle yerel politikalarla bu sınırların aşılmasına yönelmek bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ***gerek mevcut imar uygulama, gerekse geliştirilecek yeni dönüşüm ve yenileme/sağlıklaştırma politikalarında alt gelir gruplarını içerebilecek çözümlerin geliştirilmesi gerekmektedir.***

Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri, farklı belediye örgütlenmelerine ve yasalarına tabidir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin yönetim biçimi, yetki, görev ve sorumluluk alanları Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile belirlenmektedir. Bu nedenle Şanlıurfa ve Diyarbakır kentlerinde yapılacak imar uygulamalarında birbirinden farklı yasa ve yönetmeliklerin kullanılması gerekebileceğine dikkat etmek gereklidir.

Kentsel dönüşüm yaklaşımı 2000'li yıllardan başlayarak gecekondu sorununun çözümünde yaygınlık kazanmıştır. Bu konuda yeni yasal düzenlemeler yapılmış ve kanun tasarıları hazırlanmıştır. Yürürlüğe giren ilk önemli yasal düzenleme, 5366 sayılı "*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*" olmuştur. Kanun, *"…büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması"* amacıyla hazırlanmıştır. Bu kanunun yalnızca sit alanları ile ilgili olması nedeniyle, belediyeler bir başka yasal aracı kullanmayı da tercih etmektedirler. Bu kentsel yenileme aracı da 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi hükümleri ile belirlenmektedir. Hazırlanan ancak yürürlüğe girmeyen tasarılar ise, bu kanunların uygulama kolaylığı sağlayan hükümlerini birleştiren içeriktedir.

Kentsel alt bölgelerin kalkınması sorunu sadece mekansal çevre koşullarının iyileştirilmesi olarak ele alınmamalıdır. Tek başına mekânsal yapıyı iyileştirmeye yönelik müdahaleler, sosyal kalkınmanın önemsenmediği koşullarda arzulanan gelişmeyi sağlamamaktadır. Kentsel dönüşüm/yenilenme/sağlıklaştırma uygulamalarının sosyal dönüşümle birlikte ele alınmadığı uygulamalarda yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfus gruplarının kentle bütünleşme sorunları devam etmektedir. Bu süreç içinde en büyük problemle karşılaşanlar, boşaltılan veya dönüşen alanlarda kirada yaşayan kent yoksullarıdır. Bu kiracılar kirada oturdukları evlerini kaybetmekte, kiralık evlere olan talebin artması sonucunda kiralar daha da yükselmekte, kişilerin gelir ve refahları düşmektedir. Sonuçta, kentsel dönüşüm projeleri kent yoksullarının yer değiştirmesine neden olmaktadır. Bu değiştirme olanaklarla beraber sorunları da beraberinde getirmekte, bireyler yıllar içinde geliştirdiği dayanışma ve sosyal destek ağlarını kaybetmektedir. Daha yeni ve konforlu bir çevrede yerleşmenin maliyetini üstlenecek gerekli ekonomik güce sahip olunmamasına paralel olarak yerleştiği konutun bakım/işletim masraflarını karşılayamamaktadırlar. Kent ve kent hizmetlerine erişim ile beklentiler arasında sıkışmışlık yoksullukla birleşerek sosyal alanda da mahrumiyet ortamını doğurmaktadır. Gerilim ve yeni koşulların yarattığı sosyal sorunların en somut göstergesi söz konusu yerleşimlerin kentten dışlanan insanların var olduğu, suça açık bölgelere dönüşme belirtileridir. Sosyal dışlanmayı[6] belirleyen bu süreç bu alanda yaşayan kesimlerin bir yandan emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşımında zorluklar yaşamasını getirirken, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağlar ve etkinlikler kurmasında engeller oluşturmaktadır.

Bu faktörler bir araya geldiğinde, sosyal dışlanmanın kent içinde yoksulluğun en fazla yoğunlaştığı gecekondu ve kent içi çöküntü alanlarında en yaygın olarak gözlendiği ortaya konulmuştur. Bu durum Şanlıurfa ve Diyarbakır'da tarihi kent merkezlerine doğru bir akımı da güçlendirmektedir. Bu nedenle mekâna müdahale eden kurumlar ile sosyal alana müda-

[6] Sosyal Dışlanma, kişilerin - yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla - toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir.

hale eden kurumları koordine edecek ve bir arada çalışmalarını sağlayacak yapılara ihtiyaç vardır. Sadece mekâna yönelik düzenlemeler ele alınsa bile planlama ve yapılaşmaya ilişkin mevzuatın çok başlılığı önemli bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır. Halen yerel düzeyde sürdürülmesi gereken konuların bir kısmı merkezi yönetimin parçacı planlama ve uygulama yetkileri kapsamına alınabilmektedir. Ayrıca yürürlükteki mevzuat, yerel yönetimlerin planlama ve uygulamalarında parçacı davranmasına da kolaylık sağlamaktadır. Her iki kentte de turizme dayalı olarak KABKY uygulanacak alanlar, merkezi ve yerel farklı kurumsal yetkilerin geçerli olduğu alanlardır. Bu kapsamda, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında ve merkezi yönetim kurumları arasındaki görev, yetki ve sorumluluk çatışmaları, hedef, öncelik ve beklentiler alanında yaşanabilecek sorunlar arasında sayılabilmektedir. ***Bu sorunları en aza indirmenin ya da uzlaşı sağlanarak gidermenin yöntemi, tek elden ancak koordineli bir yönetim yapılanmasının oluşturulması olarak özetlenebilir.***

Diğer taraftan kentsel alt bölge kalkınma yaklaşımının uygulanacağı alanlar olarak seçilen Diyarbakır ve Şanlıurfa Suriçi bölgeleri "kentsel sit alanları"dır. Kentsel sit alanlarında uygulanan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, 14.07.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanunla değişikliğe uğramıştır. Kanun, sit alanlarında yeni bir uygulama aracı olarak ***"alan yönetimi"*** kavramını devreye sokmaktadır. Kanuna göre; *"Yönetim alanı, sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir".*

KABKY ile önerilen alan yönetimi sadece bir kentsel sit alanı yönetimi değildir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile belirlenen yönetim yaklaşımının KABKY kapsamında değerlendirilmesi ve yasal olarak getirilen bu tanım ve bu tanım uyarınca çıkartılan "*Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"* hükümleri çerçevesinde ele alınması ve bu yapı ile birlikte değerlendirilmesi de gerekmektedir. Yönetmelik uygulamaya dair yaklaşımı ve alan yönetiminin hedeflerini şöyle belirlemektedir[7];

- *Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktaları ile birlikte korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesi,*
- *Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturma yollarının yönetim planı ile gösterilmesi,*
- *Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması,*
- *Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması,*

[7] Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, madde 5.

- *Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılması,*
- *Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliği,*
- *Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi,*
- *Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılması.*

Yönetmeliğe göre, sınırları belirlenen alanlarda ***Yönetim Planı*** *yapılması, bu planın kentsel sit alanlarında* ***ilgili belediyelerce hazırlanması*** *gerekmektedir*.

Bu noktada, yine Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu kapsamında ve belirli konularda yukarıda bahsi geçen Yönetmeliğin alan yönetimi hükümleri ile örtüşmeler gösteren bir diğer yapılanmaya değinmek gerekmektedir. *"Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik"* kapsamında İl Özel İdareleri ve Belediyeler bünyesinde kurulabilen Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB), özellikle projelendirme konusunda önemli görevler üstlenmektedir[8].

KABKY'e konu olan Sur içi Kentsel Sit Alanlarında sosyal ve mekansal müdahalelerin bir arada yapılabilmesini sağlayacak bir alan yönetiminin ilgili mevzuata uygun olarak kurulması gerekmektedir.

Bu yapı içerisinde, Valilik ve Belediye yürütücü, Kalkınma Ajansı sürecin sosyal ve mekansal boyutlarının bir arada sürdürülmesinin stratejik ortağı, TMMOB'ye bağlı ilgili meslek odaları, üniversitelerin ilgili bölümleri ve muhtarlar değişmez ve sürekli ortakları olmalıdır. Kullanıcı olan ve Modelin ayrılmaz parçası olarak eylem içerisinde yer alacak olan alanda yaşayan ve çalışan nüfusu temsilen mülk sahipleri, kiracılar ve esnaf, demokratik bir yöntemle kendi arasından seçilerek temsil edilmelidir.

Sivil toplum kuruluşları (kadın, engelli, çocuk konularında çalışan) her alanın temsil edildiği geniş bir yelpaze sunmalıdır.

Genel olarak "mekânsal müdahaleler" ve "ekonomik etkinliklerin ve mesleki kapasitelerin geliştirilmesi ve yönetimi" olmak üzere iki ana alana yönelik olarak faaliyetler dizisi örgütlenmesinden sorumlu olan "Alan Yönetim Birimi", ileriki aşamalarda gerçekleştirilecek

[8] Diyarbakır'da sadece Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa'da ise hem İl Özel İdaresi hem Şanlıurfa Belediyesi'nde KUDEB kurulmuştur.

eylemlerin teknik çerçevesini çizmek, yaklaşım çerçevesinin tanımlanacağı ”rehber belgeleri” üretmek ve üretilen bu belgeler doğrultusunda hizmet satın alma ve yarışma şartnamelerini hazırlamak, değerlendirmek ve izlemekten sorumludur.

Birim bünyesinde yer alan Teknik Destek Ekibi, “Koruma ve İyileştirme Planı”nı hazırlamaktan da sorumludur. Bu plan kapsamında özellikle mekânsal müdahale faaliyetleri kapsamında, çeşitli biçim ve düzeylerde müdahaleye tabi olacak olan yapıların nihai tespiti de yapılacaktır. Tescillenmesi gerekli bulunan yapıların işlemlerinin yapılması yönünde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’na görüş bildirmek ve işlem takibi yaparak bu binaların tescillenmelerini sağlamak da Alan Yönetim Birimi’nin görevleri arasındadır. KUDEB ile ortak çalışma ve işbölümü bu konularda yürütülecektir.

Bu genel çerçeveden hareketle Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımının uygulanacağı Suriçi alt bölgelerinde mekansal çevrenin iyileştirilmesi aşamasında **mekansal müdahele stratejisini ortaya koyacak olan ‘Koruma ve İyileştirme Planı’nın üretilmesi ve bu plana dayalı olarak öncelikli alan(ların) belirlenerek** aşağıda sıralanan çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

1. Öncelikli alan(lar) bütününde turizm yatırımlarına da kolaylık sağlamak üzere mekansal iyileştirmelerin yapılması, yaşam çevresinin sağlıklaştırılması
   - Mahallelerde Kentsel Koruma ve İyileştirme Entegre Eylem Planı ile iyileştirme ve sokak sağlıklaştırma projelerinin üretilmesi.
   - Teknik altyapının geliştirilmesi ve yenilenmesi.
   - Sokak sağlıklaştırma ve cephe yenileme yapılması
2. Sokak sağlıklaştırması kapsamında amaçlı yolculuklara olanak sağlayan, sürekliliği sağlanmış turizm aktivite odakları ile güzergahlarının belirlenmesi ve projelerinin hazırlanması.
   - Belirlenen sokakların teknik altyapısının yenilenmesi.
   - Temizlik hizmetlerinin örgütlenmesi.
   - Atık yönetimi sisteminin kurulması.
   - Sokak döşemelerinin yenilenmesi.
   - Tabela, çöp kutusu, umumi tuvalet, elektrik ve telefon direklerinin yenilenmesi ve/veya yapılandırılması.
   - Aydınlatma elemanlarının yenilenmesi.
   - Trafik yönetiminin geliştirilmesi ve trafik elemanlarının iyileştirilmesi.
   - Peyzaj projelerinin ve düzenlemelerinin yapılması.
3. Yapı özelinde;
   - Alandaki tescilli yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin koruma ve iyileştirme planının önceliklerine göre yapılması/yaptırılması (KUDEB).

- Yapıların projelerine uygun olarak yenilenmesi.
- Uygulamalı eğitim alanı olarak kullanmak ve bölgede bir turizm aktivitesi olarak da değerlendirmek üzere tarihi yapının (yapıların) pilot uygulama için seçilmesi.

4. Kamusal doğrudan destek ve özendirme kapsamında;

- KUDEB ve Alan Yönetimi'nin işbirliğini sağlamak üzere aynı hedefe yönelik görev yürütmelerinin sağlanması.
- Alan yönetimi birimi ve teknik destek ekibinin ve mümkünse KUDEB'lerin alan içerindeki tescilli/özgün bir yapıda faaliyet göstermesi.
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü danışma/yönlendirme/hizmet birimlerinin bölge girişinde konumlanmış tescilli bir yapıda faaliyet göstermesi.
- Toplum merkez(ler)inin öncelikli olarak alanda kurulması/var olan benzer yapıların güçlendirilmesi.
- Geleneksel el sanatları ve hediyelik eşya üretiminde kendini kanıtlamış resmi ve özel kuruluş/işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri bir ya da birden fazla yapının, üretimi ve sergilemeyi sağlamak üzere belirlenmesi, donanımının sağlanması, bölge içerisinde satış ve üretim yeri sağlanması.
- Kamu misafirhanelerinin alanda yer seçimine yönlendirilmesi, gerektiğinde tahsis kanallarının işletilmesi, satın alma, kiralama ve donanımlar için mali destek politikaları geliştirilmesi ve uygulanması.
- Kültürel faaliyetlerin desteklenmesi, var olanların güçlendirilmesi ve amaçlı tur güzergahlarına dâhil edilmesi (Diyarbakır'da Dengbej Evi, Şanlıurfa'da Güvercin Mezatı Yapılan Vakıf Hanı gibi).

6.3 Sosyal Hizmet Sunumunun Güçlendirilmesi Aşaması

Kırsal alanlardan, kentsel alanlara yaşanan göç olgusu ve kentsel yoksulluğun yaygınlaşması ile ülkemizde de gitgide önemini arttıran sosyal hizmetler ve bu hizmetlerin sunumunu gerekli kılan koşullar ekonomik, demografik veya mekânsal sorunların tümünü ilgilendirmektedir. Ekonomik, sosyal ve mekansal sorunlar kentlerin yoksul ve yoksullaşma riski altındaki mahallelerinde karmaşık bir doku ve bütünleşik bir yapı sergilemektedirler. Kentlerin sosyo-ekonomik verileri, bölgenin ekonomik sorunlarına ilave olarak eğitim, sağlık, sosyal yaşam alanlarında önemli sorunlar olduğunu göstermektedir. Bölgenin demografik yapısı ile belirlenen bazı sorunların göç nedeniyle artan ve çeşitlenen niteliği, kırsal ve kentsel yoksulluk konusunda önemli bir görev alanını işaret etmektedir. Göç demografik yapıda, öngörüler dışında, radikal değişimlere neden olduğunda, özellikle göçe maruz kalan (kentsel) alanda ekonomik, sosyal ve mekânsal sorunlar yoksulluk ve yoksunluk yaygınlaşması olarak biçimlenmektedir. ***Bu kapsamda öncelikle bölgenin nüfus yapısı, göç ve göçle genişleyen, farklılaşan ve yaygınlaşan sorunları, kurumsal yapıları, eğitim, sağlık konularındaki darboğazlar ele alınmalıdır.*** Dezavantajlı grupların (kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler) durumlarının ve sorunlarının ayrıca ele alınması gerekmektedir. Bu başlık altında yapılacak bir değerlendirmenin temelinde, kamunun bu sorunlara yaklaşımı önem kazanmaktadır. Sosyal sorunların her ne kadar ekonomik ve mekânsal sorunların çözümleri ile bütünleşen bir

yaklaşım gerektirdiği bilinse de, bu çözümlerin bütünleşik bir yapıda merkezi ve yerel kurumlar tarafından uygulanacağı da unutulmamalıdır.

2003 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu "*…kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemeyi"* amaçlamaktadır. Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrolünü kapsayan bir içeriğe sahiptir.

Bu konudaki yasal düzenlemeler kapsamda, Belediye ve Büyükşehir Belediyeleri ile İl Özel İdarelerinin yönetsel yapılarına yönelik yasalar, bu yerel kurumsal yeni yapılanmaları oluşturmuştur. 2004 yılında Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında ise Belediye Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu yasal düzenlemelerin en temel özelliği, yeni bir kurumsal yapılanma belirlemesidir. Ancak İl Özel İdaresi Kanunu dışında kalan yerel yönetim birimlerine yönelik yasalarda "reform" nitelikli bir değişimin gerçekleştirildiği fazla söylenememektedir. Belediyelere yönelik yasalar daha çok, merkezi yönetime ait bazı görevlerin Belediyelere de verilmesi şeklinde özetlenebilecek bir içeriktedir. Tam yetki devri söz konusu edilmemektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen ve konumuzla bağlantılı olabilecek görevlendirmeler, ağırlıklı olarak sosyal hizmet sunumu alanında gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet sunumunun merkezi yönetimin yanı sıra belediyeler eliyle de gerçekleştirilmesine dönük düzenleme, temelde etkin ve verimli hizmet sunumu açısından önemli bir adım olmakla birlikte, yetki devirlerinin tam anlamıyla gerçekleşmemesi, aynı hizmetin merkezi ve yerel yapılar tarafından koordinasyonsuz sunumuna yönelik düzenlemeler, var olan karmaşık yapıyı güçlendirmiştir. Bu çerçevede merkezi yönetim kuruluşları aynı alanlarda hizmet sunmaya devam ederken yerel yönetim kuruluşları da yeni görev ve sorumlulukları çerçevesinde özellikle sosyal politika konularında hizmetlerini çeşitlendirmiş, hizmet alanlarını genişletmişlerdir. Özellikle Büyükşehir Belediyelerinin görev alanının mekânsal olarak genişlemesi ile paralel bir donanımı sağlayacak katkının aynı oranda yapılamaması ancak hizmet çeşitliliğindeki artış, hizmet sunumunda kaliteye dair bir risk alanı yaratmıştır. Bu çerçevede belediyelere dair yeni görevlendirmeler zaten yaşanmakta olan hizmet çakışmalarını artırmıştır. Bu saptama, özellikle belediyelerin yetki ve görev alanının sunum çeşitliliği ve mekânsal büyümesi karşıtı bir anlamı içermemekle birlikte, koordinasyona ilişkin sorunlara işaret etmesi açısından anlamlıdır.

Öte yandan İl Özel İdare yapısı tümüyle değişmiş, ilde ve kentlerde sunulan hizmetler, merkezi yönetim ve il yönetimi arasında ayrıştırılmıştır. Bu hizmet alanlarının büyük bir bölümünün yine ***Belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunu ile çakışan bir nitelik sunması ise, merkezi yönetim ve belediyeler arasındakine benzer bir koordinasyon sorununun kent düzeyinde yaşanması sonucunu beraberinde getirmiştir. KABKY ile bu çakışmaların doğru koordinasyonla ortadan kaldırılması hedeflenmelidir.***

Kamu yönetiminde hizmetlerin sunumuna ilişkin koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasına ve sürdürülmesine, sorunların çözümüne yönelik çeşitli yönetişim mekanizmaları bulunmaktadır. Bunların bir kısmı kamu kurumlarının kuruluş kanunlarına göre oluşurken bir

kısmı da Vali'nin yetkisi çerçevesinde kurulmakta ve konuyla ilgili kuruluşları bir araya getirmektedir.

Yukarıda sayılan yasal düzenlemelerin İl bütününde çalışma yürüten ve bir kısmı yeni yapılanmalar olan, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu, İl Milli Eğitim Danışma Kurulu, İl Hıfzıssıhha Kurulu, İl Sosyal Hizmetler Kurulu, İl Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Mütevelli Heyeti ve Kent Konseyi'nin çalışmaları arasında tam bir etkileşim sağladığı söylenememektedir. Merkezi yönetim kuruluşları arasındaki işbirlikleri genellikle merkezi yönetim kurumlarının proje uygulamaları veya mevzuatlarının gerektirdiği uygulamalar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Gereksinimlerin karşılanması ister merkezi yönetim ister yerel yönetim olsun yerel düzeyde karar alma ve uygulama konusunda belirli bir hareket alanı ve esneklik gerektirmektedir. Bu hareket alanının genişliği ile birlikte, kurumların stratejik yönetim kapasiteleri ve çeşitli planlarla yerel düzeyde oluşturulan ortak bir stratejik çerçevenin varlığı, sunulan hizmetlerin ihtiyaçların ne kadarını karşılayabileceğini belirlemektedir.

Diğer taraftan özellikle sosyal hizmet sunumunda yürürlüğe konan yeni yönetmeliklerle genişleyen mevzuat, illerde SHÇEK yapılanmalarını son derece güçlü bir konuma getirmiş, belediyeler eliyle yürütülecek hizmetlere dair yasal düzenlemeler ve yetkileri belirleyen yönetmelik düzenlemeleri konusunda bu denli hızlı ve etkin davranılmaması eşitsizlikleri güçlendirmiştir. İl Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıflarının yürüttüğü sosyal yardım hizmetinin ihtiyaçların genişliğine dayalı büyüklüğü sosyal hizmet sunumunu sosyal yardım sınırlarına daraltan bir sonuç yaratmıştır. Bir anlamda Belediyeler de ildeki bu yapılanmalara karşı kendi tavırlarını geliştirmiş ve sosyal hizmeti kendi görev alanında sosyal yardıma indirgeyen bir yapı ile karşı karşıya kalmışlardır.

Bu noktada Büyükşehir Belediye Kanunu'nun belirlediği yeni bir yapılanma ayrıca önem kazanmaktadır. Türkiye'ye özgü bir yapılanmayla gelişerek Belediye Kanunu'nda biçimlenen kent konseyleri, sivil toplum katılımına yer veren bir yerel ortaklık mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılanma ile kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmek hedeflenmektedir. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar, noterler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, siyasî partiler, kamu kurum ve kuruluşları ve mahalle muhtarları ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyi, belediye faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlamakla yükümlüdür. Kapsadığı kurumsal yapılar, karar alma yetkileri, büyüklükleri, ilgi alanları ve konuları açısından farklılıklar gösterse de, kent konseylerinin ortak noktaları kamu hizmetleri temelinde kentin karar verici ve uygulayıcıları ile iddia sahiplerini bir araya getirmesidir. ***Bazı kentlerde kent konseyleri, kadın, çocuk ve engelli meclisleri aracılığı ile yerel ve merkezi kurumların sosyal hizmet alanındaki çalışmalarına yön verici ve geliştirici katkı koymaktadırlar.***

Sosyal hizmet sunumunun yerel ölçeklerde daha verimli sonuçlar doğuracağı kabul edilirse, kentsel ve kırsal alanda mahalle birimleri ayrı bir önem kazanmaktadır. Ülkemizde köy ve kent mahalleleri farklı bir idari yapılanmaya konudur. Kent mahalle muhtarlıkları, köy mahalle muhtarlıklarının aksine, yerel yönetim birimi değildir. Sosyal hizmetlerle bağlantılı

düşünüldüğünde, en küçük hizmet sunum birimi olarak mahalle bu hukuksal yapılanmaların dışında kalmaktadır. Genel olarak hizmet ihtiyaçlarının saptanması ortak bir çerçeveye dayanmamaktadır. Başka bir deyişle, en küçük yerel birim olan muhtarlıkların (mahalle) yerel ihtiyaçların saptanması, etkin hizmet sunumunun sağlanması ve izlenmesi konusundaki etkinlikleri yasal zorunluluk olarak bulunmamaktadır. ***KABKY kapsamında mahalleler düzeyinde Kent Konseyi benzeri yapılanmalar desteklenmelidir. Alan Yönetiminin bu tür bir yapıya benzer işlev görmesi de olasıdır.***

Sosyal hizmet sunumunda kurumlar genellikle faaliyetlerini doğurduğu sonuçlar açısından izlememekte, ürettiği hizmetleri kente ilişkin orta-uzun vadeli gereksinimler ve kendi kurumsal yapılanması açılarından değerlendirmemektedir. Sivil toplum kuruluşlarının etkinlik alanları ve çeşitliliği ile ilgili kısıtlar da kamu kuruluşlarının hizmet ihtiyaçlarına ilişkin bilgilenmesini olumsuz etkilemektedir. Başka bir deyişle STK'lar kendilerinden beklenen ivmeyi verme konusunda yeterli olamamaktadırlar. ***Bu kapsamda Alan Yönetim Birimi bünyesinde STK'ların zorunlu temsiliyeti önem kazanmaktadır.***

TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) kentlerindeki hızlı ve belirli zamanlarda yoğunlaşan nüfus artışı, kentsel hizmet sunumunun nicelik ve niteliğinde önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar en temel olarak kentin hizmet sunum kapasitelerinin aşılması ile özetlenebilmektedir. Elbette bu sorunları kentsel nüfus artışının en fazla yaşandığı dönemlerde duruma zamanında ve yeterince müdahale edilememesi ile açıklamak da olasıdır. Diğer taraftan özellikle sosyal hizmet sunumundaki çok parçalı yapı, başka bir deyişle hizmet sunumunun görev ve yetki dağılımında var olan çok başlı ve mükerrer yapılanmanın güçlendirdiği koordinasyonsuzluk, bu sorunları ağırlaştıran ya da çözüme dönük önlemler almada güçlükler yaşanmasının nedeni olarak ortaya çıkmaktadır.

Göç, nüfus artışının ve sosyal hizmet sunumundaki yetersizliklerin tek başına bir nedeni olmamakla birlikte, özellikle aile, kadın, yaşlı ve çocuklara yönelik toplum hizmeti sunma araçları geliştirilirken belirleyici olmuştur. SHÇEK tarafından kentlerin göçle gelenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerinde toplum ve sosyal destek merkezleri açılmasına öncelik ve önem verilmesine yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Diğer taraftan GAP kapsamındaki illerde ÇATOM'lar aracılığı ile yine benzer hizmet merkezleri oluşturulmuştur. Son dönemde Belediye ve Büyükşehir Belediye Mevzuatında yapılan düzenlemelerle benzer hizmetler belediyeler eliyle de, tam bir yetki devri olmaksızın, yetki paylaşımı yolu ile sunulmaya başlamıştır. TRC2 Bölgesinde (Diyarbakır-Şanlıurfa) halen sosyal hizmet sunumu, merkezi, bölgesel ve yerel düzeyde gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmetler, Belediye bütçelerinde giderek daha büyük paylara erişmektedir. ***Toplum merkezi hizmetlerinin parçalı değil, bütünleşik bir yapıda sunulması önemli adımlar arasında yer almaktadır.***

Nedeni ne olursa olsun, hızlı nüfus artışı ile birlikte ekonomik alandaki sorunlar ve çalışma hayatındaki yapısal sorunlar artmaktadır. Bu durum, sosyal yaşamı olumsuz etkilemekte, özellikle kentlerde işsizlik ve eğitim sorunları ile bütünleşen bir yoksulluk sorunu yaşanmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Özellikle yoksulluk kırsal ve kentsel alanın ortak sorunu olmakla birlikte, kentsel ve kırsal yoksulluğun önemli yapısal farklılıkları bulunmaktadır. Bu noktada hatırlanması gerekir ki, güvenlik nedeniyle yaşanan göçe ilişkin özgün durum ve özellikle yaşlı kesimler haricinde kırsal alana geri dönüş stratejileri günümüzde yaklaşım ve yöntem olarak genel kabul görmemektedir.

EKOSEP Saha araştırması sonuçları incelendiğinde, her iki kentin merkezine göç eden nüfusun kırsal alana dönme yönünde bir tercih yapmadığı belirlenmiştir. Her iki kentte de sadece göç etmiş yaşlı nüfus kırsal alana dönüş isteğini belirtmektedir. Göçle kente gelenlere ilişkin olarak yapılan diğer araştırmalar da, geri dönüşün yaşlılar ve hane reisleri için bir seçenek olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle kadınlar ve gençler tarafından kent yaşamının tercih edildiği ortaya konmaktadır. Diğer taraftan, hane reislerinin tercihlerinin temelinde yaşam standartlarının düşüklüğü, gelir düşüklüğü ve işsizlik olmak üzere sıralanabilecek ekonomik nedenler gelmektedir. Bu kapsamda merkez kent nüfuslarının artış hızında bu tür bir nedenle düşme yaşanması beklenmemektedir. Dolayısıyla ***KABKY göç etmiş ve kentin yoksun başka bir anlatımla dezavantajlı kesimlerine dönük müdahaleleri ile önem kazanmaktadır.***

Bölgede nüfusun genç, işsiz, vasıfsız, yoksul olması, ailesine ve çocuklarına bakamama gerekçesiyle Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine yapılan başvuruların sayısını fazlasıyla artırmaktadır. Yeşil kartlıların her iki ilde de, özellikle Şanlıurfa'daki sayıları ve oranları sağlık alanındaki sorunları açıklamaktan ziyade, işsizliğin ve sosyal güvenliğin durumuna dair yapıyı göstermesi açısından önemlidir. Özellikle Diyarbakır'da sokakta çalışan çocuk sayısı dikkat çekecek oranda fazladır. Gençler arasında madde bağımlılığı yaygınlaşmakta ve daha küçük yaştaki çocukları da tehdit edecek boyuta gelmektedir. Diğer taraftan, Şanlıurfa'da mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitimlerinin kesintiye uğraması ve mevsimlik tarım işçisi olarak çocukların çalıştırılması sorunları önem kazanmaktadır.

Tüm bunlara ilave ve yoksulluğun bir sonucu olarak, kentsel alanda sosyal yardımlara bağlı olarak yaşayan nüfus sayısında artış gözlenmektedir. Sosyal yardımları ortaya çıkaran, genişleten ve yaygınlaştıran etkenleri; yeterli olmayan iş alanı, çalışma hayatı dışında kalan ve kentsel iş alanları ile uyumlu olmayan deneyime sahip nüfusun fazlalığı olarak özetlemek mümkündür. Sosyal yardımlarla yaşayan geniş bir kesimin ortaya çıkması sorunu, en temelde hane halkının büyüklüğüne, hanenin göç ediş biçimine, hanenin eğitim seviyesine, kentte kalış süresine ve kent yaşamı süresince karşı karşıya kaldığı sosyal ve ekonomik sorunların ağırlığına bağlı bir yoğunluk ve yaygınlık göstermektedir. Nüfus yapısı kentin sağlık alanına ilişkin temel sorunları da ortaya koymaktadır. Doğurganlığın yüksek ve nüfusun genç olması anne-çocuk sağlığı sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfus içerisindeki genç nüfusun fazlalığı, genç işsizliğinin bu grup içerisinde daha fazla görülmesine neden olmaktadır. Kentlerde eğitim alanına yapılan yatırımların arzu edilen düzeyde olmaması, eğitim olanaklarında eşitsizlikler, erken okul terklerinin fazlaca görülmesi gibi özetlenecek sorunlar yoksul kesim içerisinde yer alan genç nüfusun daha fazla etkilendiği alanlardır. Diğer taraftan genç, orta ve yaşlı kadın okuryazarlığı arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Kadın nüfusunun kuşakları arasında önemli eğitim farklılıkları bulunmaktadır.

Bu noktada, yoksunluk kavramı üzerinde durmakta fayda bulunmaktadır. **Yoksunluk**, yoksullukla sınırlı olmayıp, insani yaşam koşulları ve hizmetlerden muaf ve/veya eksik kalma durumu olarak ifade edilmektedir. Yoksulluğun yoksunluğu belirginleştirdiği, ancak yoksulluk dışı kentsel yaşamın da yoksunlukla yüz yüze olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından son yıllarda geliştirilen, mutlak ve göreli yoksulluk tanımlarını içermekle birlikte, daha geniş kapsamlı olan "**insanî yoksulluk**" kavramı, okur - yazarlık,

yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenebilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insanî yeteneklerden/kapasiteden **yoksun olmak** biçiminde tanımlanabilir. Buna göre; ***temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya - enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu - erişimin yokluğu ya da kısıtlanması, yoksulluğun "insanî" boyutu olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşım KABKY'nin sosyal hizmet sunumunun güçlendirilmesi ile ilgili temelini oluşturmaktadır.***

Sektörler temelinde yapılan değerlendirmelerde, hizmet sunumunda istenilen düzeyde bir koordinasyonun ve işbirliğinin olmadığı görülmektedir. Yasal düzenlemelerin en önemli sorun alanları arasında yukarıda da ifade edildiği gibi, hizmet sunumunda merkezi ve yerel yetkilerin hiyerarşik yapısını oluşturacak süreçlerin geliştirilmesindeki eksikliklerdir. Bu eksiklikler aynı zamanda hizmet sunumunda bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunları,

- Hizmet sunumunun yerel düzeyde yapılmasının güçlükleri, ihtiyaçların yeterlilik ve yerindelik tespitinin yapılamaması,
- Hizmet sunumunda mükerrer yetkilenmelerin yarattığı verimsizlik,
- Sunulan hizmetin verimliliğinin arttırılması ve doğru yararlanıcı ile buluşturulmasında yardımcı olabilecek ortak veri tabanının oluşturulmasında yaşanan sorunlar ve her yönetim düzeyinde veri tabanına ulaşmayı sağlayıcı yöntemlerin geliştirilmemesi ve mekanizmaların kurulmaması,
- Yönetişim mekanizmalarının, kentsel politikalar geliştirme, hedeflere yönelik koordinasyon sağlama ve değerlendirme faaliyetleri konusunda yeterince kullanılmaması,

olarak özetlemek olasıdır. Bu noktada vurgulanması gereken, merkezi yönetimin, yerelleşme politikası kapsamında, hizmetlerin yerelde sunumunun güçlendirmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik yasal, yönetsel ve mali desteklere ağırlık vermesi gerektiğidir.

KABKY ile ilgili açıklamalara geçmeden önce kent bütününde sosyal hizmet sunumunun iyileştirilmesine yönelik bazı eylem alanlarını sıralamakta fayda bulunmaktadır.

Kent bütününde sosyal hizmet sunumunun belirlenen alanlarda gereksinimlere dayalı ve hizmete gereksinim duyanlara en erişilebilir ölçeklere göre gerçekleştirilmesi için;

1. Belediye ve Valilikçe kent bütününde eşitsiz hizmet sunumunu ortadan kaldırmayı öngören sosyal hizmet ana planının yapılması.
2. Hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi için gerekli araştırmaların yapılması;
    - Bölge üniversiteleri, ilgili kurum-kuruluş ve STK'lar ile birlikte bölge, il ve kent yoksulluk haritalarının çıkartılması, belirli dönemlerde güncellenmesi ve izlenme - değerlendirme yapılması
    - Bölge üniversiteleri, ilgili kurum-kuruluş ve STK'lar ile birlikte bölge içi ve dışı göç hareketlerinin araştırılması, belirli dönemlerde güncellenmesi ve izleme - değerlendirme yapılması.

3. Sosyal hizmet sunumunun etkinliğinin arttırılması;
    - Yoksulluk haritalarına dayalı dezavantajlı kentsel alt bölgelerin belirlenmesi.
    - Mahalle düzeyinde kadın ve gençlik merkezleri ile dezavantajlı kentsel alt bölgelerde toplum merkezleri kurulması ve yaygınlaştırılması.
    - Sosyal hizmet sunumu yapılan merkezlerin tanıtımının yapılması ve farkındalık yaratılarak erişilebilirliklerinin arttırılması.
4. Sosyal yardımların ihtiyaç odaklı sistemler temelinde, hizmet çakışmaları giderilerek sağlanması.
5. Sosyal hizmetlerin yönlendirilmesi ve izlenmesi amacıyla ilgili kurum, kuruluş ve STK'ların oluşturduğu *"Sosyal Yardım İzleme Komitesi"*nin oluşturulması.
6. Risk altındaki gruplara yönelik sosyal hizmet sunumunun güçlendirilmesi;
    - Sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocukları koruyucu ve önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması, örgün veya mesleki eğitime katılımlarının sağlanması.
    - Yaşlı, engelli ve bakıma muhtaç kişilere yönelik toplum temelli rehabilitasyon ve bakım evleri yapılması.
    - Kadın sığınma merkezlerinin yeterli sayıda ve yaygınlıkta kurulması.
    - Kız çocuklarının okullaşma oranlarının yükseltilmesi ve eğitim sürelerinin artırılması.
    - Okuryazarlık eğitimlerinin kırsal ve kentsel alanlarda yaygınlaştırılması, bölgenin okuryazarlık göstergelerinin iyileştirilmesi.
    - Toplum ve kent yaşamına katılımın artırılmasına yönelik beceri geliştirme ve bireysel gelişim programları uygulanması.
    - Hayat boyu eğitime dayalı kapasite artırıcı çalışmaların ve eğitimlerin yürütülmesi.

gerekmektedir.

KABKY ile ilgili alanda sosyal hizmet sunumunun gereksinimlere dayalı ve hizmete gereksinim duyanlara en erişilebilir ölçeklere göre gerçekleştirilmesi için ise;

1. Toplum merkezi açılması ve mevcut ÇATOM'un tüm alana ulaşabilecek şekilde donanımının güçlendirilmesi.
    - Merkezlerin tanıtımının yapılması ve farkındalık yaratılarak erişilebilirliklerinin arttırılması.
    - Hayat boyu eğitime dayalı kapasite artırıcı çalışmaların yürütülmesi.
    - Kütüphane kullanımının yaygınlaştırılması, çocukların kütüphane ile ilgili bağlarını kuracak yöntemlerin geliştirilmesi.

- Kültür merkezinin tanınırlığının artırılması.
- Kız çocuklarının okullaşma oranlarının yükseltilmesi ve eğitim sürelerinin artırılması.
- Okuryazarlık eğitimlerinin yaygınlaştırılması, okuryazarlık göstergelerinin iyileştirilmesi.
- Toplumda yaşam boyu eğitim anlayışının benimsenmesi amacıyla e-öğrenme dâhil yaygın eğitim olanaklarının geliştirilmesi.
- Eğitim çağı dışına çıkmış kişilerin açık öğretim fırsatlarından yararlanmalarının teşvik edilmesi.

2. Web tabanlı veri oluşturacak bilgi sitemi kurulması;

- Sosyal yardımların bireysel gelişimi destekleyecek modellerle gerçekleşmesi için toplum merkezinde bilgilendirme, kayıt ve yönlendirme sisteminin kurulması.
- Yaşlılık aylığı (65 yaşından büyük olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Özürlü aylığı (18 yaşından büyük, % 40 - %69 özürlü olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Bakıma muhtaç özürlü aylığı (18 yaşından büyük, % 70 ve üzeri özürlü olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Özürlü yakını aylığı (18 yaşından küçük özürlü yakını olanlar) için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı yardım başvurusu kaydı ve takibi yapılması.
- SHÇEK sosyal yardım başvurusu kaydı ve takibi yapılması.
- Yeşil kart başvurusu kaydı ve takibi yapılması.
- Yaşlı bakım hizmetleri için başvuru kaydı ve takibi yapılması.
- Koruma altına alınması gereken çocuklar için ihbar kaydı yapılması.

3. Gönüllülerin organizasyonu;

- Hem maliyetlerini düşürmek hem de toplumun her kesiminin katılımını sağlamak amacı ile toplum merkezinde görev alacak tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanlar ile birlikte gönüllü çalışanların aktif olduğu bir yapılanmanın kurulması gerekliliği söz konusudur.

6.4 Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi Aşaması

Ekonomik yapının güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar, mekansal ve sosyal dönüşüm faaliyetleri ile eşzamanlı yürütülmelidir. Suriçi'nde çeşitli meslek alanlarına yönelik bütüncül yaklaşımlar sunabilecek bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gereklidir. Bu örgütlenme, bir yandan 'turizm' işkolunun bölgenin hâkim ekonomik etkinliği haline getirilmesi için müdahale araçları geliştirirken, bir yandan da kentsel mekânın bu ekonomik etkinliği destekleyici hale getirilmesi için müdahaleler geliştirilmesine aracı olacaktır. Ancak, Suriçi alanının büyüklüğü, bünyesinde barındırdığı tarihi ve kültürel zenginliklerin boyutları ve yapısı, buna ek olarak sorun alanlarının kapsamları, tanımlı hedeflere kısa vadede erişimi sağlayacak müdahale

araçlarının geliştirilmesini olanaklı kılmamaktadır. Bu durum göz ardı edilse dahi, bugüne kadar edinilen deneyimler, bir takım amaçlara hızlı erişimin amaçlandığı uygulama alanlarında, istenmeyen başka sonuçlara varıldığını göstermektedir. Dolayısıyla mahallelerdeki hane halklarının turizm alanında yaşanacak gelişmelerin içerisinde yer alabilmesine olanak verecek iyi planlanmış uzun soluklu çalışmalarla sürece dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Kente kazandırılması hedeflenen turizm sektöründeki "yeni iş kolu"nun emek yoğun niteliğe sahip olması gerekliği ortaya çıkmaktadır. Alanda emek yoğun iş gücünün yapılandırılması ile turizme dayalı ekonominin geliştirilmesi ve sektörün istihdamdan aldığı payın artırılması hedeflenmektedir. Bu alt bölgeler içerisinde ekonomik faaliyetin çeşitlenebileceği, yeni istihdam olanaklarının yer alabileceği alt merkez alanlarının oluşturulması, güçlendirilmesi gerekliliği bulunmaktadır. ***Kentin gelişme aksları boyunca konut dışı kentsel çalışma alanlarının oluşturulması, bu alanlarda alt merkezlerin yaratılması, kirletici olmayan imalat sektörünün alt bölge alanlarının kente bağlandıkları düğüm noktalarında oluşturulması gibi yeni fırsat alanlarının tespiti ve yapılandırma sürecinin kurgulanarak planlanması gerekmektedir.*** **Bu süreçte Belediyenin planlama etkinliklerinin önemi bulunmaktadır. Bu kapsamdaki mekânsal ve ekonomik faaliyetler, KABKY'nin başarısını artıracaktır.**

Bu konuda gerek görev kapsamı gerekse daha önce belirlenen konumu gereği, alan yönetiminin önemli bir rol üstlenmesi gerekemektedir. Toplum Merkezleri, Halk Eğitim Merkezi ve ÇATOM ile STK'ların işbirliklerinin sağlanması, mesleki kapasitenin geliştirilmesine yönelik programların çalışmanın KOSGEB ve İŞKUR destekli yürütülmesi esastır.

Bu amaçla yapılması gereken çalışmalar aşağıda sıralanmıştır:

1. Kentin işsizlik ve istihdam haritasının çıkarılması;

- İşgücü kapasitesini, ihtiyaç ve eğilimleri ortaya koyacak olan saha araştırmasının yapılması, raporlanması ve bir veri tabanı oluşturularak güncellenebilir ve izlenebilir hale getirilmesi.
- İhtiyaç ve eğilimleri ortaya koyacak bir saha araştırması yapılması.
- Veri tabanının yapılandırılması.
- Araştırma sonuçları doğrultusunda, eylemlerin önceliklendirilmesi ve alanda yapılandırılması öngörülen turizm sektörünün ihtiyaç duyacağı işgücü talebinin ve tiplerinin belirlenmesi.
- Tespit edilen işgücü talebi ve niteliği doğrultusunda, mesleki eğitim programlarının yapılandırılması ve faydalanıcıların alanda yaşayan nüfus içerisinden belirlenmesi.

2. Toplum merkezlerinin bölgede yaşayan nüfusun cinsiyet, yaş grubu, iş deneyimi gibi temel istihdam bilgilerini kayıt altına alması, izlemesi ve yönlendirmesi;

- İş arayan kaydı, özgeçmiş oluşturma.
- Açık işler ile ilgili bilgilendirme.
- Uygun ilanlara iş başvurularının alınması.
- İş başvurusu veya iş görüşmesi sonuçlarının takip edilmesi.
- İşsizlik ödeneği için başvuru ve ödenek takibi yapılması.

- Halk Eğitim Merkezleri, İŞKUR ve diğer hizmet sağlayıcılar tarafından verilen işgücü yetiştirme kursları hakkında bilgilendirme ve kurslara başvuru alınması.
- İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri için randevu alınması.
- Mesleklerle ilgili bilgi alınması.

4. Yoksulluk riski ile karşı karşıya olan nüfusun kalifiye işgücüne dönüştürülmesi;

- Restorasyon konusunda uygulamalı ve sertifikalı eğitimin istihdam sağlanarak verilmesi
- Turizm hizmet elemanı yetiştirilmesi için başarı koşuluna bağlı iş garantili, uygulamalı eğitimleri verilmesi:

  - Bilgisayarlı Muhasebe,
  - Sekreterlik,
  - Pansiyon ve Butik Otel İşletmeciliği,
  - Ön Büro Elemanı,
  - Aşçı,Garson ve Komi Yetiştirme,
  - Kat hizmetleri.

- Geleneksel El Sanatları ve Geleneksel İmalat Eğitimlerinin verilmesi: Kültürel niteliği olan dekoratif hediyelik eşyaların yerli ve yabancı tüketicilere tanıtımı ve pazarlanması konusunda istihdam edilecek kişilerin belirlenmesi ve hedef mahallerde hâlihazırda turizm sektörü veya geleneksel el sanatları faaliyetleri içerinde çalışanların eğitilerek sektör kapasitesinin güçlendirilmesi;

  - Yün Eğirme ve Ehram Dokuma,
  - Kuyumculuk,
  - Gümüş-bakır işlemeciği,
  - Keçecilik,
  - Halı ve kilim dokumacılık,
  - Kazazlık,
  - Çulhacılık,
  - Tespihçilik,
  - Cam ürünleri,
  - Seramik,
  - Takı tasarımı.

- Sergi ve satış merkezlerinin kültür merkezi ve/veya toplum merkezleri içerisinde yer almasının sağlanması.
- Kentte geleneksel el sanatlarına dayalı turistik hediyelik eşya üretiminde ve pazarlanmasında halen faaliyet sürdüren kurum, kuruluş veya girişimcilerin desteklenmesi ve işbirliklerinin arttırılması.
- Ev kadınlarının üretiminin desteklenmesi (ev yemekleri, pansiyonculuk vb.) ve eğitim programlarına dâhil edilmeleri.

5. Turizm sektörüne hizmet sunan yeni girişimcilerin teşvik edilmesi ve girişimcilik eğitimlerinin verilmesi;
   - Gençlerin eğitimlere katılımının sağlanması.
   - Kadınların eğitimlere katılımlarının sağlanması.
   - Eğitim programlarına katılan kadınlara ve gençlere mikro kredi önceliği verilmesi.
6. Turizm sektörünü destekleyici nitelikte ev tipi tarım uygulamalarının (olanak bulunan kentte tarımsal yaşam biçiminin devam ettiği alanlarda ya da kent/bölge yerleşimine yakın bir alanda) desteklenmesi;
   - Afiş, kahve toplantıları, stant açma gibi faaliyetler ile halkın ev tipi/kentsel tarımsal üretim hakkında bilgilendirilmesi.
   - Ev tipi/kentsel tarıma uygun konutların ve ailelerin belirlenmesi.
   - Hedef gruptaki kadın ve gençlere ev tipi/kentsel tarım, kooperatifçilik ve girişimcilik eğitimi verilmesi.
   - Hedef gruptaki kadın ve gençlere çiçek/sebze yetiştiriciliği eğitimlerinin verilmesi.
   - Eğitimi başarı ile tamamlayanlara fide, tohum ve gerekli malzemenin verilmesi.
   - Çiçek fidelerinin kentsel peyzajda ve bölge peyzajında kullanımının sağlanması.
7. Sertifikalı üreticiler için işyeri açma desteklerinin geliştirilmesi;
   - Ev kadınlarının bireysel üretimlerinin desteklenmesi, ürünlerin pazarlamasına amacı ile sergi açma ve satış yapma olanaklarının sağlanması.
   - Gençlerin ve kadınların üretici kooperatifleri kurmalarının desteklenmesi.
8. Bölge halkına yabancı dil eğitimlerinin verilmesi.

6.5 Kapasite Geliştirme Aşaması

Ulaşılması planlanan hedeflerin, bu hedeflere ulaşmak doğrultusunda tasarlanan eylem dizilerinin ve bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde izlenecek yol ve yöntemlerin, uygulamanın doğrudan ve dolaylı faydalanıcıları tarafından doğru anlaşılması önceliklidir. Uygulamanın genel kurgusu içerisinde tanımlanan ana eylemler dışında, süreç içerisinde geliştirilmesi öngörülen eylemler, tüm paydaşlarının ortaklaşması ve görev üstlenmesi ile sağlanabilir. Bu amaçlar doğrultusunda farkındalık yaratma ve tüm paydaşların, bölge sakinlerinin temsil yeteneğini mümkün kılan bir yapı olarak, *"Alan Yönetim Birimi"* önem kazanmaktadır. Alan Yönetim Birimi, yapısı gereği heterojendir. Bu kapsamda ortak çalışma ve yürütme başta olmak üzere kapasite geliştirmede bu yapı dikkate alınmalıdır.

4. Bilinçlendirme ve Farkındalık Artırma Faaliyetleri; KUDEB ve Alan Yönetim Birimi personeline yönelik "Kentsel Dönüşüm, Yenileme Sürecinde Yaklaşımlar, Yasal Düzenlemeler ve Uzlaşma Yönetimi" konulu eğitimler verilmesi, Alan Yönetim Birimi tarafından programlanacak çalışmaları kolaylaştırmak üzere, her iki kentin Suriçi Bölgelerinde görev yapacak atık toplama görevlileri, güvenlik görevlileri ve çalışan esnafa yönelik bilgilendirme ve farkındalık seminerleri, söyleşiler ve kampanyalar düzenlenmesi.

5. Turizm ve turistlerle etkileşime yönelik broşür, tabela ve afiş çalışmaları yapılması.
6. Halka yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi

gereklidir.

Turizm sektörünün alanın hakim işlevi haline gelmesinde alan içerisinde yaşayan mevcut nüfusun eğitimi, alanın temizliğinin, aydınlatılmasının, güvenliğinin sağlanması, turizm sektöründe çalışan veya bu sektöre hizmet sunan bütün kesimlerin sektörün geliştirilmesinin zorlukları hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bunun kadar önemli diğer bir hususta ilgili tarafların sektörün rekabetçi yapısı hakkında da bilgi sahibi olmasının sağlanmasıdır. Turizm konusunda kentler birbirleri ile rekabet etmekte ve turizmden daha fazla pay alabilmenin olanaklarını yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle sektörü etkileyen ve sektörden etkilenen tüm tarafların bu hususta bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda genel çerçevesi aktarılan 4 aşamalı süreç sonunda, turizmin gelişimi ile hedef gruptaki nüfusun yaşam standartlarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımın Şanlıurfa ve Diyarbakır kenti Suriçi Bölgeleri kapsamında uygulanmasına ilişkin süreçleri tanımlayacak olursak;

Bu çalışmalar ve hedeflerin sonucunda, mekânsal, sosyal ve ekonomik yapısında bozulmalar gözlenen, yaşayanlarının yoksulluk riski ile karşı karşıya olduğu alanlara, yeni bir işkolu kazandırılması, uzun vadede bu işkolunun alanın hâkim ekonomik işlevi haline getirilmesi, mevcut işkollarının niteliğinin arttırılarak yeni işkoluna eklemlenmesi, işgücü yetenek ve yetilerinin yeni işkolu ile uyumlu hale getirilmesi ve kentsel mekâna da tüm bu etkinlikleri destekleyici biçimin kazandırılması beklenmektedir. Kentsel mekâna yönelik söz konusu müdahalelerin ana niteliği ise, tarihi dokunun iyileştirme yolu ile korunması, yaşam standardının bu yapı içerisinde yükseltilmesidir.

Şanlıurfa'da temel olarak Suriçi alanının tamamında bir müdahale gerekli olmakla birlikte, öncelik, **Kurtuluş, Beykapısı, Hakimdede, Pınarbaşı, Türk Meydanı ve Gümüşkuşak** Mahallelerine verilmelidir.

Bölge bütününde turizm yatırımlarına da kolaylık sağlamak üzere, mekansal iyileştirmelerin yapılması, yaşam çevresinin sağlıklaştırılması gerekmektedir. Bu alanda gerçekleştirilecek mekansal müdahale, butik otelin yapılacağı Kurtuluş Mahallesinde başlatılmaktadır. Her ne kadar Valilik ve İl Özel İdare tarafından yürütülen projede, geniş bir alanda sokak iyileştirilmesi yapılması hedeflenmekte ise de, öncelikli sokaklar Kazancı Bedih Sokağı ve 1014. Sokak olarak belirmektedir. Bu sokaklar, ana caddeden başlayarak Kültür Merkezi ve Kütüphanenin de yer aldığı meydana çıkmakta, oradan Butik otel alanına ulaşılmaktadır. Bu alandan 1014. Sokak ve tekrar Kazancı Bedih Sokak'tan ilerleyerek eski ve yıkıntı kilise yanından Hanlar Bölgesine çıkılmaktadır. Bu noktada yer alan ve Güvercin Mezatı yapılan, ticari ve belli uzmanlıklarda ticaret gerçekleştirilen iki adet vakıf hana bağlanmaktadır. Bu iki han her ne kadar restorasyon görmüşse de, bugünkü yapıları ve kullanım biçimleri ile Suriçi Bölgesinde geliştirilmek istenen turizm aktivitesi ile bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla eğitim ve bilinçlendirme etkinliklerinin bu alandaki kullanıcı ve esnafa dönük bir önceliklendirmesi gerekli görülmektedir. Bölgedeki Gazezoğlu Kültür Merkezi, Alan Yönetim Birimi, KUDEB ve

Turizm Tanıtım Ofisi için de uygun bir yapı olarak belirmektedir. Yapı envanterinin, ŞUKBİS ve KUDEB tarafından ŞUKBİS veri tabanı da kulanılarak çıkartılması gereklidir.

Mahallelerde, kadın ve gençler başta olmak üzere, çiçek üretimi ve ev tipi tarım, avlulu konutlar tercih edilerek yapılabilecektir. Yine gençlerin, yapılarda kullanılacak, ahşap ve ferforje yapı elemanlarının imalatında görev almaları, bu konudaki yatırım taleplerinin finansmanının da Alan Yönetiminin kolaylaştırıcılığında sağlanması önem kazanmaktadır. İşsiz ve genç nüfus, restorasyon yapı işçiliği konusunda önemli bir insan kaynağıdır. Bu konuda talep ve kaynağın niteliğinin belirlenmesine yönelik araştırma yapılmalıdır.

Alan içinde otomobil ulaşımı olanaklı değildir. Alan içeriside ulaşım ve nakliyatın sağlanmasında Şanlıurfa'da yaygın bir biçimde kullanılan motorsikletin kullanılma yolları araştırılmalı ve bu amaca uygun imal edilmiş özel ürünler için araştırmalar yapılmalıdır.

Hediyelik eşya ve geleneksel el sanatları konusunda kentte Geleneksel El Sanatları Eğitim Merkezi (GESEM) ve Şanlıurfa Eğitim, Kültür, Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) bulunmaktadır. Bu iki yapılanma vasıflı üretici konusunda önemsenmelidir. Özellikle kadınların el emeğinin doğru yönlendirilmesi ve mali kaynak yaratılması alanında değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğitim ihtiyaçlarının saptanması ve ihtiyaç sahiplerinin eğitim ve üretim konusunda desteklenmesine öncelik verilmelidir. GESEM ve ŞURKAV'ın bölge içerisinde üretim ve merkezi pazarlama alanı oluşturulması yararlı olacaktır. Bu alan Gazezoğlu Kültür Merkezi içerisinde yer alabileceği gibi, kültür merkezinin bahçesi belirli zamanlarda açık pazar olarak düzenlenmeli ve üreticilerin ürünlerini kendi kazancına dönüştürmeleri sağlanmalıdır.

Diyarbakır Suriçi Bölgesinin kentin merkezi iş alanı işlevleri barındırması nedeni ile yaşanan otopark sıkıntısı, artan yapı ve insan yoğunluğunun yanı sıra ticari işlevlerin konut alanları içerisine yayılması sürecinde, tarihi yapılarda yaşayan orta gelir gruplarının alanı terk ettiği ve alanda hakim sosyal yapının alt gelir gruplarınca oluşturulduğu gözlenmektedir. Bu nedenle Diyarbakır tarihi kent merkezinde yapılması planlanan işlev değişikliklerinin mevcut sosyal yapılar üzerinde yaratabileceği etkilerin önceden kestirilmesi önem taşımaktadır.

Diyarbakır Suriçi alt bölgesinde anlamlı yolculuk güzergâhının, Cahit Sıtkı Tarancı Evi, Meryemana Kilisesi, Dengbej Evi, Cemilpaşa Konağı, Ulu Cami, Keldani Kilisesi, 4 Ayaklı Minare, Hasanpaşa Hanı üzerinden İç Kaleye ulaşan bir güzergâh olması gerekli görülmektedir.

Diyarbakır Suriçi uygulamalı yapı ustası yetiştirme alanı, Cemil Paşa Konağı ya da Keldani Kilisesi olmalıdır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı'nda müze yapılması planlanan Cemilpaşa Konağı, aynı zamanda geleneksel el sanatları üretim ve pazar alanı olarak değerlendirilebilir Diyarbakır Sümerpark Sanat Atölyesinin üretim konusundaki deneyimi ile bu konuda itici güç olabileceği değerlendirilmelidir. Diyarbakır'ın mevcut demir (ferforje) ve ahşap (taht) yapım alanlarının Suriçi'nin ekonomik gelişiminde son derece önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu konuda faaliyet gösteren atölyeler mali destekler konusunda önceliklendirilmelidir. Diyarbakır Kalkınma Merkezi Derneği tarafından *"Diyarbakır Eğil Köylerinde Kırsal Kalkınma: Bir Yaklaşım Geliştirme Çabası Projesi"*nin örnek çalışma olarak kentte uygulanabilirliği değerlendirilmelidir. Özellikle ev tipi tarım ve çiçekçilik konusunda bu çalışma son derece önemlidir. Dabanoğlu'nda kurulması öngörülen Toplum Merkezi ile Sümerpark Sanat Atölyesi ve mevcut imalathanelerin deneyimini birleştirecek bir eğitim etkinliğinin ekonomik kalkınmada değerlendirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı olarak tanımlanan çalışma ile Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri yerleşik alanı içerisinde yer alan yoksul ve yoksullaşma riski altındaki mahalleler sosyal, ekonomik ve mekansal özellikleri ile birbirleri ve kent bütünü ile karşılaştırılmıştır. Benzer sorunların mekansal bütünlük oluşturduğu düşünülen mahalleler, kamusal hizmet sunumu açısından kümeleştirilmiş ve alt bölgeler olarak tanımlanmışlardır. Yaklaşım, kentlerde tanımlanan alt bölgelerden olan Suriçi bölgelerinde turizm sektörünün geliştirilmesi için var olan fırsatları tanımlamış ve alt bölgede geliştirilmesi öngörülen yeni ekonomik sektöre bu alt bölgelerde yaşayan yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusun nasıl içirilebileceğine dair bir program geliştirmeye çalışmıştır.

Sunulan program birden fazla kurum, kuruluş ve sektörün bir arada ve koordinasyon içerisinde çalışmasını gerektirmektedir. Programın başarıya ulaşabilmesi kamu ve özel sektör işbirliklerinin geliştirilmesine bağlı olduğu kadar, alt bölgede yaşayan nüfusun karar süreçlerine katılımına ve Sivil Toplum Örgütlerinin programı benimsemesine de bağlıdır. Bu nedenle programın yürütüldüğü bölgede bir alan yönetiminin oluşturulması öngörülmektedir. Kurulacak olan alan yönetimi Suriçi alt bölgelerinde var olan ve üzerinde turizm faaliyetinin geliştirilmesi için varlığının sürdürülmesine özen gösterilmesi gereken tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik süreci yönetirken, diğer taraftan da kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasını ve kalıcı işbirliklerinin geliştirilmesini güvence altına alacaktır.

'Alan Yönetimi' yasal dayanağını 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu", "19660 sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik", "26006 sayılı Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"ten almaktadır. Yürürlükteki mevzuat kentsel sit, arkeolojik sit vb. nitelikteki alanlarda var olan taşınmaz kültürel varlıkların korunması için ’Alan Yönetimi’nin oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Yaklaşımın uygulanması için seçilen Diyarbakır ve Şanlıurfa Suriçi alt bölgelerinde kentsel ve arkeolojik sit alanlarının varlığı 'Alan Yönetimi'nin kurulmasını yasal bir zorunluluk haline getirmektedir. 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ‘’Yönetim Alanı’’ ve ‘’Yönetim Planı’’nı tanımlamaktadır. Yasaya göre kentsel sit alanları eğer sadece tek bir belediyenin görev alanına giriyor ise 'Alan Yönetim Plan Taslağı'nın ilgili Belediye tarafından (Şanlıurfa Belediyesi), eğer birden fazla Belediyeyi ilgilendiriyor ise Büyükşehir Belediyesi'nin koordinatörlüğünde diğer ilgili belediyeler ile birlikte (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve Diyarbakır Sur Belediyesi) hazırlanmasını veya hazırlatılmasını öngörmektedir. Hazırlanan Alan Yönetim Planı taslağının; alanda mülkiyeti bulunanlar, meslek odaları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir Danışma Kurulu tarafından incelenerek karara bağlanması gerekmektedir. Alanda eşgüdümün sağlanabilmesi amacı ile ilgili Belediye tarafından bir Alan Başkanı atanacak ve alan başkanlarına her ay yasada belirtilen oranlarda ödeme yapılacaktır. Ayrıca, hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve Danışma Kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu kurulacaktır. Alan Başkanı, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun da başkanlığını yapacaktır. Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak, ilgili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadır-

lar. Yasada ayrıca, Alan yönetiminin sekretarya hizmetleri yetkili idare tarafından yürütülür, yönetimi birimlerinin çalışmalarının yürütülebilmesi için uygun bir yer tahsis edilir ve yeterli sayıda personel görevlendirilir, bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır denilmektedir.

Kültür varlıklarının aslına uygun bir biçimde onarılıp, korunması ve yeniden işlevlendirilerek turizm, ticaret, konaklama gibi ekonomik faaliyetlerin yapılandırılması süreçleri bölgenin mekan kalitesini arttıracaktır. Bu süreçte alanda yaşayan nüfusun yaşam kalitesinin arttırılmasında, alt bölge kalkınma yaklaşımının önemli bir işlev üstlenmesi beklenmelidir. Kalkınma Ajansı, bölgenin tümünü ülke geneli ile karşılaştırmalı bir biçimde sektörler bazında analiz etmenin sağlayacağı kavrayış düzeyi, ulusal ve uluslararası yatırımcı kuruluşlar ile yerel işbirliklerinin geliştirilmesinde öncülük etmenin yaratacağı ekonomik ve sosyal etki ve bizzat kendisinin fon yaratma ve kullandırma kapasitesiyle alt bölgenin sosyal, mekansal ve ekonomik kalkınmasının birlikte ve bir bütün olarak gerçekleştirilebilmesinin önemli aktörlerinden biri olacaktır.

Hazırlanan Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerindeki görece daha dezavantajlı kentsel alt bölgeleri tanımlamış ve bir alt bölge için ekonomik, sosyal ve mekansal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilebilmesinin yol haritasını çizmeye çalışmıştır. Raporun içerisinde tanımlanan diğer alt bölgeler için kalkınma yaklaşımının yeniden tasarlanmasına ihtiyaç vardır. Bu alt bölgeler için sosyal ve mekansal kalkınma dinamikleri benzer bir içerikle tariflenebilse de bütün bu dönüşümün gerçekleştirilmesinin ana itici gücü olan ekonomik kalkınma dinamiklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle diğer alt bölgelerde hangi ekonomik fırsatların kümelenmiş olduğunun analizinin yanı sıra bu bölgelerde yaşayan nüfusun bu ekonomik sektörler içerisine nasıl sokulabileceğinin tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Kentsel Alt Bölge Kalkınma Yaklaşımı özgünlükleri olan bir çalışmadır. Bunlardan birincisi kent içi eşitsizliklerin kentsel alt bölgeler tanımı içerisinde tanımlanmasıdır. Yaklaşımın diğer önemsenmesi gereken yönü, kalkınmanın ekonomik, sosyal ve mekansal mevcut durumun bir bütün olarak iyileştirilmesi halinde gerçekleştirilebileceğine olan vurgusudur. Ayrıca, yaklaşım alt bölgede yeni bir ekonomik işlev tanımlamış, bu işlevin gereksindiği mekansal dönüşümü tariflemiş ve alt bölgelerde yaşayan yoksul ve yoksullaşma riski altındaki nüfusun ekonomik ve sosyal kalkınmasının olası araçlarını tanımlamaya çalışmıştır. Bu yaklaşımların alt bölgelerin kalkınma sorununun çözümünde bir araç olup olmayacağı sorusunun yanıtı ancak yaklaşımın denenmesi sonrasında alınabilecektir. Yaklaşım, uygulanması sonrasında yeniden değerlendirilmeli ve edilen bilgi birikimi ile gerekiyorsa revize edilmelidir.

KAYNAKÇA

ASHLEY, C., ROE, D. AND GOODWIN, H. (2001). "Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor", Pro-Poor Tourism Briefing, No 1: April, http://haroldgoodwin.info/resources/ppt_briefing.pdf, 13.01.2012.

ALKAN MEŞHUR, H. F. (2004). "Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılma Gereği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi", *Özveri Dergisi,* C. 1, S. 2, ss.176-192.

BAŞBAKANLIK ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI (2005). *Toplum Temelli Rehabilitasyon Komisyonu Raporu,* 2. Özürlüler Şurası, http://www.ozida.gov.tr/sura/13.htm, 10.07.2011.

BM (1969). Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi, 11 Aralık 1969.

DEĞERTEKİN, H., (1998). *Bölge İçi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması,* Ankara: TMMOB Yayını.

DPT (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Konut Özel İhtisas Komisyonu Raporu,* Ankara: DPT Yayını.

DAĞ, Rıfat ve Ark. (2006). Bölge İçi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması Raporu, Diyarbakır: TMMOB.

DERİCİOĞLU K. Taylan, TUNA Numan, Tarihi Suriçi (Diyarbakır / Türkiye) Merkezi'nin Kültürel Mirasın Korunması Göz Önüne Alınarak Kentsel Yenilenmesi ve Ekonomik Canlanması, GOPA – Müşavirlik / Bad Homburg adına GTZ - (Alman Teknik İşbirliği)/Eschborn, Aralık 2003

DİE (2003). *2000 Genel Nüfus Sayımı; Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (İl Yayınları)*, Ankara: DİE Yayını.

DİNÇER B. ve ÖZASLAN M. (2004). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara: DPT Yayını.

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 2005. Ulaşım Ana Planı Çalışmaları, Ulaşım ve Trafik Analiz Bölgeleri (UTAB)

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 2006. Nazım İmar Planı, Plan Açıklama Raporu (Yayınlanmış Rapor)

DURMUŞ, M. Kapitalizmin Krizinin Yeni Aşamasında Dünyada ve Türkiye'de Ekonomik Durum: İstihdamsız Büyüme ve Adaletsiz Bölüşüm, KESK-AR Yayınları, Eylül 2010 ss. 27-28.

EKOSEP (2009a). *Diyarbakır Saha Araştırması Raporu,* (Yayınlanmamış Rapor), Diyarbakır.

EKOSEP (2009b). *Şanlıurfa Saha Araştırması Raporu, (Yayınlanmamış Rapor), Şanlıurfa*.

ELVAN, L., SORGUÇ, N., KAZANCIK, L. B. Ve ÖZTÜRK, A. (2005). *Bölgesel Gelişme ve Sektör-Bölge Yığınlaşmaları,* Ankara: DPT Yayını.

EŞİYOK, B. A. (2002). *Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Dengesizlikler (Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin Kalkınmasına Yönelik Bir Model Önerisi),* Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayını.

GÜLER, Ç. ve ÇOBANOĞLU, Z. (1997). *Çevre Sağlığı Boyutlarıyla HABİTAT II ve Kent Çevresi,* Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayını.

"İlk Kez Sayım Yapıldı: Türkiye'de tam 31 bin ÇOCUK, sokaklarda yaşıyor", http://www.nethaber.com/Toplum/81502/ILK-KEZ-SAYIM-YAPILDI-Turkiyede-tam-3128 Kasım 2008, 29.05.2009.

JAMIESON, W., GOODWIN, H. AND EDMUNDS, C. (2004). "Contribution of Tourism to Poverty Alleviation: Pro-Poor Tourism and The Challenge of Measuring Impacts", http://haroldgoodwin.info/resources/povertyalleviation.pdf, 20.12.2011.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010a). *Bölge Planı Eğitim Mevcut Durum Raporu,* Diyarbakır.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010b). *Bölge Planı Sağlık Mevcut Durum Raporu,* Diyarbakır.

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI (2010c). *Bölge Planı Turizm Mevcut Durum Raporu,* Diyarbakır.

KOSGEB (2004). *Yararlanıcı Durum Tespit Formu Verileri,* Ankara.

KOSGEB (2009). *KOSGEB Veri Tabanı,* Ankara.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (2005). *Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik,* 11.06.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (2005). *Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,* 27.11.2005 tarih ve 26006 sayılı Resmi Gazete.

OKUMUŞ, E. (2007). "Sokak Çocuklarının Sosyolojisi: Diyarbakır Örneği", Diyarbakır: *6. Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Sempozyumu Bildirileri Kitabı,* ss. 21-44.

ÖNEN. M. O. (2003). *Diyarbakır İli Uygun Yatırım Alanları Araştırması,* Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayını.

ÖZYILMAZ, H. KARAKAŞ, S. ve KARAŞİN, A. (2007). "Diyarbakır'da Yoğun Göçün Getirdiği Çarpık Kentleşme Sorunları", Ankara: *TMMOB Afet Sempozyumu (5-7 Aralık 2007) Bildirileri Kitabı*, ss. 329-335.

SAĞLIK BAKANLIĞI (2010). "Yeşil Kart Kayıtlarının İlçelere Göre Dağılımı", http://ykart.saglik.gov.tr/ykbs/ykbs_ilceaktif.jsp, 29.09.2010.

SCHEYVENS, R. (2001). "Poverty Tourism", Development Bulletin 55, pp. 18-21, http://devnet.anu.edu.au/online%20versions%20pdfs/55/6Scheyvens55.pdf, 13.01.2012.

SHÇEK (2006). Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetlerin Değerlendirilmesi Raporu, Ankara: SHÇEK ve SYDGM Yayını.

ŞANLIURFA BELEDİYESİ (2009). ŞUKBİS Veri Tabanı (erişim tarihi 2009-2010), Şanlıurfa.

TBMM (1983). Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, 23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazete.

TÜİK (2000). *Nüfus Sayımı Verileri* Ankara

TÜİK (2005). *Genel Nüfus Sayımı 2000: Göç İstatistikleri*, Ankara: TÜİK Yayını (Yayın No: 2976).

TÜİK (2008). "2007 Yoksulluk Çalışması Sonuçları", 05.12.2008 tarih ve 192 sayılı TÜİK Haber Bülteni, Ankara.

TÜİK (2009). TÜİK Veri Tabanı, Ankara.

TÜİK (2010). Bölgesel Göstergeler-Yükseköğretim İstatistikleri, (internette bulunamadı).

TÜİK ve ILO (2006), *Çalışan Çocuklar,* Ankara: TÜİK ve ILO Ortak Çalışması, www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=133, 10.07.2011.

TUFAN, İ. ve ARUN, Ö. (2006). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 İleri Analiz Raporu,* Ankara: TÜBİTAK ve DPT Yayını.

UNDP (2011). Tourism and Poverty Reduction Strategies in the Integrated Framework for Least Developed Countries (Discussion Paper), April, http://portal.unesco.org/en/files/48503/13045122901Tourism_Poverty_Reduction_LDCs_web.pdf/Tourism_Poverty_Reduction_LDCs_web.pdf, 13.01.2012

KARACADAĞ

KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

KARACADAĞ

KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

Karacadağ Kalkınma Ajansı
Yerel Kalkınmanın Zirvesi

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

Adres : Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı
No:15/A 21080 Bağlar / DİYARBAKIR
Tlf : +90 (412) 237 12 16-17
Fax : +90 (412) 237 12 14
Web : www.karacadag.org.tr
E-posta : info@karacadag.org.tr

ŞANLIURFA YATIRIM DESTEK OFİSİ

Adres : Paşabağı Mah. Adalet Cad.
No:7/A ŞANLIURFA
Tlf : +90 (414) 314 98 03 - 04
Fax : +90 (414) 314 98 05
Web : www.investsanliurfa.com
E-posta : urfaydo@karacadag.org.tr

Kurtuluş Matbaası :0414 313 65 65